

СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

ISSN 0354-2246

ГОДИНА LV – БРОЈ 4

БЕОГРАД, 23. АВГУСТ 2003.

Цена овог броја 273 динар.
Годишња претплата 5.890 динара (аконтација)
Рок за рекламацију 10 дана.

1

На основу члана 20. Закона о основној школи („Службени гласник РС”, бр. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 66/94, 22/2002, 62/2003 и 64/2003),

Министар просвете доноси

ПРАВИЛНИК

О ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА ПРАВИЛНИКА О НАСТАВНОМ ПЛАНУ И ПРОГРАМУ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Члан 1.

У Правилнику о наставном плану и програму основног образовања и васпитања („Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 4/90), („Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 2/97), („Просветни гласник”, бр. 2/92, 13/93, 1/94, 5/95, 66/96, 8/97, 14/97, 10/98, 2/2000 и 4/2001), у Програму основног образовања и васпитања (у даљем тексту: Програм) врше се следеће измене и допуне:

1. У делу Програма за предмет **страни језик**, у одељку **страни језици**, врши се допуна тако што се после француског језика додаје нов пододеољак који гласи:

ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Циљ

Циљ наставе страног језика у основном образовању заснива се на потребама ученика које се остварују овладавањем комуникативних вештина и развијањем способности и метода учења страног језика.

Циљ наставе страног језика у основном образовању стога је: развијање сазнајних и интелектуалних способности ученика, његових хуманистичких, моралних и естетских ставова; стицање позитивног односа према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу, уз уважавање различитости и навикавање на отвореност у комуникацији; стицање свести и сазнања о функционисању страног и матерњег језика. Током основног образовања, ученик треба да усвоји основна знања из страног језика која ће му омогућити да се у једноставној усменој и писаној комуникацији споразумева са људима из других земаља, усвоји норме вербалне и невербалне комуникације у складу са специфичностима језика који учи, као и да настави, на вишем нивоу образовања и самостално, учење истог или другог страног језика.

ОЧЕКИВАНА ПОСТИГНУЋА

А/ Развијање комуникативне компетенције

Разумевање говора

Ученик треба да разуме усмену поруку (исказану савременим језиком, без непотребних лексичких и синтаксичких тешкоћа, и не дужу од једног минута) и то на нивоу глобалног разумевања (основно обавештење из поруке), на нивоу селективног разумева-

ња (проналажење тражене информације) и разумевања имплицитног садржаја (интонације поруке, односно намере говорника). Разумевање треба да се односи на различите врсте усмених порука (приповедање, разговор, информативни билтен), а ученик треба да буде способан да идентификује различите врсте исказа (изјавне, упитне и заповедне), да уочи кључне речи и експресивне елементе исказа, да уочи одредбе за исказивање различитих, Програмом предвиђених односа (време, место, узрок, последица, начин, итд), да реконструише непознато на основу контекста и да запамти кључне елементе поруке.

Усмено изражавање

Ученик треба да, у оквиру Програмом предвиђене језичке грађе, буде оспособљен да савременим језиком, примереним свакодневном комуникацији, исказе једноставну усмену поруку, да буде у стању да учествује у једноставном разговору; да једноставно и јасно исприча лични доживљај, садржај разговора или наративног текста.

Разумевање писаног текста

Ученик треба да прочита и разуме једноставне поруке, знакове, писане информације и садржај једноставних, неформалних писама; да разуме, глобално, селективно и на нивоу имплицитног, једноставније аутентичне или адаптиране аутентичне текстове писане савременим језиком и везане за свакодневне ситуације и из домена учениковог интересовања.

Писано изражавање

Ученик треба да, у оквиру Програмом предвиђене језичке грађе, буде способан да напише своје личне податке, да напише честитику, разгледницу, једноставну поруку и краће неформално писмо, да опише неки доживљај и место у којем живи, да напише нешто о себи и својим интересовањима, да напише кратак резиме о ономе што је чуо, видео или прочитао и изнесе лични став (допадање, недопадање, слагање, неслагање и друго).

Развијање социо-културне компетенције

Поред сазнања о основним чињеницама везаним за историју, географију, културу и уметност земаља чији језик учи, ученик треба да стекне увид, у оквиру поља свог интересовања и искуства, у сличности и разлике које у погледу навика (вербална и невербална комуникација), обичаја, менталитета и институција постоје између наше земље и земаља чији језик учи.

Б/ Развијање способности и метода учења страног језика

Остваривање циљева наставе страног језика подразумева и учениково осамостаљивање у погледу начина учења овог предмета. Он стога треба да познаје циљеве наставе страног језика уопште и постигнућа која се очекују у појединачним фазама учења, врсте одређених задатака и вежбања и начине њиховог савладавања, начине и критеријуме вредновања знања; ученик треба да се оспособи да у граматички и речнику пронађе потребну информацију, да наставника замоли за помоћ и каже да нешто не разуме; да прибегне компензационим стратегијама када није у стању да се прецизно изрази.

В/ Развијање компензационих стратегија

1. На нивоу разумевања говора ученик треба да се оспособи да:
 - схвати значења сложених речи састављених од елемената који су познати ученику и који се комбинују у складу са продуктивним правилима о грађењу речи, под условом да процес грађења речи не укључује значајније фонолошке промене у конституентним елементима;
 - схвати значења непознатих елемената на основу датог контекста са познатим елементима, под условом да се контекстуални подстицаји могу лако препознати и тумачити.
2. На нивоу усменог изражавања и општења са представницима других култура ученик треба да стекне способност да:
 - опише предмете и лица парафразирањем, користећи
 - а) општа физичка својства (боја, величина, облик и сл.)
 - б) посебне карактеристике (нпр. оно са три ноге)
 - в) намену (нпр. предмет на коме се седи)
 - опише својства и квалитете који се односе на
 - а) општа физичка својства (нпр. предмет од дрвета)
 - б) посебна својства (напр. *има три ноге и без наслона је*)
 - в) намену (напр. *седиш на њој*)
 - извини се због несигурности или непознавања устаљених норми учтивости (Жао ми, је не знам / нисам знао...)
 - пореди са оним што је уобичајено у његовој земљи (У нашој земљи се...)
 - затражи помоћ, обавештење и сл. (Шта би требало да урадим? Како треба то да урадим?)
3. На нивоу разумевања прочитаног текста ученик треба да се оспособи да:
 - схвати значења сложених речи састављених од елемената (основе и афикса) који су познати ученику и који се комбинују према правилима о грађењу речи, под условом да су значења директно изведена на основу познавања датих елемената и уз примену правила о грађењу речи;
 - схвати значења непознатих елемената (посебно израза и речи) на основу контекста са познатим елементима, што омогућава разумевање значења непознатих елемената;
 - коректно тумачи значења ткз. „интернационалних” речи које су ученику познате из матерњег језика и чији је формалан однос са еквивалентом у матерњем језику сасвим јасан;
 - уочи разлике у значењима речи које припадају истој језичкој породици или деривацији;
 - пронађе и схвати значења непознатих речи или фраза у двојезичном речнику или листи речи уређеној по азбучном реду, као и у једнојезичном речнику, под условом да одређени вокабулар садржи углавном познате елементе.
4. На нивоу писменог изражавања, ученик треба да се оспособи да:
 - опише предмете и лица парафразирањем, користећи
 - а) општа физичка својства (боја, величина, облик и сл.)
 - б) посебне карактеристике
 - в) намену
 - опише својства и квалитете који се односе на
 - а) општа физичка својства
 - б) посебна својства
 - в) намену
 - користи речнике (двојезичне и једнојезичне).

РЕДОВНА НАСТАВА**Заједнички део програма****V РАЗРЕД**

(4 часа недељно, 144 часа годишње)

(48 часова обраде + 96 часова увежбавања, провере и систематизације)

Тематика¹

Породица: чланови породице, њихове свакодневне навике и обавезе у кући; породица на окупу; дом, просторије у стану, намештај; идентификација особа и предмета и описивање њихових особина и својстава; хигијенске навике; кућни љубимци, њихове особине и потребе; прославе у породици (рођендан, Божић, Нова година).

Школа: живот у школи – ситуације на часу, школски прибор; ситуације за време одмора; децје игре.

Живот младих: облачење, исхрана, слободно време – телевизија, игре, спорт, музика, дружење и заједнички изласци (одлазак на базен, у зоолошки врт, забавни парк и посластичарницу).

Свакодневни живот: место / крај у којем ученик живи (град / село); људи и деца из суседства; куповина у самопослужи; саобраћајна средства.

Природа: клима и годишња доба; основни односи у простору; оријентација у времену и простору; време по часовнику (пуни сати); однос према окружењу: понашање на јавним местима.

Школски писмени задаци

Један писмени задатак у другом полугодишту.

VI РАЗРЕД

(3 часа недељно, 108 часова годишње)

(36 часова обраде + 72 часа увежбавања, провере и систематизације)

Тематика

Породица: занимања одраслих чланова породице; обавезе у кући (постављање стола, рад у врту и сл.); понашање за столом; распуст.

Школа: наставни предмети и распоред часова; спортске активности.

Живот младих: одлазак у биоскоп, библиотеку, циркус, на излет; штампа за младе; цепарац; игре на компјутеру.

Свакодневни живот: одлазак лекару; посета болесном другу; куповина (поклона, школског прибора, одеће, обуће и сл.).

Природа: знаменитости места и околине где ученик живи; оријентација у времену и простору; казивање датума, сата и минута; животињски свет (домаће и дивље животиње); употреба основних мера; однос према окружењу: понашање у природи.

Школски писмени задаци

По један писмени задатак у сваком полугодишту.

VII РАЗРЕД

(2 часа недељно, 72 часа годишње)

(24 часа обраде + 48 часова увежбавања, провере и систематизације)

Тематика

Породица: обичаји и исхрана (традиционална и здрава храна); слободно време (читање, друштвене игре, хоби); планирање заједничког путовања, припремање за пут; односи међу генерацијама.

Школа: слободне активности ученика (секције, приредбе, квизови).

Живот младих: промене у изгледу и понашању тинејџера; одлазак на изложбу / концерт; одлазак на екскурзију, у интернационални камп.

Свакодневни живот: дописивање; на аутобуској и железничкој станици, на аеродрому; саобраћај у главном граду (на улици и у подземној железници); празници (државни и традиционални).

Природа: однос према окружењу: очување чисте воде и ваздуха; угрожене животињске врсте.

Култура и уметност: видови стваралаштва; позната дела и ствараоци.

Школски писмени задаци

По један писмени задатак у сваком полугодишту.

VIII РАЗРЕД

(2 часа недељно, 68 часова годишње)

(23 часа обраде + 45 часова увежбавања, провере и систематизације)

Тематика

Породица: породичне успомене; односи међу половима.

Школа: спортске активности и такмичења; припрема за даље школовање: избор занимања.

Живот младих: осамостаљивање младих; опасности и искушења с којима се сусрећу млади; омиљена састајалишта младих, одлазак у позориште, на утакмице; припремање забаве / прославе.

Свакодневни живот: телефонски разговор; дописивање путем Интернета.

Природа: оријентација у простору – географска карта, план града; национални паркови; угрожене биљне врсте.

Култура и наука: значајни споменици из историје и културе; најновија научно-техничка достигнућа.

Лектира: приче из живота познатих људи; анегдоте и шале; одабрани одломци једноставних или адаптираних прозних и поетских књижевних дела; научна фантастика; одабрани текстови из часописа за младе (до 10 страница).

Школски писмени задаци

По један писмени задатак у сваком полугодишту.

Шпански језик (5. разред)

А/ Оперативни задаци

Разумевање говора

На крају петог разреда, ученик треба да:

- препознаје шпански језик међу другим страним језицима;
- препознаје изјавну, заповедну и упитну интонацију;
- препознаје гласове, нарочито оне на којима почива значење, односно граматичко обележје речи (нпр. једнина/множина, мушки/женски род);
- разуме оне изразе које наставник употребљава током часа да би дао упутства за рад и друго;
- разуме кратке дијалоге и монолошка излагања до пет реченица, исказана природним темпом од стране наставника, других ученика и преко звучног материјала, а који садрже искључиво језичку грађу обрађену током петог разреда;
- разуме једноставне дејје песме и бројалице везане за обрађену тематику.

Усмено изражавање

Ученик треба да:

- правилно изговара гласове, посебно оне које наш језик не познаје;
- правилно репродукује основне интонацијске схеме;
- користи устаљене изразе учтивости;
- поставља питања и даје императивне исказе у основној комуникацији на часу и у игри;
- ступи у дијалог и у оквиру 4 до 5 реплика, постављањем и одговарањем на питања, води разговор у оквирима комуникативних функција и лексике обрађених током петог разреда;
- монолошки, без претходне припреме али уз наставников подстицај, у 3 до 5 реченица представи себе или другог, уз помоћ питања саопшти садржај наративног текста, или опише ситуацију, слику и лице, предмет, односно животињу;
- интерпретира кратке, тематски прилагођене песме и бројалице/рецитације.

Разумевање писаног текста

Ученик треба да:

- упозна и, када је у питању позната језичка грађа, савлада технике читања у себи и гласног читања;
- упозна основна правила графиције и ортографије;
- разуме упутства за израду вежбања у уџбенику и радним листовима;
- разуме смисао кратке писане поруке, честитке и разгледнице;
- разуме глобално и селективно садржај непознатог текста који се састоји од искључиво познате језичке грађе.

Писмено изражавање

Ученик треба да:

- упозна основна правила графиције, ортографије и интерпункције у оквиру усмено стечених језичких знања;
- пише кратке реченице на основу датог модела;
- кратко одговори на једноставна питања (ко, шта, где) која се тичу обрађене теме, ситуације у разреду или њега лично;
- пише речи и кратке реченице на основу дате слике или другог визуелног подстицаја;

- пише кратку поруку, честитку и разгледницу;
- издвоји и напише кључне речи из обрађеног дијалога или текста.

Развијање способности и метода учења шпанског језика

На нивоу почетног учења, ученик треба да

- упозна начин коришћења уџбеника, радне свеске и других елемената дидактичког комплекта за овај предмет;
- упозна различите врсте активности и вежбања и њихову сврху;
- разуме начине и критеријуме вредновања знања;
- затражи помоћ наставника када нешто не разуме или не уме да уради сам.

Ученик треба да постане свестан разлика између усмене и писане форме шпанског језика.

Он треба да разуме потребу континуираног и систематског савладавања језичких садржаја – изговора и интонације, лексике, граматике – у складу са сопственим когнитивним стилем и пошључи нека основна начела методологије, нпр:

- да гласове, слоге, речи и реченице изговара наглас ради утврђивања изговора и његовог трајног усвајања;
- да речи памти изоловано и у реченичним склоповима;
- да глаголе, пошто их је упознао кроз различите реализације говорних чинова, учи по следећим етапама: употреба глагола у реченици као усменом исказу, усмена парадигма пратена примерима, употреба глагола у реченици као писменом исказу, писмена парадигма пратена примерима.

Б/ Садржаји програма језика и цивилизације

Говорни чинови

Говорни чинови	Реализација говорних чинова
1. Свакодневни друштвени контакти	
Поздравити	¡Buenos días/Buenas tardes/Buenas noches /Adiós! ¡Hola! / ¡Hasta luego! ¡Qué tal! Mucho gusto en conocerle/conocerle.
Представити себе и другог (уз спеловање свог имена)	Mi nombre es... Soy serbio/a. Tengo 12 años. No, no soy ... Ella es María. Ella es española y tiene 13 años.
Тражити од другог да се представи	¿Cómo te llamas? ¿Cuántos años tienes?
Захвалити и одговорити на захваљивање	¡Gracias! ¡Muchas gracias! De nada.
Обратити се вршњаку / одраслом	¡María! Perdón, Señor/a/ita.
Извинити се	Perón/Perdóneme/Perdóname/Perdóneme por el retraso.
Похвалити	¡Estupendo! ¡Muy bien! ¡Excelente!
Честитати	¡Felicidades! ¡Enhorabuena! ¡Feliz año nuevo! ¡Feliz Navidad! ¡Felices fiestas! ¡Feliz cumpleaños!
Зажелети срећу	¡Suerte! ¡Qué te vaya bien!
Учтиво замолати	Me gustaría... ¿Podría...? Por favor, ...
Рећи да нешто није чуо / разумео.	Perdón. No entiendo. ¿Puede repetirlo?
2. Размена информација	
О себи:	
– представити своју породицу, пријатеље, школу, место	Es mi hermana/mi hermano. Aquí están mis padres / mis amigos. Ésta es mi escuela/mi ciudad. Yo vivo en...
– говорити о оном што се воли /не воли/више воли	Me gusta/No me gusta..../Prefiero...
– исказати припадање / неприпадање	Soy yo/ Este es mi.../Estos son mis... Yo no soy/estoy...
– говорити о својим активностима	Voy a la escuela. /Practico deportes/Toco el piano /Estudio español/Por la mañana, voy al colegio.

Говорни чинови	Реализација говорних чинова
О другоме: – тражити информације о трећем лицу, о предмету – именовати лица, животиње и предмете – тражити разна обавештења о трећем лицу, о животињи, о предмету – описати, окарактерисати, рећи облик, боју, врлину, ману – исказати припадање / неприпадање – исказати количину, интензитет – тражити обавештења која се односе на место, време, начин, узрок	¿Quién es él? ¿Qué es esto? Él es Pedro. Ella es señora Rodríguez. Éste es un gato. Éste es un libro. Aquellos son los cuadernos. ¿Qué hace/está haciendo? ¿Qué es esto? ¿Cómo es? ¿De qué color es? Es grande/pequeño/bonito/feo Es amable/amistoso/mal educado... Mi hermano es... Mi hermana no está... Es mi hermano/hermana. Este coche es de mis padres. Mucho, muy, poco, todos, algunos, nadie..., ¿A dónde va M.? M. viene a Belgrado. – ¿Cuándo? ¿Cómo? No voy al cine. – Por qué? Ahora/En seguida. Hoy/Ayer/Mañana. El domingo. A las ocho. En el verano, por las navidades... Me voy esta noche. Aquí. Allá. Voy a la escuela. Vivo en ...
3. Исказивање осета, расположења и личних ставова – исказати физичко стање – исказати расположење – исказати потребе и жеље – исказати задовољство/разочарење, изненађење – исказати слагање / неслагање, прихватање / неприхватање ... – исказати сигурност / несигурност – дати мишљење – оправдати мишљење или одлуку	Tengo calor/frío. Estoy muy bien. Estoy enfermo/a. Me duele la cabeza. Estoy contento/a. Estoy feliz. Estoy triste. Estoy enfadado/a. Tengo hambre/sed/sueño. Tengo ganas de... Me apetece... ¡Estupendo! ¡Maravilloso! ¡Fenomenal! ¡Qué pena! ¡Lo siento! De acuerdo. No, no estoy de acuerdo. Tienes razón. No tienes razón. Sí, con mucho gusto. No, gracias, pero no puedo, No estoy seguro/a. No sé. Me parece muy buena idea. Es una tontería. Lo pienso/Lo creo porque...
4. Исказивање модалитета радње – рећи шта се може / не може учинити – рећи шта се зна / не зна урадити – рећи шта треба / не треба радити – тражити дозволу да се нешто уради – дозволити / забранити – исказати претпоставку – исказати намеру	Se puede/No se puede... Puedo/No puedo...Sé/no sé ... Es necesario/Es obligatorio... ¿Puedo...? ¿Podemos ir al baño/lavar las manos/estudiar...? Sí, puedes prestar mi libro. No, esto está prohibido. Quizás, Tal vez. Voy a... Pienso...
5. Исказивање заповести, тражење од неког да нешто уради	¡Ven! ¡Abre la ventana! ¡Pásame el libro! ¡Ayúdame, por favor! ¿Puedes repetirlo, por favor?

Морфосинтаксички и фонетски садржаји**МОРФОСИНТАКСА****РЕЧЕНИЦА**

Проста и проширена реченица – субјекат и предикат; субјекат и предикат и један од додатака. Примери:

Pedro lee. Pedro lee un libro. El libro está en la mesa.

а) У потврдном облику

б) У одричном облику

Упитна реченица:

а) с конструкцијом изјавне реченице потврдног облика и упитном интонацијом (¿Entienden? ¿Escriben?);

б) с конструкцијом изјавне реченице у одричном облику и упитном интонацијом (¿No entienden? ¿No escriben?);

Ред речи у реченици.

ИМЕНСКА ГРУПА**Именице**

Властита имена лица и градова: María, Juan, Belgrado, Madrid итд..

Заједничка именица с променом у члану и другим детерминативима – (los libros, estos libros, mis libros).

Детерминативи

а) одређени и неодређени члан: el, la, los, las, un, una, unos, unas..

Основна употреба: Tiene la pelota.

б) сажети облици: del, al

в) показни: este, ese, aquel;

г) присвојни: mi/mío, tu/tuyo, su/suyo, nuestro, vuestro, su (mi libro, mi casa, mi escuela).

Придеви

Описни придеви: исти облици мушког и женског рода (feliz, verde, итд.).

Придеви са ознакама –о/а за мушки и женски род (bonito/bonita, alto/alta, гојо/гоја). Слагање придева с именицом.

Множина придева (bonitos, felices, verdes).

Личне заменице

а) у функцији субјекта: yo, tú, él, ella, nosotros, vosotros, ellos, ellas, Usted, Ustedes

б) у функцији објекта, ненаглашене: me, te, le, la, lo, nos, os, les, las, los

в) у функцији објекта, наглашене: a mí, a ti, a él, a ella, a nosotros, a vosotros, a Usted, a Ustedes

г) повратна заменице: se;

Бројеви

Основни бројеви до 30, као и 40, 50, 60.

Предлози

de, као веза речи у именској групи (El libro de mi padre. La fiesta de la República. Una taza de café. Un libro de poesía española.)

ГЛАГОЛСКА ГРУПА**Глаголи**

Презент и императив глагола који се у инфинитиву завршавају на –ar, –er, –ir и код којих основа остаје иста у свим лицима.

а) Потврдни облици у говору

б) Одрични облици у говору

в) Презент глагола: ser i estar

г) Презент и императив глагола: dar, hacer, ir, venir, poner, tener, salir, querer, poder, sentirse, haber (hay)

д) перифрастични футур: ir a + infinitivo

ђ) Pretérito perfecto simple, pretérito imperfecto y pretérito perfecto compuesto, само употреба неколико основних типова реченица (без објашњења о грађењу): estuve enfermo/a, he terminado, se me ha olvidado, no he entendido, ...

Партикуле и прилози

Потврдна партикула: sí

Одрична партикула: no

Основни прилози за место, време и начин: aquí, allí, en..., ahora, ayer, mañana, por la mañana, por la tarde, por la noche, bien, mal, despacio, rápido

Предлози

- a) a acusativa: Quiero a María. Veo a Pedro.
 б) de i a u у глагоским синтагмама (Habla de su padre, Escribe a su hermana);
 в) de, a, en у везивању глагола са осталим додацима у реченици: за место, време, начин (Va a la escuela. Vuelve a casa. Va al cine. Llega a las siete. Viene al mediodía. Va a España. Viene en coche....)

ИНТОНАЦИЈА И ИЗГОВОР

- a) Упитна реченица с правилним редом речи (¿Trabajan? ¿No salen?);
 б) Упитна реченица са упитним облицима: (¿Cómo? ¿Cuándo? ¿Dónde? ¿Quién? ¿Qué?, итд.);
 в) Проста изјавна реченица. Ритмичка група: члан или други детерминатив + именице; заменица + глагол (el chico, mi padre, los alumnos, estos libros, итд.).
 Везивање у претходним ритмичким групама.

ПРАВОПИС

- Дијакритички знаци: графички акценат (´), дијереза (¨).
 Писање слова "h muda"
 Писање група "gue, gui, qui, que"
 Основна правила правописа

**СТРУКТУРЕ ВЕЗАНЕ ЗА СВАКОДНЕВНЕ СИТУАЦИЈЕ
У РАЗРЕДУ – за сва четири разреда (претежно рецептивно)**

¿Quién está ausente? ¿Todos estamos aquí? Limpia la pizarra, por favor. Ven aquí. Vuelve a tu sitio. Tráeme la tarea. Corregid sus tareas. Corrige el diccionario de tu vecino. ¡Atención! Trabajad en grupos/en pares/en silencio. ¡Silencio! Escribid la fecha. Siéntate/Sentaos.

Escucha y repite/ Escuchad y repetid. ¿Estás listo/a/? ¿Estáis listos/as? Hazle una pregunta a... Contesta. Abrid los libros, los cuadernos, las ventanas, etc... ¡Escuchad atentamente! Escogid la respuesta correcta. Leed atentamente. ¡Muéstrame tu cuaderno! Está bien. Correcto/ Perfecto/ Muy bien/Excelente. Dale a ... Pásale tu libro/cuaderno/boli a.... ¿Tienes un bolígrafo? Vamos a escribir, leer, escuchar, mirar, jugar.... ¿Qué juego os gustaría jugar? ¿Quién ha ganado? ¿Qué canción vamos a cantar?

Елементи цивилизације

Поред упознавања са начинима понашања својственим шпанској култури (поздрављање, тражење, захваљивање, итд. у различитим ситуацијама), ученици морају упознати и:

- назив земље, становника и језика; основне идеје о хиспанском свету уопште
- изглед земље, застава, симболи;
- главни град, његов симбол, план једног париског кварта;
- неки типично шпански производи;
- шпанска имена и презимена;
- неке шпанске личности (из света уметности, науке, филма и музике), чувене на међународном плану;
- млади у Шпанији и у хиспанском свету као у мултикултурним срединама;
- храна
- Божић и Нова година у Шпанији и у хиспанском свету уопште.

Шпански језик (6. разред)**А/ Оперативни задаци**

Оперативни задаци за ђетли разред, иако у великој мери већ савладани, морају се стално обнављати и проширивати.

Разумевање говора

- На крају шестог разреда, ученик треба да:
- препознаје, поред изјавне, заповедне и упитне, и оне интонације које исказују емотивна стања: одушевљење, радост, тугу, разочарање;
 - разуме дијалоге и монолошка излагања до десет краћих реченица, исказана природним темпом од стране наставника, других ученика и преко звучног материјала, а који садрже искључиво језичку грађу обрађену током петог и шестог разреда;
 - разуме песме везане за обрађену тематику и рефрене актуелних песама примерених учениковом узрасту и укусу.

Усмено изражавање

Ученик треба да:

- даље усавршава изговор гласова;
- правилно репродукује основне интонацијске схеме, као и оне које исказују емотивна стања: одушевљење, радост, тугу, разочарање;
- користи спонтано најчешће устаљене изразе учтивости;
- поставља питања предвиђена програмом за пети и шести разред, а која се односе на садржај обрађеног дијалога, наративног текста или на једноставну свакодневну ситуацију;
- даје императивне исказе у комуникацији на часу и у игри (давање дозволе, изрицање забране);
- ступи у дијалог и у оквиру 6 до 8 реплика, постављањем питања и одговарањем на питања, води разговор у оквирима комуникативних функција и лексике обрађених током петог и шестог разреда;
- монолошки, без претходне припреме, у неколико реченица представи себе или другог, дајући, поред основних података, и обавештења која се тичу склоности и интересовања;
- у неколико кратких реченица саопшти садржај наративног текста, или опише ситуацију, слику и лице, предмет, односно животињу;
- спонтано честита рођендан, Нову годину, Божић;
- интерпретира кратке, тематски прилагођене песме и рецитације.

Разумевање писаног текста

Ученик треба да:

- даље савладава технике читања у себи и гласног читања на претходно усмено усвојеној језичкој грађи;
- даље савладава основна правила графиције и ортографије;
- разуме упутства за израду вежбања у уџбенику и радним листовима;
- разуме, глобално и селективно, садржај телеграма / електронске поруке и кратког неформалног писма;
- разуме, глобално и селективно, садржај непознатог текста који се састоји од искључиво познате језичке грађе;
- разуме глобално садржај непознатог текста који садржи понеку непознату реч, под условом да нису у питању кључне речи.

Писмено изражавање

Ученик треба да:

- даље упознаје основна правила и карактеристичне изузетке када је реч о графицији и ортографији у оквиру усмено стечених језичких знања;
- пише сложеније реченице на основу датог модела;
- одговори на питања (ко, шта, где, како, зашто) која се тичу обрађене теме, ситуације у разреду или њега лично;
- пише реченице, изоловано или у краћим целинама, на основу дате слике, визуелног или звучног подстицаја;
- пише једноставне телеграме / електронске поруке и кратка неформална писма;
- издвоји најбитније елементе из обрађеног дијалога или текста и преформулише садржај уз коришћење савладане језичке грађе.

Развијање способности и метода учења шпанског језика

На овом нивоу учења, ученик треба да постане свестан разлике између језичког регистра који користи у комуникацији са вршњацима и онога који користи у комуникацији са одраслима.

Ученик треба да упознаје стратегије разумевања непознате речи на основу контекста.

Поред тога, ученик треба да разуме и познаје

- основну термнологију (на матерњем језику и евентуално на шпанском језику) која се тиче фонетских, лексичких и морфосинтакских категорија предвиђених Програмом;
- начин коришћења школске граматике и речника.

Б/ Садржаји програма језика и цивилизације**Говорни чинови**

Говорни чинови за ђетли разред, иако у великој мери већ савладани, морају се стално обнављати и проширивати.

Говорни чинови	Реализација говорних чинова
1. Свакодневни друштвени контакти	
Поздравити се на растанку	¡Hasta luego! ¡Hasta pronto!
Захвалити се	¡Gracias! Es Ud. muy amable.
Извинити се	¡Lo siento!
Пожелети леп провод, успешан рад	¡Qué te vaya bien! ¡Qué lo pases bien!
Питати за нечије здравље и одговорити на такво питање	¡Suerte!
	¿Cómo estás? ¿Estás bien? ¿Te sientes mejor?
	¡Sí, gracias, estoy bien/mejor. ¿Tienes fiebre?
	No, pero todavía me siento un poco débil.
Позвати, предложити неку активност, прихватити и одбити	Te invito a mi fiesta. Ven a mi casa, tengo un juego nuevo. Podemos trabajar juntos...
	Gracias, acepto tu invitación.
	¡Sí, es una idea estupenda.
	Lo siento, pero no puedo, voy a pasar el fin de semana en la casa de mi abuela.
	Hoy no puedo, ... pero, mañana, sí quieres.
Уговорити састанак	Ven a mi casa a las seis.
	Nos encontramos en frente de la escuela a las cinco..
Тражити реч	¿Puedo decir una cosa? Me gustaría decir una cosa.
2. Размена информација	
Исказати присуство / одсуство, постојање / непостојање	Mi hermana está en...
	Mis padres no están en casa...
	¿Está ...? No, no hay nadie.
	Hay, No hay... Está, No está...
Питати за раздаљину, меру, дати та обавештења	¿Está/Queda lejos/cerca?
	No, está muy cerca/a dos cuadras...
Питати за цену, дати обавештење о цени	¿Pesa mucho? ¿Cuánto pesa?
	¿Cuánto cuesta? ¿Es caro/barato?
	Es caro, cuesta 50 euros.
3. Тражење и давање обавештења о времену и месту	
Питати за пут, објаснити како се иде до неког одредишта	¿Por favor, dónde está el correo/el teatro/ el supermercado?
Дати једноставан географски репер	Toma la calle, da una vuelta a la izquierda en la esquina de y, y el correo está al lado del hotel Buena Vista.
	Málaga está en el sur de la Península áberica.
Питати за датум, рећи датум	¿Qué fecha es hoy? Es el 15 de diciembre.
Питати за време, рећи време по часовнику	¿Qué hora es? Son las cinco y media.
Дати обавештења о почетку и трајању неког програма	La película empieza a las ocho.
	El espectáculo dura 45 minutos.
Питати за глобално значење	¿De qué se trata en este texto?
4. Исказивање расположења и личних ставова	
Исказати зебњу, страх	Tengo miedo de no poder encontrar esa calle.
	Después de una película de horror, todo me da miedo.
Утешити неког	No está tan mal...
Понудити неком да бира	¿Qué vas a tomar? Un jugo natural o una coca-cola?
Изабрати	Voy a tomar este/aquel/ese...
Рећи шта се више воли	Prefiero los jugos naturales. Mi asignatura favorita es la historia.
Рећи шта је неко одлучио да уради	He decidido quedarme en casa. Él decidió comprarse una computadora.
Исказати равнодушност	Me da igual. No me importa.
Исказати замерку	Nunca estás contento/a.
Исказати нестрпљење	¡Por fin! ¡Finalmente!
Исказати сумњу	No estoy seguro/a... Puede ser...
Исразити слагање / неслагање	Estoy de acuerdo contigo. Tienes razón.
	No, no estoy de acuerdo. No creo que...
Тражити потврду свог мишљења	Es divertido/interesante, ¿verdad?

Говорни чинови	Реализација говорних чинова
Рећи шта неко каже, мисли, осећа или чини	Ella dice que es española. Él cree que eres muy bonita. Pienso que le quiere.
Поредити појаве	¡Le está mirando todo el tiempo!
5. Исказивање модалитета радње	Esto es diferente de ...
Рећи шта се мора урадити	Tengo que terminar mi tarea antes de que empiece la película.
	Debo aprender de memoria una estrofa de este poema.
	Se debe aprender una estrofa de este poema.
6. Исказивање заповести, тражење од неког да нешто уради, предлагање да се нешто уради	Abre el libro y lee el texto en la página 123.
Забранити неком да нешто ради	¡No escribas en la pared!
Давати сугестије и савете	¡No hables durante el examen!
	Deberías trabajar más. Ten más cuidado con tus libros.

Морфосинтаксички и фонетски садржаји

МОРФОСИНТАКСА

РЕЧЕНИЦА

Проширена реченица са два додатка. Ред речи у реченици.
а) у потврдном облику (María le da un libro a Pedro. Mi madre prepara la cena para toda la familia);
б) у одричном облику (No va a la escuela hoy).

Упитна реченица:

а) с упитном речи љуи као субјектом (¿Quién viene mañana?);
б) с осталим упитним речима: qué, cuándo, cómo, dónde, por qué, итд.
Екскламативна реченица.

ИМЕНСКА ГРУПА

Члан

– уз именицу која означава јединствене појмове. El cielo es azul. Caе la noche
– уз именице које означавају материју. Употреба са одређеним чланом
– изостављање члана: Miguel es abogado. Tráeme un poco de pan.

Придеви

Описни придеви – компарација (компаратив, релативни и апсолутни суперлатив (Miguel es alto. Manuel es más alto que Miguel. Pedro es el más alto en la clase. Es un libro interesantísimo).

Придеви у узвичним реченицама (¡Qué libro tan interesante!, ¡Qué día precioso!)

Заменице

Заменице esto, aquello, eso.

Бројеви

Од 60 до 100, као и 1000.

Предлози

de, a, en у оквиру именских група које се јављају у грађи предвиђеној за овај разред.

ГЛАГОЛСКА ГРУПА

Глаголи

Презент глагола: dar, hacer, ir, venir, poner, tener, salir, querer, poder, sentirse, traducir, и повратних глагола предвиђених за 5. и 6. разред.

Футур правилних глагола, као и глагола ser, estar, ir, hacer, decir, salir, poner, tener, venir. Основно значење.

Партицип перфекта правилних глагола и осталих претходно научених глагола.

Основни принципи творбе прошлих глаголских времена правилних глагола и претходно научених неправилних глагола (pretérito perfecto simple, pretérito imperfecto i pretérito perfecto compuesto)

Императив (формално и неформално обраћање, на нивоу препознавања)

Предлози

Предлози de i a у везивању глагола са додацима, укључујући ту и инфинитив као додаток. (Deja de hablar. Empiezo a leer). Све то само у оквиру језичке грађе предвиђене за овај разред.

ИНТОНАЦИЈА И ИЗГОВОР

Интонација упитне реченице предвиђена грађом:

- са упитним речима и инверзијом;
- са самом инверзијом.

Ритмичке групе проширених делова реченице састављене од:

- детерминатива, придева и именице (Aquel libro interesante. Sus queridos amigos);
- заменице, глагола и додатка (Estás aquí. Él viene mañana).

ПРАВОПИС

Правопис облика у именској и глаголској групи предвиђених за VI разред.

Елементи цивилизације

Поред упознавања, у оквиру говорних чинова, са начинима понашања својственим хиспанским културама, ученици морају упознати и следеће:

- најчешћи типови породице у хиспанском свету и њихове навике;
- најчешћи типови хиспанског дома;
- навике вршњака у хиспанском свету у погледу исхране, одевања, коришћења слободног времена;
- обавезе вршњака у хиспанском свету у школи;
- Мадрид и његове знаменитости; остали велики градови хиспанског света
- неке личности из хиспанског света (из света уметности, науке, филма и музике), чувене на међународном плану.

Шпански језик (7. разред)

А/ Оперативни задаци

Оперативни задаци из претходних разреда, иако у великој мери већ савладани, морају се стално обнављати и процијивати.

Разумевање говора

На крају седмог разреда, ученик треба да:

- препознаје, поред раније наведених, и оне интонације које исказују: равнодушност, дивљење, саучествовање, зебњу, страх, замерку, сумњу и сл;
- без већих тешкоћа дискриминише гласове у сличним речима, под условом да су му познате или да припадају познатој породици речи;
- разуме, поред оних израза које наставник употребљава током часа да би дао упутства за рад, и сасвим једноставна објашњења непознатих речи помоћу познатог и већ активно усвојеног вокабулара;
- разуме дијалоге и монолошка излагања од десет до четрнаест реченица, исказана природним темпом од стране наставника, других ученика и преко звучног материјала, а који садрже искључиво језичку грађу обрађену током петог, шестог и седмог разреда;
- разуме песме везане за обрађену тематику и рефрене актуелних песама примерених учениковом узрасту и укусу.

Усмено изражавање

Ученик треба да:

- даље усавршава изговор гласова;
- правилно репродукује основне интонацијске схеме, као и оне које исказују: равнодушност, дивљење, саучествовање, зебњу, страх, замерку, сумњу и сл;
- користи спонтано најчешће устаљене изразе учтивости и оне који се тичу најчешћих ситуација на часу;
- поставља питања предвиђена програмом за пети, шести и седми разред, а која се односе на садржај обрађеног дијалога или наративног текста, на једноставну свакодневну ситуацију или на предмет његовог интересовања;
- даје императивне исказе у комуникацији на часу и у игри (давање дозволе, изрицање забране, давање савета, сугерирање);

- ступи у дијалог и у оквиру 8 до 10 реплика, постављањем питања и одговарањем на питања, води разговор у оквиру комуникативних функција и лексике обрађених током петог, шестог и седмог разреда;
- монолошки, без претходне припреме, у неколико реченица представи себе или другог, дајући, поред основних података, и обавештења која се тичу склоности и интересовања;
- у неколико кратких реченица саопшти садржај дијалога или наративног текста, или опише ситуацију, место, слику и лице, предмет, односно животињу;
- спонтано честита, поред рођендана, Нове године и Божића, и одређени успех;
- интерпретира тематски прилагођене песме и рецитације.

Разумевање писаног текста

Ученик треба да:

- даље савладава технике читања у себи и гласног читања на претходно усмено усвојеној језичкој грађи, уз обраћање пажње на графичке елементе текста од значаја за његово разумевање;
- даље савладава основна правила графици и ортографије уз уочавање правилности и неправилности;
- разуме обавештења и упозорења на јавним местима;
- разуме, глобално и селективно, разноврсне садржаје неформалног писма;
- разуме, глобално и селективно, садржај непознатог текста који се састоји од искључиво познате језичке грађе;
- разуме глобално садржај непознатог текста који садржи понеку непознату реч, под условом да нису у питању кључне речи.

Писмено изражавање

Ученик треба да:

- даље упознаје основна правила и карактеристичне изузетке када је реч о графици и ортографији у оквиру усмено стечених језичких знања и, при том, уочава правилности и неправилности;
- пише кратке текстове на основу датог модела, посебно оне у којима се приповедају догађаји у прошлости;
- одговори на питања (ко, шта, где, како, зашто) која се тичу обрађене теме, ситуације у разреду или њега лично;
- пише краће целине на основу датих елемената, визуелног или звучног подстицаја;
- пише кратка, неформална писма разноврсног садржаја;
- преприча обрађени дијалог или текст уз издвајање битних елемената и преформулисање садржаја.

Развијање способности и метода учења шпанског језика

Ученик треба да размишља о свом когнитивном стилу, односно да одбаци неефикасне методе учења, а да усавршава оне које су се показале као ефикасне; треба да буде свестан свог напредовања и да аналитички размишља о својим грешкама; треба да буде у стању да сопствене грешке исправи уколико му се дозволи да изврши проверу онога што је написао консултовањем уџбеника, свеске, граматике, речника и сл.

Ученик треба да разуме:

- начин коришћења аудио, видео и информатичких материјала сачињених за учење шпанског језика;
- начин коришћења компензационих стратегија.

Б/ Садржаји програма језика и цивилизације

Говорни чинови

Говорни чинови из претходних разреда, иако у великој мери већ савладани, морају се стално обнављати и процијивати.

Говорни чинови	Реализација говорних чинова
1. Свакодневни друштвени контакти	
Извинити се због узнемиравања	Perdón por la molestia. Un momento, por favor. Espere un poco.
Замолити неког да се стрпи	No, no puedo ir al cine, tengo que visitar a mi abuela... Pero tu puedes estudiar conmigo....
Одбити понуду и предложити нешто друго	Un saludo cordial, Un abrazo muy fuerte, Atentamente, Hasta pronto...
Почети и завршити неформално писмо	

Говорни чинови	Реализација говорних чинова
2. Размена обавештења (време, место и друго) Говорити о лицу, предмету или месту чије се име не зна Питати чиме се неко бави Тражити и дати обавештења о уобичајеним активностима Тражити и дати обавештења о почетку неке радње Питати за страницу Објаснити где се нешто налази на одређеном документу Тражити и давати обавештења о прошлим догађајима Утврдити хронологију	La muchacha rubia que está en el cuarto curso. Aquel pueblo agradable que visitamos el año pasado. ¿A qué te dedicas? ¿Cuál es la profesión de tu madre? ¿Qué haces los fines de semana? Casi siempre voy al cine. ¿Cuánto tiempo hace que te mudaste a Belgrado? Hace tres años que he llegado a Belgrado. ¿En qué página estamos? Está en la parte superior/inferior de la página 123, Está en el primer párrafo de la página 123; Está al lado derecho de la foto... ¿Qué pasó? Tuvimos un accidente. ¿Cuánto tiempo hace desde el accidente? Hace dos horas. ¿Había heridos? No, felizmente, no ha sido grave. Primero estudiaba química, después se matriculó en la facultad de filosofía y letras. Ahora escribe novelas.
3. Исказивање расположења, личних ставова и жеља Охрабрити некога да каже шта мисли Питати / рећи шта би неко желео да буде, ради, има Исказати потребу Исказати лично мишљење, став Поткрепити примером Исказати уврежено мишљење Поредити навике Запретити Исказати осећање поноса Исказати дивљење	Dime lo que piensas. ¡Habla! ¿Qué te gustaría hacer esta tarde? Me gustaría ver una película española. ¿Qué te gustaría estudiar? Quiero estudiar medicina, ingeniería, matemáticas, etc... Necesito.. Tengo que... En mi opinión, Yo creo que... Los hombres destruyen el medio ambiente cuando, por ejemplo, gastan mucha gasolina. Se dice que los españoles son muy amables. Los españoles comen más mariscos que los serbios. Los italianos comen mucho helado. Si no me dejas en paz, se lo diré a mi abuelo. ¡Estoy muy orgulloso/a de! ¡Qué lindo está! Me encanta su música.
4. Исказивање заповести Подсетити неког да нешто уради Распоредити обавезе	¡A correr! ¡A trabajar! No se te olvide de llamar a tu abuela! Recuerda que... Miguel va a preparar los bocadillos, ánés va a traer las bebidas y yo voy a comprar las entradas.

Морфосинтаксички и фонетски садржаји

МОРФОСИНТАКСА

РЕЧЕНИЦА

Сложена реченица

- а) субординација са везником љуе типа: Me ha escrito que su madre está enferma;
б) релативне реченице са que
в) сложене реченице: јукстапониране (Estaba durmiendo, no escuché nada) и координиране (Pedro lee y Jorge escucha la música).
Директан и индиректан говор Me dice: “Cierra la ventana”. Me ha dicho que cierre la ventana.

ИМЕНСКА ГРУПА

Род и број именица – системски приказ морфолошких карактеристика
Неодређени детерминативи: todo, algo.

Заменице

Релативне заменице: que i quien.
Неодређене заменице: esto, eso, aquello, lo.

Бројеви

Бројеви преко 1.000. Употреба основних бројева уместо редних. (Abre el libro en la página 8. 24. de abril).

Предлози

Предлози: de, a, por, para, en con, у именској групи према грађи предвиђеној програмом за VII разред.

ГЛАГОЛСКА ГРУПА

Глаголи

Глаголска времена (футур, презент, перфекат, плусквамперфекат) до тада усвојених неправилних глагола.

Пресент субјунктива правилних глагола и до тада усвојених неправилних глагола.

Презент 3. лица субјунктива у функцији императива.

Основне глаголске перифразе: ir + infinitivo, tener que + infinitivo, deber + infinitivo, deber de + infinitivo, dejar de + infinitivo, estar + gerundio.

Прилози

Формирање прилога помоћу суфикса – менте (из основног речника).

Прилози за време: ahora, siempre, a menudo, con frecuencia, nunca, a veces, de vez en cuando, etc... cuando, etc...

Прилози за количину: mucho, poco, bastante, suficiente(mente).

Прилози за начин: bien, mal, así, de tal manera, rápido, despacio, voluntariamente.

Прилози за место и правац кретања: aquí, allí, en la calle, en casa, en iglesia, a casa, a clase, etc..

Предлози

Предлози: de, a, en, por, para у везивању глагола и додатака. (Hablar por teléfono. Este regalo es para ti. Viajar en avión. Lo hago por ti. Lo hago para ti. Pienso en ti todos los días)

ИНТОНАЦИЈА И ИЗГОВОР

Интонација најједноставнијих сложених реченица предвиђених програмом за VII разред.

Ритмичке групе које се јављају у предвиђеним реченицама (Me dijo que su padre iba a regresar esta noche.).

ПРАВОПИС

Правопис свих облика предвиђених програмом за VIII разред.

Елементи цивилизације

Поред упознавања, у оквиру говорних чинова, са начинима понашања својственим култури шпанског говорног подручја, ученици морају упознати и следеће:

- неколико највећих градова и њихове знаменитости;
- државне празнике;
- најчувенија имена хиспанске културе и уметности;
- брига младих у хиспанском свету у очувању природе, посебно брига о животињама.

Шпански језик (8. разред)

А/ Оперативни задаци

Оперативни задаци из претходних разреда, иако у великој мери већ савладани, морају се стално обнављати и проширивати.

Разумевање говора

На крају осмог разреда, ученик треба да:

- без тешкоћа дискриминише гласове у сличним речима, чак и ако му нису познате, под условом да је познат контекст;
- препознаје интонације које исказују различита емотивна стања и имплицитне намере саговорника;
- разуме, поред оних израза које наставник употребљава током часа да би дао упутства за рад, и једноставна објашњења непознатих речи помоћу познатог и већ активно усвојеног вокабулара;
- разуме дијалоге и монолошка излагања до једног минута, исказане природним темпом од стране наставника, других ученика и преко звучног материјала, а који углавном садрже претходно обрађену језичку грађу;

- разуме саговорника у телефонском разговору, у оквиру раније обрађених говорних чинова;
- разуме песме везане за обрађену тематику и рефрене актуелних песама примерених учениковом узрасту и укусу.

Усмено изражавање

Ученик треба да:

- савлада изговор свих гласова;
- правилно репродукује основне интонацијске схеме;
- спонтано користи устаљене изразе учтивости и оне који се тичу најчешћих ситуација на часу;
- спонтано ступа у разговор у оквиру обрађене тематике и говорних чинова;
- поставља питања предвиђена Програмом, а која се односе на садржај обрађеног дијалога или наративног текста, на свакодневне ситуације, на догађаје у прошлости, на намере саговорника или на предмет његовог интересовања;
- ступи у једноставан разговор телефоном;
- монолошки, без претходне припреме, у неколико реченица, искаже мишљење о низу питања;
- у неколико реченица исприча лични доживљај у прошлости, уз давање појединости о ситуацији, месту и главним актерима;
- у неколико реченица исприча садржај дијалога или наративног текста;
- даје императивне исказе у комуникацији;
- спонтано честита рођендан, Нову годину, Божић, успех и др;
- интерпретира тематски прилагођене песме, рецитације и скичеве.

Разумевање писаног текста

Ученик треба да:

- савлада технике читања;
- савлада правила читања, као и најзначајније неправилности;
- разуме обавештења и упозорења на јавним местима;
- разуме елементе нечије биографије, односно curriculum vitae;
- разуме, глобално и селективно, разноврсне садржаје неформалног писма;
- разуме, глобално и селективно, садржај непознатог текста који се састоји од углавном познате језичке грађе;
- разуме логичке односе између реченица и дужих целина;
- разуме глобално садржај непознатог текста који садржи и изврстан број непознатих речи.

Писмено изражавање

Ученик треба да:

- савлада основна правила ортографије и карактеристичне изузетке;
- пише свој curriculum vitae;
- пише кратке саставе, посебно оне у којима се приповедају догађаји у прошлости, уз давање појединости о ситуацији, месту и главним актерима;
- пише краће целине на основу датих елемената, визуелног или звучног подстицаја и искаже своје мишљење о теми;
- пише електронске поруке и краћа неформална писма разноврсног садржаја;
- преприча и преформулише садржај обрађеног дијалога или текста уз издвајање битних елемената и поштовање логичких односа између делова текста.

Развијање способности и метода учења шпанског језика

Ученик треба да:

- препознаје основне карактеристике различитих врста текстова, нарочито писмених – неформално писмо, дескриптивни, наративни, информативни текст;
- уочава логичке односе међу елементима дискурса;
- познаје основне разлике између шпанског и нашег језика (нпр. изговор и интонација, писмо, род именица, падежи / предлози, изражавање тренутности и трајности радње);
- буде способан да сам изради и за учење и обнављање користи белешке које су му потребне, нпр. мали речник (по темама или лекцијама), преглед најважнијих глагола, нарочито неправилних или друго.

Б/ Садржаји програма језика и цивилизације

Говорни чинови	Реализација говорних чинова
1. Свакодневни друштвени контакти	
Топло / свесрдно захвалити	¡Muchísimas gracias! Ha sido un verdadero placer.
Извинити се	Lo siento mucho. Discúlpame. Perdona por haberle molestado. No lo haré nunca más.
Опростити	No pasa nada. No es nada grave. Te lo perdono. No pienses en eso.
Обећати	Te lo prometo/Se lo prometo/Te lo juro..
Молити неког	¿Me haría el favor de....?
Оптужити	¡Has sido tú!
Звати у помоћ	¡Auxilio! ¡Socorro! ¡Ayúdame!
Водити телефонски разговор	Buenas, María, soy Miguel. Buenas tardes señora Rodríguez, soy Miguel. ¿Podría hablar con María?
2. Размена обавештења (време, место и друго)	
Проверити да ли је нешто тачно	¿Sabes si ha llegado Miguel?
Упозорити некога	Te advierto que....
3. Исказивање ставова и логичких односа	
Исказати увереност у исправност нечијег поступка	Has hecho bien, Tenías razón en ..
Критиковати	No está bien que hables así. Es horrible lo que hayas hecho. No se debería trabajar así.
Изразити сажаљење	¡Pobre hombre!
Исказати циљ нечијег понашања	Lo ha hecho para ayudarte.
Истаћи услов	Íré si hace buen tiempo.
Исказати мишљење на искључив начин	No es lo que piensa él Esto no es práctico ni aceptable.

Морфосинтаксички и фонетски садржаји

МОРФОСИНТАКСА

РЕЧЕНИЦА

Сложена реченица

- Зависно-упитна реченица са везником *si* (¿Sabes si viene María?);
- погодбена реченица са везником *si* + презент и футурум, презентом и императивом у главној реченици (Si tengo dinero, iré al cine. Si tienes dinero, compra esa chaqueta.).

ИМЕНСКА ГРУПА

Именице

Именице које означавају географске појмове. Употреба и изостављање члана уз њих.

Детерминативи

Употреба члана испред имена дана, месеци, датума, географских имена (систематизација).

Заменице

Неодређене и релативне заменице (систематизација).

Предлози

Предлози *de*, *a*, *en*, *por*, *para*, *con*, *sin*, у именским групама у грађи предвиђеној за VIII разред.

ГЛАГОЛСКА ГРУПА

Глаголи

Преглед свих глаголских времена индикатива. Императив – систематизација.

Преглед основних глаголских времена субјунктива (presente, pretérito perfecto compuesto, pretérito imperfecto, pretérito pluscuamperfecto)..
Кондиционал презента. Формирање и употреба.

Прилози

Компарација прилога (tan... como, más... que).
Систематизација прилога.

Предлози

Предлози: de, a, en, sin, con, por, para, sobre, bajo, debajo de, ante, antes de, en frente de, detrás de, etc... – у везивању глагола са додацима у оквиру предвиђене грађе за VIII разред.

ПРАВОПИС

Писање облика предвиђених за VIII разред у одељку морфосинтаксе.

ЛЕКСИКА

Фонд речи предвиђен за VIII разред основне школе обухвата и глаголе изведене помоћу префикса (re-, de-, in-, etc...)

Елементи цивилизације

Поред упознавања, у оквиру говорних чинова, са начинима понашања својственим хиспанској култури, ученици морају упознати и следеће:

- приказ неке регије;
- приказ неког националног парка;
- ставови у Хиспанском свету према загађењу природе и њихово ангажовање у њеној заштити;
- омиљене спортске активности и такмичења у Шпанији и Хиспанском свету;
- достигнућа Шпаније и Хиспанског света уопште у области саобраћаја: брзе пруге, авиони и сл;
- најчувенија имена хиспанске културе, уметности и науке;
- Шпанија као припадница Европске Уније;
- шпански у свету: основне информације.

2. У делу Програма за предмет **Историја**, у одељку садржаји програма, мењају се програмски садржаји за V и VI разред у целини и гласе:

ИСТОРИЈА

ЦИЉ наставе **историје** је да допринесе:

- културном напретку ученика
- хуманистичком развоју ученика;
- разумевању историјског простора и времена;
- разумевању историјских процеса и токова и личности који су одредили развој људског друштва
- развијању националног, европског и светског идентитета код ученика;
- развијању духа толеранције код ученика.

Ученик ће:

- путем узрочно-последичних веза разумети историјске процесе и токове и личности које су одредиле развој људског друштва;
- познавати националну историју: политичку, економску, друштвену, културну...
- познавати прошлост суседних народа и држава као и општу историју.

V РАЗРЕД

(1 час недељно, 36 часова годишње)

Циљ наставе историје у петом разреду:

1. Разумевање појма прошлости, начина и значаја њеног проучавања
2. Разумевање основних одлика праисторије и старог века

Оперативни задаци:

На крају петог разреда ученик ће:

1. Разумети и примењивати временске одреднице (деценија, век, миленијум)
2. Користити историјску карту

3. Именовати основне појмове организованог друштва на примеру цивилизација старог века
4. Уочавати основне карактеристике друштвених група у праисторији и старом веку
5. Познавати личности које су обележиле епоху старог века и уочавати њихов значај за општи развој цивилизације

САДРЖАЈ ПРОГРАМА

I. УВОД У ПРОУЧАВАЊЕ ПРОШЛОСТИ

1. ПРОШЛОСТ

- Шта је прошлост?
- Ко поседује прошлост?
- Шта ће нам уопште прошлост? (спознавати прошлост, не заборавити ко смо)
- Лична и породична прошлост и на основу чега се сазнаје

2. ВРЕМЕ

- Временске одреднице-деценија, век, миленијум, ера
- Различити начини рачунања времена

3. ПРОСТОР

- Основни појмови, географске целине (речни токови, обале, Средоземно море)

4. ЈА И МОЈЕ НЕПОСРЕДНО ОКРУЖЕЊЕ

- Разговор о културном наслеђу непосредног окружења (лична, породична, локална прошлост)

II. ПРАИСТОРИЈА

1. ОДНОС ПРАИСТОРИЈСКОГ ЧОВЕКА И ПРИРОДЕ (начин живота у односу на природно окружење; клима, станишта, исхрана)

2. ПРОНАЛАСЦИ (проналасци који су мењали ток праисторије; ватра, прве алатке од трајног материјала, лук и стрела, кување хране и керамика, први металурзи, точак)

3. НАЧИН ЖИВОТА (двоножни ход, артикулисани говор, повећање мозга, станишта, сакупљање хране, веровања, култура)

4. ОРГАНИЗОВАЊЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У ПРАИСТОРИЈИ (од ловаца и сакупљача који су стално у покрету, преко неוליћана који су припитомили животиње и култивисали биљке и изградиле стална насеља, до људи металног доба који утврђују своја насеља)

5. ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ ПРАИСТОРИЈЕ – периодизација и систематизација

Периоди	Привреда	Станишта	Заједнице	Култура
Камено метално				

6. ПРОСТОР НА КОЈЕМ ЖИВИМО У ПРАИСТОРИЈИ

Најзначајније праисторијске културе и локалитети на тлу Србије

III. СТАРИ ВЕК

1. ОРГАНИЗОВАЊЕ ДРУШТВЕНИХ ЗАЈЕДНИЦА

- од првобитне заједнице до организованог друштва

2. МЕХАНИЗАМ НАСТАНКА ДРЖАВА

- природни услови
- уређени односи међу људима

Хронолошки разградити – државе старог истока
– грчки полиси
– римска држава

3. ЗАКОНИ И ИНСТИТУЦИЈЕ – упоредни преглед кроз цивилизације

- обичајно право
- писани закони
- римско право као основ данашњег права
- владари, савети, скупштине

4. ВЕРОВАЊА, МИТОВИ, РЕЛИГИЈА

- Стари исток
- Грчка
- Рим
- Хришћанство, јудаизам.

5. КУЛТУРА – упоредни преглед

- алатке, писмо, сликарство, вајарство, архитектура, науке: историја, право, филозофија, математика...

6. ВОЈСКА И РАТ – упоредни преглед

- освајања, насељавање, расељавање, војничка опрема

7. ЛИЧНОСТИ, ЉУДИ И ДЕЦА У СТАРОМ ВЕКУ

- храна, васпитање, образовање, свакодневни живот, одевање, занимања...

8. КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ СТАРОГ ВЕКА НА ТЛУ СРБИЈЕ

- најзначајнији градови старог века на тлу Србије (Римске царске палате, римски градови...)

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Наставни садржаји предмета историја у петом разреду ученика уводе у историју, науку која се бави прошлошћу људског друштва, у праисторијски период људске цивилизације и период старог века. Последња измена програма којом су установљене три тематске целине, показала се као добра пракса са којом треба наставити. Неуситљеност тема оставља слободу наставнику да у оквиру тако постављене целине сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, руководећи се карактеристикама и могућностима ученика, њиховим потребама и интересовањима, а све у складу са условима у којима се настава реализује и каквим наставним средствима школа, наставник, ученици и локална средина располажу. Препоручени садржаји у оквиру тема остављају могућност наставнику да ученике постепено уведе у историју као науку, пратећи развојну линију људске цивилизације кроз садржаје културне, привредне, друштвено политичке делатности најстаријих епоха прошлости. Нужност поштовања хронолошког реда намеће се већ природом историјске науке, али се препорученим садржајима тема уводи и упоредни преглед као облик излагања. Досадашњи принцип обраде праисторије, односно историје старог века, кроз стереотипну поделу на камено и метално доба, односно Стари Исток, Стара Грчка и Стари Рим, ствара код ученика привид успостављања граница између ових периода и спречава их да уоче целовитост процеса, појава и догађаја на развојном путу људске цивилизације. Обрађујући наставне садржаје кроз ученицима познате и јасне категорије, прошлост ће им бити блискија, а самим тим и њено проучавање конкретније и смисленије. Са овим циљем, настави треба приступити од почетних разговора о прошлости, указујући ученицима на потребу познавања и развијања критичког односа према прошлости.

I. УВОД У ПРОУЧАВАЊЕ ПРОШЛОСТИ

Циљ ове теме је разумевање појма прошлости, начина и значаја њеног проучавања.

Очекује се да ученик:

1. уочи и разуме значај прошлости и потребу њеног проучавања;
2. разуме и примењује временске одреднице (деценија, век, миленијум);
3. примењује просторне одреднице (стари исток, Грчка, Рим, простор око Средоземног мора, Балканско полуострво...);
4. примени начине сазнавања прошлости на примеру личне и породичне прошлости;
5. уочи и примени начине историјског сазнавања на примеру локалне прошлости.

Препоручује се да се у складу са могућностима, локално културно-историјског наслеђа, упозна обиласком локалитета или музејских поставки, без обзира ком историјском периоду припадају.

II. ПРАИСТОРИЈА

Циљ ове теме је да ученицима приближи праисторију као најстарији део прошлости.

Очекује се да ученик:

1. прави разлику између праисторије и историје;
2. зна и разуме међусобни утицај природног окружења и друштвеног развоја;
3. зна најзначајније проналаске праисторијских људи;
4. разуме развојност људске цивилизације, кроз сегменте привреде, културе, друштва;
5. разликује праисторијско и историјско културно наслеђе у непосредном окружењу, уколико оно постоји било као локалитет или као део музејске збирке.

Препоручује се да се у складу са могућностима, кроз радионице, појединачно или у групи израђују предмети по узору на праисторијске (алатке, лук и стрела, фигурине и посуђе од глине и сл.).

III. СТАРИ ВЕК

Циљ ове теме је упознавање најстаријег историјског периода, периода старог века, кроз разговор о симболима организованог друштва, државе, институција, веровања, културе, рата, свакодневног живота;

Очекује се да ученик:

1. разуме узроке и потребе људског повезивања у организовано друштво;
2. уочава разлике у организовању људи у времену и простору омеђеним целинама у периоду старог века;
3. разуме и препознаје значај старовековних цивилизација за развој људске цивилизације;
4. зна основне карактеристике старог века;
5. уочава међусобни утицај религије и свакодневног живота људи у старом веку;
6. уочава узроке и последице ратовања;
7. зна да покаже на карти простор на ком су настале старовековне цивилизације и то како на историјској тако и на географској карти;
8. именује најзначајније личности старог века;
9. препознаје најзначајније историјске споменике овог периода као део светске културне баштине (нпр.: тзв. седам светских чуда);
10. препознаје и именује старовековно културно наслеђе на територији Србије.

Садржај издвојен као посебна целина, Личности, људи и деца у старом веку може се реализовати као део других садржаја. Нпр.: Перикле, Хамураби (закони и институције), Гај Јулије Цезар, Александар Македонски (војска и ратовање), Хомер, Аристотел (култура), и сл. Истовремено, ово су и садржаји који су најповољнији за самостални рад ученика или рад у групи. Тематска непокривеност неких садржаја постојећим уџбеницима, наставним материјалима па чак и литературом за наставнике, изискује истраживачки приступ наставника у њиховој припреми за реализацију, првенствено кад се ради о садржају «Положај и начин живота деце у старом веку» (изузетак представља појава позната као систем спартанског васпитања). Драгоцена помоћ наставницима су садржаји који третирају област образовања и као такви могу послужити за сагледавање положаја деце у осталим сферама друштва. Сличне се опаске односе и на тему «Свакодневни живот у старом веку».

НАСТАВНА СРЕДСТВА:

Обавезна литература за ученике:

Снежана Ферјанчић и Татјана Катић, Историја за пети разред основне школе, Завод за издавање уџбеника, Београд 2002.

Слободан Душанић и Жарко Петковић, Радна свеска за стари век у историјским изворима, Платонеум, Нови Сад 2002.

Школски историјски атлас, Завод за издавање уџбеника и наставних средстава

Препоручена литература за ученике:

Густав Шваб, Приче из класичне старине
Лавиринт, Кративни центар

Литература за наставнике:

- Оничин Јабаланов, С. Када је свет био другачији, Микрокњига, Београд 2002.
 Машкин, Н. А. Историја старог Рима, Научна књига, Београд 1968.
 Струве, В. В., Калистов, Д. П. Стара Грчка, Веселин Маслеша, Сарајево 1969.
 Папазоглу, Ф. Историја хеленизма, Епоха Александра Македонског, Научна књига, Београд, 1972.
 Оксфордска историја Грчке и хеленистичког света, Клио, Београд
 Оксфордска историја римског света, Клио, Београд
 Аријес, И. Ф., Дибби, Ж. Историја приватног живота, Клио, Београд
 Срејовић, Д. Археолошки лексикон, Савремена администрација, Београд 1997.
 Срејовић, Д., Цермановић Кузмановић, А. Речник грчке и римске митологије,
 Српска књижевна задруга, Београд 1992.

VI РАЗРЕД

(2 часа недељно, 72 часа годишње)

Циљ наставе историје у VI разреду је да допринесе разумевању прошлости људског друштва у средњем веку.

Оперативни задаци:

- На крају шестог разреда ученици ће:
- знати основне одлике средњег века (друштво, држава, култура, веровање, привреда, начин живота...)
 - уочавати разлике средњег века на одређеним просторима и у одређеним временским периодима средњег века
 - знати личности које су обележиле средњи век у општој и националној историји.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА**I. УВОД**

- Средњи век и његово време
- Средњи век и његов простор
- Средњи век у времену и простору

II. НАРОДИ И ДРЖАВЕ

- Народи средњег века (Хуни, германска племена – Франци; Авари, словенска племена – Јужни Словени – Срби; народи који постоје у средњем веку, а данас живе у Србији, народи који живе у Византији, Арабљани...)
- Државе средњег века (најзначајније државе Медитерана – Византија, Млетачка Република, држава Арабљана; Балкана – српска држава; Западне и Средње Европе – Француска, Хабзбуршка монархија, Угарска...)
- Владар у средњем веку (појам владара, наслеђивање престола, владарске титуле, инсигније...)

III. ПРИВРЕДА

- Привредне гране у средњем веку
- Натурална привреда
- Робноовчана привреда
- Градска привреда

IV. ДРУШТВО И НАЧИН ЖИВОТА

- Друштвене групе у средњем веку и њихова обележја
- Начин живота у средњем веку
- Начин живота владара у средњем веку

V. РЕЛИГИЈЕ

- Хришћанство
- Ислам
- Утицај религије на средњовековни живот

VI. КУЛТУРА СРЕДЊЕГ ВЕКА

- Писменост у средњем веку
- Образовање у средњем веку

- Правни споменици средњег века
- Грађевинарство
- Проналасци средњег века

VII. ЛИЧНОСТИ СРЕДЊЕГ ВЕКА

- Исус Христос, Мухамед
- Атила, Јустинијан, Карло Велики
- Константин и Методије
- Стефан Немања, Растко Немањић, Стефан Првовенчани, Стефан Душан
- султан Мурат, кнез Лазар Хребељановић
- деспот Стефан Лазаревић, султан Мехмед Освајач
- значајна личност/личности из локалне прошлости средњег века
- значајне личности припадника мањинских заједница у средњем веку

VIII. ФЕНОМЕНИ СРЕДЊЕГ ВЕКА

- Сеобе и путовања у средњем веку
- Војска, оружје и ратовање
- Средњовековни митови и митови о средњем веку (између историје и маште)
- Закони у средњем веку

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Садржаји програма наставног предмета историја у шестом разреду основне школе обухватају историјски период средњег века. Конципирани су у осам тематских целина које се односе на различита питања и садржаје из друштвене, културне, економске, политичке историје и историје свакодневног живота у средњем веку. Оваква концепција омогућава истовремену обраду садржаја из опште и националне историје и доприноси целовитом сагледавању процеса, појава и догађаја из историје средњег века. У конципирању тематских целина није био заступљен хронолошки принцип, али је он заступљен у предлогу садржаја за сваку тему. Веома је важно да се наставник при изради својих планова и програма придржава хронолошког принципа и да по том принципу направи структуру садржаја у оквиру тема. Овај принцип омогућава ученику да прати и разуме развојну линију средњег века у свим предложеним тематским целинама.

Наставнику је остављена слобода да одреди редослед тематских целина и распоред наставних садржаја и активности за сваку тему. У конципирању теме наставник треба да води рачуна о

- карактеристикама и могућностима ученика
- потребама и интересовањима ученика
- условима у којима се реализује наставни предмет историја (услови у самој школи и услови у окружењу школе)
- расположивим наставним средствима (средства којима школа располаже, средства која поседују ученици и средства која се налазе у локалној средини).

Последње две тематске целине наставник може да обради као самосталне теме, може да садржаје тих тема укључи у садржаје других препоручених тематских целина овог програма или да само неке садржаје укључи у друге теме, а да остале обрађује као самосталну тему.

Предлаже се наставницима да у оквиру сваке тематске целине обраде и садржаје из локалне прошлости средњег века као и да прикажу шта до данас баштинимо из средњег века, водећи рачуна да буде усклађено са темом која се обрађује.

Препоручене теме омогућавају ученицима да на њима примереном узрасту направе поређење и истакну везе између појава и процеса који су се одигравали кроз читаву историју, па и у средњем веку, а присутни су и данас у сличном или потпуно другачијем виду. Тако ћемо постићи да се прошлост актуелизује кроз савремене, ученицима блиске категорије, чиме би учење историје постало конкретније и смисленије. Неке од ових тема представљају погодан темељ за разбијање и формирање стереотипа о појединим појавама и личностима из прошлости и омогућавају, примерено узрасту ученика, обликовање критичког мишљења о прошлости.

Припадници мањинских заједница у свакој теми могу да обраде и садржаје из прошлости своје заједнице водећи рачуна да ученицима пружи слику народа и државе које представљају њихову матицу, али и слику средине у којој живе, како су и зашто населили те просторе, начин живота и значајне личности. Ово подразумева

да је свака мањинска заједница у обавези да ученицима представи прошлост државе у којој живи и паралелно приказивање прошлости свог народа.

Ученици који припадају српском народу, такође треба да се упознају са историјом мањинских заједница, које живе на простору Србије, у средњем веку.

Како можемо да реализујемо темељне целине и циљеве очекујемо од ученика?

УВОД

Циљ ове целине је *разумевање временских и просторних одређеница средњег века*.

Након обраде ове теме очекује се да ученик

- зна временске и догађајне одреднице средњег века у општој и националној историји;
- зна просторне одреднице средњег века;
- може да прикаже простор средњег века у средњовековним временским оквирима.

Посебно треба нагласити да се средњовековни живот одиграва на просторима целе планете Земља, али да су за нас важни простори као што су Медитеран, Балкан, Средња и Западна Европа.

НАРОДИ И ДРЖАВЕ

Циљеви ове теме су *познавање народа који су живели у средњем веку и познавање држава које су постојале у средњем веку*.

Очекује се да ученик:

- зна народе који су живели у средњем веку и данас постоје као и оне народе који су нестали са историјске позорнице или који су променили свој назив;
- зна које државе су створили ти народи и који од њих и данас постоје;
- зна карактеристичне државе средњег века и њихов значај;
- зна коју су територију обухватале најзначајније државе средњег века и која је њихова територија данас.

Код приказивања народа ученицима треба пружити основну слику о народу, његовом значају у средњем веку, данас и шта нам је тај народ оставио. Посебно пажња треба да буде усмерена на Јужне Словене и Србе.

Државе средњег века треба приказати кроз информативни преглед развоја са нагласком на преломним моментима у развоју тих држава. Посебно приказати као једну целину српске земље и средњовековну немањинску Србију – настанак, проглашење краљевине и царевине, Моравска Србија и деспотовина.

ПРИВРЕДА

Циљ ове теме је да покаже ученику *каква је била средњовековна привреда и како се развијала*.

Ученик треба да:

- разуме основне карактеристике средњовековне привреде,
- разуме развојност средњовековне привреде,
- уочи утицај средњовековне привреде на развој државе, друштва и начин живота.

Код објашњавања градске привреде наставник прво мора да објасни настанак градова, а да потом објасни градску привреду и њена обележја.

ДРУШТВО И НАЧИН ЖИВОТА

Циљеви ове тематске целине су *разумевање постојања различитих друштвених група у средњем веку, њихове карактеристике и начин живота*.

На крају ове теме ученик треба да:

- зна друштвене групе (племство, свештенство, грађанство, сељаштво...) и њихова обележја,
- зна основне карактеристике начина живота сваке друштвене групе и да их разликује,
- буде у стању да одреди којој друштвеној групи припада владар и по чему се његов начин живота разликује од начина живота његове друштвене групе.

Препорука је да се појам владара обради у две тематске целине („Народи и државе” – појам владара, наслеђивање престола, владарске титуле, инсигније; и „Друштво и начин живота” – обрађивање владара, одећа, исхрана, забаве, двор)

При обради начина живота приказати места где живи човек средњег века – феуд, промија, село, град, манастир, описати простор, положај човека, одећа, исхрана, забаве....)

РЕЛИГИЈЕ

Циљ ове теме је да се ученици упознају са *религијама на простору Медитерана, Балкана и Европе*.

Ученик ће:

- познавати религије које су карактеристичне за простор Европе и Балкана,
- бити у стању да уочи утицај религије на средњовековни живот.

Хришћанство – појава и ширење хришћанства, покрштавање народа, хришћанска црква и раскол у цркви, крсташки ратови (за што се јављају, ко их организује и са којим циљем, време одигравања ових ратова), појава јереси...

Ислам – појава ислама, обележја и ширење....

Како је вера утицала на животи у средњем веку и у чему се њени утицаји огледају....

КУЛТУРА СРЕДЊЕГ ВЕКА

Циљ тема је *упознавање ученика са културним достизањима средњег века*

На крају ове теме ученик треба да буде оспособљен да:

- разликује културна подручја средњег века у Европи,
- буде у стању да одреди шта је све утицало на развој културе,
- буде у стању да одреди ком културном подручју припада споменик културе, када је настао...

Образовање у средњем веку – где се стицало образовање: цркве и манастири као прве школе, приватни учитељи и ко су они били, градске школе, високе школе...

Писменост у средњем веку – језик и писмо, књижевност-усмена и писана, ритерска књижевност, градска књижевност, житија...

Правни споменици – закони, статут...

Грађевинарство – утврђења, замкови, манастири и цркве, цамије... сликарство, скулптура...

ЛИЧНОСТИ

Циљ ове теме је *познавање значајних личности средњег века и њихов допринос у општој и националној историји*.

Ова тема, као што је већ наглашено, може да се реализује као самостална тема или да се одређене личности обрађују у оквиру других тема. **Пример** обраде личности у другим темама:

Исус Христос (*религија и култура*)

Мухамед (*религија*)

Атила (*народи и државе, феномени средњег века* – сеобе и путовања, војска, оружје и ратовање)

Јустинијан (*народи и државе, култура* – правни споменици)

Карло Велики (*народи и државе, феномени средњег века* – војска, оружје и ратовање)

Константин и Методије (*религија* – покрштавање и култура – писменост и образовање)

Стефан Немања (*народи и државе, култура* – манастири и цркве, религија – однос према јеретикима)

Стефан Првовенчани (*народи и државе, култура* – писменост: житија)

Растко Немањић (*друштво и начин живота* – живот у манастиру, религија – значај за српску цркву, култура – образовање и писменост, феномени средњег века – сеобе и путовања)

Стефан Душан (*народи и државе, друштво и начин живота, религија, култура* – правни споменици, феномени средњег века – закони у средњем веку, војска, оружје и ратовање).

Кнез Лазар (*народи и државе, култура, феномени средњег века* – војска, оружје и ратовање, средњовековни митови и митови о средњем веку – између историје и маште).

Деспот Стефан Лазаревић (*народи и државе, култура* – образовање, писменост, правни споменици, грађевинарство, феномени у средњем веку – закони у средњем веку, војска, оружје и ратовање).

Султани Мурат и Мехмед Освајач (*народи и државе, друштво и начин живота, феномени средњег века* – војска, оружје и ратовање, сеобе и путовања у средњем веку).

На сличан начин можете приказати и личности из прошлости вашег краја.

ФЕНОМЕНИ СРЕДЊЕГ ВЕКА

Ова тема је конципирана са циљем да ученицима омогући боље разумевање средњег века и упознавање са појавама и процесима који су се одигравали у средњем веку, а карактеристични су и за савремену доба.

У оквиру ове теме предлажемо следеће:

1. Сеобе и путовања у средњем веку: циљ је да се код ученика развије свесност о несигурности и динамичности оквира етничких граница у времену и простору. Циљ се може постићи путем обраде садржаја као што су: „о појму миграција и уопштено о сеобама и путовањима у средњем веку“, „велика сеоба народа“, „насељавање Балкана и Подунавља“, „Викинзи и Нормани“, „Арабљани у средњем веку“, „Крсташки походи“, „Ширење Турака на Балкану“, „Путовања“ (превозна средства, зашто се путовало, правци путовања...)

Ово су само предложени садржаји које можете обрадити у другим темама или ако желите као самосталну тематску целину онда одаберите само оне садржаје који ће по Вашем мишљењу привући највећу пажњу Ваших ученика.

2. Војска, оружје и ратовање: препознавање разлика у врстама сукоба и ратовања. Кроз учење о томе шта су мотиви ратних сукоба ученици стичу и сазнања ко у тим сукобима учествује, како се сукоб одиграва и са којим оружјем и каква је ратна опрема. Ово се може постићи обрадом садржаја „ратовање кроз историју средњег века – врсте ратова, изглед и опрема различитих ратника у средњем веку, витезови...“, „тактика ратовања – опрема састав војске, наоружање, опсаде, ватрено оружје...“, „верски ратови“, „оружани сукоби у борби за власт – братоубилачки ратови, династички...“, „српско-византијски и српско-турски ратови“.

Наставник ће према интересовањима ученика и могућностима које му пружа школа и средина у којој се школа налази одабрати садржаје које ће реализовати као и начин реализације садржаја што између осталог подразумева и то да ли ће ово обрађивати као посебну целину или у оквиру других предложених тема.

3. Средњовековни митови и митови о средњем веку (између историје и маште): циљ је да се код ученика развије критички однос према прошлости разумевањем настанка народних митова и легенди на настанцима стварних историјских догађаја и оспособљавање за разликовање конституисане наративе у односу на историјску реалност осведочену у изворима, као и развијање свесности о значају и улози митологије у неговану традиције и одређених друштвених и моралних вредности. Циљ се може остварити обрадом следећих садржаја: „интернационални средњовековни митови и легенде – Нибелунзи, Грал, Роланд, Робин Худ...“, „народна епска поезија и њихова рефлексија у реалним историјским догађајима – предковски, косовски циклус и циклус о Краљевићу Марку...“, „где историја прелази у мит и легенду и зашто“.

Овде је неопходно успоставити корелацију са наставом српског језика.

4. Закони у средњем веку: упознати ученике са појмом закон и његовом друштвеном, политичком и културном улогом.

Овде је посебан нагласак на законима средњовековне српске државе.

У реализацији овог програма неопходна су наставна средства која су препоручена и одобрена од Министарства просвете и спорта. То су уџбеник ИСТОРИЈА за 6. разред основне школе, аутора проф. др Радета Михаљчића, ИСТОРИЈСКА ЧИТАНКА за 6. разред основне школе и ИСТОРИЈСКИ АТЛАС. Почетком октобра појавиће се и ВЕЖБАНКА као и ПРИРУЧНИК за наставнике. Поред ових наставних средстава Комисија која је припремила овај програм препоручује и следећу литературу за наставнике и ученике:

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. С. Марјановић-Душанић, М. Шуица, ИСТОРИЈА за 2. разред гимназије друштвено-језичког смера, Београд 2002.
2. А. Веселиновић, РАДНА СВЕСКА за 2. разред гимназије, Нови Сад 2002.
3. ЛЕКСИКОН СРПСКОГ СРЕДЊЕГ ВЕКА, приредили Р. Михаљчић и С. Ђирковић, Београд 1999.
4. ИСТОРИЈА СРПСКОГ НАРОДА, I, Београд 1981.
5. К. Јирчек, ИСТОРИЈА СРБА I, Београд 1952.
6. С. Ђирковић, СРБИ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ, Београд 1989.

7. М. Благојевић, СРБИЈА У ДОБА НЕМАЊИЋА, Београд 1989.
8. Г. Острогорски, ИСТОРИЈА ВИЗАНТИЈЕ, Београд 1969.
9. Ј. Бреје, ВИЗАНТИЈСКА ЦИВИЛИЗАЦИЈА, БЕОГРАД 1976.
10. ИСТОРИЈА ПРИВАТНОГ ЖИВОТА, приредили Ф. Аријес и Ж. Диби, Београд 2000. и 2001.
11. J. Le Goff, СРЕДЊОВЕКОВНА ЦИВИЛИЗАЦИЈА ЗАПАДНЕ ЕВРОПЕ, Београд 1974.
12. П. Холмс, ОКСФОРДСКА ИСТОРИЈА СРЕДЊОВЕКОВНЕ ЕВРОПЕ, Београд 1997.
13. Ц. Линч, ИСТОРИЈА СРЕДЊОВЕКОВНЕ ЦРКВЕ, Београд 1999.
14. ИСТОРИЈА СРЕДЊЕГ ВЕКА, I, редакција А. Д. Удалцов, Ј. А. Космински, О. Л. Ванштајн, Београд 1969.

3. У делу Програма за предмет **Географија**, у одељку **садржаји програма**, мењају се програмски садржаји за V и VI разред и гласе:

ГЕОГРАФИЈА

Циљ наставе географије је да допринесе:

- разумевању појава и процеса у географском омотачу Земље,
- разумевању географских појава и процеса у непосредном окружењу,
- општој култури и образовању ученика,
- хуманистичком развоју ученика.

Ученик ће:

- уочавати појаве и процесе у географском омотачу Земље и непосредном окружењу,
- разумети узрочно-последичну повезаност појава и процеса у географском омотачу,
- познавати географске појаве и процесе у свом окружењу и регији која се обрађује,
- примењивати стечена знања из географије.

V РАЗРЕД

(1 час недељно, 36 часова годишње)

Циљ наставе географије у V разреду:

- упознавање појмова васиона и васионска тела;
- упознавање Земљиних сфера;
- разумевање појава и процеса у географском омотачу Земље;
- развијање основа картографске писмености;
- развијање способности за активно стицање и примену знања из географије кроз самостално учење и истраживање.

На крају V разреда ученик:

- зна основне појмове о васиони, васионским телима, Сунчевом систему, Сунцу, Земљи и њеном положају у васиони;
- разуме основне појаве и процесе на Земљи као последице њених кретања;
- уочава појаве и разуме процесе у Земљиним сферама (литосфера, атмосфера, хидросфера и биосфера) као и њихову међусобну повезаност;
- примењује стечена знања из основа картографије;
- разуме потребу очувања, унапређења и заштите животне средине.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I. УВОД

- Предмет проучавања, подела и значај географије;

II. ВАСИОНА И ЗЕМЉА

- Васиона и васионска тела; Сунчев систем;
- Земља као део Сунчевог система; Месец – Земљин сателит;
- Облик и величина Земље; распоред копна и мора на Земљи.

III. КРЕТАЊА ЗЕМЉЕ И ПОСЛЕДИЦЕ ЊЕНИХ КРЕТАЊА

- Ротација – обртање Земље око замишљене осе; правац, докази и последице ротације;
- Револуција – кретање Земље око Сунца; правац, докази и последице револуције;

- Топлотни појасеви на Земљи; зонални распоред и основне карактеристике.

IV. ПРИКАЗИВАЊЕ ЗЕМЉИНЕ ПОВРШИНЕ

- Картографска мрежа: меридијани и паралеле на глобусу и географској карти;
- Појам географске карте; картографски знаци;
- Надморска и релативна висина; представљање рељефа методом боја (хипсометрија).

V. ЗЕМЉИНЕ СФЕРЕ – ОМОТАЧИ

Литосфера:

- Грађа и састав Земље и Земљина кора;
- Литосферне плоче;
- Основни облици рељефа настали деловањем ендеогених (унутрашњих) сила; вулкани и земљотреси.

Атмосфера:

- Опште одлике (загревање и хлађење, вода у атмосфери); значај атмосфере за живот на Земљи;
- Време – елементи и типови времена;
- Загађеност ваздуха, озонски омотач – заштита и значај.

Хидросфера:

- Опште одлике хидросфере; Светско море и његова хризонтална подела; разуђеност обала; својства морске воде; кретање морске воде;
- Подземне воде: издан и извори; воде на копну: реке, језера, ледници;
- Вода најважнији природни ресурс – проблем несташнице воде на Земљи и заштита воде од загађивања.

Биосфера:

- Биљне заједнице на Земљи, унапређивање, значај и заштита биљног света;
- Животињски свет на Земљи, унапређење, значај и заштита животињског света.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Садржаји програма наставног предмета географије у V разреду основне школе обухватају систематско изучавање географских појава и процеса. Садржаји опште географије су у великој мери апстрактни и тешки за ученике овог узраста. Наставник мора да има у виду поменуте тешкоће и да коришћењем различитих наставних метода и средстава учини ове садржаје што приступачнијим ученицима и њиховом психо-физичком узрасту. Потребно је да се избегава вербалizam, а да се код ученика подстиче радозналост, систематичност и креативност. Фонд часова треба рационално користити и селективно бирати наставне садржаје. Садржаји опште географије имају посебан значај јер представљају основу за касније изучавање регионалне географије и зато се њиховом изучавању мора посветити посебна пажња. Од степена усвојености ових садржаја у великој мери зависи даљи рад на изучавању географије у старијим разредима. Наставник има слободу да одреди редослед тематских целина и распоред наставних садржаја и активности за сваку тему, водећи рачуна о способностима и узрасту ученика, њиховим интересовањима, условима и наставним средствима којима школа располаже, средствима које поседују ученици и средствима која се налазе у локалној средини.

Наставницима се предлаже да у овире сваке тематске целине обраде и одговарајуће садржаје из локалне средине, водећи при томе рачуна о усклађености тих садржаја са темом која се обрађује. На тај начин ученици могу да праве поређења одређених наставних садржаја са њима познатим и блиским садржајима из непосредног окружења. Тиме се постиже приближавање географских садржаја ученицима овог узраста и потпуније усвајање наставног градива.

Наставницима се препоручује оријентациони број часова по наставним темама, као и настани садржаја које би требало обрадити. Слобода и креативност наставника испољиће се кроз самостално планирање и одређивање типова часова, као и избора наставних метода, техника, активности, дидактичких средстава и помагала. У конципирању наставне теме наставник треба да води рачуна о:

- узрасним карактеристикама и могућностима ученика
- потребама и интересовањима ученика

- условима у којима се реализује наставни предмет
- расположивим наставним средствима

Напомињемо да је неопходно заинтересовати ученике, у складу са њиховим узрастом, за истраживања локалне средине при чему ће користити географска знања и вештине. Такође је неопходно упутити ученике на проналажење и коришћење различитих извора информација и оспособити их за самостално учење.

Како можемо да реализујемо тематске целине и циља очекујемо од ученика?

I. УВОД

- Циљ је *ујозначавање ученика са наставним предметом*.
- Након ове теме очекује се да ученик:
- зна предмет проучавања, поделу и значај географије.

II. ЗЕМЉА КАО ЦЕЛИНА

Циљ ове теме је *уочавање и разумевање појава и процеса у природи*.

Након ове теме очекује се да ученик:

- зна основне појмове о васиони и васионским телима,
- зна шта је Сунчев систем,
- зна положај Земље у Сунчевом систему,
- зна облик и величину Земље,
- уочава на географској карти распоред копна и мора на Земљи.

III. КРЕТАЊА ЗЕМЉЕ И ПОСЛЕДИЦЕ ЊЕНИХ КРЕТАЊА

Циљ ове теме је *уочавање и разумевање последица Земљиних кретања*.

Након ове теме ученик:

- уочава и разуме основне појаве и процесе на Земљи условљене њеним кретањима,
- познаје и користи временске одреднице (дан, недеља, месец и година),
- познаје календарско рачунање времена.

IV. ПРИКАЗИВАЊЕ ЗЕМЉИНЕ ПОВРШИНЕ

Циљ ове теме је *развијање картографске писмености*.

Након ове теме ученик:

- зна шта је географска карта и картографски знаци,
- користи географску карту као извор географских знања и информација,
- зна да оријентише географску карту и уз помоћ ње одреди стране света,
- уме да се изрази сликом и анализира табеле, графике и дијаграме.

V. ЗЕМЉИНЕ СФЕРЕ – ОМОТАЧИ

Циљ ове теме је *уочавање и разумевање природних појава и процеса и њихове међусобне повезаности у географском омотачу Земље*.

Након ове теме ученик:

- уочава и разуме појаве и процесе у географском омотачу Земље,
- уочава и разуме узрочно-последичне везе између појава и процеса у географском омотачу Земље,
- познаје грађу Земље и уочава облике рељефа настале радом унутрашњих сила,
- уочава и разуме појаве и процесе у атмосфери, хидросфери и биосфери,
- уочава природне појаве и процесе у свом окружењу,
- схвата утицај природног окружења на живот људи,
- схвата потребу очувања, унапређења и заштите животне средине и учествује у акцијама на локалном нивоу,
- познаје основне појаве и процесе у атмосфери, као и значај атмосфере за живот на Земљи,
- познаје основне појаве и процесе у хидросфери и значај воде за живот на Земљи,
- разуме зонални распоред биљног и животињског света на Земљи,
- разуме међусобну условљеност физичко-географских појава и процеса на локалном, регионалном и планетарном нивоу.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА**Препоручена литература за ученике:**

1. Група аутора, (2002): *Географски атлас за V, VI, VII и VIII разред основне школе*, Предузеће за картографију »Геокарта« и Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
2. *Популарна лијтература* (часописи »Геа«, »Земља и људи«, »Geographica Raponica«, »National geographic«,...)
3. Ситарница Р., Тадић М., (2001): *Географија за V разред основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
4. Ситарница Р., Тадић М., (2001): *Географска чипанка за V разред основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
5. Ситарница Р., Тадић М., (2001): *Радна свеска за V разред основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд

Препоручена литература за наставнике:

1. Асимов И., (1980): *Живот у свемиру*, Београд
2. Гавриловић Д., (1969): *Александар Хумболт*, »Земља и људи« св. 19, СГД, Београд
3. Гавриловић Д., (1988): *Алфред Вејенер*, »Земља и људи« св. 39, СГД, Београд
4. Група аутора (1977): *Енциклопедијски лексикон – мозаик знања 19, Биологија*, Београд
5. Група аутора (1977): *Енциклопедијски лексикон – мозаик знања 19, Географија*, Београд
6. Дукић Д., (1977): *Климатологија*, Научна књига, Београд
7. Дукић Д., (1982): *Хидрологија коина*, Научна књига, Београд
8. Група аутора (1977): *Енциклопедијски лексикон – мозаик знања 19, Биологија*, Београд
9. Ивков А., (2000): *Методички приручник за наставу географије*, ПМФ-департман за географију Нови Сад,
10. Илустрована енциклопедија (2001): *Васиона*, »Змај«, Нови Сад
11. Илустрована енциклопедија (1982): *Земља*, »Вук Караџић«, Београд
12. Љешевић М., Живковић Д., (2001): *Картографија*, Географски факултет, Београд
13. Миланковић М., (1952): *Кроз васиону и векове*, Београд
14. Петровић Д., Манојловић П., (2002): *Геоморфологија*, Географски факултет, Београд
15. Петровић М., (1998): *Путописи I и II*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
16. Ракићевић Т., (1978): *Општа физичка географија*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
17. Рудић В., (2000): *Методика наставе географије*, Географски факултет, Београд
18. Хенбест Н., (1983): *Експлозија васионе (звезде, галаксије, црне рупе)*, »Глобус«, Загреб

VI РАЗРЕД

(2 часа недељно, 72 часа годишње)

ЦИЉ наставе географије у VI разреду основне школе је:

- упознавање структуре и састава атмосфере;
- упознавање са појмом климе, климатским елементима и климатским факторима;
- упознавање основних типова климе;
- упознавање и разумевање природног и механичког кретања светског становништва;
- упознавање структуре светског становништва;
- упознавање са појмом, поделом и функцијама насеља;
- упознавање са математичким елементима карте (географска ширина и дужина, размер карте);
- разумевање појма географске регије;
- познавање и разумевање регионалне поделе Европе;
- познавање најважнијих природних одлика Европе, Јужне Европе – Средоземља и Балканског полуострва.

На крају VI разреда основне школе ученик:

- зна структуру и састав атмосфере;
- зна појам климе, климатске елементе и климатске факторе;
- зна основне типове клима на Земљи;
- зна да је природно кретање становништва – природни прираштај, а механичко кретање – миграције становништва;

- разуме регионалне разлике демографских одлика и њихов значај;
- зна разлике између природне и географске средине;
- користи географску карту за одређивање положаја тачака и места;
- зна да измери растојања на карти, одреди висине и нагиб терена;
- зна да издвоји географске регије на основу њихових географских одлика;
- зна појам привреде и њену поделу;
- разуме да је развој привреде условљен природним и друштвеним факторима;
- зна опште природне и друштвене одлике Европе као целине;
- зна основне природне и друштвене одлике Јужне Европе;
- зна регионалну и политичку поделу Европе и Јужне Европе;
- зна основне природне и друштвене одлике свих држава Јужне Европе;
- познаје интеграцијске процесе у Европи;
- зна да именује културе и цивилизације у Србији, на Балканском полуострву и у Европи и разуме њихову улогу и значај.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА**I. ЕЛЕМЕНТИ ОПШТЕ ФИЗИЧКЕ ГЕОГРАФИЈЕ****Атмосфера**

- Састав и структура атмосфере;
- Појам климе, климатски елементи и климатски фактори;
- Основни типови климе.

Егзогене (спољашње) силе Земље

- Ерозивни и акумулативни облици ељефа настали деловањем спољашњих сила;
- Земљиште – постанак, основни типови и значај.

II. СТАНОВНИШТВО И НАСЕЉА НА ЗЕМЉИ

- Појам екумене, број и распоред становника на Земљи;
- Природни прираштај светског становништва;
- Структура светског становништва (расна, национална, верска, старосна, професионална...);
- Миграције – појам, узроци и последице;
- Насеља – врсте и типови; повезаност насеља у конурбације и мегалополисе.

III. ГЕОГРАФСКА СРЕДИНА И ЉУДСКЕ ДЕЛАТНОСТИ

- Појам природне и географске средине и географске регије;
- Појам привреде и подела на привредне делатности и гране;
- Утицај природних и друштвених фактора на развој привреде.

IV. КАРТОГРАФИЈА

- Елементи садржаја географске карте;
- Подела географских карата по размеру и садржају;
- Представљање географских садржаја на картама;
- Географска ширина и географска дужина.

V. РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА ЕВРОПЕ**ЈУЖНА ЕВРОПА – СРЕДОЗЕМЉЕ
/И БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО****Опште одлике Европе**

- Природно-географске карактеристике Европе;
- Друштвено-економске карактеристике Европе;
- Интеграцијски процеси у Европи;
- Подела Европе на регије.

Јужна Европа

- Природно-географске карактеристике Јужне Европе;
- Друштвено-економске карактеристике Јужне Европе;
- Политичка подела Јужне Европе.

Балканско полуострво

- Природно-географске карактеристике;
- Друштвено-економске карактеристике;
- Државе на Балканском полуострву (ДЗ Србија и Црна Гора, Босна и Херцеговина, Хрватска, Словенија, Македонија, Албанија, Бугарска, Грчка).

Апенинско полуострво: Италија

Пиринејско полуострво: Шпанија и Португалија

Географски преглед осталих држава Јужне Европе: Андора, Монако, Ватикан, Сан Марино, Малта и европски део Турске.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

У шестом разреду основне школе програмску структуру чине четири наставне теме: елементи опште географије, становништво и насеља на Земљи, географска средина и људске делатности и регионална географија Европе. Овако конципиран програм, који са програмом петог разреда чини компактну целину, треба да пружи ученицима овог узраста основна знања из физичке и друштвене географије, да би се успешно обрадила географија држава и континента, односно света.

Имајући у виду развојне способности ученика овог узраста, тежину наставне материје и корелативне односе са осталим наставним предметима, препоручује се изучавање одређених садржаја физичке, друштвене, регионалне географије и картографије у овом разреду. Потребно је избегавати вербализам, картографију и статистичке податке. Фонд часова треба рационално користити и селективно бирати садржаје и битне чињенице. Садржаји опште географије који се изучавају у петом и шестом разреду имају посебан значај зато што представљају основу за касније изучавање регионалне географије због чега се њиховом изучавању мора посветити посебна пажња. Од степена усвојености ових садржаја у великој мери зависиће даљи рад на изучавању географије у старијим разредима.

Садржаји из картографије треба да допринесу бољем познавању карте, геопростора и локалне средине. Основна знања из картографије ученици су стекли у млађим разредима и петом разреду основне школе. Посебно треба инсистирати на картографској писмености и употреби географске карте различитог размера и садржине.

Физичка географија својим садржајима бави се проучавањем природе Земљине површине и зато има образовни и васпитни значај. Програмом је предвиђена посебна обрада појединих компонената природне средине као што су: састав и структура атмосфере, клима, климатски елементи и фактори, и климатски типови, егзогене силе и облици рељефа настали њиховим деловањем, земљиште и основни типови земљишта. Природна средина је у суштини сплет тесно повезаних и међусобно условљених компонената које представљају јединствену целину. Препоручујемо да се укаже на међузависност човека и природе, као и на неопходност рационалног управљања природним добрима. Имајући у виду нарушавање равнотеже у природној средини потребно је инсистирати на превенцији и заштити. Из овога произилази да је физичка географија веома тесно повезана са друштвеном географијом и да оне чине органско јединство.

Географија становништва и насеља на Земљи конципирана је тако да се њеном обрадом укаже на најважније демографске и демогеографске проблеме човечанства. Тежиште треба да буде на основним одликама становништва, врстама и типовима насеља. Препоручујемо да се статистички подаци приказују само илустративно или компаративно.

На овом узрасту ученицима је потребно указати на различитост природне и географске средине на основу којих се издвајају географске регије, као и на сложеност и поделу људских делатности, при чему треба нагласити утицај природних и друштвених фактора на развој привреде.

У оквиру регионалне географије предвиђена је обрада Европе у целини која треба да пружи могућност сагледавања општих карактеристика континента, да би се на основу тога јасније могле уочити особености Јужне Европе као регије. Наставним програмом је предвиђена обрада свих држава Јужне Европе. Приликом обраде држава потребно је да се, на основу познавања континента као целине, истакну битне физичкогеографске и друштвеногеографске одлике сваке државе појединачно, које су истовремено и фактори који утичу на развој њихове привреде. Такође, треба указати на постојеће разлике у степену развијености привреде држава Јужне Европе, као и на противуречности које постоје између њихових природних богатстава и нивоа развијености њихове привреде. Међутим, државе су међусобно различите и у свакој од њих су заступљене одређене привредне делатности и гране специфичне за ту земљу.

При излагању садржаја о државама треба указати на неопходност сарадње земаља у региону, као и на уважавање различитости и толеранције.

Како можемо да реализујемо тематске целине и циља очекујемо од ученика?

I. ЕЛЕМЕНТИ ОПШТЕ ФИЗИЧКЕ ГЕОГРАФИЈЕ (атмосфера, егзогене силе – облици рељефа и земљиште)

Циљ ове теме је *разумевање појава и процеса у природи, осјособљавање за активно стицање и примену знања из географије кроз самостално учење и истраживање*

Након ове теме ученик:

- разуме појаве и процесе у атмосфери,
- разуме појам времена и климе,
- зна климатске елементе и факторе који утичу на климу,
- зна распоред климатских типова на Земљи,
- препознаје облике рељефа који настају радом спољашњих сила,
- зна да земљиште настаје и да се мења се под утицајем спољашњих сила и деловањем човека,
- зна основне типове земљишта и њихов значај.

II. СТАНОВНИШТВО И НАСЕЉА НА ЗЕМЉИ

Циљ ове наставне теме је *разумевање друштвених појава и процеса на Земљи*

Након ове теме ученик:

- разуме појмове екумена и анекумена,
- зна број и распоред становника на Земљи,
- разуме узроке и последице различитог природног кретања становништва на Земљи,
- зна структуре светског становништва и уважава различитости међу њима,
- разуме повезаност природног прираштаја са образовањем и степеном привредне развијености,
- зна своју националну припадност и именује друге народе,
- разуме узроке и последице миграционих кретања,
- познаје основне типове насеља,
- разуме узроке и последице пораста броја градског становништва и ширења градова (урбанизација).

III. ГЕОГРАФСКА СРЕДИНА И ЉУДСКЕ ДЕЛАТНОСТИ

Циљ ове наставне теме је *разумевање међузависности природних и друштвених елемената географије средине*.

Након ове теме ученик:

- зна да издваја регионалне целине на основу њихових природних и друштвених карактеристика,
- разуме појам привреде и зна њену поделу,
- зна како природни и друштвени фактори утичу на развој привреде и размештај привредних делатности,
- зна како људи мењају природу и да неке од тих промена могу имати штетне последице,
- зна да су природни ресурси ограничени, а неки и необновљиви,
- учествује у акцијама заштите животне средине.

IV. КАРТОГРАФИЈА

Циљ ове наставне теме је *развијање картографске писмености*.

Након ове теме ученик:

- разуме шта је размер и примењује га за одређивање растојања на географској карти,
- уме да одреди географски положај места и тачака на Земљи у географском координатном систему,
- користи географску карту као извор знања и информација,
- уме да се изрази сликом, табелом и графиком,
- зна да се оријентише на терену.

V. РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА ЕВРОПЕ, ЈУЖНА ЕВРОПА – СРЕДОЗЕМЉЕ И БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО

Циљеви ове наставне теме су *разумевање појма географије регије, познавање основних природних и друштвених одлика Европе, Средоземља и Балканског полуострва и познавање најважнијих карактеристика држава и народа Јужне Европе-Средоземља и Балканског полуострва*.

Након ове теме ученик:

- зна појам и карактеристике географске регије,
- разуме интеграцијске процесе у Европи,
- зна основне одлике Европе као целине, Јужне Европе и Балканског полуострва,
- зна основне природне и друштвене карактеристике држава Јужне Европе,
- разуме повезаност природног окружења са друштвеним и културним појавама у одређеној држави и региону,
- познаје старе цивилизације у Јужној Европи и на Балкану и разуме њихову улогу у ширењу културе,
- познаје културну баштину народа Јужне Европе и сопственог народа,
- разуме саобраћајни и туристички значај Средоземља.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА

Препоручена литература за ученике:

6. Група аутора, (2002): *Географски атлас за V, VI, VII и VIII разред основне школе*, Предузеће за картографију »Геокарта« и Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
7. *Популарна лијтература* (часописи »Геа«, »Земља и људи«, »Географска Панонија«, »Национал географски«,...)
8. Ситарича Р., Тадић М., (2001): *Географија за VI разред основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
9. Ситарича Р., Тадић М., (2001): *Географска чипанка за VI разред основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
10. Ситарича Р., Тадић М., (2001): *Радна свеска за VI разред основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд

Препоручена литература за наставнике:

17. Васовић М., Јовичић Ж., (1974): *Важније туристичко-географске регије Европе*, »Рад«, Београд
18. Група аутора (1977): *Енциклопедијски лексикон – мозаик знања 19, Биологија*, Београд
19. Група аутора (1977): *Енциклопедијски лексикон – мозаик знања 19, Географија*, Београд
20. Група аутора (1977): *Енциклопедијски лексикон – мозаик знања 19, Биологија*, Београд
21. Давидовић Р., (1999): *Регионална географија (Европа, афрички Медитеран и туристичке метрополе)*, ПМФ-Универзитет у Новом Саду, Нови Сад
22. Давидовић Р., (2000): *Регионална географија (географске регије европских држава)*, књ. 2, ПМФ – Универзитет у Новом Саду, Нови Сад
23. Дукић Д., (1977): *Климатологија*, Научна књига, Београд
24. Дукић Д., (1982): *Хидрологија коина*, Научна књига, Београд
25. Ивков А., (2000): *Методички приручник за наставу географије*, ПМФ-департман за географију Нови Сад, Нови Сад
26. Илустрована енциклопедија (1982): *Земља*, »Вук Караџић«, Београд
27. Љешевић М., Живковић Д., (2001): *Картографија*, Географски факултет, Београд
28. Петровић Д., Манојловић П., (2002): *Геоморфологија*, Географски факултет, Београд
29. Петровић Р., (1975): *Земља и народи свијета*, »Просвијета«, Загреб
30. Ракићевић Т., (1978): *Општа физичка географија*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
31. Рудић В., (2000): *Методика наставе географије*, Географски факултет, Београд
32. Станковић С., (1999): *Језера Балканског полуострва*, »А.М.И.Р.«, Београд

4. У делу Програма за предмет **Биологије**, у одељку **садржаји програма**, мењају се програмски садржаји за V. и VI. разред и гласе:

БИОЛОГИЈА

ЦИЉЕВИ наставе биологије су:

- развијање функционалне писмености из биологије;
- разумевање феномена у природи и развијање појмова из биологије;

- развијање логичког и апстрактног мишљења кроз изучавање биолошких феномена;
- стицање сазнања о човековом деловању на жива бића и потреби њиховог очувања и рационалног коришћења;
- развијање свести о заштити здравља и важности хигијене;

ЗАДАЦИ наставе биологије су да ученици знају:

- да се жива бића именују матерњим језиком у свакодневном животу, а латинским у науци;
- основне нивое структуре и организације живих бића;
- да сва жива бића карактеришу исти животни процеси;
- да су жива бића груписана у царства на основу њихових сличности и разлика;
- да се биљке и животиње мењају током животног циклуса;
- да је различитост међу живим бићима услов опстанка;
- да жива бића задовољавају своје потребе у спољашњој средини;
- да жива бића поседују особине које им помажу да опстану у различитим условима;
- да на Земљи постоје жива бића која није могуће видети голим оком, а која су значајна за живот човека;
- да човек користи жива бића и њихове производе за своје потребе;
- да човек може да угрози опстанак живих бића;
- да се према јединкама и врстама живих бића треба одговорно односити;
- да зна начине заштите и смањење ризика од болести и немоћи.

V РАЗРЕД

(2 часа недељно, 72 часа годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I тема: Увод

- чиме ћемо се бавити на часовима биологије и како ћемо се тиме бавити
- чиме се биологија бави и зашто је то важно за човека

Практичан рад: Лабораторија, лабораторијски прибор, микроскоп, лупа, начин рада, правила понашања у лабораторији.

Практичан рад: Појам експеримента, значај у науци, начин извођења, белешке, дневник посматрања, извлачење закључака, провера.

Практичан рад: Посматрање промена везаних за годишња доба.

II тема: Особине живих бића

- На нивоу разумевања примера из свакодневног живота
 - рађање,
 - растење,
 - развиће,
 - исхрана,
 - размножавање,
 - наслеђивање,
 - старење,
 - умирање.
- Појам хелије (откриће хелије; облик, величина и улоге хелија).

III тема: Разноврсност живих бића

Вируси: основне одлике, значај за човека.

Бактерије: место и начин живота, особине.

- користи и штете од бактерија кроз примере из живота,
- улога у природи и значај за човека.

Протиисти: аутотрофни и хетеротрофни протисти

- разноврсност,
- ниво организације и основне животне функције појединих група, начин живота,
- медицински значај и мере заштите,
- алге,
- амebe, бичари, трепљари.

Гљиве:

- особине, начин живота и разноврсност,
- улога у природи и значај за човека.

Практичан рад: Стварање услова за бућање, посматрање промена код намирница које се бућају и посматрање бући под микроскопом.

Билке: особине, разноврсност, значај (талофите, кормофите) – талофите – алге (које не припадају протистама), лишајеви, – начин живота, разноврсност, значај, – кормофите – начин живота, разноврсност, значај, маховине, пречице, раставићи и папрати, голосеменице, скривеносеменице (одлике и фамилије – лептирчаке, уснатице, љутићи, главочице, руже, крсташице, траве, орхидеје, љиљане и друге).

Практичан рад: Израда хербаријума.

IV тема: Грађа и животињни процеси биљака

- Појам организма и његових делова;
 - корен,
 - стабло и преображај стабла,
 - лист (увести појмове дисања, транспирације и фотосинтезе),
 - вегетативно размножавање,
 - цвет,
 - опрашивање и оплођење,
 - плод,
 - семе,
 - како билке расту,
 - покрети биљака,
 - како билке добијају имена.

Практичан рад: Оглед упијања воде у којој је растворено мастило (корен шаргарепе, першуна, бојење целе билке).

Практичан рад: Оглед клијања семена у различитим условима.

Практичан рад: Праћење раста биљака који има у кабинету.

Практичан рад: Посматрање дневног ритма биљака (окретање ка светлости, клијање кромпира у лавиринту).

Практичан рад: Попречни и уздужни пресеци корена, стабла и листа.

Практичан рад: Доказивање транспирације.

Практичан рад: Раликовање делова цвета и посматрање полена под микроскопом.

V тема: Значај биљака за човека

- јестиве и улога у исхрани, лековите, отровне, ароматичне, украсне

Практичан рад: Посета Ботаничкој башти (према могућностима школе).

Практичан рад: Кување лековитих биљака на самом часу (прављење чаја).

Опште пријоруке наставницима:

- увести концепт „пет царстава” живих бића;
- у најосновнијим цртама и информативно објаснити појам разноврсности кроз примере примерене узрасту дече.
- при обради методских јединица не обрађивати детаљно анатомску грађу организама, већ истаћи нивое организационе сложености појединих група, везу грађе са начином живота и функцијом (нпр. грађа у зависности од начина кретања, исхране, дисања, размножавања, станишта...);
- систематику живих бића првенствено обрадити кроз групе из непосредног окружења, или примере познате деци;
- посебно обратити пажњу на врсте значајне за здравље човека, гајене билке, домаће животиње и природне екосистеме;
- кроз све методске јединице током рада обратити пажњу на улогу и место дате групе организама у органској еволуцији (односно органску еволуцију обрађивати кроз целокупно градиво);
- природни систем живих бића и њихову еволуцију обрадити кроз геолошка доба (календар живота) тако да се континуирано посматра еволутивни развој;
- након сваког новог нивоа организације живог света уочити његово место у прегледу календара живота;
- организацију живог света приближити ученицима кроз интересантне приче из њиховог живота и историјата проучавања живих организама;

- све методске јединице максимално обрађивати кроз активну наставу са посебним акцентом на могућност израде вежби;
- предложене огледе интегрисати уз одговарајуће теме и уколико има могућности, обрадити тему кроз оглед и посматрање, а не кроз формалне наставне часове;
- слободни часови остављају се наставницима са идејом да што више испоље своју креативност у реализацији часа.
- У петом разреду школске 2003/2004. године обрадити праживотиње тако да се не обрађују у шестом разреду школске 2004/2005. У шестом разреду школске 2003/2004. године обрадити праживотиње јер се нису обрадиле у петом разреду.

Посебне пријоруке наставницима:

- Поступно кроз извођење наставе уврстити једноставне вежбе и огледе у складу са могућностима школе. Тако би се деца упознала са лабораторијским радом и експериментом. Изложити без сувише детаља и дефиниција појмова, већ више кроз искуства која су деца већ имала код лекара и у лабораторији (узимање бриса, вађење крви, прављење лекова по рецепту и слично). Једноставни огледи се могу извести у самом кабинету или као домаћи рад (уз кратак извештај).
- Приликом обраде друге теме, а и касније, изоставити: грађу хелије.
- Приликом обраде треће теме изоставити грађу бактерија и азотофиксацију.
- Не инсистирати на циклусима развића маховина и папрати, самим тим и на терминима гаметофит и спорофит, антеридије и архегоније, већ само на разликама између полног и бесполог размножавања.
- Хербаријум урадити кроз теренски рад – са не више од 30 биљака, који може бити тематски (билке из локалне средине, значајне билке, никако угрожене врсте), индивидуалним али и групним радом, дефинитивно без латинских назива.
- Не радити табелу која приказује разлике између моно- и ди-котиледоних биљака.
- Вегетативно размножавање обрадити након вегетативних органа, а полно размножавање након цвета.
- Цела четврта тема се може уметнути у трећу тему. Уколико се обрађује посебно, радити је у пролеће када се може искористити више часова у природи, излажући кроз конкретне примере. За то је довољно школско двориште и билке у њему.
- Угроженост и заштиту биљака обрадити кроз неколико карактеристичних примера, истаћи важност очувања природе, станишта, и посебно „шта ја могу да урадим да то спречим”.

ЛИТЕРАТУРА:

- J. Challoner, Визуелни речник биљака – превод са енглеског, ННК Инт., Београд 2001.
- Д. Лакушић, Биодиверзитет и нови миленијум, Друштво еколога Србије и Завод за заштиту природе Србије, Београд 2001.
- Ј. Блаженчић, Систематика алги, IV издање, ННК, Београд 1997.
- Б. Татић, Б. Петровић, Практикум из систематике и филогеније, ПМФ у Београду у Југословенски завод за продуктивност рада и информационе системе, Београд 1984.
- P. Raven, G. Johnson, Biology, Mc Graw-Hill 1999.
- N. Campbell, J. Reece, L. Mitchell, Biology, Addison Wesley Longman 1999.

VI РАЗРЕД (2 часа недељно, 72 часа годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I тема: Једноћелијски организми налик на животиње (праживотиње):

- разноврсност праживотиња,
- ниво организације и основне животне функције појединих група (кретање, исхрана, дисање, избацивање штетних материја, размножавање), начин живота,
- медицински значај и мере заштите.

Практичан рад: Посматрање праживотиња из инфузума, уколико то могућности дозвољавају.

II тема: Разноврсност животиња:

- настанак и развој животиња.
- како се животиње разликују од осталих живих организама.
- разноврсност животиња.
- преглед по групама (сунђери, дупљари, плоснати црви, ваљкасти црви, чланковити црви, зглавкари, мекушци, бодљокошци, хордати-кичмењаци),
- ниво организације и основне животне функције (кретање, исхрана, дисање, избацивање штетних материја, размножавање), начин живота,
- разноврсност,
- медицински значај и мере заштите (паразити и отровне животиње),
- економски значај (значај за исхрану човека, производи од животиња, припитомљене и домаће животиње, „штеточине“, кућни љубимци).

Практичан рад: Обилазак водених станишта и прикупљање сунђера, дупљара, планарија, мекушаца, ракова и других животиња, гајење у школи и посматрање грађе и понашања (према могућностима);

Практичан рад: Прикупљање и формирање збирки пауколиких животиња, стонога, инсеката и љуштура мекушаца према могућностима;

Практичан рад: Посматрање спољашње грађе и дисекције чланковите глисте и рибе, односно других организама према могућностима школе;

Практичан рад: Посматрање и реферисање о грађи, начину живота и понашању кућних љубимаца;

Практичан рад: Хранилишта и појилишта птица зими и лети – у школи и код куће;

Практичан рад: Прављење, постављање, одржавање и посматрање активности животиња у акваријумима / тераријумима / кућницама за птице;

Практичан рад: Посетити Зоолошки врт и Природњачки музеј према могућностима школе;

Практичан рад: Обилазак домова здравља и ветеринарских станица и прикупљање података о заражености људи и домаћих животиња паразитским врстама.

Опште прейорук наставницима:

- увести концепт „пет царстава” живих бића;
- у најосновнијим цртама и информативно објаснити појам разноврсности кроз примере примерене узрасту деча;
- при обради методских јединица не обрађивати детаљно анатомску грађу организама, већ истаћи нивое организационе сложености појединих група, везу грађе са начином живота и функцијом (нпр. грађа у зависности од начина кретања, исхране, дисања, размножавања, станишта...);
- систематику живих бића првенствено обрадити кроз групе из непосредног окружења, или примере познате деци;
- посебно обратити пажњу на врсте значајне за здравље човека, гајене биљке, домаће животиње и природне екосистеме;
- кроз све методске јединице током рада обратити пажњу на улогу и место дате групе организама у органској еволуцији (односно органску еволуцију обрађивати кроз целокупно гравидо);
- природни систем живих бића и њихову еволуцију обрадити кроз геолошка доба (календар живота) тако да се континуирано посматра еволутивни развој;
- након сваког новог нивоа организације живог света уочити његово место у прегледу календара живота;
- организацију живог света приближити ученицима кроз интересантне приче из њиховог живота и историјата проучавања живих организама;
- све методске јединице максимално обрађивати кроз активну наставу са посебним акцентом на могућност израде вежби;
- предложене огледе интегрисати уз одговарајуће теме и уколико има могућности, обрадити тему кроз оглед и посматрање а не кроз формалне наставне часове;

- слободни часови остављају се наставницима са идејом да што више испоје своју креативност у реализацији часа.
- У петом разреду школске 2003/2004. године обрадити праживотиње тако да се не обрађују у шестом разреду школске 2004/2005. У шестом разреду школске 2003/2004. године обрадити праживотиње јер се нису обрадиле у петом разреду.

Посебне прейорук наставницима:

- Све групе обрадити са акцентом на ниво организације, начине обављања основних животних функција, начин живота и посебне прилагођености;
- Значај животиња обрадити приликом прегледа групе, искористити принцип „животиње око нас” и илустровати кроз познате и типичне примере животиња са којима су се деца већ сретала. Користити занимљивости из рубрика „Ако желите да знате више”;
- Здравствено значајне животиње и групе – дизентеријну амебу, маларијног плазмодијума, паразите полних органа човека, метиле, пантљичаре, човечју глисту, дечју глисту, трихину, пијавице, крпеље, најзначајније инсекте, обрадити приликом прегледа групе. Користити поглавља „Важно је да знате”;
- Угроженост и заштиту животиња обрадити кроз неколико карактеристичних примера, истаћи важност очувања природе, станишта, и посебно „шта ја могу да урадим да то спречим”.

ЛИТЕРАТУРА:

- М. Брајковић, Зоологија инвертебрата. I део, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2001. М.
- М. Брајковић, Ж. Томановић, Ентомолошки практикум, Биолошки факултет Универзитета у Београду 2000.
- М. Калезић, Основи морфологије кичмењака, Савремена администрација, Београд 1995.
- М. Калезић, Хордати, Скрипта, Биолошки факултет, Београд 2000.
- М. Крунић, Зоологија Инвертебрата. I и II део, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1994.
- М. Крунић, М. Брајковић, Ј. Шапкарев, Ж. Томановић, Љ. Станисављевић, Систематика инвертебрата са практикумом I део, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999.
- М. Крунић, В. Видовић, В. Пујин, З. Петровић, Ј. Шапкарев, Д. Стевановић, А. Хорватовић, М. Брајковић, Систематика инвертебрата са практикумом. I део, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1983.
- В. Николић, Д. Миличић, Б. Петров, И. Радовић, Водич кроз зоологију. Моорфолошко-анатомски практикум са радном свеском, Биолошки факултет, Београд 2000.
- Б. Петров, И. Радовић, Д. Миличић, В. Николић, И. Петров, Општа и систематска зоологија. Практикум са радном свеском, Биолошки факултет, Београд 2000.
- И. Петров, Сакупљање, препаровање и чување инсеката у збиркама. Мали ентомолошки приручник, Биолошки факултет, Београд 2000.
- И. Радовић, Б. Петров, Разноврсност живота – Структура и функција. Биолошки факултет, Београд 1999, 2001, 2003.
- P. Raven, G. Johnson, Biology, Mc Graw-Hill 1999.
- E. Ruppert, R. Barnes, Invertebrate Zoology. Saunders Co 1994.
- N. Campbell, J. Reece, L. Mitchell, Biology, Addison Wesley Logman 1999.
- R. Dornt, W. Walker, R. Barnes, Zoology, Saunders Co 1991.
- J. Z. Young, The Life of Bertebrates, Clarendon Press, Oxford 1989.

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Просветном гласнику”.

Број 110-00-74/2003-08
У Београду, 24. јула 2003. године

Министар,
проф. др Гашио Кнежевић, с.р.

2

На основу члана 154. став 3. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 62/2003 и 64/2003), Министар просвете и спорта, донео је

ПРАВИЛНИК

О ОПШТИМ И ПОСЕБНИМ ОСНОВАМА ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Члан 1.

Овим правилником утврђују се Опште и посебне основе школског програма за први разред основног образовања и васпитања за школску 2003/2004. годину.

Члан 2.

Опште и посебне основе школског програма за први разред основног образовања и васпитања одштампане су уз овај правилник и чине његов саставни део.

Члан 3.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Просветном гласнику”.

Број 110-00-63/2003-08

У Београду, 23. јула 2003. године

Министар,
проф. др **Гашо Кнежевић**, с.р.

ОПШТЕ И ПОСЕБНЕ ОСНОВЕ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА ЗА ШКОЛСКУ 2003/2004. ГОДИНУ

I. ОПШТЕ ОСНОВЕ

Образовање се одвија на основу школског програма који доноси школа у складу са Законом.

Опште основе школског програма су основа за утврђивање основа програма по циклусима у основном образовању и васпитању; доношење школског програма; доношење програма завршног испита и утврђивање критеријума вредновања квалитета образовања и васпитања.

Опште основе школског програма садрже основе образовног и васпитног програма, образовног и васпитног процеса, као и елементе њихове регулације у образовању и васпитању.

Опште основе школског програма садрже принципе који обликују, усмеравају и регулишу образовне и васпитне процесе – учење и подучавање, као и елементе личног (укључујући и сазнајни, интелектуални) и социјалног развоја ученика.

Опште основе школског програма, заједно са посебним основама школског програма основа су за израду школског програма, односно за утврђивање: **свих садржаја, процеса и активности усмерених на остваривање циљева и исхода образовања, који су прописани и регулисани како на републичком (централном) тако и на школском (локалном) нивоу у складу са Законом.**

Решења предвиђена општим основама школског програма могу да се мењају сагласно стеченим искуствима, објективним показатељима успешности и квалитета, стварним или пројектованим потребама друштва и образовног система.

У даљем развоју школског програма, образовни систем ће располагати развијеним и обухватним општим основама школског програма и посебним основама школског програма за сваки циклус основног образовања и васпитања, као и за сваку образовну област.

Опште основе школског програма представљају основу за израду посебних основа школског програма, у свакој години примене.

Посебне основе школског програма за I разред, објављују се истовремено са општим основама школског програма.

Општим основама школског програма обезбеђује се:

- одређивање и опис професионалних обавеза и послова просветних радника у изради новог школског програма;
- одређивање кључних елемената за израду школског програма сваке школе;

- обезбеђивање ослонаца за професионалне одлуке и решења просветним радницима у планирању, припреми и примени школског програма.

Општим основама школског програма дефинишу се:

- принципи на којима се заснива школски програм;
- принципи саме образовне праксе;
- општи циљеви и исходи образовања и васпитања;
- образовне области у којима се одвија образовни процес;
- циљеви и исходи образовних области за циклусе и нивое образовања и васпитања;
- основни предмети у основном образовању и васпитању.

Посебним основама школског програма се за сваки разред одређују се:

- обавезни фонд часова на годишњем нивоу;
- листа обавезних и изборних предмета;
- обавезни број изборних предмета за школу и ученика;
- елементи организације и израде посебног дела школског програма, специфичног за појединачну школу.

Општим основама школског програма, због значаја који имају и у концепцији и у реализацији школског програма, посебно је наглашено:

- заснивање образовног, васпитног и наставног рада на образовним областима;
- усмеравање образовног, васпитног и наставног рада на остваривање дефинисаних циљева и исхода образовања и васпитања;
- реализовање образовног, васпитног и наставног рада разноврсним методама, техникама, активностима и дидактичким средствима и помагалима;
- подстицање стручног консултативног процеса и уграђивање његових резултата у школски програм, чиме се доприноси његовом побољшавању, усавршавању и развоју.

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ У ОСНОВНОМ ОБРАЗОВАЊУ И ВАСПИТАЊУ

Основно образовање и васпитање траје девет година, одвија се у три трогодишња циклуса и остварује у основној школи.

Основно образовање и васпитање се одвија по школском програму који доноси школа.

Школски програм школе има општи и посебан део.

Општи део програма сваке школе се односи на наставу:

- основних, обавезних и изборних предмета (у првом циклусу основног образовања и васпитања);
- основних, обавезних и дела изборних предмета (у другом и трећем циклусу основног образовања и васпитања).

Посебан део школског програма школе односи се на:

- факултативне предмете, садржаје и активности кроз које школа, у складу са својим могућностима, одговара на специфичне потребе, интересе и интересовања својих ученика, њихових родитеља и локалне средине (у првом циклусу основног образовања и васпитања);
- део изборних предмета и факултативне предмете, садржаје и активности кроз које школа, у складу са својим могућностима, одговара на специфичне потребе, интересе и интересовања својих ученика, њихових родитеља и локалне средине (у другом и трећем циклусу основног образовања и васпитања).

Школски програм школа доноси у складу са Законом о основама система образовања и васпитања, општим и посебним основама школског програма.

При изради свог програма школа узима у обзир и услове у којима ради, расположиве могућности и постојеће потребе.

Опште и посебне основе школског програма дефинишу оквир у коме школа израђује свој програм.

Предметна настава у школском програму одвија се кроз:

- основне предмете;
- обавезне предмете;
- изборне предмете;
- факултативне предмете.

Ове групе предмета се разликују по степену обавезности и начину оцењивања:

- **основни** предмети су обавезни за сваког ученика у свим циклусима основног образовања и васпитања;
- **обавезни** предмети су обавезни за све ученике на одређеном нивоу и циклусу образовања и васпитања;
- **изборни** предмети су обавезни за све ученике који се за њих одреде на одређеном нивоу, циклусу и разреду;
- **факултативни** предмети су они које школа нуди у посебном делу школског програма.

Основни предмети су:

- српски језик;
- математика;
- страни језик;
- матерњи језик припадника националних мањина.

Матерњи језик припадника националних мањина у школском програму школе има статус основног предмета. У школама у којима се настава не изводи на језику националних мањина, матерњи језик припадника националних мањина може да се изводи као изборни или факултативни предмет.

Листа обавезних и изборних предмета за 2003/2004. годину налази се у посебним основама школског програма, за сваки разред. Листа факултативних предмета саставни је део школског програма школе.

Основни, обавезни, изборни и факултативни предмети се приказују кроз предметне циљеве и исходе, усаглашене са општим циљевима и исходима образовања, општим циљевима и исходима образовне области из које проистичу и циљевима и исходима образовне области спецификованим за одређени ниво образовања, циклус и разред.

Факултативни предмети, садржаји и активности у посебном делу школског програма такође се приказују кроз циљеве и исходе, усаглашене са општим циљевима и исходима образовања, општим циљевима и исходима образовне области са којом су повезане, као и циљевима и исходима те образовне области за ниво, циклус и разред у коме се појављују.

Ученик се оцењује у складу са Законом о основама система образовања и васпитања, посебним основама школског програма и Законом о основној школи кад је у питању владање ученика.

Осим кроз предмете, настава се може остваривати и кроз интегративне теме. Интегративним темама се повезују наставни садржаји више образовних области (интегративне међубласне), једне образовне области (интегративне обласне), више наставних предмета (интегративне међупредметне) или једног наставног предмета (интегративне предметне).

Школа може да бира да ли ће наставу изводити предметним или тематским приступом. Школа ове приступе може и да комбинује.

Обавезни и препоручени садржаји предмета и тема саставни су део посебних основа школског програма за одговарајући разред.

Предметна и тематска настава се заснива на образовним областима. Образовне области су:

- друштвене науке и филозофија;
- језик, књижевност, комуникација;
- природне науке, математика и технологија;
- уметности;
- физичко и здравствено васпитање.

Школа је обавезна да у свој школски програм укључи посебан део којим изражава и задовољава оне интересе и потребе које су за њу карактеристичне, на начин предвиђен општим основама школског програма и посебним основама школског програма за поједине разреде у основном образовању и васпитању.

Посебним делом школа може да појача и додатно подржи наставу основних, обавезних и изборних предмета.

Структура, начин израде и садржај школског програма, као и елементи односа између његовог општег и посебног дела, регулисани су Законом о основама система образовања и васпитања, општим и посебним основама школског програма.

Школски програм представља јединствену целину у којој су општи и посебан део међусобно функционално усклађени.

У процесу израде школског програма учествују наставници и стручни сарадници, организовани у стручне активе за развој школског програма.

Стручни активи за развој школског програма сродних или блиских школа могу да се организују у локалне тимове, ако то унапређује процес израде школског програма и доприноси квалитету школског програма овако повезаних школа.

Школе имају пуну аутономију и иницијативу у погледу организације и регулације процеса израде школског програма.

Школа сноси пуну одговорност за свој школски програм.

Школски програм доноси школски одбор по прибављеном мишљењу просветног саветника у складу са чланом 157. став 2. Закона о основама система образовања и васпитања и прибављеној сагласности оснивача.

У изради школског програма, школа може да тражи и добије професионалну помоћ и подршку од Центра за развој програма образовања и васпитања и учбеника или других институција.

На нивоу основног образовања и васпитања обавезна је настава:

- у прописаном фонду часова на годишњем нивоу;
- основних предмета;
- обавезних и изборних предмета;
- свих (пет) образовних области (друштвене науке и филозофија; језик, књижевност и комуникација; математика, природне науке и технологија; уметности; физичко и здравствено васпитање).

Обавезни број часова на годишњем нивоу се прописује посебним основама школског програма.

Ако постоји потреба, школа може да повећа број часова у оквиру посебног дела свог програма, под условом да за то постоји неопходна материјална подршка оснивача или донатора.

Са листе изборних предмета школа бира и у свом програму нуди оне које може адекватно да реализује и за које постоји интересовање међу ученицима и родитељима.

Број понуђених изборних предмета у школском програму сваке школе мора бити бар двоструко већи од броја који је ученик обавезан да изабере.

Основно образовање и васпитање изводи се у три трогодишња циклуса. Подела на циклусе у основном образовању и васпитању заснована је на узрасним и развојним својствима ученика.

Први циклус обухвата први, други и трећи разред и остварује се кроз разредну наставу (са могућим изузетком страног језика и изборних предмета).

У првом циклусу основног образовања и васпитања настава основних, обавезних и изборних предмета остварује се у 90% прописаног годишњег фонда часова.

Преосталих 10% предвиђено је за реализацију посебног дела програма школе, која је такође обавезна.

Други циклус обухвата четврти, пети и шести разред.

У овом циклусу настава је предметна и разредно-предметна.

У другом циклусу основног образовања и васпитања настава основних, обавезних и дела изборних предмета остварује се у 80% прописаног фонда часова. Преосталих 20% предвиђено је за наставу дела изборних предмета и реализацију посебног програма школе, која је такође обавезна.

Трећи циклус обухвата седми, осми и девети разред.

У трећем циклусу основног образовања и васпитања настава основних, обавезних и дела изборних предмета остварује се у 70% прописаног фонда часова. Преосталих 30% предвиђено је за наставу дела изборних предмета и реализацију посебног програма школе, која је такође обавезна.

У овом циклусу настава је предметна.

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ: ОПШТИ ПРИНЦИПИ

Основне вредности на којима се заснива школски програм су:

- Уважавање и поштовање свих учесника у образовном процесу;
- Уважавање и поштовање личности и личних својстава, узрасних и развојних карактеристика ученика;
- Поштовање и неговање основних људских, индивидуалних и дејих права и слобода;
- Безусловно поштовање неповредивости људског живота и индивидуалне вредности и интегритета сваког људског бића;
- Једнака вредност сваког и једнакоправност свих;
- Солидарност, праведност и правичност;
- Поштовање, неговање и одговорност за одржање и унапређење природне и социјалне средине;
- Изградња и неговање образовно и развојно подстицајног окружења.

Израда, усавршавање и остваривање школског програма, заснива се на следећим принципима:

- Децентрализације, демократизације и деполитизације (професионализације) у образовању;
- Образовање за потребе информационог, технолошког, глобалног друштва;
- Образовање је доживотни процес;
- Једнаке образовне могућности за све.

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ: ПРИНЦИПИ НА КОЈИМА СЕ ЗАСНИВА ОБРАЗОВНИ ПРОЦЕС

Образовање треба да буде: усмерено на процесе и исходе учења, више него на представљање садржаја појединих академских дисциплина; засновано на стандардима уз систематско праћење и процењивање његовог квалитета и засновано на интегрисаном наставном програму у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност између различитих наставних предмета који су повезани у шире образовне области.

За квалитет образовања одговорност не сноси само наставници и школе, већ и сви остали заинтересовани актери (родитељи и локална заједница).

Образовање треба да: поштује индивидуалне разлике међу ученицима у погледу начина учења и брзине напредовања; заснива на партиципативним, кооперативним, активним и искуственим методама наставе и учења; уважава свакодневно искуство ученика и знања која они стижу ван школе и да их повезује са садржајима наставе; развија код ученика позитиван однос према школи и образовању и подстиче учениково интересовање за учење и континуирано образовање, као и да буди процес развоја знања, вештина, ставова и вредности код ученика.

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ: ОБРАЗОВНЕ ОБЛАСТИ

Увођењем образовних области системски се успоставља хоризонтална и вертикална повезаност унутар школског програма, чиме се:

- избегава непотребно понављање и преклапање наставних садржаја;
- омогућава да се сродни садржаји из више различитих предмета обрађују заједнички, односно временски усклађено;
- успостављају суштинске, садржинске и друге везе међу предметима из исте образовне области (што не искључује могућност успостављања веза између садржаја из различитих образовних области);
- омогућава и подржава тематско и проблемско концепирање наставних садржаја;
- омогућава упознавање и сагледавање феномена из перспективе различитих научних, односно уметничких дисциплина;
- омогућава да сложеност градива буде прилагођена узрастним карактеристикама и развојним потребама ученика;
- омогућава да ученик постепено развија и гради системе појмова;
- омогућава да ученици знања и умења, развијена унутар једних предмета, примењују у контекстима других, да разумеју њихову међусобну повезаност и сагледавају многостраност и међусобну повезаност облика и врста знања.

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ: ЦИЉЕВИ И ИСХОДИ

ЦИЉЕВИ ОБРАЗОВАЊА

Општи циљ образовања јесте оспособљавање ученика да:

- активно и одговорно учествују у економском, друштвеном и културном животу и доприносе демократском, економском и културном развоју друштва;
- успешно задовољавају сопствене потребе и интересе, развијају сопствену личност и потенцијале уз поштовање других особа, њиховог идентитета, потреба и интереса.

Специфични циљеви:

Образовање ће допринети доброби и развоју **сваког ученика** тако што ће да:

- омогући развој свих аспеката личности ученика у складу са његовим развојним потребама, потенцијалима и интересовањима;

- омогући ученицима да упознају себе и да самостално, промишљено и одговорно доносе одлуке које се тичу њиховог развоја и будућег живота;
- оспособи ученике за континуирано образовање у складу са њиховим потребама, интересима, потенцијалима и интересовањима;
- омогући познавање и разумевање природног и друштвеног окружења, њихове међусобне повезаности и сопственог места у њима;
- оспособи ученике да се успешно суочавају са изазовима савременог света и живота и изазовима који их очекују у будућности;
- омогући ученицима да се одреде и оспособе за одређену професију (у складу са индивидуалним способностима и интересовањима и узимајући у обзир економско окружење), да осигурају запослење и остварују сопствене приходе;
- оспособи ученике за усвајање и изградњу вредносних ставова;
- оспособи ученике за креативно коришћење слободног времена;
- оспособи ученике за будуће партнерске односе, брачни и породични живот.

Образовање ће допринети доброби и развоју **друштва и културе** тако што ће да:

- омогући развој осећања припадности социјалним групама и друштву у целини, као и осећање припадности ширем европском простору;
- оспособи ученике да активно доприносе очувању и неговању традиције и културе;
- оспособи ученике да активно доприносе економском, демократском и културном развоју друштва;
- оспособи ученике да заштите сопствене потребе и интересе и да изграде и очувају личну аутономију и интегритет без нарушавања аутономије и интегритета других особа;
- развија међусобно уважавање, сарадњу и солидарност између припадника различитих социјалних, етничких и културних група и да активно доприноси друштвеној кохезији;
- подржава процесе међународне интеграције земље;
- развија свест о значају заштите и очувања природе и природних ресурса.

ИСХОДИ ОБРАЗОВАЊА:

Општи исходи образовања:

Након завршетка основног образовања и васпитања ученик ће:

- бити способан да ефикасно комуницира на матерњем језику, српском језику (у случају када то није матерњи језик) и на бар једном страном језику;
- поседовати математичку писменост;
- бити способан да уочава, анализира и решава проблеме;
- бити способан да поставља реалне и остварљиве циљеве и да плански и одговорно ради на њиховој реализацији;
- бити способан да учествује у тимском раду;
- бити информатички писмен и способан да информационе технологије користи на сврсисходан, ефикасан и одговоран начин;
- поседовати систем базичног знања о природном и друштвеном окружењу и свом месту у њима;
- познавати своје способности и особине, поштовати себе и бити способан да управља сопственим животом и развојем;
- поседовати личну аутономију и интегритет;
- поседовати осећање социјалне припадности и привржености сопственој породици, нацији и култури, познавати традицију и учествовати у њеном очувању;
- познавати и поштовати традицију, идентитет и културу других социјалних група и заједница, и бити способан и заинтересован да комуницира и сарађује са њиховим припадницима;
- бити способан да језиком уметности изрази сопствена осећања, вредности и поглед на свет;
- бити способан да разуме различите форме и медије уметничког изражавања и комуникације;
- бити одговоран према сопственом здрављу и његовом унапређењу;
- бити одговоран према очувању и унапређењу квалитета животне средине;
- уважавати и поштовати друге особе;
- познавати и уважавати људска и дејча права и бити способан да активно учествује у њиховом остваривању.

ЦИЉЕВИ И ИСХОДИ ПО ОБРАЗОВНИМ ОБЛАСТИМА

ОБРАЗОВНА ОБЛАСТ ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ И ФИЛОЗОФИЈА

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ По завршетку првог циклуса ученик ће:
1. Разумевање појава и ситуација везаних за непосредно друштвено и природно окружење	– <i>познавати основне карактеристике непосредној природној и друштвеној окружења и њихову повезаност (релеф, временске прилике, природна богатства, насеља)¹</i> – <i>разумети шта је то што повезује појединце у породици, дому, дворишту – згради, школи, насељу и завичају²</i> – <i>разумети улоге, права и обавезе унутар група којима припада</i> – <i>разумети значај постојања правила у групи и учествовати у њиховом доношењу</i> – <i>примењивати правила понашања у групи³</i>
2. Разумевање и уважавање сличности и разлика међу појединцима и групама	– <i>уважавати разлике међу појединцима по изгледу, узрасту, интересовањима, полу, боји коже (раси), језику, вери</i> – <i>препознавати и поштовајући традицију друштвених група у непосредном окружењу</i> – <i>умети да оштрице занимања људи у свом окружењу и послове које обављају</i> – <i>бити упознат са дејим правима и начинима њиховог остваривања</i>
3. Коришћење различитих социјалних вештина у непосредном друштвеном окружењу	– <i>разумети своја осећања и потребе и осећања и потребе других</i> – <i>примењивати правила пристојног понашања у комуникацији са вршњацима и одраслима</i> – <i>сарађивати у групи и учествовати у решавању заједничких задатака и проблема</i> – <i>бити способан да у одељењу изрази своје мишљење</i> – <i>бити способан да јавно иступа у одељењу, разреду, школи, итд.</i> – <i>помагати и прихватити помоћ вршњака и одраслих</i> – <i>поштовајући и примењивајући саобраћајна правила, сигнализацију (правила кретања улицом и одвореним друмом, правила прелазења преко улице: семафор и пешачки прелаз) и користити превозна средства</i>
4. Оспособљавање за сналажење у простору и времену	– <i>именовати и одредити главне стране света према Сунцу</i> – <i>умети да прикаже сликом и моделом објекте из природе и прекозна их на географској карти (боје за релеф, воде, границе, ознака за насеље)</i> – <i>бити способан да се сналази у току дана, седмице, месеца и године и именовати деценију</i> – <i>временски организовати своје активности, самостално и уз помоћ одраслих</i> – <i>разумети социјалну потребу за мерењем времена (организовање рада и слободног времена)</i> – <i>знати да оштрице различитих активности људи у различитим годишњим добима</i>
5. Оспособљавање за самостално учење и долажење до информација	– <i>користити изворе информисања као што су: слике, фотографије, књиге, часописи, ТВ, радио, ПД, интернет и информације од особа из непосредног окружења</i> – <i>препознати сопствене тешкоће у учењу и тражити помоћ од учитеља, вршњака, родитеља – старатеља</i>

1 Исходи у две и више образовних области

2 Исходи карактеристични за образовну област

3 Исходи који се јављају у свим образовним областима

Ово објашњење односи се на све образовне области

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ По завршетку првог циклуса ученик ће:
	– <i>постављати питања и тражити одговоре</i> – <i>изводити једноставна истраживања (лична прошлост, прошлост родитеља – старатеља, прошлост и садашњост простора у коме живи и учи, сезонске промене – годишња доба у месту у коме живи)</i> – <i>изабрати начин на који ће учити и користити слободно време</i>
6. Развијање одговорног односа према себи и окружењу	– <i>остварити своје потребе на начин који не угрожава друге</i> – <i>извршавати своје обавезе у школи</i> – <i>и породици</i> – <i>препознавати начине на које човек утиче на своје окружење (изградња насеља, путева, брана, мостова, утицај на вегетацију, итд.) и окружење на њега (утицај временских прилика, квалитета ваздуха, воде, хране)</i> – <i>знати да чува и уређује простор у ком живи и учи</i> – <i>развијајући одговоран однос према културном наслеђу</i>

ОБРАЗОВНА ОБЛАСТ ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ И ФИЛОЗОФИЈА

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ По завршетку другог циклуса ученик ће:
1. Разумевање повезаности природног окружења са друштвеним и културним појавама на одређеној територијалној целини	– <i>разумети основне природне (релеф, клима, воде, земљиште, биљни и животињски свет) и друштвене (становништво, насеља, привредне делатности) карактеристике територијалне целине уз коришћење карте</i> – <i>познавати и разумети природне и друштвене карактеристике географске регије у којој живи</i> – <i>разумети природне и друштвене карактеристике регија Србије и Црне Горе, Балкана и Средоземља</i> – <i>знати утицај природног окружења на начин живота и рада људи</i> – <i>умети да објасни како људске активности утичу на промене у природном и друштвеном окружењу</i> – <i>именовати и разликовати културе и цивилизације које су постојале у његовој регији, Србији, Балкану и Средоземљу</i> – <i>умети да објасни значај заштите, очувања и унапређења природне средине</i>
2. Разумевање карактеристика друштвених група и одређивање своје припадности различитим друштвеним групама	– <i>познавати и разликовати етничке групе у својој регији, Србији, Балкану и Средоземљу</i> – <i>умети да оштрице основне карактеристике етничких група којима припада (простор на коме група живи, језик, обичаји, традиција, конфесија, итд.)</i> – <i>бити у стању да одреди своју националну припадност и именује друге нације у свом окружењу</i> – <i>умети да оштрице основне карактеристике других друштвених група којима припада (по сродству, активностима, интересовањима, месту становања, итд.)</i> – <i>уважавати себе, друге људе и културно ће се опходити према њима</i>
3. Разумевање и примена просторних и временских одредница	– <i>разумети и примењивати временске одреднице – датум, година и деценија</i> – <i>умети да дефинише век и миленијум</i> – <i>користити календарско рачунање времена (деценија)</i> – <i>именовати, разликовати и користити историјске изворе (писане, материјалне и усмена предања)</i> – <i>користити географске и историјске карте</i>

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ
	По завршетку другог циклуса ученик ће:
4. Оспособљавање за самостално учење и истраживање	– пронаћи и користити различите изворе информација – штампане, електронске, визуелне, звучне, итд – самостално и у групи решавати задатке и истраживати, прикупљајући различите податке (о променама у простору на коме живи, у друштвеним групама којима припада, итд.) – развијати властите стратегије успешног учења (разликовање битног од небитног, анализирање података, самостално закључивање, итд.) – бити у стању да поставља питања, проналази одговоре и идентификује тешкоће на које наилази при решавању проблема – умети да процени уложени труд и постигнуће
5. Активно учествовање у животу група локалне заједнице у складу са својим интересовањима и способностима	– препознати своје способности, према њима усмерити своја интересовања и остваривати их на начин који не угрожава друге – сарађивати са другима (рад у групи, рад у тиму, итд.) – бити у стању да саопште и помаже вршњацима и другим људима – моћи да решава вршњачке сукобе на ненасиљан начин – бити у стању да изрази своја осећања и овлада начинима за превазилажење непријатних емоционалних стања – поштовати различита занимања – знати да постоје дејча права и преузимаће одговарајуће обавезе у складу са својим узрастом – <i>бити у стању да се сјара о животињама иако њих не храни, чува и неће их поверљивати</i> – <i>учествовати у акцијама очувања, унапређивања и заштите животне средине (неговање биљака, учествовање у акцијама поштовања, сакупљања секундарних сировина, чишћења околине и рационално коришћење воде и електричне енергије, итд.)</i>

ОБРАЗОВНА ОБЛАСТ ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ И ФИЛОЗОФИЈА

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ
	По завршетку трећег циклуса ученик ће:
1. Разумевање и сналажење у садашњости на основу познавања сличности, специфичности и повезаности друштвених појава и процеса у простору и времену (Србија и Црна Гора, Европа, свет)	– усвојити основне појмове друштвених наука (култура, друштво, народ, држава, сјановништво, привреда, развојност, револуција, век, миленијум) – знати основне чињоце друштвених појава и процеса (природна и географска средине, наука, технологија, култура, политика, личности) – знати догађаје и личности који су обележили историјске периоде у ојшћој и националној историји (сјари век, средњи век, нови век, савремено друштво) – знати да смешти личности, појаве и процесе у историјске периоде – бити у стању да уочи повезаност појава и процеса на светском и националном нивоу у прошлости и садашњости – знати да повеже појаве и процесе на локалном и националном нивоу – бити способан да уочи да су појаве и процеси на локалном и националном нивоу повезани са појавама и процесима на регионалном и светском нивоу – знати да уочава везу друштвених и културних вредности у прошлости и садашњости

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ
	По завршетку трећег циклуса ученик ће:
	– <i>препознавати физичке карактеристике услове географског средине</i> – <i>поштовати способности својих и других друштвених и културних заједница</i>
2. Разумевање међузависности појединца, друштва и културе	– <i>познавати начине на које друштво и култура утичу на формирање личности и понашања појединца</i> – <i>схватити улогу појединца у формирању друштва</i> – прихвати и уважавати другог и друге без обзира на расе, националне, верске, родне (полне) и остале разлике – одабрати начине свог учествовања у животу заједнице
3. Разумевање повезаности различитих научних дисциплина	– <i>бити способан да анализира историјске изворе, историјске и географске карте</i> – <i>бити у стању да разликује научну историјску и географску литературу од научно-популарне и уметничке литературе</i> – <i>уочити повезаност између друштвених и културних промена и развоја науке</i> – <i>повезивати и користити знања из различитих научних области у разумевању друштвених појава и процеса</i>
4. Сналажење у институцијама различитих којих људи задовољавају личне и заједничке потребе	– <i>познавати друштвене услове којима се задовољавају личне и заједничке потребе (школа, болница, ошћина, суд, пошта, банка, позориште, музеј, библиотека, биоскоп, итд.)</i> – <i>познавати начине на које друштвене и институције културе служе задовољењу личних и заједничких потреба</i> – користити друштвено и културно прихватљиве начине задовољавања личних и заједничких потреба – остваривати дејча права, познавати основна људска права и залагати се за њихово поштовање – познавати значај и улогу међународних организација (Првени крст, Првени полумесец, ОУН, Унеско, Унисеф, итд.)
5. Оспособљавање за самостално учење и истраживање	– <i>бити у стању да разликује предрасуде од научних знања о друштвеним и културним појавама и процесима</i> – <i>бити у стању да разликује митску од научне интерпретације друштвених и културних појава и процеса</i> – умети да искаже своје ставове и аргументовано води дијалог – пратити и усмеравати процесе сопственог учења – учествовати у групном раду и истраживачким пројектима – <i>умети да користити и прикаже податке табеларно, графички и схематски</i> – критички користити информације (разликује битно од небитног, повезује, организује, процењује са становишта веродостојности)
6. Одговорно опхођење према себи и активан однос према природном и друштвеном окружењу	– бити у стању да доживи себе као личност, са свим својим особеностима и у различитим друштвеним улогама – развити самопоштовање и одговорно се односити према себи – разликовати корисне од штетних појава по сопственом личној и своје окружење – конструктивно решавати сукобе са вршњацима и одраслима – <i>познавати важност рационалној коришћења природних и културних ресурса и понашања се у складу с њим</i>

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ
	По завршетку трећег циклуса ученик ће:
	– развити одговорно опхођење према културном наслеђу – <i>успоставити одговоран однос према живојиницама и биљкама као јединакама и као врстама</i>
7. Идентификовање сопствених способности, вештина, талената и интересовања у сврхе професионалне оријентације	– разумети важност професионалног опредељења – препознати сопствене способности, вештине, таленте и интересовања – поставити реалне циљеве у избору будућег занимања

ОБРАЗОВНА ОБЛАСТ ЈЕЗИК КЊИЖЕВНОСТ И КОМУНИКАЦИЈА

Циљ наставе матерњег језика за први циклус

Циљ наставе матерњег језика у првом циклусу јесте да ученик користи основне технике читања и писања на писму (писмима) матерњег језика, као и друге језичке компетенције ради успешног комуницирања, читања и разумевања различитих врста текстова, проширивања сопствених знања и размене искустава.

Исходи наставе матерњег језика за први циклус

Језичке активности	По завршетку првог циклуса ученик:
Језичка рецепција	– прати и разуме кратке текстове различитих врста (излагања, саопштења, дидактичка упутства, књижевне текстове) на стандардном језику, прикупљајући информације и богатећи знања и речник – <i>уочава да се у тражењу порука повезују јовор и друји облици изражавања (јокрејт, слика, музика, итд.)</i>
Читање	– течно чита писмо (писма) матерњег језика – примењује основне вештине и стратегије читања – чита кратке текстове различитих врста, прикупљајући информације, богатећи знања и речник, развијајући искуство и машту – чита и разуме нелинеарне елементе текста (илустрације, легенде, табеле, једноставне дијаграме) – користи садржај књиге да би пронашао тражени део – уочава делове текста (наслови, поднаслови, име аутора, одељци, пасуси) – користи сликовни речник или речник на крају књиге да би открио значење непознате речи
Језичка продукција	– правилно изговара гласове, речи и изразе, и правилно интонира реченицу – говори течно, одговарајућим темпом – користи план да би припремио краће саопштење о познатој теми – јасно формулише исказе, примерено говорној ситуацији – изражава мисли, идеје, осећања и ставове о разним темама из свог непосредног окружења, на основу искуства и маште – <i>најаметт јовори крајке ѡекстјове (рецијтјује, јовори јо улојтама)</i>
Писање	– користи писмо (писма) матерњег језика поштујући правопис – влада основним вештинама и стратегијама писања

Језичке активности	По завршетку првог циклуса ученик:
	– пише краће текстове различитих форми и намена изражавајући мисли, идеје, осећања и ставове о разним темама из непосредног окружења, на основу искуства или маште
Интеракција	– толерантно и без устручавања учествује у разговору држећи се теме и користећи језичка средства примерена узрасту и комуникативној ситуацији – уме да саопшти и образложи свој став о неком спорном питању (нпр. приликом игре са вршњацима) – уме да обави телефонски разговор – поставља питања и даје одговоре, и у усменом и у писаном облику, придржавајући се конверзацијских узуса – користи основне форме писане комуникације, тј. уме да напише: писмо, поруку, списак, обавештење, оглас, разгледницу, позивницу
Медијација	– формира и преобликује исказе и краће текстове уз помоћ вербалних и невербалних средстава ради преношења основних значења – издваја кључне речи из кратког текста – даје наслов тексту, слици, стрипу; даје поднаслове деловима текста
Интерпретација/интеракција са текстом	– користи сопствено знање и искуство, као и друге текстове/материјале да би разумео оно што чита – разликује стварно од имагинарног – препознаје и издваја основне идеје у тексту – издваја и описује: заплет, место и време догађаја, след догађаја, главне актере и њихове особине – препознаје фигуративни језик у књижевном и некњижевном тексту – изражава сопствени утисак/мишљење/став о прочитаном поткрепљујући га текстом
Знања о језику	– препознаје гласове/слова, речи и реченице – препознаје и разликује врсте речи (заједничке и властите именице, глаголе, описне придеве и личне заменице) – разликује обавештајну, упитну и узвичну реченицу – уме да подели реч на слошкове (једноставнији случајеви) – разликује основне глаголске облике за исказивање прошлости, садашњости и будућности – идентификује основне облике променљивих речи (нпр. номинатив именичких речи, одн. инфинитив глагола) како би могао да употребљава речник – разликује речи истог и супротног значења; речи које означавају нешто умањено/увећано – разликује дословно од пренесеног значења – зна напамет алфабет (алфабете) матерњег језика – поседује активан и пасиван речник који одговара његовом узрасту
Знања о књижевности	– разликује књижевни текст од осталих врста текстова – разликује основне врсте књижевног изражавања (стих и прозу, песму и причу) – познаје једноставне књижевнојезичке форме (бајка, басна, мит, анегдота, шаљива прича, прича о животињама, виц или досетка, пословица, загонетка, разбрајалица)
Медијска писменост	– познаје и користи различите медије (нпр. новине и часописе, филмове, ТВ емисије, компакт-дискове, и сл. намењене деци) ради информисања, образовања, забаве – на елементарном нивоу тумачи значење медијских порука (саопштава шта је уочио, шта је научио; шта му се допада и зашто, и сл.) – <i>изражава идеје, искуствима, сјавове и мацтју кроз јрујно и самостјално обликovanje једностјавних медијских ѡекстјова (сјриј, новине, сценарио, ѡлакајт, карикајтура, итд.)</i>

ОБРАЗОВНА ОБЛАСТ ЈЕЗИК КЊИЖЕВНОСТ И КОМУНИКАЦИЈА

Циљ и исходи наставе матерњег језика за други циклус

Циљ наставе матерњег језика у другом циклусу јесте даљи развој језичких и комуникативних компетенција проширивањем знања о језику, књижевности и култури, као и подстицање употребе стечених знања и умења за развијање индивидуалних потенцијала, личног израза и социјалних способности.

Исходи наставе матерњег језика за други циклус

Језичке активности		По завршетку другог циклуса ученик:
Језичка рецепција	Слушање	– прати и разуме текстове различитих врста (излагања, саопштења, обавештења, књижевне текстове) на стандардном језику, прикупљајући информације и богатећи знања и речник – разликује стандардни језик од нестандардних варијетета – препознаје и разуме имплицитно у говору
	Читање	– чита различите врсте текстова у различите сврхе (прикупљање информација, богаћење знања и речника, развијање искуства и маште), користећи одговарајуће стратегије читања – користи податке из текста у процесу закључивања – чита и разуме нелинеарне елементе текста (илустрација, легенда, табела, дијаграм, фуснота) – уме да открије значење непознатих речи и израза на основу контекста и/или помоћу речника
Језичка продукција	Говор	– јасно изражава мисли, идеје, осећања, ставове и машту, користећи стратегије за организацију говора и прилагођавајући језички израз теми и комуникативној ситуацији – користи различите форме усменог дискурса – дескрипција, наратив – <i>најамеј њовори краће њексјове (рецијује, њовори њо улојама)</i>
	Писање	– уме јасно и кохерентно да изрази мисли, идеје, осећања, ставове и машту, користећи различите стратегије писања – пише текстове различитих форми и намена, поштујући правопис – ослања се на различите изворе информација, као и на сопствена знања и искуства приликом писања – наводи/цитира изворе информација – прегледа и редигује сопствени текст – користи нелинеарне елементе текста (нпр. илустрација, табела, једноставан дијаграм) да би текст учинио јаснијим за читаоца
Интеракција		– уме да започне, подржи, води и оконча разговор држећи се теме и користећи језичка средства примерена комуникативној ситуацији – уважава саговорника, препознаје, разуме и поштује специфичности другог и других – даје свој допринос у дискусији износећи релевантне аргументе – користи различите форме писане комуникације
Медијација		– препричава, сажима и резимира садржај интеракције/текста – издаваја кључне речи из текста
Интерпретација/интеракција са текстом		– <i>разуме и може да објасни како се развијају радња, композиција и мотиви</i> – разуме фигуративну употребу језика у књижевном и некњижевном тексту

Језичке активности По завршетку другог циклуса ученик:

Знања о језику	– разуме и може да објасни разлику између аутора и лика, песника и лирског субјекта – препознаје различите углове гледања, мишљења и ставове у тексту – заузима став о тексту и образлаже га позивајући се на сам текст, као и на друга искуства и знања
	– препознаје и разликује врсте речи – препознаје и разликује типичне реченичне конституенте – познаје типичне морфолошке парадигме (флективне и деривационе) – поседује активан и пасиван речник који одговара његовом узрасту
Знања о књижевности	– разликује три основна књижевна рода (лирика, епика, драма) – разликује књижевни род од књижевне врсте – разликује основне епске врсте (роман, приповетка, басна, бајка, епска песма), лирске врсте (описна, мисаона, љубавна, родољубива песма, итд.), неке драмске врсте (комедија, драма за децу, радио-драма, итд.) – разликује народну (усмену) и ауторску књижевност – <i>препознаје најчешћа стилска средства</i>
Медијска писменост	– селективно користи медије за информисање, образовање и забаву – изражава и образлаже став о медијским садржајима из домена свог интересовања – <i>изражава ставове, идеје, сопствена искуства и мишљење кроз јурићно и самостјално обликовање једностјавнијих медијских њексјова</i>

ОБРАЗОВНА ОБЛАСТ ЈЕЗИК КЊИЖЕВНОСТ И КОМУНИКАЦИЈА

Циљ и исходи наставе матерњег језика за трећи циклус

Циљ наставе матерњег језика у трећем циклусу јесте да: 1. ученик досегне ниво језичких и комуникативних знања и способности који ће му омогућити да, користећи стандардни облик матерњег језика, ефикасно комуницира у усменом и писаном облику у различитим ситуацијама и у различите сврхе; 2. стекне знања о језику, књижевности и медијима релевантна за његово будуће образовање и професионални развој.

Исходи наставе матерњег језика за трећи циклус

Језичке активности		По завршетку трећег циклуса ученик:
Језичка рецепција	Слушање	– прати и разуме дуже и сложеније текстове различитих врста (излагања, саопштења, обавештења, књижевне текстове) на стандардном језику, прикупљајући информације и богатећи знања и речник – препознаје и разуме имплицитно и вишезначно у говору – разуме употребу различитих говорних стилова и регистара – има развијену културу слушања у различитим комуникативним ситуацијама (нпр. предавање, разговор, дискусија)
	Читање	– чита различите врсте дужих и сложенијих текстова у различите сврхе (прикупљање информација, богаћење знања и речника, развијање искуства и маште), прилагођавајући стратегију читања циљу читања и врсти текста – повезује информације унутар текста и између више различитих текстова – самостјално изводи закључке на основу текста

Језичке активности	По завршетку трећег циклуса ученик:
	– чита и разуме нелинеарне елементе текста (илустрација, легенда, табела, дијаграм, графикон, схематски приказ, фуснота, итд.) – користи различите могућности да открије значење непознатих речи и израза (контекст, аналогија; издвајање делова речи; проналажење информације у речнику, енциклопедији, приручнику, бази података и на интернету)
Језичка Говор продукција	– јасно и прецизно изражава мисли, идеје, осећања, ставове и машту, користећи одговарајуће стратегије за организацију говора и прилагођавајући језички израз теми и комуникативној ситуацији. – уме да описује, прича, објашњава, аргументује, убеђује, забавља говорећи о различитим темама у различитим комуникативним ситуацијама – <i>најамејтј њовори различитије њексјовје (реципијје, њовори њо улојама)</i>
Писање	– пише јасан и логички структуриран текст о различитим темама у различите сврхе, поштујући правопис – користи различите стратегије припремања и редиговања текста – користи и правилно наводи различите изворе – прилагођава графичку форму текста његовој логичкој структури и намени – користи нелинеарне елементе текста (нпр. табела, дијаграм, графикон, фуснота) да би текст учинио јаснијим за читаоца
Интеракција	– успешно учествује у формалним и неформалним разговорима, дискусијама и дебатама прилагођавајући језички израз комуникативној ситуацији – уважава саговорника, препознаје, разуме и поштује индивидуалне и културне специфичности другог и других – препознаје проблеме у комуникацији и даје свој допринос у њиховом разрешавању – влада конвенцијама обраћања у писаној форми: уме да напише различите врсте порука, писама, захтева, молби, итд.
Медијација	– препричава, сажима и резимира садржај интеракције, односно текста у складу са потребама/наменом – издваја кључне речи из текста у складу са различитим потребама/наменама
Интерпретација/ интеракција са текстом	– има свест о значају читања и изграђену потребу да чита књижевна дела из националне и светске баштине – уочава структуру текста и начине успостављања његове семантичке целовитости – разуме различите углове гледања, мишљења и ставове у тексту, као и експлицитно и имплицитно у тексту – заузима критички став о тексту и образлаже га позивајући се на сам текст, као и на друга искуства и знања
Знања о језику	– поседује основна социolingвистичка знања о матерњем језику и његовом окружењу – има изграђену свест о месту и значају националног стандардног језика – поседује функционална знања о структури матерњег језика, језичким функцијама и норми – поседује одговарајући лексичко-терминолошки фонд

Језичке активности	По завршетку трећег циклуса ученик:
	– познаје основне језичке и комуникацијске приручнике и зна да се служи њима – уме да (про)цени сопствено знање и зна на који начин да одржава и даље развија стечена знања и вештине
Знања о књижевности	– разуме појам и функцију књижевности – поседује основна књижевнотеоријска знања и уме да их примењује – <i>има развијену свест о њојшеби нејовања сојсјивене књижевне кулјуре</i> – разуме појам књижевног рода и врсте и познаје њихову класификацију – <i>зна за основне књижевне сјилове и ејохе (нјр. класицизам, романтизам, реализам)</i> – <i>јознаје неке основне књижевно-научне (нефикционалне) врсте (нјр. биографија, аутибиографија, дневник, лејојис, хроника)</i>
Медијска писменост	– <i>јознаје функције, ујојшебу, ујицај и значај медија.</i> – селективно и критички прати садржаје из различитих области медијске продукције – идентификује различита гледишта о истој теми у оквиру истог медијског текста; пореди различите приказе истог догађаја у различитим медијима – <i>изражава сјавове, идеје, сојсјивена искусјива и мацјију кроз јрујно и самосјилолно обликовање медијских ѡексјовја</i>

ОБРАЗОВНА ОБЛАСТ ЈЕЗИК КЊИЖЕВНОСТ И КОМУНИКАЦИЈА

Циљ наставе страног језика (Ј12) за први циклус

Циљ наставе страног језика као основног предмета у првом циклусу је да оспособи ученика да на страном језику комуницира на основном нивоу у усменом и писаном облику о темама из његовог непосредног окружења. У исто време, настава страних језика треба да: 1. подстакне развијање свести о сопственом напредовању ради јачања мотивације за учење језика; 2. олакша разумевање других и различитих култура и традиција; 3. стимулише машту, креативност и радозналост; 4. подстиче употребу страног језика у личне сврхе и из задовољства.

Исходи наставе страног језика за први циклус

Језичке активности	По завршетку првог циклуса ученик:
Језичка Слушање рецепција	– препознаје гласове, нагласак, ритам и интонацију у језику који учи – разуме кратке приче, песме и дијалоге о познатим темама, које чује уживо, или са аудио-визуелних записа – разуме и реагује на одговарајући начин на кратке усмене поруке у вези са личним искуством и са активностима на часу (позив на игру, заповест, упутство итд.)
Читање	– препознаје слова, написане речи и реченице и поштује правописне знаке приликом читања – разуме основна значења кратких писаних и илустрованих текстова
Језичка Говор продукција	– правилно артикулише гласове, акцентује речи, поштује ритам и правилно интонира реченицу – даје основне информације о себи и свом окружењу – описује у неколико реченица познату радњу или ситуацију

Језичке активности	По завршетку првог циклуса ученик:
Писање	– преписује, допуњава и самостално пише речи и краће реченице поштујући правопис – пише појединачне речи и кратке реченице о себи и свом окружењу
Интеракција	– са саговорницима размењује неколико основних исказа у вези са конкретном ситуацијом (поздрављање, представљање, тражење и давање информације или услуге, изражавања осећања, допадања или недопадања) – даје активан допринос у комуникацији (у пару, у групи, итд.) – препознаје кад нешто не разуме, поставља питања и тражи разјашњења
Медијација	<i>На овом узрасту нису предвиђени исходи за ову категорију.</i>
Интерпретација/ интеракција са текстом	<i>На овом узрасту нису предвиђени исходи за ову категорију.</i>
Знања о језику	– препознаје и правилно употребљава основне језичке елементе – користи језик у складу са нивоом формалности комуникативне ситуације (нпр., форме учтивости) – процењује квалитет личног постигнућа у језичким активностима (разуме везу између сопственог ангажмана и постигнућа)
Медијска писменост	– користи садржаје медијске продукције намењене учењу страних језика на елементарном нивоу (цифрани медије, аудио/видео запис, компакт-диск, итд.)

ОБРАЗОВНА ОБЛАСТ ЈЕЗИК КЊИЖЕВНОСТ И КОМУНИКАЦИЈА

Циљ наставе страног језика (Ј12) за други циклус

Настава страног језика у другом циклусу има за циљ да оспособи ученика да у свакодневним ситуацијама комуницира у усменом и писаном облику користећи фреквентне речи и једноставне изразе. Усмерена је на једноставне облике интеракције са саговорницима спремним да говоре разговорно и помажу ученику да их разуме.

Исходи наставе страног језика за други циклус

Језичке активности	По завршетку другог циклуса ученик:
Језичка рецепција (А1)	– разуме реченице свакодневног говора, нпр. кратка једноставна упутства, ако се говори разговорно и споро – разуме општи садржај кратких прилагођених текстова после неколико слушања
Читање (А1)	– у новом тексту препознаје познате речи и изразе – разуме општи садржај и смисао краћих текстова
Језичка продукција (А1)	– употребљава једноставне изразе и реченице да би представио свакодневне, себи блиске активности, ситуације и догађаје
Писање (А1)	– саставља кратак текст о одговарајућој теми

Језичке активности	По завршетку другог циклуса ученик:
Интеракција	– на једноставан начин споразумева се са саговорницима који су спремни да говоре разговорно и помажу ученику да их разуме – поставља једноставна питања о блиским темама и одговара на њих, у усменом и писаном облику – уме да напише: кратко лично писмо, кратку једноставну поруку, разгледницу, честитку, и сл.
Медијација	<i>На овом узрасту нису предвиђени исходи за ову категорију.</i>
Интерпретација/ интеракција са текстом (А1)	– изражава утиске и осећања о крајњем књижевном тексту (нпр.: прича, песма, крајак драмски комад), користећи вербална и невербална средства изражавања – идентификује специфичне културне елементе у крајњем тексту (имена, одећа, навике, традиција, животи и стил)
Знања о језику	– препознаје и правилно користи основне фонолошке (интонација, прозодија, ритам) и морфосинтаксичке категорије Ј12 (именички и глаголски наставци, базични ред речи у реченици)
Медијска писменост (А1)	– саопштава што га највише привлачи у одређеном медијском тексту – користи садржаје медијске продукције намењене учењу страних језика (цифрани медији, аудио/видео записи, компакт-диск, Интернет, итд.)

ОБРАЗОВНА ОБЛАСТ ЈЕЗИК КЊИЖЕВНОСТ И КОМУНИКАЦИЈА

Циљ наставе страног језика (Ј12) за трећи циклус

Настава страног језика у трећем циклусу има за циљ да оспособи ученика да комуницира у усменом и писаном облику о темама из свакодневног живота. Развија се свест о значају вишејезичности у савременој вишекултурној заједници, односно свест да успешно овладавање језичким компетенцијама доприноси афирмацији личности и оптималном професионалном развоју.

Исходи наставе страног језика за трећи циклус

Језичке активности	По завршетку основног образовања ученик:
Језичка рецепција (А2)	– разуме краће исказе који садрже високофреквентне речи и структуре (информације о личностима, породици, куповини, послу, ближем окружењу, итд.) – разуме општи садржај кратких текстова после неколико слушања – разуме оно што је најбитније у кратким, јасним и једноставним обавештењима, чак и уз аудитивни шум (нпр. преко разгласа, на улици, уз музику, итд.)
Читање (А2)	– чита и разуме различите врсте кратких текстова (прилагођених, али и аутентичних) препознајући основна значења текста, као и релевантне детаље – открива значење непознате речи на основу контекста и/или помоћу речника
Језичка продукција (А2)	– описује ситуације, прича о догађајима и аргументује ставове користећи једноставне изразе и реченице
Писање (А2)	– пише кратак текст у различите сврхе

Језичке активности	По завршетку основног образовања ученик:
Интеракција	– комуницира у свакодневним ситуацијама, у којима се ради о директној размени информација, о блиским темама и делатностима – комуницира у писаном облику о темама које га се непосредно тичу и/или га интересују (краће лично писмо, порука преко електронске поште, „chat” на интернету, итд.)
Медијација	– у комуникативним контекстима који укључују говорнике учениковог првог језика (Л1) и Л2 преводи кратке поруке (у усменој и писаној форми) у складу са потребама комуникације – сажима садржај текста, филма, и сл., или садржај дотадашње интеракције на Л2 – препричава садржај прочитаног текста, филма, и сл.
Интерпретација/ интеракција са текстом (А2)	– изражава став о прочитаном тексту, повезујући га са сопственим знањем и искуством
Знања о језику	– препознаје основне граматичке категорије и може да пореди, на елементарном нивоу, Л2 са својим првим језиком – познаје основне језичке и комуникацијске приручнике и зна да се служи њима
Медијска писменост (А2)	– аргументује свој став о медијском тексту – идентификује различита гледишта о истој теми у оквиру истог медијског текста; пореди различите приказе истог догађаја у различитим медијима – користити садржаје медијске продукције намењене учењу страних језика (џитамјани медији, аудио/видео записи, комџаки-диск, Инјетнет, итд.)

ОБРАЗОВНА ОБЛАСТ МАТЕМАТИКА, ПРИРОДНЕ НАУКЕ И ТЕХНОЛОГИЈА

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ
	По завршетку првог циклуса ученик ће:
1. Развијање основних појмова математике и природних наука и њихово повезивање	– знати јединице за дужину (милиметар, центиметар, дециметар, метар, километар) и време (секунд, минут, сат, дан, седмица, месец, година, деценија, век, миленијум) – разликовати и именовати једноставне геометријске фигуре и њихове елементе (тачка, дуж, квадрант, правоугаоник, троугао, круг, права, полуправа, линија и угао) и умети да их нацртају; умети да се служи прибором за цртање – препознати основне симетричне фигуре и подударности у свакодневним ситуацијама – разликовати и именовати једноставна геометријска тела (лопта, коцка, квадар, пирамида, ваљак, кула), правилинне моделе (на пример, од пластелина) и разликовати и именовати њихове елементе – именовати биљке и животиње из своје околине и њихове главне одлике – знати појмове везане за оријентацију у простору и времену – знати својства воде, ваздуха и земљишта и њихов значај за живи свет и људске делатности – знати основне карактеристике тасова, течности и чврстих тела – користити научни речник, примерен узрасту, за описивање особина и понашање бића, материјала, појава и процеса

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ
	По завршетку првог циклуса ученик ће:
2. Развијање способности уочавања основних својстава објеката, појава и процеса у окружењу и уочавање њихове повезаности	– знати да сва жива бића остварују своје постојање остварујући своје постојање – илустрирати жива бића на основу њихових разлика и сличности – уочавати разлике између живе и неживе природе и производа људског рада – препознати и именовати различите материјале (метал, пластика, дрво, папир, стена) и уочити њихова специфична својства – груписати материјале и објекте на основу њихових својстава (механичких, топлотних, магнетних, електричних) – уочити како својства материјала одређују њихову употребу – уочити како се материјали и објекти могу мењати под физичким и механичким утицајима – препознати да су неке промене повратне (кондензовање, испаравање, еластичност), а неке неповратне (сагоревање, рђање) – препознати различите облике кретања, њихове основне карактеристике и уочавати узроке неких облика кретања – разумети да механичко дејство може променити облик предмета, његово положај и брзину – уочавати када и како тела падају, клизају се и котрљају наниже – уочити везу између облика живих бића, њиховог начина живота и станишта
3. Развијање основних знања о количини и броју	– читати, писати и упоређивати бројеве од 0 до 1000 – приказивати бројеве помоћу тачака на правој и употребу знаке једнакости и неједнакости – читати и писати римске бројеве – знати да сабира и одузима до 1000 – знати да множи и дели са остатком до 1000 (троцифрени број дели једноцифреним или са десет) – знати особине рачунских операција, приоритет операција и употребу заграда – умети да сликовито прикаже, упоређи и записује разломак као део целине, и да израчуна један њен део – разумети појам цене и на примерима манипулације са новцем да покаже стечена аритметичка знања – пореди, проценивати и мерити дужине у окружењу; пореди и проценивати бројности објеката – знати јединице за дужину и време и да рачуна са њима (пореди, сабира и одузима) – знати да израчуна дужину изломљене линије и обим правоугаоника и троугла
4. Развијање основних елемената логичког мишљења	– уочавати узрочно-последичне везе у окружењу и у изведеним остварењима (на пример, да ли пређени пут зависи од облика предмета и јачине деловања, када ће се материјал брже растворити...) – решавати једноставне проблем-ситуације у математици и природним наукама – решавајући једноставне логичко-комбинаторне проблеме који се односе на пребројавање објеката, откривање правилности у низовима бројева или објеката, решавање једноставних ребуса и сл. – разумети и знати да решава текстуалне задатке који се свode на основне рачунске радње и при томе умети да користи слова за запис непознатог броја – правилно користити речи „увек”, „никад”, „некад”, „неки”, „сваки”, „и”, „или”, „не”

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ По завршетку првог циклуса ученик ће:
5. Развијање радозналости и способности за активно упознавање и чување животног окружења	– <i>стићи навики одговорној односа према живим бићима</i> – <i>помаћујући и испитивајући промене у окружењу кроз једносавне оледе и исказивајући своја зајажња (на пример, како облик тела и средина утичу на кретање)</i> – <i>уочавати и описивати појаве, промене и процесе у природи, формулисати питања, слободно исказивајући своја предвиђања, интересовања и давати предлоге</i> – <i>предлаћати и организовати социјалне активности</i> – <i>испитивајући и описивајући појаве и промене својства неких материјала из свакодневне животице</i> – <i>умети да измери време, дужину и температуру</i>
6. Упознавање основних информатичких и комуникационих средстава и њихова употреба	– познавати основна правила у саобраћају и придржавати их се – користити рачунар за учење кроз игру – познавати основна комуникациона средства
7. Развијање толеранције, самосталности и способности за рад у групи	– самостално исказивати своје идеје и у тиму размењивати знања и искуства – уважавати различитост међу људима у физичком, менталном, емотивном и другом смислу

ОБРАЗОВНА ОБЛАСТ МАТЕМАТИКА, ПРИРОДНЕ НАУКЕ И ТЕХНОЛОГИЈА

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ По завршетку другог циклуса ученик ће:
1. Развијање функционалне писмености (математика, природне науке, информатика)	– <i>умети да се јасно изрази речима, сликом, табелом и графиком и да се користи језиком математике и природних наука</i> – умети да користи различите изворе информација (учбеник, приручник, популарна научна литература, Интернет...) – <i>решавајући реалне проблеме (нпр. новац, време, ...) коришћењем рачунских операција (усмено, писмено, помоћу калкулатора или рачунара)</i> – умети да у правоуглом координатном систему одреди положај тачке дате координатама и обрнуто – усвојити појмове физичко тело, мироване, кретање, брзина, путања и пут – разумети појам масе, густине и температуре – разликовати чврсто, течно и гасовито стање на основу њихових карактеристика – усвојити појмове чиста супстанца (елементи, једињења), смеша, раствор, концентрација раствора – <i>знати да људи именују жива бића користећи матерњи језик, а научници и латински језик</i> – усвојити основне информатичке појмове
2. Разумевање неких феномена у природи и развијање појмова природних наука	– разумети основне појмове о Земљи као небеском телу – разумети основне појмове о атмосфери и њен значај за живот на Земљи – разумети основне одлике хидросфере – знати грађу Земље, промене њене површине, постанак и својства земљишта – познавати основне нивое структуре и организације у живом свету – знати да сва жива бића, укључујући и човека, карактеришу исти животи процеси

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ По завршетку другог циклуса ученик ће:
	– знати да су жива бића груписана у више царстава на основу њихових сличности и разлика – знати да се биљке и животиње мењају у току животног циклуса – знати да је различитост међу живим бићима услов опстанка – <i>знати да жива бића задовољавају своје потребе у спољашњој средини и поседују особине које им помажу да опстану у различитим условима</i> – разумети и описивати праволинијско кретање тела и појаву инерције – разумети појам силе као меру узајамног деловања тела (еластично, гравитационо, електрично, магнетно) и појам притиска (чврстих тела и течности) – <i>знати да разменом топлоте између тела и околине могу настати различити ефекти (промена температуре тела, ширење, промена агрегатног стања...)</i> – разумети да се елементи и једињења разликују по сложености као и њихов међусобни однос – разликовати и класификовати супстанце на основу карактеристичних физичких и хемијских својстава (густина, електрична и топлотна проводљивост, провидност, растворљивост, реактивност) – познавати и формирати једноставна електрична кола – <i>знати како настаје звук и познавати његове основне особине</i> – <i>знати да се светлост простира праволинијски, одбија од равних површина и пролази кроз прозачне средине</i> – <i>знати да величина сенке зависи од положаја предмета, извора и заклона</i> – разумети разлике између физичких и хемијских промена супстанци – разумети да се чисте супстанце могу издвојити из смеша на основу њихових својстава – <i>знати шта су смеће, раствори, растворена супстанца и растварач и како се користе у свакодневном животу</i> – <i>стећи представу о Сунцу и планетама у Сунчевом систему и помрачењу Сунца и Месеца</i>
3. Правилно формирање математичких појмова и стицање основних математичких знања и вештина	– умети да: чита и пише природне бројеве до милион, записује их и као збир цифара помножених одговарајућим степеном броја 10 и заокругли на дату декадну јединицу – изводити основне рачунске операције са бројевима до милион (дељење са и без остатка); умети усмено да рачуна са мањим бројевима и да оцени резултат при рачунању са великим бројевима – знати основе теорије бројева: умети да користи једноставнија правила дељивости, да испита да ли је број прост или сложен, да растави број на просте чиниоце, да одреди највећи заједнички делилац и најмањи заједнички садржалац – умети да запише у облику степена производ једнаких чинилаца и обрнуто; умети да израчуна вредност степена – знати шта су позитивни и негативни бројеви, шта је супротан број и апсолутна вредност броја, разумети поредак у скупу целих бројева; користити бројевну праву за поређење целих бројева; разумети појам бесконачности скупа природних и целих бројева

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ По завршетку другог циклуса ученик ће:	ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ По завршетку другог циклуса ученик ће:
	– знати разломке и децималне бројеве, изводити основне рачунске операције с њима, користити њихово представљање сликом, моделом и сл. – разумети еквивалентност представљања броја у облику разломка, децималног броја и процента и умети да изведе одговарајућа претварања; умети да израчуна делове целог када су они представљени на било који од ових начина – умети да запише и израчуна бројевни израз: знати приоритет рачунских операција и употребу заграда; умети да израчуна вредност бројевног израза за изабрану вредност слова које учествује у изразу (нпр. $2(a+5)$ за $a = 3$) – разумети шта је размера и умети да је примени – знати основне операције и релације са скуповима и умети да их примени на скуповима бројева – разумети геометријске фигуре као скуповете тачака (полуправа, област ула...) и умети да на слици означи резултат скуповних операција (угао као пресек две полуправе, пресек два круга...) или уочи релацију (тачка у области ула, права у равни...) – знати међусобне положаје правих у равни и умети да помоћу лењира и троугла нацрта паралелне и нормалне праве – имати основна знања о ула: умети да препозна ула у реалном окружењу и на слици, да нацрта и обележи ула, знати шта су комплементни и суплементни улови, разликовати врсте улова знати односе улова са паралелним крацима – имати основна знања о троуглу: збир углова, ставови о подударности, однос страница и углова, врсте троуглова, значајне тачке и њихове особине – знати шта су кружница, круг, тангента, сечица, кружни одсечак, исечак, прстен и лук, централни угао, тетива и умети да их нацрта – препознавати осну симетрију и осносиметричне фигуре у окружењу (код бића, на сликама...), разумети да се симетрични ликови „преклапањем“ преко осе симетрије поклапају, а разумети и користити и друга кретања која чувају подударност (на пр. централна симетрија), знати шта су симетрала дужи и ула – знати шта су ромб, паралелограм, трапез, делтоид и њихове основне особине – разумети подударност као „моћност поклапања“ и умети да конструише подударан ула („преношењем лука“), неке специјалне улове, збир и разлику улова, графички пореди два ула, врши ротацију тачке за даћи ула у даћом смеру; конструише симетралу ула, симетралу дужи; умети да конструише троугао, паралелограм, трапез, делтоид на основу даћих елемената; врши симетрију тачке, дужи и троугла – умети да на основу неких геометријских тврђења доказује сложенија (нпр. карактеристике центра описаног и уписаног круга на основу карактеристика симетрала)	4. Развијање способности за активно стицање знања о природним појавама кроз истраживање – умети да прикупља податке посматрањем, мерењем, теренским радом и др. – користити усмена и писмена упутства за извођење олава – изводити једноставне експерименте (на пример, огледи са полугом и на стрмој равни, издвајање чистих супстанци из смеса) – знати да описује речима и сликом постојеће и кораке у истраживању – умети да описује и прикаже (табеларно, графички) добијене податке – умети да се оријентиса на шериу према објектима и помоћу инструмената 5. Развијање логичког и апстрактног мишљења – користити различите приступе у разумевању и представљању проблем-ситуација и разликовати битне од небитних информација – разумети и користити логичке везнике „и“, „или“, „не“, и „ако“; разумети шта је довољан услов; – разумети употребу термина „немогуће“, „могуће“ и „сигурно“ – разумети да нумеричке вредности величина са јединицом мере представљају посебан облик информација о појавама и процесима реалног света – знати да користи променљиву (слово) за записивање проблема математичким језиком, да реши проблем и провери решење – разумети да иста правилност може бити представљена на различите начине (нпр. правилност низа бројева 7, 14, 21, 28, ... може бити представљена изразом $7 \cdot n$) – повезивати појам збира бројева са обимом или правилом збира у комбинаторици; повезивати појам производа бројева са површином правоугаоника или правилом производа у комбинаторици – планирати и реализовати једноставна истраживања, формулисати питања, тражити одговоре и изводити логичке закључке (на пример, огледи са клатном...) – умети да решава једноставне логичко-комбинаторне проблеме (проблеми пресипања, мерења, пребројавања елемената скупа са одређеним својствима...) – умети да изводи логичке последице неких математичких тврђења и да разликује пример и контрапример – разумети да на Земљи постоје жива бића које није могуће видети голим оком, а која су значајна за живот човека 6. Упознавање основних информатичких и комуникационих средстава и њихова употреба – познавати основне принципе функционисања и примене рачунара и упознати се са њиховом улогом у савременом друштву – познавати структуру рачунара, начин коришћења и могуће проблеме у хардверу (тастатура, миш, монитор штампач, дискови) и софтверу (програмске грешке) – имати основне представе о рачунарским мрежама и Интернету и користити их – знати неке основне функције оперативних система (рад са фајловима и фолдерима), знати да их креира, сачува и касније пронађе применом једноставних техника сортирања или претраживања – умети да користи основне функције програма за обраду текста	

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ По завршетку другог циклуса ученик ће:
7. Стицање знања и развијање способности мерења различитих величина	- разумети везу између мерења и бројања (нпр. дужине илајна кројачким метром, времена бројањем дана, зајремине суда литарском фла-шом ...) - разумети појмове обим, површина, зајремина; (на пр. умети да измери обим и површину правоуга-оника и квадрата бројањем дужи и квадрата у квадратној мрежи; да одреди зајремину квадра састављеној од једнаких коцки) - умети да израчуна површину и запремину коцке и квадра - разумети разложиву и дојунску једнакост ликова и на основу тога добијене формуле за површину троугла, паралелограма, трапеза и четвороугла са нормалним дијагоналама - знати шта су мерна јединица и мерни број - разумети да је квадратни метар површина квадрата, а кубни метар запремина коцке, чија је ивица дужине један метар - умети да изабере и користи одговарајуће мерне јединице зависно од врсте и величине објекта мерења и да одабере и користи одговарајући прибор за мерење - знати да коришћењем одговарајућих мерних инструмената измери физичке величине: дужину, запремину, масу, силу, време и температуру; да их изрази у јединицама СИ система и да користи префиксе кило, деци, центи и мили - умети да оцени резултат независно од мерења и рачунања - знати да одреди средњу вредност неке непосредно мерене величине и да одреди средњу брзину, густину и притисак - процењивати и проверавати смисленост резултата мерења и рачунања - правити растворе различитих концентрација - умети да осматра, мери и приказује помоћу табела и дијаграма метеоролошке величине и да интерпретира податке
8. Стицање сазнања о човековом деловању на природу и потреби рационалног коришћења природних ресурса	- знати начине на које људи мењају природу и схвати да неке од промена могу бити неовраћне и неадекватне за живи свет и здравље људи - знати да човек користи различите природне ресурсе који су ограничени - развијати одговоран однос према биљкама и животињама, као јединкама и врстама
9. Стицање основних сазнања о процесима и производима различитих технологија (производи човековог рада)	- знати да постоје различите технологије и технолошки процеси - знати у којим областима су наука, техника и технологија унапредиле људски живот (транспорт, комуникације, исхрана, здравство) - знати предности и цитетне утицаје неких технологија - знати да нека научна достигнућа условљавају нове технике и технологије
10. Развијање способности за примену знања из математике и природних наука	- примењивати стечена знања из математике и природних наука у различитим ситуацијама (игра, учење, животне ситуације, препознавање опасности) - решавати реалне проблеме коришћењем рачунских операција (на пример, новац, време...);

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ По завршетку другог циклуса ученик ће:
11. Развијање толеранције, самосталности и способности за рад у групи	- разумети како скале на мапама и цртежима приказују релеативну величину и растојање - бирати и примењивати одговарајуће поступке за раздвајање састојака смеса - правилно руковаћи различитим алатима, оруђима и уређајима - користити рачунар за прикупљање информација и за решавање проблема у различитим областима - препознати опасност и ризик у контакту са различитим материјалима, алатима и уређајима и следити једноставна упутства као мере заштите
12. Развијање свести о важности хигијене за психофизичко здравље	- уважавати различитост међу људима у физичком, менталном, емотивном и другом смислу - саслушати друге, самостално исказивати своје идеје и у тиму размењивати знања и искуства - своје ставове бранити чињеницама и примерима
12. Развијање свести о важности хигијене за психофизичко здравље	- научити да се понаша у ситуацијама које могу угрозити његово здравље и здравље других и упознати начине заштите и смањења ризика од болести и немоћи - знати важност правилне исхране (разноврсност, редовност) - разумети цитетан утицај алкохола, дувана и других дрога

ОБРАЗОВНА ОБЛАСТ МАТЕМАТИКА, ПРИРОДНЕ НАУКЕ И ТЕХНОЛОГИЈА

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ По завршетку трећег циклуса ученик ће:
1. Развијање функционалне писмености (математичка, природно-научна, информатичка, техничка)	- изражавати прецизно, концизно и јасно своја размишљања - приказивати релације једноставним формулама, графиком, дијаграмом, шемом и представљајући моделом и експериментом користити различите изворе информација - разумети и знати основне законе одржања (маса, импулса, енергије, наелектрисања...) и њихов значај - разумети настајање, проверу, вредновање научних открића, њихов значај и допринос неких научника - разумети улогу експеримената, доказа и креативне мисли у развоју научних идеја - знати да примењује стечена знања и способности из математике и природних наука у различитим ситуацијама
2. Разумевање појава, процеса и односа у природи на основу знања физичких, хемијских и биолошких закона, модела и теорија	- разумети да је интеракција узрок свих промена и појава у природи и да уочава која интеракција је узрок конкретне промене или појаве - објашњавати промене, појаве и процесе у природи користећи научне појмове - разумети да су макроскопске појаве условљене различитим нивоима структуре на микронивоу (атом, јон, молекул, ћелија) - знати да је ћелија основна градивна и функционална јединица свих живих бића - разумети основе структуре и функције биљне и животињске ћелије, ткива, органа и система органа - знати основне принципе размножавања и механизме наслеђивања, раста и развића

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ По завршетку трећег циклуса ученик ће:	ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ По завршетку трећег циклуса ученик ће:
	- разумети структуру и функцију свих система органа човека - разумети сличности и разлике између процеса у различитим живим организмима - знати критеријуме класификације живих бића - разумети еволутивни развој живог света - да разликује живу од неживе природе и схвати њихову међусобну условљеност и променљивост у времену и простору - разумети значај кружења супстанце и преноса енергије у природи - знати одлике и функционисање основних природних система на Земљи (екосистеми и геосистеми) - разумети различите врсте кретања (транслација, ротација, осциловање...) - разумети гравитацију и њен утицај на кретање тела, појаве и процесе на Земљи и у Сунчевом систему - разумети повезаност кретања са силом и енергијом - познавати принцип рада и примену простих машина (полуга, стрма раван, котур, ...) - знати основе статике и динамике флуида (притисак, потисак, услови пливања, проток и њихова примена) и гасне законе (рад, количина топлоте, топлотни капацитет, топлотна размена) - разумети својства статичког наелектрисања и једносмерне електричне струје - разумети да се магнетна својства испољавају кроз интеракцију магнета и неких других објеката посредством магнетног поља (тела од гвожђа, проводник са струјом и магнетно поље Земље) - знати особине видљиве светлости, као и особине других врста електромагнетног зрачења (УВ и X-зрачење, радио таласи,...) и њихов значај за живи свет - знати особине светлости, ширине и звука - упознати радиоактивност као природну појаву - разумети квалитативно и квантитативно значење хемијских симбола, формула и једначина - разумети везу између структуре атома елемента и његовог положаја у периодном систему елемената - објашњавати својства елемената на основу њиховог положаја у периодном систему елемената и предвиђати њихову реактивност - разумети како су својства супстанце одређена њеном структуром - разумети да током хемијских промена укупна маса супстанци остаје непромењена и да се елементи једине у сталним масеним односима - разумети зашто су физичке и хемијске промене супстанци праћене променама енергије - уочавати и објашњавати сличности и разлике различитих хемијских реакција - разликовати неповратне и повратне хемијске реакције - разумети утицај и значај хемијских промена у свакодневном животу - знати основне класе неорганских и органских једињења, разумети њихова својства, практичну примену и улогу и значај у животним процесима и свакодневном животу - разумети утицај унутрашњих сила Земље на формирање рељефа (набирање, раседање, вулкани и земљотреси)	- разумети утицаје спољашњих сила у стварању и мењању Земљине површине (ерозија и акумулација) - знати структуру и типове земљишта - знати метеоролошке и климатске параметре и значај климе за живи свет и делатност људи - знати основна својства хидросфере (светско море, површинске и подземне воде) и динамику вода - знати да је вода технолошки и енергетски ресурс, станиште и растварач - знати основне карактеристике природних предела и њихово функционисање у склопу развоја	
3. Правилно формирање математичких појмова и стицање основних математичких знања и вештина	- умети да рачуна у скупу реалних бројева; знати да заокругли и оцени резултат; знати врсте интервала на реалној правој и умети да одређује њихове уније и пресеке - знати шта је уређени пар, Декартов производ и пресликавање (на примерима) - знати линеарну функцију и умети да нацрта њен график; знати да решава линеарне једначине и неједначине са једном непознатом као и системе, користећи сагласност тих формула са аритметичким операцијама - препознати директну и обрнуту пропорционалност и решавати задатке у вези са тим, посебно са процентним рачуном - знати квадратну функцију, умети да нацрта њен график помоћу карактеристичних тачака и умети да решава квадратну једначину у скупу реалних бројева - знати аналитичку геометрију праве и круга - знати дефиницију степена a^n, $n \in \mathbb{Z}$, и основне особине - умети да рачуна са полиномима и умети да среди рационалан алгебарски израз - познавати геометрију троугла, четвороугла, многоугла, круга, кружнице и с тим повезане појмове и поступке: подударност, хомотетија, сличност, конструкције, мерење - знати шта су вектори, умети да их сабира, множи бројем и примењује - знати Питоагорову теорему и умети да је примени - знати основне елементе тригонометрије правоуглог троугла и умети да их користи - знати међусобне положаје правих и равни у простору, појам ортогоналне пројекције на раван и теореме о паралелности и ортогоналности правих и равни - познавати теорију призма, ваљка, пирамиде, куле, лопте и с тим повезане појмове и поступке: подударност, сличност, мерење		
4. Стицање способности за уочавање, формулисање, анализирање и решавање проблема	- умети да раздвоји битно од небитног и даје јасна образложења - умети да доказује једноставнија тврђења - разликовати научни од искључивеног нивоа у решавању проблема - процењивати ток решавања проблема и добијена решења - анализирати проблем из различитих улова (биологија, хемија, физика, математика, географија)		
5. Развијање способности за извођење једноставних истраживања	- умети да осмисли и постави једноставан експеримент, програм истраживања,... - умети да прикупи податке посматрањем, мерењем, истраживањем - умети да користи теоријску кару за оријентацију и креирање на истраживању		

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ	ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ
	По завршетку трећег циклуса ученик ће:		По завршетку трећег циклуса ученик ће:
	– бићи осјособљен за коришћење рачунара у фази циркулања информација, њихове обраде и презентације – имати развијене мануелне вештине у руковању лабораторијским прибором, посуђем, мерним инструментима, геометријским прибором – изражавати физичке величине у јединицама Међународног система јединица – имати критички став према изворима информација и њиховој употреби – одлучивати о избору опреме, материјала и технике рада – користити различиту опрему и суштинце, придржавајући се мера заштите на раду и мера заштите околине – објашњавати податке прикупљене посматрањима и мерењима, изводити закључке и процењивати њихову сагласност са предвиђањима – процењивати грешке у посматрањима и мерењима, процењивати вредност доказа – знати да изведе једноставан статистички експеримент и разумети шта утиче на његову вредност – умети да математички опише (моделира) једноставнији проблем или феномен	8. Стицање знања о природним ресурсима, њиховој ограничениости и одрживом коришћењу – стићи сазнања о врстама и карактеристикама природних ресурса и начинима њиховог коришћења (различите технологије) – разумети ограниченост природних ресурса на Земљи и разлику између обновљивих и необновљивих – разликовати позитивне и негативне утицаје као и глобалне и локалне последице човековог деловања у природи – разумети суштину и значај одрживог коришћења природних ресурса – на основу знања о важности природних ресурса моћи да сагледа узроке и последице друштвених промена кроз историју	
		9. Стицање знања о потреби заштите, обнове и унапређивања животне средине – разумети значај постојања разноврсности живота и животних станишта, за очување еколошке равнотеже и опстанак човека – разумети значај, потребу и облике заштите јединки, врста, животних заједница и екосистема у целини – разумети важност и могућности личног учешћа у заштити, обнови и унапређивању природних и вештачких екосистема – знати загађиваче ваздуха, воде и земљишта – знати узроке глобалног загревања атмосфере, уништавања озонског омотача и појаве киселих киша – разумети важност правилног складиштења отпада и могућност његовог рециклирања	
6. Развијање логичког и апстрактног мишљења и критичког става у мишљењу	– уочавати узрочно-последичне везе и односе – познавати логичке процедуре и владати њима – умети да уопштава и спецификује на бар два нивоа – разликовати чињенице и теорију од њихових интерпретација и личног искуства – резимирати и изводити закључке – користити различите приступе у разумевању проблем-ситуације – знати основне елементе исказног рачуна и релације и операције са скуповима – разумети да постоје статистичке правилности (нпр. како се праве дугорочне временске прогнозе) – умети да решава логичко-комбинаторне проблеме (на пример користећи принцип укључивања и искључивања)	10. Стицање основних сазнања о процесима и производима различитих технологија (производи човековог рада) – упознати различите делатности којима се човек бави – разумети међузависност природне средине и људског рада – разумети различите технологије и својства производа тих технологија у свом окружењу, као и да праће развој неких технологија кроз историју (храна, одећа, становање, саобраћај и комуникације) – схватити да је технолошки напредак условљен научним достигнућима и да је он узрок друштвених промена у свету – повезати излед и функционалност производа људског рада са потребама средине у којој се користе	
7. Овладавање информационо-комуникационим технологијама	– знати структуру и начин функционисања рачунарског система – овладати разним техникама комуницирања и уз помоћ рачунара – знати шта су рачунарски вируси, познавати превентиве и заштиту од њих; разумети значај прављења резервних копија података и програма – знати појам алгорита – познавати елементе програмирања – користити конкретан текстови процесор и познавати принципе обраде текста – користити конкретне мултимедијске апликације у процесу учења – познавати Интернет и користити основне услуге Интернета – бити свестан могућих злоупотреба Интернета – користити рачунар као подршку, помоћно средство у процесу учења, изучавања или решавања проблема – посредом одређене средине у коришћењу тастатуре – умети да прави једноставне рачунарске презентације	11. Развијање радозналости и самосталности – постављати питања себи и другима и показивати иницијативу у тражењу одговора – тражити информације из различитих области и различитих извора – активно учествовати у процесу учења – одговорно презимати обавезе и бити спреман да их испуни	
		12. Развијање свести о сопственим знањима и способностима и даљој професионалној оријентацији – стицање новог знања заснивати на својим претходно стеченим знањима и искуствима – развијати правилне радне навике и презимати одговорност за сопствено учење и рад – на основу знања о врстама делатности и сагледавања својих интересовања и знања одабрати своју будућу професију – развијати свест о потреби доживотног учења и различитим видовима учења – формалним и неформалним	
		13. Развијање свести о важности хигијене за психофизичко здравље – формирати хигијенске навике ради очувања сопствене здравља и здравља других људи – знати принципе правилне исхране – стићи сазнања о узроцима заразних болести, начинима преношења и заштите – стићи сазнања о болестима зависности – стићи сазнања о сиди и полним болестима и начинима превенције	

ОБРАЗОВНА ОБЛАСТ УМЕТНОСТИ

На крају I, II и III циклуса у области УМЕТНОСТИ ученици ће бити способни да:

	I ЦИКЛУС	II ЦИКЛУС	III ЦИКЛУС
ОСНОВНА ЗНАЊА	- Разликују основне елементе израза у визуелним уметностима, музици, драми и покрету (фолклорна, класична, савремена...) - Користе једноставну терминологију у визуелним уметностима, музици, драми и покрету - Прејознају уметничка својства у објектима и појавама у свету који их окружује - Наведу места на којима могу да науче нешто о уметности - Прејознају ко су ствараоци у њиховом окружењу - Безбедно и примерено користе алатке и материјале за уметничке активности - Прејознају да су и савремени медији (фотографија, видео, ситриј, рекламна порука...) средство израза у уметностима	- Уоче да у визуелним уметностима, музици, драми и покрету, више елемената функционише заједно да би се створила смислена целина - Уоче различите начине, технике и медије у уметничком стваралаштву - Прејознају и дају примере естетских квалитета предмета и појава који их окружују - Опишу значај места на којима могу да науче нешто о уметности - Опишу занимања у области уметности - Током уметничких активности примерено користе и чувају алатке и материјал за рад и извођење	- Анализирају уметничко дело и одреде како одређени аспекти доприносе његовом општем дејству - Анализирају како избор различитих медија, техника и начина изражавања утиче на њихов рад и рад других - Примене знања која су стекли кроз искуство у уметностима и у другим областима учења - Користе информације и знања која су стекли да би допринели квалитету свој и културној животи заједнице - Процене створене могућности за рад у уметностима, да би планирали своје будуће усавршавање - Самостално одржавају алатке и материјал за рад и извођење
СТВАРАЛАЧКЕ И ИЗВОЂАЧКЕ СПОСОБНОСТИ	- Саопште једну исту идеју или садржај кроз различите уметничке медије, самостално и у групи - Користе различите материјале и средства у стварању и извођењу у визуелним уметностима, музици, драми и покрету - Изаберу једноставне елементе израза у визуелним уметностима, музици, драми и покрету да би изразили себе и разменили своја осећања и искуства са другима - Адекватно учествују у уметничким активностима у школи	- Изаберу садржај да би изразили неку идеју или концепт, самостално или у групи - Одаберу одговарајуће материјале и средства (укључујући и нове медије) за стварање и извођење у визуелним уметностима, музици, драми и покрету - На основу стеченог искуства изабери једноставне уметничке садржаје и размене их с другима - Активно учествују у уметничким активностима у школи	- Створи и изведи уметничке целине које су осмислили самостално или у групи - Употребе оне материјале и средства за стварање и извођење у уметностима помоћу којих ће на најбољи начин изразити изабране идеје и садржаје - Избором садржаја и идеја искажу своје ставове, и размене своја осећања са другима - Учествују у планирању, организовању и извођењу уметничких активности у школи
КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ	- Искажу мишљење о својим и радовима друге деце - Опишу разлике које су прејознали у уметничким радовима из различитих земаља и култура - Наведу примере порука које су прејознали у комерцијалним и другим видовима уметничког израза	- Кроз разговор искажу и образложе мишљење о својим и радовима других - Уоче сличности и разлике у уметничким радовима из различитих земаља и култура - Објасне како различити уметнички материјали и медији преносе поруку у различитим облицима комерцијалне уметности	- Кроз разговор искажу, образложе и бране став о свом и радовима других - Уоче и опису оне елементе у уметничким радовима из различитих земаља које језик уметности чине универзалним - Објасне како различити уметнички материјали и медији одређују значење у различитим облицима комерцијалне уметности

ОБРАЗОВНА ОБЛАСТ ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

ЦИЉЕВИ	ОПШТИ ИСХОДИ	ИСХОДИ		
		По завршетку првог циклуса ученик:	По завршетку другог циклуса ученик:	По завршетку трећег циклуса ученик:
1	2	3	4	5
ОЧУВАЊЕ И УНАПРЕЂИВАЊЕ ЗДРАВЉА	1. УСВОЈИТИ ПРАВИЛНО ДРЖАЊЕ ТЕЛА	- разликује правилно од неправилног држања тела - разуме значај правилног држања тела за здравље - правилно држи тело	правилно подиже, носи и спушта терет (шорба, ђакеи...)	познаје узроке настанка лоших држања (диспозиције, начин живота, асиметрична оштерећења, нагиб рамена...)

1	2	3	4	5
	2. ПОСЕДОВАТИ И ПРИМЕНЈИВАТИ ЗНАЊА, НАВИКЕ И ЖИВОТНЕ ВЕШТИНЕ ЗНАЧАЈНЕ ЗА ОЧУВАЊЕ И УНАПРЕЂИВАЊЕ ЗДРАВЉА	– поседује знања о значају здравља – поседује знања о значају физичке активности за очување и унапређивање здравља – поседује знања о значају природних фактора (ваздух, сунце, вода) и физичке активности у природи – породично користи здравствене услуге – има усклађен дневни ритам одмора, спавања, учења и игре, примерен узрасту, уз асистенцију одраслих – избегава ситуације у којима може да се повреди и уме да тражи помоћ – познаје принципе правилне и редовне исхране, има изражену културу обједовања – развијене основне навике личне и колективне хигијене – познаје родне (полне) карактеристике, уважава супротан пол – зна да су психоактивне супстанции штетне – изражиће помоћ уколико је злостављано (физички, емоционално или сексуално) и(или) занемарено, или зна за такав случај	– зна основне принципе здравог начина живота – идентификује штетне утицаје савременог начина живота (недовољно кретање, неправилна исхрана, стрес, загађена животна средина ...) – самостално користи једине здравствене услуге – истио (с њим њио је помоћ предвиђена само за деце које је тражи, или је одрасли препознају као неопходну) – препознаје и избегава ситуације у којима може да се повреди, уме да пружи помоћ код најлакших повреда – изражене навике правилне и редовне исхране, у складу с могућностима – развијене основне навике личне и колективне хигијене – препознаје и прихвата своју сексуалност, поштује и уважава својан пол, поседује знања о сексуално преносивим болестима – информисан је о ефектима психоактивних супстанци и има развијене вештине да се одује пријисцима да их користи – исто	– зна и примењује основне принципе здравог начина живота – исто – <i>истио</i> – има усклађен дневни ритам одмора, спавања, учења и игре, примерен узрасту – избегава ситуације у којима може да повреди себе и друге, уме да пружи прву помоћ – поседује знања о последицама суфицијарној и дефицијарној начина исхране – одржава личну и колективну хигијену, поседује знања о превенцији заразних (респирационих, каличних, хидричних, паразитарних, векторских, трансмисивних) и незаразних болести – поседује знање о репродуктивном здрављу, сексуално преносивим болестима, зна начине заштите од сексуално преносивих болести и сиде, развија вештину претоварања – препознаје природу зависности од психоактивних супстанци и развијене вештине да се одује пријисцима да их користи – исто
	3. ФОРМИРАТИ ПОЗИТИВАН СТАВ ПРЕМА ФИЗИЧКОЈ АКТИВНОСТИ КАО ОСНОВИ ЗА БАВЉЕЊЕ ФИЗИЧКОМ АКТИВНОШЋУ ТОКОМ ЦЕЛОГ ЖИВОТА	– позитивно доживљава и вреднује наставу физичког и здравственог васпитања	– бави се физичком активношћу у слободно време (у школи или ван школе, самостално или организовано)	– профилише сопствене потребе за физичком активношћу и систематски се бави физичком активношћу у слободно време
РАЗВИЈАЊЕ МОТОРИЧКИХ СПОСОБНОСТИ, УМЕЊА И НАВИКА У СКЛАДУ СА УЗРАСНИМ И ИНДИВИДУАЛНИМ КАРАКТЕРИСТИКАМА	1. УМЕТИ ДА СЕ ОРИЈЕНТИШЕ У ПРОСТОРУ У ОДНОСУ НА СЕБЕ, ДРУГЕ ОСОБЕ И ПРЕДМЕТЕ	– изводи покрећ/ крећане у задатом смеру и по задатој путањи – усклађује своје крећане са крећанем реквизита – усклађује своје крећане са крећанем пара (парнера) у једносавним крећним задацима		
	2. УНАПРЕДИТИ МОТОРИЧКЕ СПОСОБНОСТИ	– унапређује моторичке способности (брзину, координацију, снагу, њијоси, издржљивоси, равнотежу и прецизноси)	– <i>истио</i>	– <i>истио</i>

1	2	3	4	5
	3. ПОСЕДОВАТИ РАЗНОВРСНА МОТОРИЧКА УМЕЊА И НАВИКЕ	– је способан да прећлива 25 м слободном техником – вешто изводи разноврсне форме природних облика кретања (ходање, скакање, трчање...) – повезује природне облике кретања (нпр. трчање + скакање...) – примењује природне облике кретања и њихове комбинације у играма и полигонима (са и без реквизита) – правилно изводи једноставније вежбе обликовања, са и без реквизита – самостално изводи једноставне плесне кораке – влада изабраним умењима из вежби на справама, тлу и спортских игара – поседује и друга моторичка искуства у зависности од личних интересовања и могућности средине (нпр. вожња бицикла, смучање, санкање, клизање, пешачење у природи, стони тенис, спортски плес итд.)	– влада базичним умењима из атлетике (основе технике ходања, трчања и старта, скока удаљ и увис, бацања) – влада базичним умењима из гимнастике (вежби на тлу и справама) – влада базичним умењима из спортских игара (фудбал, рукомет, кошарка, одбојка) – индивидуално и у пару изводи сложеније вежбе обликовања, са и без реквизита – индивидуално изводи два плеса по свом избору (друштвени, народни, модерни) – поседује и друга моторичка искуства у зависности од личних интересовања и могућности средине (нпр. вожња бицикла, смучање, санкање, клизање, пешачење у природи, стони тенис, спортски плес итд.)	– влада сложенијим умењима из атлетике (усавршавање технике ходања, трчања и старта, сложеније технике скокова и бацања) – влада сложенијим умењима из гимнастике (вежби на тлу и справама) и повезује их у једноставне саставе – усавршава стечена умења и стиче нова, примењује их у изабраним спортским играма – решава једноставније тактичке задатке у спортској игри – поседује и друга моторичка искуства у зависности од личних интересовања и могућности средине (нпр. вожња бицикла, смучање, санкање, клизање, пешачење у природи, стони тенис, спортски плес итд.)
ОСПОСОБЉАВАЊЕ ЗА САМОСТАЛНО ВЕЖБАЊЕ У СЛОБОДНО ВРЕМЕ	1. ПОЗНАВАТИ ОСНОВНУ ТЕРМИНОЛОГИЈУ ФИЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ	– познаје термине за означавање основних положаја, ставова, покрета и кретања	– познаје термине за означавање сложенијих покрета и кретања	– познаје спортистичке техничко-тактичке термине
	2. ПОСЕДОВАТИ ЗНАЊА У ВЕЗИ СА ФУНКЦИОНИСАЊЕМ ОРГАНИЗМА И ПОЈЕДИНИХ ОРГАНСКИХ СИСТЕМА ТОКОМ ВЕЖБАЊА И У ОПРАВКУ (У СКЛАДУ СА СТЕЧЕНИМ ЗНАЊИМА ИЗ ДРУГИХ ОБРАЗОВНИХ ОБЛАСТИ)	– зна улогу делова тела приликом вежбања	– зна улогу појединих органских система приликом вежбања и у опоравку	– продубљује знања о функционисању појединих органских система приликом вежбања и у опоравку
	3. ПОСЕДОВАТИ ЗНАЊА У ВЕЗИ СА КАРАКТЕРИСТИКАМА ПОЈЕДИНИХ ТИПОВА ФИЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ	– препознаје основне врсте вежби обликовања (вежбе јачања, вежбе истезања, вежбе лабављења)	– поседује знања о намени и значају појединих вежби обликовања	– зна основне појмове везане за карактеристике активности: обим, интензитет, одмор (пауза), број понављања и сл.
	4. БИТИ СПОСОБАН ДА САМОСТАЛНО ПРАТИ РЕАКЦИЈЕ ОРГАНИЗМА НА ФИЗИЧКИ НАПОР	– препознаје физиолошке знаке умереног оптерећења и замора (нпр. брзи рад срца, знојење, несвестица итд.) и уме да тражи помоћ ако се лоше осећа	– поседује информације о начинима праћења физиолошких реакција организма на физички напор	– зна како да прати реакције организма на оптерећење (мерење пулса, праћење дисања и сл.)
	5. ПОЗНАВАТИ И ПРИМЕНЈИВАТИ МЕРЕ БЕЗБЕДНОСТИ ПРИЛИКОМ ВЕЖБАЊА	– познаје основна начела безбедности у самим напратницима и базени	– познаје и примењује асистенцију и помаћане приликом вежбања	– поседује знања о најчешћим спортским повредама и њиховој превенцији

1	2	3	4	5
	6. БИТИ СПОСОБАН ДА САМОСТАЛНО УПРАЖЊАВА ФИЗИЧКУ АКТИВНОСТ У СЛОБОДНО ВРЕМЕ	– самостално примењује научене моделе физичке активности (игре, јутарња гимнастика, загревање и смиривање организма)	– самостално упражњава одабране физичке активности (спортске игре, плесови и др.)	– самостално креира једноставније програме физичке активности (јутарња гимнастика, вежбе истезања, цолинг и сл.)
ПРОМОВИСАЊЕ ПОЗИТИВНИХ СОЦИЈАЛНИХ ИНТЕРАКЦИЈА	1. ПРИХВАТИТИ И ПОШТОВАТИ РАЗЛИЧИТОСТ ДРУГИХ ОСОБА (ПОЛ, РАСА, ВЕРА, ФИЗИЧКИ ИЗГЛЕД И ДР.)	– прихвата оне који се од њега разликују	– уважава људе без обзира на пол, расу, веру, физички изглед, способности – решава проблеме уз сарадњу, поштовање и уважавање других особа уз дијалог и без агресије	– поседује информације о особеностима различитих култура у средини у којој живи и уважава их – решава проблеме уз поштовање свог окружења, комуникацију и толеранцију
	2. БИТИ СПОСОБАН ДА УСПОСТАВЉА САРАДНИЧКЕ ОДНОСЕ И ДА УЧЕСТВУЈЕ У ТИМСКОМ РАДУ	– опходи се са пажњом према вршњацима и показује спремност да им помогне – игра се и вежба у групи успостављајући сарадничке	– учествује у тимском раду	– исто
	3. НАУЧИТИ ДА ПОШТУЈЕ ПОСТАВЉЕНА ПРАВИЛА И ПОСЕДОВАТИ СПОРТСКУ КУЛТУРУ (ФЕР-ПЛЕЈ, КУЛТУРА НАВИЈАЊА)	– поштује постављена правила уз подстицање и надзор учитеља – позитивно вреднује успешне потезе и уложени труд свих учесника у игри – препознаје неспортско понашање (груба игра, кршење правила, непристојно понашање...)	– поштује постављена правила игре и придржава се фер-плеја независно од контроле наставника – поседује културу навијања	– коректно се односи према свим актерима спортског догађаја (играчи, тренери/ наставници, судије, навијачи и др.)
РАЗВОЈ ПОЗИТИВНЕ СЛИКЕ О СЕБИ	1. РАЗВИЈАЊЕ САМОПОШТОВАЊА И САМОПОУЗДАЊА КРОЗ САВЛАДАВАЊЕ СВЕ СЛОЖЕНИЈИХ КРЕТНИХ ЗАДАТАКА	– упознаје и прихвата своје способности, особине и ограничења значајне за учешће у физичкој активности – поседује позитивно искуство успешности кроз савладавање све сложенијим крећним задацима	– исто	– објективно вреднује и прихвата своје особинити и успешности других у физичкој активности
	2. РАЗВИЈАЊЕ САМОПОШТОВАЊА И САМОПОУЗДАЊА КРОЗ ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ	– упознаје и прихвата себе – упознаје своје способности	– препознаје и прихвата своју сексуалност, уважава и поштује супротан пол – доказује своје способности и стиче самопоуздање	– прихвата сопствени физички изглед и способности, свестан је развојних промена – потврђује своје способности и стиче самопоуздање
РАЗВИЈАЊЕ КРЕАТИВНОСТИ КРОЗ ПОКРЕТ	1. БИТИ СПОСОБАН ДА ПОКРЕТОМ ИЗРАЗИ СВОЈЕ ЕМОЦИЈЕ, ИСКУСТВА, ОСЕЋАЈ ЗА ЛЕПО И КРЕАТИВНОСТ	– покрећом изражава своје емоције и искуства, покрећом уклађује са музиком – покрећом и покрећом показује различите животне ситуације	– самостално креира кратице сајав уз музику – покрећом и покрећом приказује догађај (причу) – креативно решава различите моторичке задатке	– препознаје естетске квалитете покрећа (слике, игралиште, енергичан...)

II. ПОСЕБНЕ ОСНОВЕ

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Посебне основе школског програма за први разред основног образовања и васпитања утврђују се на основу Општих основа и заједно са њима служе за израду школског програма.

У припреми овог акта пошло се од *Општих основа школског програма*, а његово тумачење и примена подразумевају познавање свих елемената који су садржани у општим основама.

Овде су дата основна полазишта и основни елементи за израду школског програма за први разред основног образовања и васпитања. Овај акт дефинише полазне основе за израду школског програма за први разред, односно одређује његове кључне елементе и обезбеђује просветним радницима базичне ослоњаче за доношење професионалних одлука и решења у планирању и примени школског програма.

Уз пуно уважавање самосталности и професионалне компетенције учитеља (наставника) у креирању и реализацији школског програма, у делу посебних основа приказани су елементи за израду програма појединих предмета, без намере да се нуде готова решења, дате су одређене сугестије и понуђени неки примери повезивања циљева и исхода образовања преко садржаја, активности ученика и методских активности наставника. Сматрамо да то може бити у функцији илустровања специфичности области и предмета, а које треба обавезно узети у обзир при конципирању школског програма.

Ради што потпуније и квалитетније припреме за осмишљавање и реализацију нове концепције образовања, просветним радницима, уз сопствено богато искуство и већ опробана успешна решења биће на располагању и више пратећих приручника за припрему за рад и укључивање у нову наставну праксу.

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

ОСНОВНА ПОЛАЗИШТА И ЕЛЕМЕНТИ ЗА ИЗРАДУ ПРОГРАМА

Школски програм за први разред обавезног образовања чине општи – заједнички део који се реализује кроз наставу основних, обавезних и изборних предмета и део који је посебан – специфичан за сваку поједину школу. Оба дела програма треба да буду међусобно функционално усклађена. Школски програм, у целини, треба да буде израђен према принципима на којима се заснива образовни, васпитни и наставни процес, при чему се узимају у обзир услови у којима се ради, расположиве могућности и постојеће потребе. Шире о елементима програма и ослоњачима за израду видети у документу **Опште основе школског програма**.

За припрему школског програма за **први разред основног образовања и васпитања** непосредни шири оквир јесте **први циклус**, тог образовања, због тога је нужно подсетити на његове основне одреднице, као и на опште принципе образовног процеса.

ПРВИ ЦИКЛУС ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

обухвата први, други и трећи разред. Остварује се кроз разредну наставу (са могућим изузетком страног језика и изборних предмета). Током овог циклуса тежиште је на развоју базичних способности, знања и умења. У овом циклусу процес систематског образовања ослања се на искуства, знања и умења која је дете стекло и изградило у другим контекстима и у условима свакодневног предшколског и ваншколског живота.

Већина деце овог узраста способна је да изводи основне рационалне операције и умне радње, али како њихов пуни развој у овом периоду започиње, а потпуна структурација, консолидација и интеграција тек предстоје, образовање пре треба да га подстиче и стимулише, него да се на њега ослања.

У првом циклусу обавезног основног образовања настава основних, обавезних и изборних предметних остварује се у 90% годиниског фонда часова.

Преосталих 10% предвиђено је за реализацију посебног дела програма школе, који је такође обавезан.

ПРИНЦИПИ НА КОЈИМА СЕ ЗАСНИВА ОБРАЗОВНИ ПРОЦЕС

- Образовање треба да буде *усмерено на процесе и исходе учења*, више него на представљање садржаја појединих академских дисциплина.
- Образовање треба да буде *засновано на стандардима*, уз систематско праћење и процењивање његовог квалитета.
- Образовање треба да буде *засновано на интегрисаном наставном програму* у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност између различитих наставних предмета који су повезани у шире образовне области.
- За квалитет образовања одговорност не сноси само *наставници и школе*, већ и сви остали заинтересовани актери (*родитељи и локална заједница*).
- Образовање треба да *пошtuje индивидуалне разлике* међу ученицима у погледу начина учења и брзине напредовања.
- Образовање треба да се заснива на *партиципацивним, кооперативним, активним и искуственим методама наставе и учења*.
- Образовање треба да *уважава свакодневно искуство ученика и знања* која они стичу ван школе и да *их повезује са садржајима наставе*.
- Образовање треба да развија код ученика *позитиван однос према школи и образовању и подстиче учениково интересовање за учење и континуирано образовање*.
- Образовање треба да буде процес *развоја знања, вештина, ставова и вредности* код ученика.

ПРЕДМЕТИ/ТЕМЕ У ПРВОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

У конципирању предмета за први разред основног образовања и васпитања непосредни оквир представљају предложене образовне области чиме се омогућава смислено повезивање свих компоненти различитих облика знања, односно смислено повезивање и прожимање наставних предмета. То су следеће образовне области:

- Друштвене науке и филозофија;
- Језик, књижевност и комуникација;
- Математика, природне науке и технологија;
- Уметности;
- Физичко и здравствено васпитање.

Конципирање предмета за први разред основног образовања и васпитања, у контексту наведених образовних области и њихове узајамне повезаности, омогућава поред хоризонталне и вертикалну повезаност унутар школског програма (у првом и наредним циклусима основног образовања и васпитања), уз уважавање узрастних карактеристика и развојних потреба ученика.

ЛИСТА ПРЕДМЕТА У ПРВОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Основни предмети	Образовне области
– Српски језик	Језик, књижевност и комуникација
– Матерњи језик припадника националних мањина	Језик, књижевност и комуникација
– Српски као нематерњи језик	Језик, књижевност и комуникација
– Страни језик	Језик, књижевност и комуникација
– Математика	Математика, природне науке и технологија
Обавезни предмети	
– Свет око нас	Друштвене науке и филозофија
	Математика, природне науке и технологија
– Уметности	Уметности
– Физичко и здравствено	Физичко и здравствено васпитање
Изборни предмети	
– Образовање за животну средину	Друштвене науке и филозофија
– Математичка радионица	Математика, природне науке и технологија
– Рука у тесту	Математика, природне науке и технологија
– Откривање света	Математика, природне науке и технологија
– Животне вештине	Математика, природне науке и технологија

- Од играчке до рачунара
- Народна традиција
- Вежбањем до здравља
- Грађанско васпитање
- Верска настава
- Језичка радионица
- Неговање мађарског језика са елементима националне културе
- Неговање румунског језика са елементима националне културе
- Неговање русинског језика са елементима националне културе
- Неговање словачког језика са елементима националне културе
- Неговање хрватског језика са елементима националне културе

С листе изборних предмета школа бира и у свом програму нуди оне које може адекватно да реализује, а за које постоји интересовање ученика и родитеља. У оквиру програма за први разред школа је обавезна да понуди најмање четири изборна предмета, а ученик је обавезан да од њих изабере два предмета.

ИНТЕГРАТИВНЕ ТЕМЕ

Овим документом учитељима (наставницима) се омогућује да у реализацији програма првог разреда, као организациони модел, користе и **интегративне теме** различитог степена општости у зависности од постављених циљева и очекиваних исхода образовања.

Теме/тематске целине – сродни садржаји груписани у смисаону целину. Теме повезују различите садржаје једног или више предмета или образовних области, чиме интегришу, на први поглед, различита и разнородна знања и садржаје. Теме могу бити различите по општости и могу потицати из различитих домена. Теме се образују према дефинисаним циљевима и исходишима и представљају основ модела интегрисаног учења у коме се једна идеја или проблем проучава и сагледава кроз садржаје појединачног предмета и образовних области. Теме могу бити: интегрисане предметне, интегрисане међупредметне, интегрисане обласне и интегрисане међуобласне.

Шта је тематски приступ и шта он омогућава?

Тематски или интегрисан приступ настави подразумева да се поред предметног, садржаји конципирају, планирају и изводе и тематски. Оно се заснива на организацији тема и појмова унутар опсега дечјег знања и структурирању садржаја око широких садржајних целина и релевантних појмова, што омогућава учитељу да садржаје из разних предмета комбинује у смислено и сврховито знање. Организовање и осмишљавање наставе око базичних појмова, истовремено доприноси развоју дечије свести и разумевања, омогућава деци да уче кроз смислене активности и своје лично ангажовање и да тако стичу директна знања о свету у коме живе.

Временски опсег тема и динамика њихове реализације може бити дневна, недељна, вишенедељна, месечна, као и годишња ако се реализују током целе школске године.

Тематски приступ омогућава:

- повезивање наставних садржаја у веће смисаоне целине;
- међусобну повезаност садржаја из различитих научних и уметничких дисциплина;
- истовремену обраду смисаоно повезаних садржаја;
- сагледавање феномена из перспективе различитих научних и уметничких дисциплина;
- интегрисану изградњу слике света и стицање и развој система знања и појмова;
- смисаоно, активно и искуствено учење;
- тимски рад наставника и стручних сарадника у процесу планирања, реализације и евалуације наставе.

У овој првој фази примене новог концепта, школама и наставницима даје се листа предложених тема кроз које је могуће повезати наставне садржаје у оквиру и између наставних предмета као могућност, али се задржава и традиционална организација наставних садржаја у оквиру наставних предмета. Школа и наставници имају могућност избора у организацији и реализацији наставних садржаја кроз предмете и преко интегративних тема.

Наставницима се тиме олакшава прелазак на аутономни облик рада, када ће они потпуно самостално и одговорно бирати садржаје, активности, теме или тематске целине наставног и образовног рада, на темељу датих циљева и исхода.

ПОСЕБАН ДЕО ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

Овим делом програма школа изражава и задовољава оне интересе и потребе који су за њу карактеристични.

Стога, овај део програма могу да чине разноврсни факултативни садржаји и активности, који могу бити конципирани предметно или не. Школа може у оквиру овог дела програма и да појача и додатно подржи наставу основних, обавезних и изборних предмета. Такође, у посебном делу школског програма школа може да понуди наставу из додатних изборних предмета са листе изборних предмета наведених у овом документу.

Без обзира на начин на који је посебан део школског програма конципиран, он мора да буде усклађен са циљевима образовања, са принципима на којима се заснива образовни процес, са општим циљевима и општим исходишима обавезног основног образовања (описаним у Општим основама школског програма).

У циљу омогућавања ваљаног избора садржаја и активности у посебном делу школског програма који се заснива на добром познавању деце и родитеља, као и због омогућавања њихове комплетне информисаности и учешћу у избору активности, настава предвиђена посебним делом школског програма у првом разреду треба да почне најраније 1. октобра, а најкасније 1. новембра.

ГОДИШЊИ ФОНД ЧАСОВА

Чињеница да се у **првом разреду** (тј. у првом циклусу) остварује **разредна настава** и да учитељ реализује целовитост програма (осим наставе страног језика и евентуално неког од факултативних предмета или тема) дозвољава да се флексибилно планирају предметне активности, како у садржинском смислу тако и у оквиру расположивог годишњег фонда школских часова.

Флексибилни распоред предметних активности у оквиру годишњег фонда од 756 школских часова изражено процентима:

ОПШТИ – ЗАЈЕДНИЧКИ ДЕО ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА	90%	ПРЕДМЕТИ	
ОСНОВНИ ПРЕДМЕТИ		српски језик (или матерњи језик)	18%
		страни језик	9%
		математика	18%
		(српски као нематерњи језик)	14%
ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ		свет око нас	9%
		уметности	13%
		физичко и здравствено васпитање	14%
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		сваки предмет по	4,5%
ПОСЕБАН ДЕО ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА	10%	распоређено по уведеним садржајима и активностима	

НЕДЕЉНИ ФОНД ЧАСОВА ЗА УЧЕНИКЕ

Планирани недељни број часова мора уважити усмереност наставе на ученике, и потребу да се ученици поступно уводе у целовитост наставног процеса, односно у наставу свих предвиђених предмета/тема.

Стога, у септембру, као првом месецу школске године, недељни фонд часова треба да износи 18 часова, у октобру 20 часова, а од новембра до краја школске године 22 часа у току недеље. До повећања броја часова у току наставне недеље, од септембра до новембра, доћи ће због постепеног увођења изборних предмета и посебног дела школског програма. У зависности од потреба и интересовања деце, предвиђена је и могућност, да се недељни фонд часова прошири до 25 часова, што представља могући максимум недељног ангажовања детета у школи.

НЕДЕЉНА НОРМА ЧАСОВА ЗА НАСТАВНИКЕ

Структуру и распоред обавеза наставника у оквиру радне недеље утврђује школа годишњим програмом.

На основу школског програма и годишњег програма рада школе решењем директора утврђује се структура и распоред обавеза наставника који може бити различит у оквиру сваке четрдесеточасовне радне недеље.

Нормом непосредног рада са ученицима првог разреда обухваћене су активности планиране школским програмом, и то:

- основни предмети;
- обавезни предмети;
- изборни предмети;
- факултативни предмети и друге активности;
- стимулативних програми (рад са децом са сметњама у развоју и стимулација талентоване деце);
- часови одељенског старешине и одељенске заједнице;
- настава у природи и екскурзије;
- културне и друге образовно – васпитне активности у складу са потребама ученика, школе и локалне заједнице;

Остале обавезе наставника у оквиру четрдесеточасовне радне недеље распоређују се у складу са школским програмом и годишњим програмом рада школе и обухватају:

- планирање, програмирање, припрема за рад и учешће у раду Стручног актива за развој школског програма;
- планирање активности реализације и развоја школског програма; активности ученика, активности наставника, планирање сарадње са породицом и локалном заједницом;
- сарадња са стручним сарадницима;
- активно учешће у раду осталих стручних органа;
- праћење развоја и и напредовања ученика у остваривању исхода образовања и вођење евиденције;

- сарадња са родитељима;
- стручно усавршавање *)

ПОЛАЗИШТА И ПОСТУПЦИ ИЗРАДЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТЕ/ТЕМЕ У ПРВОМ РАЗРЕДУ И ЊИХОВО ПОВЕЗИВАЊЕ

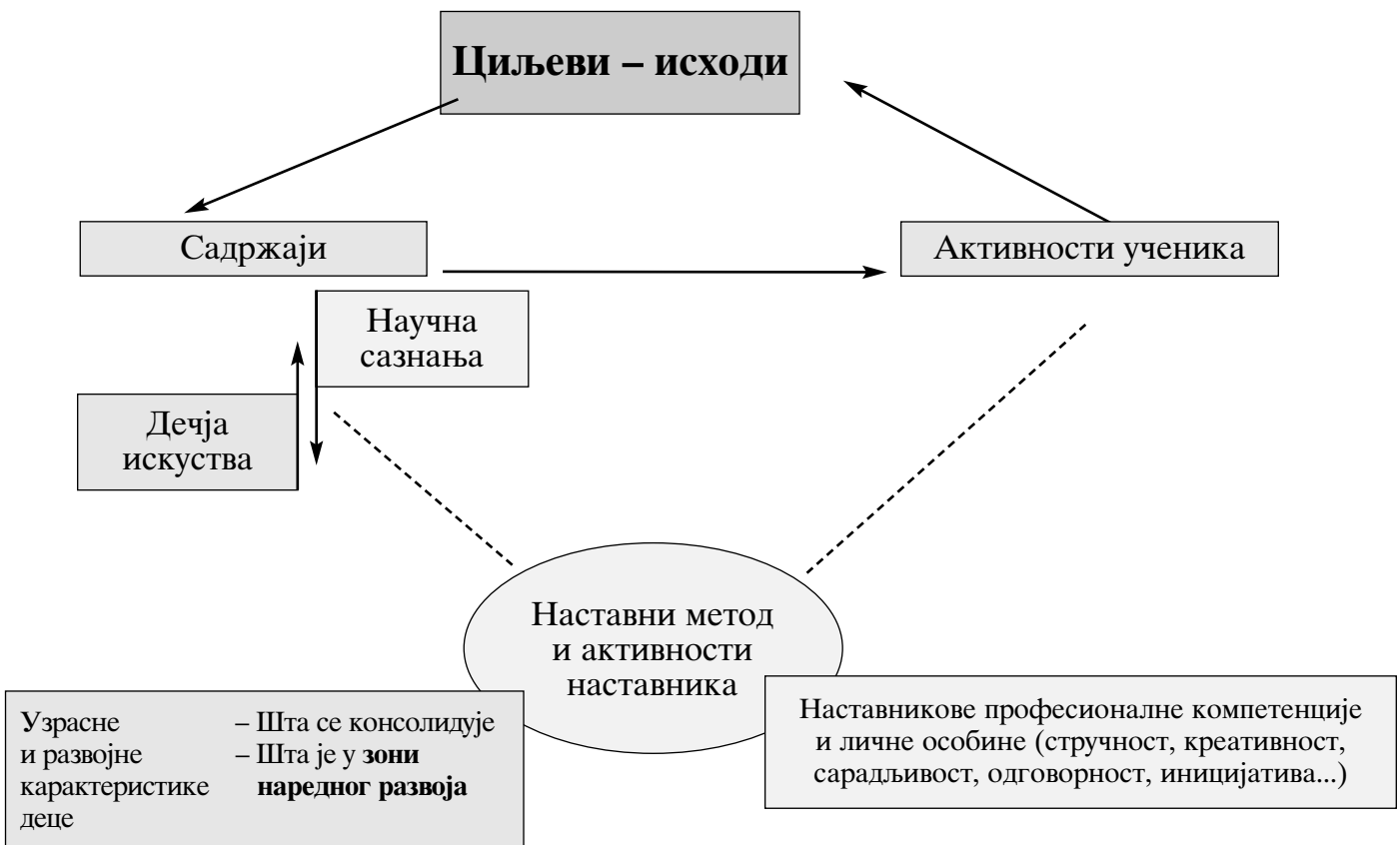
Претпоставка за израду програма на нивоу предмета/теме или разреда јесте квалитетно осмишљавање и повезивање свих његових релевантних компоненти, дакле свих **садржаја, процеса и активности (различитих актера) усмерених на остваривање циљева и исхода образовања** у дефинисаном домену.

У овом делу документа учитељима (наставницима) су дати ослободници за израду и примену конкретних програма за предмете/теме у првом разреду обавезног образовања, који треба да креирају целовит школски програм за први разред. Наведене су само оне компоненте и усмерења на процесе који су кључни за израду ових програма и њихову примену у школској пракси, а учитељ (наставник) је самосталан у њиховом повезивању и обогаћивању, ослањајући се на сопствена добра искуства и компетенције стечене током иницијалног образовања и стручног усавршавања.

На слици која следи, шематски је приказан „пут” од циљева ка исходима и правац веза међу кључним компонентама на том „путу”. Учитељ, управо на путу од циљева ка исходима, има значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика.

*) На основу члана 120. став 4. и члана 164. Закона о основама система васпитања и образовања наставник, васпитач или стручни сарадник има право на одсуство из установе у трајању од 3 радна дана годишње ради похађања акредитованог програма стручног усавршавања и до 12 дана у поступку обуке за школски програм који не улазе у структуру и распоред обавеза наставника у оквиру четрдесеточасовне радне недеље.

Слика 1: Од циљева ка исходима: елементи за израду програма и њихова повезаност

О ЦИЉЕВИМА И ИСХОДИМА ОБРАЗОВАЊА

Циљеви и исходи за први разред обавезног образовања постављени су у складу са општим циљевима и исходима образовања, са циљевима и исходима за први циклус образовања и носе специфичности које произлазе из захтева узраста деце која полазе у школу.

У концепцији образовања које полази од постављених циљева и усмерено је на одређене исходе, полазна тачка учитељу (наставнику) у изради програма и планирању његове реализације јесте **упознавање и логичко повезивање** постављених **циљева** и очекиваних **исхода** који се односе на знања, умења, ставове и вредности које ученици треба да развију укључивањем у одређени сегмент

образовне праксе (одређен предметом, облашћу, разредом...) Даљи корак подразумева **повезивање циљева и исхода** са одговарајућим **садржајима и методама наставе и учења** примерено могућностима и потребама деце укључене у наставни процес, као и карактеристикама њиховог развоја у том и непосредном наредном периоду.

У табеларном приказу циљева и исхода за поједине образовне области, односно предмете за први циклус и први разред, указано је на повезаности међу исходима у постојећим образовним областима, односно предметима. Исходи који се остварују кроз све образовне области, односно предмете куцани су регуларним словима, они који се остварују кроз бар два предмета, односно области куцани су италиком, а они који су специфични за предмет, односно област куцани су у болду. Учитељи (наставници) у овоме могу да имају полазиште за тематско концептирање и тематску реализацију програма (*иницијативни ђаци*), и омогућава им *флексбилност* у *планирању* наставе.

О САДРЖАЈИМА И ЊИХОВОЈ ВЕЗИ СА ИСХОДИМА

У новој концепцији образовања садржаји имају другачију функцију и значај. Они више нису циљ по себи, већ су у функцији остваривања планираних исхода. Међутим, важно је који се садржаји бирају да буду основа за остваривање исхода образовања, односно, да воде развоју очекиваних знања, вештина, ставова и вредности код ученика.

Ослонци за избор садржаја су њихова важност са аспекта предмета (науке, уметничке дисциплине) у склопу кога се преносе деци, као и са аспекта њихове примерености карактеристикама деце и њихове важности за деци развој.

У овом документу су дати предлози садржаја за предмете у првом разреду обавезног образовања, изабрани према напред наведеним критеријумима. На наставнику је да, руководећи се свим захтевима образовног процеса, направи адекватан избор садржаја и функционално их уведе у наставу, повезујући их са осталим компонентама у овом процесу.

Обогаћивања додатним садржајима наставник ће, такође, да планира према укупним условима у настави.

Када се имају у виду почети школовања, односно образовања у контексту школе, значајно је поћи од онога што дете зна, уме и за шта је заинтересовано. Оно има знања која је стекло у свакодневним животним ситуацијама, у контакту са физичким и социјалним окружењем, оно уме да изведе разне активности, да нешто направи, оно може и жели да поставља питања, да саопшти оно што зна, шта је искусило и доживело. Ово може и треба да буде уведено у наставу школских предмета. Деци се тако даје подршка да своја спонтана искуствена знања повежу и организују на нов начин, да их боље разумеју и развијају свест о њима.

Ова деци са знања је потребно, на одговарајући начин, повезати са научним знањима која се садржајима школских предмета уводе у наставу. Такође, у том повезивању, могуће је и потребно бирати садржаје којима се стварају ситуације које су погодне да се дете води кроз зону наредног развитка у различитим областима знања и функционисања.

Садржаји које наставник уводи у наставу, а припадају знањима одговарајуће науке или другим системима људског знања, треба да буду такви да:

- представљају основу за развој организованих појмовних и других релевантних знања, а не изолованих и првенствено чињеничких знања,
- да представљају добар ослонац за проширивање постојећих знања и континуирани развој нових знања,
- да буду у функцији припреме деце да у новим ситуацијама учења примене оно што су већ научили, или да та знања примене у новим животним ситуацијама.

О УВАЖАВАЊУ УЗРАСНИХ, РАЗВОЈНИХ И ИНДИВИДУАЛНИХ КАРАКТЕРИСТИКА ДЕЦЕ

Неопходна основа за израду и реализацију школског програма у целини и у појединим предметима јесте да учитељ (наставник) познаје и уважава узрасне, развојне и индивидуалне карактеристике својих ученика и да примерено њима планира и остварује образовни процес.

Полазак у школу и први разред јесу време изразитих развојних промена, пре свега, у сазнајном и социјалном развоју, али и у емоционалном, моралном развоју детета, у развоју његових интересовања и свих осталих аспеката његове личности. Због тога је потребно у образовном процесу подржавати и подстицати укупни развој детета избором одговарајућих садржаја, метода наставе и учења и укупном образовном ситуацијом.

Нова концепција образовања посебно истиче да је за развој детета у образовном процесу значајно да оно буде активно на адекватне и различите начине. Веома је важно осмишљено повезивање оних децијих активности у којима се дете најадекватније укупно изражава, што су на почетном школском узрасту, пре свега, игра и контекст изражавања, са облицима учења и активностима које су посебно значајне за остваривање исхода у одређеним областима школског програма, везано за природу одређене науке, уметности и других области људског знања.

У поглављу овог документа у коме су дати елементи за креирање програма за наставне предмете у првом разреду, предложене су активности детета које су значајне за остваривање постављених исхода. Посебно је наглашена улога мисаоне активности детета која је покренута задатком у оквиру наставне ситуације. Природа мисаоне активности одређена је наставним садржајем, задатком и степеном сазнајног развоја ученика.

Наставник треба да поседује и знања о индивидуалнимликама у развоју деце и да ствара услове за њихово уважавање. Један од принципа на којима се заснива образовни процес, а од кога је важно полазити у концептирању наставе уопште, па и у првом разреду, јесте, управо, да *образовање треба да поштује индивидуалне разлике међу ученицима у погледу начина учења и брзине напредовања*. Ове разлике произлазе из различитости деце у погледу њихових особности у физичким карактеристикама, развијености опште и посебних интелектуалних, као и других способности, у погледу емоционалног доживљавања, карактеристика и развијености њихове мотивације, интересовања, особеног темпа развоја и специфичности услова живота и школовања.

Да би се ове разлике поштовале неопходно је да се настава и образовање прилагоде индивидуалним карактеристикама, потребама и интересовањима ученика, односно да се индивидуализује. То значи да се степен сложености и обим садржаја наставног рада, методе наставног рада и облици организације процеса подучавања и учења прилагођавају индивидуалним могућностима, потребама и интересовањима, како би се сваком ученику омогућило да развије знања и вештине дефинисане исходима образовања.

Сазнања о индивидуалним карактеристикама деце (*карактеристике физичкој, когнитивној, социјалној и емоционалној развоја, могућностима и ограничењима, темпу развоја, темпераменту, стилу учења, стилу комуникације, обиму и врстама знања, вештина и искустава са којим деца улазе у образовни процес, децијим интересовањима*) о породичној клими и систему вредности, културном миљеу, друштвеном оквиру у коме дете одраста пружају значајне информације за креирање ефикасне образовне праксе усмерене на ученике.

Примена принципа индивидуализације подразумева спремност учитеља/наставника да прилагођава оно што предаје и начин на који предаје, осмишљава различите ситуације учења, различите врсте интеракција, осмишљава и планира активности у складу са запаженим карактеристикама деце у свом одељењу.

Могући нивои индивидуализације у настави су различити: од оне спонтано настале у свакодневним ситуацијама рада са ученицима до планиране према потребама поједине деце или подгрупа деце.

Сврхисходност индивидуализације у настави/учењу повезана је са претходним пажљивим посматрањем деце, уочавањем њихових потреба и интересовања, и избором таквих активности које су по тежини и сложености између онога шта дете може само да уради и онога за шта му је потребна помоћ другог, било детета било одраслог.

Поступци индивидуализације могу бити временски кратки или трајати више месеци, започињу се посматрањем, па се након анализирања добијених запажања, прави план за индивидуализовани програм који се примењује и на крају процењују добијени резултати.

Начини којим се може постићи индивидуализација у образовном раду су многобројни и морају се одиграти како у току наставе основних, обавезних и изборних предмета, тако и кроз организацију посебног дела школског програма. То су разноврсни облици и методе рада, варирање и употреба разних материјала,

флексibilност у планирању, мноштво ситуација за разговор, избор, постављање питања, доношења одлука, подстицање, велики број могућности за учење у различитим окружењима и од различитих људи. Важно је развити осетљивост и имати свест о томе да и индивидуалност учитеља/наставника утиче на начин креирања образовног процеса као и њихово опажања могућности деце али и да је професионална обавеза обезбедити квалитетно образовање за сву децу, јер се и сличности и разлике које се опажају могу користити за креирање образовних ситуација.

Добити од индивидуализованог приступа настави/учењу, поред ефикаснијег постизања предвиђених циљева и исхода, су ти да се код деце јавља осећање задовољства самим собом, формира позитивна слика према себи и другима, јача самопоштовање, развија потреба да се учи и истражује, процес учења се доживљава као смисаона активност у коме су деца активна и ангажована, ефикасније се испољавају, култивишу и интегришу аутентичне способности детета, успоставља се боља равнотежа између потреба појединца и групе, развија се принцип толеранције, прихватања различитости и сарадње у групи, развија се доживљај и код учитеља и код ученика да су заједнички градителји знања, сам процес наставе/учења пружа више задовољства.

Веома је важно такође да се на општем, системском нивоу, обезбеде адекватни услови школовања деце са посебним потребама, чиме се, у најширем смислу, поштује принцип индивидуализације у образовном процесу и нужност стварања услова за квалитетно образовање свих. (У склопу реформе образовања у Србији у току су реформски поступци који се односе на решавање проблема образовања деце којима је потребна посебна друштвена подршка и без које ова деца, највероватније, не би досегла или одржала очекивани ниво физичког, интелектуалног, емоционалног и социјалног развоја.)

Важан сегмент решавања проблема образовања деце са посебним потребама јесте и употпуњавање образовања наставника и свих просветних радника како би се школовање ове деце одвијало у условима који су адекватно примерени њиховим потребама. Овде се пре свега мисли на инклузивно образовање, односно образовање са укључивањем.

Даровита деца представљају специфичну категорију деце са посебним потребама, чији развој захтева адекватне услове како би се способности, надареност и таленти ове деце развили и испољили у складу са њиховим постојећим потенцијалима. Због тога је потребно, од почетка школовања, на одговарајући начин и континуирано подржавати развој ове деце.

– Да би се у настави створили услови за развој *надарености* ученика почетног школског узраста препоручује се увођење *стимулационих програма* организованих за сву децу. Ове програме треба реализовати у току редовне наставе и у оквиру додатних програма, а који су флексибилни и којима се проширује и продубљује стицање одређених знања, вештина и способности. У стварању тих програма /ситуација, учитељ треба да пође од онога што дете уме, што може и хоће, као и да прати и подстиче испољавање дејих способности. *Спецификовано деловање и посебне програме код млађе деце треба планирати изузетно рејко, односно онда када је реч о специфичним и/или веома израженим склоностима и способностима.*

– У раду на подстицању надарености и развоја деце потребно је толерисање и подржавање атмосфере у настави у којој се износе необична, нова решења, у којој се уважава другачије мишљење, посебно интересовање и у којој се негује истрајност.

– На млађим узрастима такође је веома значајно укључивати децу у културни живот и активности средине и стварати ситуације да деца користе различите продукте културе примене узрасту (играчке, књиге... и друго).

– Процене дејих способности, интересовања, знања и нарочито напредовања јесу драгоцени путоказ за даље активности у раду са децом, а не део (елемент) идентификације надарене деце. Раним узрастима непримерени су сви једнократни поступци, уобичајена селекциона процедура и преовлађујући начини идентификације који наглашавају постигнућа и продукте.

– *Најцелесходније, на раном школском узрасту, јесте осмишљавање стимулативне ситуације у уобичајеним школским активностима као и у оквиру процесне дијагностике пратити и подстицати развој деце.*

О МЕТОДАМА НАСТАВЕ/УЧЕЊА И АКТИВНОСТИМА УЧИТЕЉА (НАСТАВНИКА)¹ И УЧЕНИКА

У избору метода наставе/учења потребно је имати у виду:

- разноврсност исхода образовања,
- врсту/е садржаја које је потребно функционално везати за одређене исходе,
- особености дејје активности и улоге одређеног типа активности у развоју деце која се укључују у образовни процес, посматране као општи контекст за увођење одређених наставних активности (нпр. игра, практична делатност, сазнајно ангажовање сагласно структури сазнавања која се развија и сл.),
- врсту и обим знања која деца већ поседују,
- захтеве одређене науке или других релевантних дисциплина,
- постојеће услове у школи,
- и све друго што наставник као професионалац у свом послу треба да узме у обзир.

Све наведено указује на то да је добро и потребно користити разне методе и осмишљено их бирати, а пре свега оне које омогућавају *партиципационост* ученика, његову *активност* и *сарадњу* свих учесника у образовном процесу.

Наставнику су на располагању многе и разноврсне методе наставе/учења које интегрису различите облике, методе рада у настави и начине сазнајног ангажовања/учествовања ученика у настави и учењу. То су на пример:

- разни облици *интерактивних (кооперативних) метода наставе/учења* – кооперативно учење наставник-ученик, кооперативно учење у групама ученика,
- разне форме учења *укупном ошкрићу и решавања проблема*, осмишљене тако да ученик првак може кроз њих да се адекватно ангажује (мали огледи/експерименти, самостално индуктивно формирање појмова о феноменима блиским детету, трагање за одговорима на питања која се самим ученицима постављају...),
- комбиновање ових облика учења/наставе *смисленим рецептивним учењем*;
- *праклично смисаоно учење и искуствено учење* значајно за овладавање практичним радњама/вештинама и разумевањем њиховог смисла (коришћење апарата/инструмента као што су телевизор, компјутер и др., учење техника сликања, цртања, свирања на музичким инструментима, и др.).

Ако се методе наставе/учења разматрају на нивоу ширег методолошког приступа и оквира, а примерено ученицима првог разреда, онда има смисла посебно навести *едукативну радионицу која садржи елементе дејје игре*.

Радионице омогућавају целовитост организације простора и времена и разноврсност дететовог ангажовања којим оно учествује у стварању сопственог знања. Увођење *игровностии* у едукативну радионицу ствара оквир за ангажовање детета на начин који је њему близак и који је био водећи облик активности за његов развој у предшколском периоду. Природно и постепено, дете се кроз игровне активности, укључује у активности вољног учења.

Игра носи слободу, спонтаност, задовољство, оријентацију на истраживање, може да уноси имажинацију, да води дете да креира и прихвата правила и да размењује са другима. На наставнику је да осмишљено повеже дејју игру и школско учење, и то не само уграђивањем елемената игре у едукативне радионице већ и шире у наставни процес, кадгод је то одговарајуће.

Учење које се одвија у различитим амбијентима, осим учионице, као што су парк и други простори у градском или амбијенту природе, разне институције и места окупљања људи (музеји, пошта, банка, продавница пијаца, сајмови, зоолошки врт...), такође, треба да нађе своје адекватно место у укупности образовног процеса на школском узрасту о коме је реч.

У делу документа који следи, у коме су изложени елементи за израду програма за поједине предмете у првом разреду, дати су предлози метода наставе/учења који су одговарајући или специфични за остваривање циљева и исхода кроз садржаје ових предмета.

1 Овај део текста делом се заснива на: Ивић, И., Пешикан, А. Антић, С. (2001): *Активно учење 2*, Београд, Институт за психологију, Министарство просвете и спорта Републике Србије, Министарство за просвету и науку Црне Горе.

Активности учитеља (наставника)

Активности учитеља (наставника) су многе и разноврсне јер произлазе из његове сложене улоге у образовном процесу. Учитељ (наставник):

- *организује наставни процес* (усклађује циљеве и исходе, планира садржаје, средства, методе рада и друго што ће увести у наставни процес у одређеном сегменту времена);
- *реализује наставни процес* у свим његовим сегментима (ствара прилике за учење, презентира садржаје, води циљани разговор, омогућује примену стечених вештина, даје повратне информације...);
- *партнер је у педагошкој комуникацији* (одговара на ученичка питања, поставља питања, помаже ученику да организише своја размишљања и да прецизира своје исказе,...);
- *партнер је у афективној комуникацији са децом* (помаже им да упознају и прихвате своје и емоције других, разговара са децом када им је потребна помоћ, сарађује са родитељима, психологом и другим релевантним особама када је то у интересу детета...);
- *мотивише ученике* и подржава и развија њихова интересовања;
- *праћући напредовање сваког ученика* и оцењује њихово постигнуће;
- *учествује у рефлексивном социјалном односу* у разреду
- *праћући ефекте сопственог рада*, истражује нове могућности унапређивања сопственог рада
- *има и друге улоге и активности.*

При дефинисању активности учитеља (наставника) у образовном процесу није битно набрајање свих његових активности, већ истацање важности да *адекватно осмишљава и реализује различите активности сајасно захтевима наставне праксе и захтевима његове сложене професионалне улоге /улога/ коју има.*

Ослонци за те активности су:

- учитељева (наставникова) стручност у доменима на које се односи наставни рад,
- стручност у педагошком и психолошком домену наставничког позива,
- сопствена добра искуства из наставне праксе,
- спремност да се ангажује,
- да буде самосталан, али и спреман да сарађује,
- да буде креативан у раду,
- да континуирано процењује свој рад,
- да преузима одговорност за свој рад,
- и даље се професионално развија.

Активности ученика

Образовни процес у коме ученик није пасивни прималац унапред припремљеног наставног садржаја и готове образовне и васпитне поруке, већ активни и сразмерни учесник у процесу њене конструкције, ставља ученика у различите положаје и разноврсне улоге које се међусобно преплићу, допуњавају, смењују. То је један од начина да се образовни процес прилагоди потребама деце и да њихова активност дође до изражаја.

Разноврсност улога ученика, њихова заступљеност и учесталост јављања зависиће у великој мери и од тога на који начин учитељи/наставници организују свој рад. Неопходно је да учитељи/наставници све улоге третирају с једнаким поштовањем и да свакодневно, од самог почетка школовања, креирају разноврсне ситуације учења и рада са ученицима да би се они испробали у што више улога.

У образовном процесу ученици треба да буду:

- *Мислиоци* (размишљају о својим поступцима, повезују предходно стечена знања са новим)
- *Решаваоци проблема* (изналазе алтернативна решења за препреке на које наилазе, на проблеме гледају као на истраживачки изазов)
- *Активни посматрачи* (развијају способности и вештине да опажају и јасно саопштавају и преносе своја опажања и идеје)
- *Активни слушаоци* (знају да усмере своју пажњу, да буду активни, емпатични слушаоци)
- *Активни учесници у комуникацији* (формулишу и размењују своје идеје и мишљења са другима и изражавају их кроз различите медије)

- *Организатори* (организују свој рад и рад у учионици, организују и простор и време и преузимају одговорност за одлуке које доносе)
- *Планери* (планирају своје учење и преузимају одговорност за одлуке које доносе)
- *Сампроцењивачи* (прате свој рад и напредак, процењују чиме су задовољни, чиме не и донесе одлуке шта би волели да промене)
- *Партнери* (знају да сарађују и са одраслима и са вршњацима, узимају у обзир и туђе мишљење)
- *Пријатељи* (верују једни другима, воде рачуна једни о другима, свесни су повезаности са својим вршњацима и учитељима/наставницима)

О ИНТЕГРИСАНОМ/ТЕМАТСКОМ ПРИСТУПУ НАСТАВИ/УЧЕЊУ²

Интегрисани/тематски приступ настави/учењу заснива се на организацији тема и појмова/концепата унутар опсега деце знања и структурирању садржаја око широких садржајних целина (појмова/концепата).

Деца, дакле, имају прилику да промишљају, формирају представе и редифинишу стечена знања кроз дискусије, писање, рачунање, цртање, музику, покрет, израду графикана, карти, грађење и драмско изражавање. Она активно учествују у избору, разради и реализацији теме, истовремено користећи постојеће и развијајући нове вештине и способности потребне за искуствено учење, као што су: чулна осетљивост, кретање, размишљање, решавање проблема, комуницирање, игра, сарадња са другима... Ако се правилно користи, интегрисано подучавање помаже деци да схвате на који начин је учење повезано са животом.

У настојању да разуме свет око себе, дете тражи везу између онога што зна и онога што учи; када истражује проблем који га интересује, његова питања и знатижеља се не ограничавају на појединачне предмете, већ се шире и обухватају различите области.

Тематски приступ настави/учењу омогућује шире интегрисано повезивање садржаја и активности из различитих научних дисциплина (предмета) у оквиру жељене теме. Тиме се омогућује комплексно изграђивање појмова обухваћених темом јер се пружа могућност њиховог сагледавања са више аспеката.

Интегрисани програм не искључује могућност бављења и проучавања одређених појмова и образовних садржаја кроз наставне предмете. Сваки предмет или образовна област треба да задржи свој интегритет, јасноћу и јединственост. Нарочито у време почетног стицања основних вештина важно је да деца проучавају математичке појмове или процесе (као и језик или писменост) одвојено од интегрисаног програма. То деца омогућава да правилно схвате основне појмове математике или примену својих језичких вештина и касније их успешно употребе унутар интегрисане наставе/учења.

Тема као предмет проучавања:

- Тема је скуп садржаја чије је усвајање осмишљено и организовано тако да помаже деци да интегришу оно што уче у појмове/концепте
- Тема омогућава смислено, развојно прилагођено и директно искуство учења како у аутентичним животним ситуацијама, тако и у посебно осмишљеним и планираним образовним ситуацијама.
- Бављење одређеном темом омогућава да деца развијају различите приступе размишљању и решавању проблема, као што су скупљање података, осмишљавање питања, поређење, анализирање и обједињавање података и сл.
- Тема тражи од деце да развијају и користе вештине које већ поседују али и да исте усавршавају и развијају нове у свим областима образовања (у математички, читању и писању, уметности и другим областима)
- Начин на који се једна тема проучава и фокус у оквиру теме мењају се са узрастом и развојним карактеристикама поједине деце и одељења у целини

² Овај део текста урађен је на основу пројекта Корак по корак/програм за децу и породицу – стварање учионице и образовне праксе у којој дете има централну улогу, који је припремио стручни тим ЦИП Центра за интерактивну педагогију, Београд

Шта моју бићу извори теме:

- Интересовања, вештине, способности и претходна знања и искуства деце и одраслих (нпр. вештина комуникације и друге социјалне вештине, стратегије за решавање проблема, критичко мишљење, креативност, итд.)
- „Академска знања” у оквиру појединих образовних области и предмета која су предвиђена програмом школе и узраста
- Актуелна дешавања на нивоу појединца, групе, шире заједнице

Шта треба узимати у обзир приликом избора теме:

- Образовне циљеве и исходе предвиђене програмом
- Зашто је одабрана тема важна и како доприноси учењу и развоју деце
- Која предзнања су потребна за проучавање теме
- Како тема доприноси развоју и богаћењу речника, које појмове развија, које чињенице ће деца усвојити
- Које интелектуалне изазове тема поставља пред децу
- Да ли тема омогућава активно учење деце у активностима
- Колико времена захтева реализација теме-којом динамиком ће се реализовати
- Да ли тема подстиче разноврсне начине интеракције са другима, предметима и окружењем
- Да ли бављење темом уважава индивидуалне стилове учења, разнолике начине подучавања и презентовања наученог
- Да ли тема подржава аутентичне реакције деце
- Да ли тема омогућава активно учење деце у активностима
- Да ли тема пружа могућности рада у мањим и већим (флексибилним) групама
- Да ли постоје потребни ресурси за реализацију теме (велики избор књига, довољно времена да их прочитате...)
- Да ли тема пружа могућност учења изван учионице
- Да ли реализација теме укључује комуникацију са родитељима
- Да ли тема укључује друге људе, који могу бити деца занимајући (чланови породица, представнике локалне заједнице, волонтери...)
- Системске вредности, склоности и културне/етничке особине деце, њихових породица и наставног особља
- Да ли тема мотивише децу
- Да ли су предвиђене завршне активности које деца даје прилику да у другим околностима покажу шта су научила

Временска артикулација теме зависи од:

- Сложености саме теме
- Стратегије подучавања у реализацији теме
- Искуства и предзнања ученика
- Развојних предиспозиција ученика
- Интересовања и мотивације ученика
- Темпа напредовања ученика у постизању планираних исхода
- Распоживих ресурса у школи и изван ње

У овом документу за сваки предмет који се реализује у првом разреду предложени су начини повезивања са другим предметима преко општих интегративних тема, или њихових спецификација у форми ужих тема, тако да се одређени циљеви и исходи унутар самих предмета остварују осмишљеним повезивањем релевантних садржаја и активности у тематске целине. Такође, овај документ предлаже и три опште, узајамно повезане, интегративне теме, у којима се на смислен начин могу повезати циљеви, исходи, предложени садржаји и развојне потребе деце у првом разреду обавезног образовања: ЈА, ДРУГИ, ОКРУЖЕЊЕ.

О СРЕДИНИ ЗА УЧЕЊЕ

Средину за учење можемо посматрати и као непосредно физичко окружење у коме се за дете одвијају процеси учења (учионица, школа), али и као ресурс образовања, и шире окружење школе (локална заједница са свим њеним потенцијалима) које се може искористити за креирање одговарајућих ситуација наставе/учења. Начин на који креирамо или користимо средину за учење говори о нашем схватању процеса учења и стицања знања, начинама на који желимо да утичемо на раст и развој деце, постигнемо предвиђене циљеве и исходе.

Непосредно физичко окружење деце у процесу образовања је школски простор (учионице, ходници, канцеларија, хигијенски простор, школско двориште...) који својом организацијом и мате-

ријалима, али и атмосфером, психолошком средином, треба да одражава школу усмерену на ученике и у којој се подстичу процеси откривања и истраживања непознатог, негује позитивна социјална клима, формира заједница која учи.

Креирање такве средине за учење је још један начин помагања деци да науче нешто о себи и свету који их окружује. То се може постићи:

- стварањем динамичне и променљиве средине за учење, са осмишљеном организованим материјалом, која одговара дечијим индивидуалним интересовањима, развојном нивоу, програмским садржајима
- организацијом простора тако да се деца могу слободно, безбедно кретати, и учити социјалне вештине непосредно ступајући у интеракцију са другима
- укључивањем различитих типова материјала који је структуриран и полуструктуриран, тако да омогућава деци да проширују сопствена искуства
- планирањем и обезбеђивањем простора, који је прилагођен различитим облицима и методама рада као и индивидуализовано оријентисаним активностима
- интеграцијом оног што се дешава у локалној средини, породици и култури са оним што се дешава у учионици
- стављањем свих елемената учионице и школског простора у функцију подржавања и праћења процеса наставе/учења, и максималним коришћењем ресурса локалне заједнице и ширег окружења школе.

Улога учитеља у стварању и коришћењу овако осмишљене средине за учење је одлучујућа, али се одговорност за то колико ће средина бити богата, подстицајна и усклађена са актуелним временом у коме дете живи и образује се, дели између свих актера образовног процеса.

О ПРАЋЕЊУ НАПРЕДОВАЊА И ОЦЕЊИВАЊУ ПОСТИГЊЊА УЧЕНИКА ПРВОГ РАЗРЕДА

У првом разреду обавезног образовања оцењивање и закључна оцена су описни.

Такво оцењивање, које је квалитативно и формативно, доприноси обезбеђењу услова за остваривање планираних исхода образовања, односно услова за развој ученика кроз васпитно-образовни процес у школи.

- Током првог разреда, као почетног у институционализованом процесу образовања, *оцена и оцењивање, пре свега су, у функцији праћења напредовања ученика* (шта је усвојио, шта му теже иде, шта треба додатно подржати итд.), *а на основу чега се, даље, прави план наредних активности у раду са учеником.*
- Дефинисани исходи образовања за први разред, а посматрани и као корак до остваривања исхода за први циклус, представљају учитељима (наставницима) кључни ослонац да осмишљавају своју праксу оцењивања у контексту целовитости наставног процеса, која је, као што је напред речено, у функцији праћења напредовања ученика и планирања наредних наставних активности. При томе је нужно уважавати особености индивидуалног тока развоја и напретка појединог ученика у савлађивању школског програма.
- Потребно је такође да учитељ (наставник) ученику, континуирано и на адекватан начин (примерено учениковој способности да разуме и прихвати), указује на квалитет његовог постигнућа у различитим доменима активности и знања. Овим се ученицима омогућава да развијају способност да самостално прате и оцењују квалитет свог рада и сопствено понашање у односу на стандарде и критеријуме и да самостално себе процењује (оцењује) на релативно објективан начин. Постављањем основа за развој способности самооцењивања већ у првом разреду, ученици почињу да се оспособљавају да и активно учествују у свом развоју и образовању.
- Формативна улога оцењивања захтева да оно има улогу подстицајне повратне информације, што значи да се мора водити рачуна о следећем:
 - повратна информација је ефикасна када је добро увремена, тј. дата непосредно након активности на коју се односи, или током обављања активности
 - она мора да буде конкретна, тј. она мора да се односи на активности и продукте детета а не на личност или трајне карактеристике особе

- она мора бити позитивно интонирана, тј. прво садржати истицање оних елемената који су за похвалу, а тек потом оних елемената у односу на које би дете требало или могло да уложи додатне напоре.

Овако постављено и реализовано праћење напретка ученика и оцењивање (квалитативно, континуирано, умерено, конкретно, позитивно и адекватно образложено), доприноси и њиховом развоју појма о себи, формирању реалне слике о себи, о ономе што знају, умеју, о својим способностима, што је значајно за развој самопоштовања ученика, и здравог односа према себи.

За праћење напредовања и оцењивање ученика припремљени су приручници: *Оцењивање – приручник за наставнике* и *Оцењивање оријентисано на исходе – приручник за наставнике првог разреда обавезног образовања*.

О УКЉУЧИВАЊУ ПОРОДИЦЕ У ОБРАЗОВАЊЕ ДЕЦЕ

Учествовање чланова породице у школском програму, од велике је важности за унапређење и богаћење процеса учења који се одвија у учионици и надгледује се на интересовања и учење које се одвија у кући (породици). Овај реципроцитет између две средине за учење – куће и школе – одражава поштовање и заједништво.

Учитељи и родитељи сnose заједничку одговорност за развијање сарадничких односа. Комуникација, поштовање, прихватање разлика и најбољи интереси за дете формирају базу за добре односе. Професионалци и родитељи треба да користе постојеће вештине и поступке да би успоставили квалитетну интеракцију, али и да развијају нове.

Што је дете млађе то је важније да учитељи о дететовим потребама, интересовањима, способностима, претходним знањима, склоностима, талентима, навикама... прикупљају информације у интеракцији са дететом и са члановима његове породице. Овакав приступ поможе учитељу да упозна индивидуалност детета и његове породице и да према тим сазнањима планира прикладне наставне садржаје.

Важно је да учитељи континуирано информишу породицу о садржајима рада, да пружају све неопходне информације и објашњења везана за циљеве и очекиване исходе учења и подучавања, о методама које користе у настави и раду са децом и појединим дететом, о свему што се догађа у животу школе и детета у школи, јер родитељи могу бити важна подршка процесу учења уколико знају шта школа очекује од њих и њиховог детета.

Родитељ и учитељ су модел детету и важно је да њихово васпитно деловање и образовни утицаји буду усклађени али и да нуде различитост како би дете, чинећи сопствене изборе, стекло сигурност и научило да преузима одговорност.

Породица је такође и извор/ресурс за наставни програм: на пример родитељи (и шира породица) могу доносити материјале за потребно учење или повести одељење у посету свом радном месту, могу се добровољно укључити у рад у учионици и помоћи како у организовању средине за учење тако и у реализацији наставе у договору са учитељем.

Уколико се родитељ и други чланови породице одреде да се лично ангажују у школским наставним активностима њихово учешће може бити осмишљено кроз следеће улоге:

- *волонтери*: тако што прате, слушају или се играју са децом, уређују пано са њима, креирају радне материјале
- *извори знања*: тако што нпр. приказивањем филмова, слајдова, фотографија, чине деци доступним нове информације о њиховим специфичним интересовањима везаним за живи и неживи свет, спонтано се понашајући у различитим ситуацијама у којима су заједно са децом помажу њиховој бржој и адекватнијој социјализацији, усвајању правила, тако што преносе своја искуства са радног места, из живота, приказују деци своје хобије, занате, активности у којима уживају и слично;
- *инструктори*: тако што дају упутства за рад већој или мањој групи деце, надгледају рад у групи и индивидуално
- *иновајтори*: тако што креирају нов материјал за игру, огласну таблу, уређују учионицу, креирају позоришне представе, приказују филмове, организују изложбе, сакупљају са децом и праве разне збирке, албуме, хербаријуме
- *посматрачи*: прате активности, посматрају и надгледају активности у учионици, дворишту и у договору са учитељем бележе одређене податке, систематизују их и после заједно анализирају процес учења, напредак деце у појединим знањима, вештинама и сл.

- *координатори* за укључивање других родитеља: тако што креирају распоред доласка родитеља, организују транспорт за окупљање родитеља и деце и сл.

- *организатори* посета радном месту родитеља, излета, школи, пошти, дому здравља и другим изворима из деље непосредне околине који ће стимулативно деловати на деље разумевања света и непосредног окружења.

ПРОГРАМИ ЗА ПОЈЕДИНЕ ПРЕДМЕТЕ

ОСНОВНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИ ЈЕЗИК

Уводне напомене

- За интелектуални, емоционални и социјални развој ученика матерњи језик има суштински значај. У свим ситуацијама и у свакој животној доби комуникација без језика је тешко замислива. Од квалитета комуникације у великој мери зависи просперитет појединца, па и друштва у целини.
- *Матерњи језик* омогућава ученику да стекне свест о себи, другима и окружењу, истовремено развијајући самопоштовање и самопоуздање.
- Мишљење и језик су суштински повезани. Развијање језичких компетенција у директној је вези с развојем сазнајних способности уопште, као и с развојем мишљења у најширем смислу речи. Учење језика, језичких структура и функција значајно је ефикасније када се језик представи као **природно функционално средство комуникације**, него када се језичке конвенције уче изоловано и ван контекста.
- Истовремено, у сваком тренутку мора се имати на уму да знања стечена у настави матерњег језика представљају **неопходну основу** за наставу и учење у свим другим областима и предметима. Различити видови употребе језика такође се унапређују наставом осталих предмета.
- У овом документу, циљеви и исходи за српски језик дефинисани су у складу са *Општим основама школског програма*. Они су представљени у осам категорија: (1) језичка рецепција, која укључује слушање и читање, (2) језичка продукција, која укључује говор и писање, (3) интеракција, (4) медијација, (5) интерпретација/интеракција са текстом, (6) знања о језику, (7) знања о књижевности и (8) медијска писменост.
- **Настава српског језика за ученика треба да представља извор задовољства. Иако се степен задовољства и уживања не може једноставно измерити, он се може уочити, а самим тим и подстицати кроз нове, научно и методолошки утемељене и добро усаглашене приступе настави.**

Циљ и исходи наставе српског језика на крају првог разреда

Циљ наставе *Српског језика* у првом разреду јесте да ученик савлада технику читања и писања на елементарном нивоу, као и да подстакне коришћење језичких компетенција за организовање и проширивање сопствених знања и изражавања искустава.

ИСХОДИ НАСТАВЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА НА КРАЈУ ПРВОГ РАЗРЕДА³

Језичке активности	По завршетку првог циклуса ученик:
Језичка рецепција	– идентификује реченице, речи, слоге и гласове у српском језику – разуме једноставна упутства (нпр. дидактичка) и реагује на њих на одговарајући начин – слуша кратке текстове различитих врста примерене узрасту, прикупљајући информације, богатећи знања и речник – <i>уочава везу јовора са невербалним облицима комуникације³</i>

3 Појединачно набрајање/издвајање исхода представљених у табели не значи да се они и реализују изоловано, сваки за себе. Напротив, током сваке наставне активности истовремено се ради на реализацији неколико исхода, одн. група исхода.

Језичке активности	По завршетку првог циклуса ученик:
Читање	– влада техником почетног читања: – везује гласове за слова – везује слова у реч – чита реченицу као целину – поштује тачку, зарез, упитник, узвичник, две тачке – уочава целину и делове текста (наслов и пасусе) – разуме прочитано – чита кратке текстове различитих врста примерене узрасту, прикупљајући информације, богатећи знања, машту и речник
Језичка Говор продукција	– правилно изговара гласове, речи и изразе, и правилно интонира реченицу – једноставно и јасно формулише исказ – саопштава информације, даје једноставна објашњења и упутства, прича о догађају из личног искуства – изражава мисли, идеје, осећања и ставове о разним темама из непосредног окружења и света маште – <i>реципира, говори по уложама</i>
Писање	– пише штампаним и писаним словима на писму српског језика – правилно обликује слова и повезује их у речи – одваја речи приликом писања – пише једноставним, потпуним реченицама – правилно употребљава тачку, упитник, узвичник, зарез (при набрајању), две тачке (при набрајању) – употребљава велико слово на почетку реченице и у писању личних имена и имена насеља – издваја наслов и пасусе – правилно се потписује – пише кратке текстове са различитим наменама засноване на сопственом искуству и свету маште
Интер-акција	– уме да тражи реч и ословљава саговорника, не упадајући у реч – с пажњом слуша саговорника, не упадајући му у реч – учествује у разговору држећи се теме – води рачуна о ставу тела, гестикулацији и мимици – поставља питања и даје одговоре придржавајући се конверзацијских узуса⁴ – тражи објашњење/појашњење онога што не зна, или му није јасно – уме да обави телефонски разговор (да позове некога и да одговори на позив) – уме да напише: поруку, писмо, разгледницу, позивницу
Медијација	– уме да преобликује и пренесе садржај краћих текстова уз помоћ вербалних и невербалних средстава – даје наслов тексту, слици, стрипу
Интерпретација/ интеракција са текстом	– користи сопствено знање и искуство да би разумео оно што чита – издваја главне актере, време и место радње и след догађаја – разликује позитивне од негативних јунака – изражава сопствени утисак/мишљење/став о прочитаном – разликује стварно од имагинарног

4 Нпр., зна како да формулише питање како би добио тражену информацију; пружа потпун одговор, примерен комуникативној ситуацији и сл.

Језичке активности	По завршетку првог циклуса ученик:
Знања о језику	– <i>схватила значај језика, схватила да постоје различити језици и да они имају исту вредност</i> – препознаје гласове српског језика и слова (првог писма) – уочава речи као посебне целине, уочава реченицу као целину – разликује обавештајну, упитну и узвичну реченицу – разликује потврдну и одричну реченицу – уочава да неке речи имају исто значење; уочава речи супротног значења – поседује активан и пасиван речник који одговара његовом узрасту
Знања о књижевности	– разликује основне врсте књижевног изражавања (стих и проза, песма и прича) – препознаје доживљајни аспект књижевног дела
Медијска писменост	– познаје и користи различите медије (нпр. новине и часописе, филмове, ТВ емисије, компакт-дискове, и сл. намењене деци) ради информисања, образовања, забаве – образлаже на елементарном нивоу свој став у одабиру медијских садржаја/ порука (нпр. допада ми се/ не допада ми се, и зашто)
Регуларним словима означени су исходи на чијој реализацији се може (и мора) радити у оквиру сваке образовне области/предмета. Италиком су означени исходи заједнички за бар две образовне области/предмета. Болдом су написани исходи који се реализују у образовној области/предмету у којој су формулисани.	
Тематске целине и садржаји Кроз три велике тематске целине (заједничке за све области/предмете у првом разреду) – ЈА, ДРУГИ, ОКРУЖЕЊЕ – реализују се следећи наставни садржаји: 1. Почетно читање и писање – усвајање штампаних и писаних слова ћирилице; савладавање технике почетног читања и писања; 2. Усмена комуникација (слушање; говорење; интеракција; медијација); 3. Писана комуникација (читање; писање; интеракција; медијација); 4. Интерпретација/интеракција са текстом; 5. Знања о језику; 6. Знања о књижевности; 7. Медијска писменост.	

Литература за ученике:

Сви наставни садржаји реализују се на кратким текстовима различитих врста и форми, прилагођеним узрасту ученика. Текстови могу да буду оригинални или преведени; књижевни или некњижевни; из ауторске или из народне (усмене) књижевности. Књижевне текстове треба одабрати из корпуса познатих и признатих писаца за децу (нпр: Јован Јовановић Змај, Бранко Ћопић, Душко Радовић, Добрица Ерић, Љубивоје Ршумовић...), водећи рачуна да поруке одабраних текстова буду у складу са циљевима образовања (наведеним у Закону о основама система образовања и васпитања), принципима образовног процеса, општим циљевима и општим исходима обавезног образовања (наведеним у Општим основама школског програма) и циљевима и исходима наставе српског језика (наведеним у овом документу).

Активности ученика⁵**1. Игре словима, речима и сликама. Игре словних комбинација.**

Слуша, посматра, упоређује, и манипулише словима и сликама. Именује и чита слова. Прави речи од слова, ређа слагалице од слова и слика, прави реченице од речи исечених из штампе, измишља причу на основу слике, решава ребусе, загонетке, питалице, укрштене речи (прилагођене узрасту). Сецка, савија, лепи, доцртава, украшава, моделује.

2. Римовање речи и група речи.

Самостално осмишљава стихове уз помоћ понуђених римованих речи (нпр. *снећ/брећ, свуда/шуда* и сл.).

3. Осмишљавање приче.

Осмишљава сопствену причу у чијем је садржају глобална схема бајке, прича која је обрађена на часу.

4. Говорне игре инспирисане доживљајем прочитаног/ одслушаног текста.

Може да да другачији наслов, измисли другачији почетак или крај понуђеног текста.

5. Сlikовно дочаравање; погађање описаног.

Описује, на основу онога што је видео, доживео, осетио, чега се сећа, или шта жели, бића, предмете, ситуације, просторе... На основу одслушаног описа препознаје бића, предмете, ситуације, просторе...

6. Уланчавање речи.

Активно учествује у *лани*у причања познате или измишљене приче.

7. Драмске игре.

Уз инструкције, реализује једноставније говорне улоге ученика драмске радње у групној сценско-извођачкој активности. Игре покретом, пантомима, игре улога...

8. Рецитовање.

Рецитује краћу песму примерену узрасту.

9. Луткарске игре.

Учествује у реализацији једноставних краћих сцена луткарског позоришта, са познатим или измишљеним ликовима или садржајима, синхронизујући покрете руку и модулације гласа у *оживљавању* лутке.

10. Графичко обликовање текста.

Самостално или у групи прави колажне новине на теме из наставе, школског живота и слободних активности.

11. Игре асоцијације.

Одговара једноставним асоцијацијама у виду једне или неколико речи на понуђени појам, уз покушај објашњења таквог асоцијативног размишљања.

12. Прављење речника.

Прави речник својих омиљених речи, или речник речи које најчешће чује.

13. Нарација.

Измишља приче.

14. Коришћење информација и организовање информација.

Формира и води адресар и телефонски подсетник; прави каталог књига које има (или их је прочитао). Прави одељенску библиотеку, игротеку, цедетеку и сл.

15. Метајезичке игре.

Осмишљава властити језик/писмо и представља их другима.

16. Игре замене места.

Игра улогу учитеља, продавца, лекара...

17. Богађење активног речника.

Учествује у одржавању говорног низа започињући реч гласом/слогом којим је завршена претходна. Тражи речи супротног значења, речи које значе умањено, речи истог облика, а различитог значења, итд.

18. Гласовне игре.

Подражава звукове из природе и „*јовор*” животиња. Препознаје другара само по боји гласа (*Знаш ли ко јовори?*)

НАПОМЕНА:

Уз ове специфичне активности, на часовима српског језика могу се користити и активности које су побројане у другим предметима.

⁵ Овде су побројане само неке активности којима је могуће остварити предвиђене исходе за први разред. Активности су поређане случајним редоследом и могуће их је преобликовати и прилагодити специфичним потребама ученика.

Активности наставника

Способност и привилегија учитеља да предаје више предмета у првом циклусу и првом разреду има посебан значај. Та вишепредметна оспособљеност омогућава интердисциплинарни начин рада у формирању, учвршћивању и повезивању знања. **Учитељ сам одабира поступак који ће применити у настави почетног читања и писања (монографски, групну обраду слова или комплексни поступак).** При одабиру поступка учитељ има у виду потребе деце са којом ради, њихова предзнања као и сопствена искуства у примени појединих поступака.

Једнако је слободан у одабиру понуђених тема и садржаја и њиховом повезивању са темама и садржајима других предмета.

У савременој школи улога наставника се мења и усложњава. Његова наставничка улога остаје, али поред тога што преноси информације, излаже градиво и презентира садржај, он и води наставни процес и организује наставне активности, па самим тим постаје *један од ђакарера* у педагошкој комуникацији.

МАТЕРЊИ ЈЕЗИЦИ ПРИПАДНИКА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА**АЛБАНСКИ ЈЕЗИК – GJUHË DHE LETËRSI SHQIPE****KL.I****I. HYRJE**

- Për zhvillimin intelektual, emocional dhe social të nxënësit, gjuha shqipe ka rëndësi të veçantë. Në të gjitha situatat si dhe moshat jetësore komunikimi pa gjuhë vështirë mund të paramendohet. Prej kualitetit të komunikimit në masë të madhe varet prosperiteti individual, por edhe shoqëria në tërësi.
- Gjuha shqipe i mundëson nxënësit të arrijë vetëdijen për vete, të tjerët dhe rrethin, njëkohësisht duke e zhvilluar vetërespektin dhe vetëkurrën tek ai.
- Të menduarit dhe gjuha janë ngushtësisht të lidhura. Zhvillimi i kompetencave gjuhësore është i lidhur drejtpërdrejt me zhvillimin e aftësive intelektuale (njohëse) në përgjithësi si dhe me zhvillimin e të menduarit në kuptimin më të gjerë të fjalës. Të mësuarit e gjuhës, strukturat gjuhësore dhe funksioni (funktionaliteti) janë të rëndësishme dhe efikase kur gjuha paraqitet si mjet komunikimi funksional natyror se sa kur konventat gjuhësore mësohen të izoluar dhe jashtë kontekstit.
- Njëkohësisht në çdo kohë (moment) duhet të merret parasysh që njohuritë e arritura në mësimin e gjuhës shqipe paraqesin bazën e domosdoshme për mësim dhe nxënie në të gjitha fushat (lëmitë) dhe lëndët e tjera. Mënyrat e ndryshme të përdorimit të gjuhës gjithashtu përparohen me mësimin e lëndëve të tjera.

II. QËLLIMET**II.a. Qëllimi i përgjithshëm**

Qëllimi mësimor i gjuhës shqipe në klasën e parë është që nxënësi ta përvetësojë teknikën e shkrimit dhe leximit të nivelit elementar, si dhe të arrijë t'i shfrytëzojë kompetencat gjuhësore për organizimin dhe zgjerimin e njohurive të veta dhe shprehjen e përvojave.

II.b. Qëllimet e veçanta

- a) Të aftësohen për të folur gjithnjë e më mirë për tema që ata i njohin ose që janë interesante për ta;
- b) Të orientojnë në situata të ndryshme komunikative dhe gradualisht të arrijnë të kuptojnë nuancat e ndryshme në procesin e komunikimit;
- c) Të përshkruajnë etapat e aktiviteteve të tyre të zakonshme sipas radhës së kryerjes së tyre;
- d) Të kapin dhe përsëritin me fjalët e tyre kuptimin e asaj që dëgjojnë ose lexojnë;
- e) Të lexojnë rrjedhshëm me zë tekste të shkurtëra dhe të lehta;
- f) Të lexojnë pa zë tekste të ndryshme, të zgjedhura sipas një shkalle vështirësie të caktuar dhe të dëshmojnë që kanë kuptuar përmbajtjen e tekstit;
- m) Të komunikojnë me shkrim me bashkëbisedues të ndryshëm duke paturuar e zhvilluar gjithnjë e më shumë formën dhe përmbajtjen e mesazheve;
- n) Të shkruajnë tekste të thjeshta të tipeve të ndryshme;
- r) Të formulojnë drejt mendimet e tyre dhe të komunikojnë me shkrim, duke respektuar rregullat më të rëndësishme ortografike;
- s) Të vështrojnë dallimet leksikore midis dialektit dhe gjuhës standarde me qëllim që të evitojnë përzjerjet ndërmjet dy sistemeve gjuhësore;
- z) Të dallojnë shqiptimin dialektor nga shqiptimi standard që përfaqëson bazën e një shkrimi korrekt.

III. REZULTATET QË DUHET TË ARRIHEN SIPAS TËRËSIVE TEMATIKE

- Shkrimi e leximi fillestar
1. Përvetësimi i shkronjave të shtypit e të dorës të alfabetit të gjuhës shqipe;
 2. Përvetësimi i teknikave të shkrim leximit.
- Të shprehurit me gojë {a) dëgjimi, b) të folurit, c) ndërveprimi}
- a) Dëgjimi
1. Identifikimi i tingujve, rrokjeve dhe fjalëve;
 2. Të kuptuarit e udhëzimeve, (p.sh. didaktike) reagim ndaj tyre në mënyrë të saktë;
 3. Të dëgjuarit e teksteve të shkurtëra të përshtatura për moshën, marrja e informacioneve, pasurimi i fjalorit e diturive letrare;
 4. Të vërejturit e lidhshmërisë së të folurit me format joverbale të komunikimit;
 5. Të dëgjuarit në funksion të parafrazimit: (të komentojë ngjarje, tregime, paraqitje të ndryshme, si dhe të parafrazojë dhe të vlerësojë ato);
 6. Të dëgjuarit në grup (të dëgjojë me vëmendje, paraqitjet gojore të moshatarëve e të diskutojë).
- b) Të folurit
1. Drejtshqiptimi i tingujve, fjalëve, shprehjeve, intonacioni i fjalive;
 2. Thjeshtë e qartë formulojë shprehjet;
 3. Jep informacione, sqarime e udhëzime të thjeshta, flet për ngjarjet nga përvoja;
 4. Shpreh mendimet, idetë, ndjenjat e qëndrimet e ndryshme lidhur me temat nga mjedisi e imagjinata (nx);
 5. Recitim, luajtje e roleve;
 6. Të folurit për të dhënë informacione e mendime (të jipen informata e shfaqen mendime për veten dhe të tjerët, për atë që kanë dëgjuar, porë ose lexuar duke respektuar rregullat e komunikimit);
- Të shprehurit me shkrim {a) të lexuarit, b) të shkruarit, c) ndërveprimi}
- a) Të lexuarit
1. Zotërimi i teknikës e shkrim leximit fillestar;
 2. Lidhshmëria e tingullit me shkronjën;
 3. Lidhshmëria e shkronjës në fjalë;
 4. Leximi i fjalës në tërësi;
 5. Respektimi i shenjave të pikësimit;
 6. Dallimi (të vërejturit) e tërësisë, pjesës së tekstit (titulli, kryerreshti);
 7. Kupton pjesën (tekstin) e lexuar;
 8. Leximi i teksteve të ndryshme të përshtatura për moshën, duke mbledhur, e grumbulluar informacione, duke pasuruar dituritë, imagjinatën dhe fjalorin;
 9. Të lexuarit e teksteve joletrare (publicistike, tekste nga mediat elektronike, etj.);
 10. Të lexuarit e teksteve letrare; (fjalët e urta, gjëgjëzat, përrallat, identifikimi i tekstit në prozë, në poezi, në dramatikë, si dhe autorit personazhet, njohja e vargut, rimës, ritmit);
 11. Përvetësimi i gjuhës (respektimi i shenjave të pikësimit, dallimi i tingujve të ngjajshëm për nga shqiptimi (nyjëtimi), të njohin e zbatojnë leximin me apostrof, t'i dallojnë sinonimet, homonimet, të dallojnë zanoret, bashkëtinglloret, dallimi i bashkëtingëlloreve që përfaqësohen me nga dy shkronja grafike, dallimi i llojeve të fjalëve sipas intonacionit dhe shenjave të pikësimit, dallimi i kryefjalës, kallzuesit emrave, mbiemrave, foljeve.
- b) Të shkruarit
1. Shkrimi me shkronja të shtypit e të dorës në alfabetin shqip;
 2. Drejt shkruan shkronjat dhe i lidh në fjalë;
 3. Ndarja e fjalëve gjatë shkrimit;
 4. Shkrimi i fjalive të thjeshta, por të plota;
 5. Përdorimi i drejtë i shenjave të pikësimit: pika, pikëpyetja, pikëçuditja, presje, etj. dhe gjatë numërimit (dypikëshi);
 6. Përdorimi i shkronjës së madhe në fillim të fjalës por edhe për emrat e përveçëm;
 7. Dallimi i titullit e kryerreshtit;
 8. Drejt të nënshkruhet;
 9. Shkrimi i teksteve të shkurtëra me qëllime të ndryshme të thurura nga përvoja e bota e imagjinatës.
- c) Ndërveprimi
1. Të dijë për të kërkuar fjalën dhe t'i drejtohet bashkëbiseduesit në mënyrë të përshtatshme;
 2. Me kujdes të dëgjojë bashkëbiseduesin pa ndërhyrë në fjalë;
 3. Merr pjesë në bisedë duke iu përmbytur temës;
 4. Kujdeset për qëndrimin e trupit dhe gjestikulacioneve;
 5. Parashtrimi i pyetjeve dhe dhënia e përgjigjeve duke iu përmbytur rregullave të komunikimit;

6. Kërkimi i sqarimeve për gjërat që nuk i di ose nuk i ka të qarta;
 7. Aftësimi për kryerjen e bisedave telefonike;
 8. Ritregimi i përmbajtjeve të teksteve të shkurtëra me mjete verbale e joverbale;
 9. Aftësimi për shkrimin e porosisë, letrës, ftesës, kartolinës;
 10. Vërja e titullit të ndonjë teksti, vizatimi apo lloji tjetër të punimeve.
- Interpretimi / ndërveprimi me tekstin
1. Përdorimi i paranjohurive e përvojës (të nx.) që të kuptojë tekstin e lexuar;
 2. Dallimi i personazheve kryesore, vendi, koha e zhvillimit të ngjarjes;
 3. Dallimi i personazheve pozitive nga ato negative;
 4. Të shprehurit e përshtypjeve, mendimit për tekstin e lexuar;
 5. Dallimi i reales e irrealës.
- Njohuri nga gjuha
1. Rëndësia e gjuhës (të kuptojë se ka shumë gjuhë të ndryshme e që kanë vlerë të njëjtë);
 2. Dallimi i tingujve të gjuhës shqipe;
 3. Llojet e fjalive (dëftore, pyetëse,);
 4. Fjalë e thjeshtë dhe e përbërë;
 5. Fjalë pohore e mohore;
 6. Emrat – kuptimi i tyre;
 7. Foljet;
 8. Mbiemri.
- Letërsia
1. Dallimi i të shprehurit letrar
 - a. Vargu;
 - b. Proza;
 - c. Poezia;
 - d. Tregimet;
 - e. Përrallat.
- Informimi – mediat
1. Njohurit për revistat, gazetat, fletushkat, TV emisionet, kompakt-disket për fëmijë (për informim, zbavitje, edukim);
 2. Arsyetimi i qëndrimeve të nivelit të përshtatshëm.
- Vërejtje: Të gjitha përmbajtjet mund të raelizohen në tekste të shkurtëra, të formave të ndryshme të përshtatshme për moshën e nxënësve. Tekstet mund të jenë origjinale, por edhe të përkthyer; të jenë nga letërsia e joletërsia dh e letërsia popullore.
- Tekstet e letërsisë duhet të jenë nga autorë të njohur të letërsisë shqipe për fëmijë (Qamil Batalli, Rifat Kukaj, Naim Frashëri, Bedri Dedja, Adelina Mamaqi, Migjeni, etj.).

IV. TËRËSITË TEMATIKE DHE PËRMBAJTJET

1. Shkrim- leximi fillestar.
2. Të shprehurit me gojë: (dëgjimi, të folurit, ndërveprimi).
3. Të shprehurit me shkrim: (leximi, shkrimi, ndërveprimi).
4. Interpretimi / ndërveprimi me tekstin.
5. Dituri nga gjuha.
6. Dituri nga letërsia.
7. Njohuritë nga mediat/informimi

V. AKTIVITETE E NXËNËSVE

1. Lojëra me shkronja, fjalë e fotografi – lojëra kombinacioni me shkronja:
 - a) Dëgjon, vëren, krahason e manipulon me shkronja e foto;
 - b) Emërton, shqipton shkronja;
 - c) Formon fjalë nga shkronjat, radhit shkronjat e fotot: (viz);
 - d) Formon fjali nga fjalët e prera nga gazetata;
 - e) Sajimi i tregimit në bazë të fotos (tablo);
 - f) Zgjidhja e rebuseve, enigmës, pyetësorit, fjalëkryqit (të përshtatur për moshën);
 - g) Prerje, lakime, ngjitje, modelime, zbukurime, plotësimi i vizatimeve.
2. Ritmi i fjalëve e tog fjalëshave
 - a) Vetësajimi i vargjeve me ndihmën e fjalëve të dhëna në rimë, p.sh. (dorë / borë; gjumë / shumë).
3. Jep kuptim tregimit
 - a) Jep kuptim tregimit me përmbajtjen e të cilit skema globale është përralla, tregimi i përpunuar në orë të mësimi.
4. Lojëra me të folur të inspiruara nga përjetimet e tekstit të lexuar apo dëgjuar
 - a) mund të vëjë titull tjetër, sajim të fillimit të ri, apo fundit nga teksti i punuar.

5. Paraqitja me vizatim e parafytyrimeve
 - a) Përshkrimi në bazë të vëzhgimit, përjetimit, përceptimit, kujtesës, dëshirës etj. i gjallesave (qenieve), sendeve, situatave, hapsirës;
 - b) Në bazë të përshkrimit dallonë qeniet, sendet, situatat, hapësirën.
6. Vargimi i fjalëve
 - a) Në mënyrë aktive merr pjesë në lojën (vargimi) e fjalëve në tregim të imagjinuar apo të punuar.
7. Lojërat dramatike
 - a) Me anë të instruksioneve, realizohen role të thjeshta dramatike;
 - b) Lojëra me lëvizje, pantomima, lojëra roli;
8. Recitimi
 - a) Recitimi i poezisë së shkurtër e përshtatur për moshën.
9. Lojëra me kukulla (lodra)
 - a) Pjesëmarrja e realizimi i skenave të shkurtëra të thjeshta të teatrit me kukulla me personazhe të njohura a të imagjinuara, apo të përm-bajtjeve duke bërë sinkronizimin e zërit dhe lëvizjeve të duarve.
10. Modelimi grafik i tekstit
 - b) Përpilimi i gazetave të murit vetë apo në grup nga temat mësimore, jeta shkollore dhe aktivitetet e lira.
11. Lojëra asociacionesh
 - c) U përgjigjet asociacioneve të thjeshta në bazë të një apo shumë fjalëve me kuptimin e dhënë.
12. Bërja e fjalorit
 - d) Bën fjalor me fjalë që i pëlqejnë apo dëgjon më shpesh.
13. Tregim i imagjinuar
14. Përdorimi i informacioneve dhe organizimi
 - e) Bën e udhëheq një notes telefonik, bën katalogun e librave që i ka apo i ka lexuar..
15. Lojëra ndërrimi i vendeve
 - a) Lojra në rolet p.sh. (të mësuesit, mjekut, shitësit).
16. Pasurimi i fjalorit aktiv
 - a) kërkimi i fjalëve me kuptim të kundërt p.sh. (bardhë – zi, lart – poshtë,) etj.
17. Lojëra të zëshme
 - a) Imitimi i zërave të natyrës, kafshëve, njohja e zërit të shokut për nga ngjyra.

VI. AKTIVITETET E MËSIMDHËNËSVE

Aftësia dhe përparësia e mësuesit është që të ligjëroje shume lëndë në ciklin e parë dhe në klasën e parë, kjo ka një rëndësi të vëçantë. Ky aftësim shumëlëndor i mundëson punë në mënyrën interdisiplinare në formimin, përfundimin dhe ndërlidhjen e njohurive. Mësuesi vetë bën zgjedhjen e qasjes që duhet të zbatohet në mësimin e leximit dhe shkrimit fillestar (monografik, përpunimi grupor i shkronjave dhe tingujve, ose metoda komplekse). Para zgjedhjes së qasjes për punë, mësuesi i ka parasysh nevojat e nxënësve me të cilët punon, paranojëuritë e tyre, si dhe përvorjat e tij në zbatimin e qasjeve të vëçanta. Po ashtu është i lirë të bëjë zgjedhjen e temave dhe përmbajtjeve të ofruara dhe korelativitetin e tyre me temat dhe përmbajtjet e lëndëve të tjera. Në shkollën bashkëkohore roli i mësimitdhënësit ndryshon dhe kompleksohet. Roli i tij prej mësimitdhënësi mbetet, por përveç asaj që bart informatat, shpjegon njësinë dhe prezenton përmbajtjen, ai edhe udhëheq procesin mësimor dhe organizon aktivitetet mësimore, me një fjalë bëhet një nga partnerët, në komunikimin pedagogjik.

БУГАРСКИ ЈЕЗИК – БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Уводни бележки

- За интелектуалното, емоционално и социално развитие на ученика, майчиният език има съществено значение. Във всички ситуации и за всеки период от живота, добрата комуникация без ползването на езика е трудно да си представим, но същото важи и за цялото общество.
- *Майчиният език* дава възможност на ученика да получи съзнание за себе си, за другите и обкръжението, същевременно развивайки самоуважение и самоувереност.
- Мнението и езика са истински свързани. Развиването на езиковите компетенции са в пряка връзка с развитието на общите способности за съзнание, както и за развитие на мнението в най-широк смисъл на думата. Ученето на езика, езиковата структура и функциите му, са значително по-ефикасни когато езика се представи като **естествен функционално средство за комуникация**, отколкото когато езиковите правила се учат изолирано и извън контекста.

- Същевременно, във всеки момент трябва да се има предвид, че знанията получени по време на преподаването на майчин език представляват **необходимата основа** за обучението и ученето във всички останали области и предмети. Различните видове на употреба на езика, също така се развиват чрез преподаването на останалите предмети.
- В този документ, целите и резултатите на *български език* са дефинирани съгласно с *Общите основи на училищната програма*. Те са представени в осем категории: (1) езикова рецепция, която включва слушане и четене, (2) езикова продукция, която включва говор и писане, (3) интеракция, (4) медиация, (5) интерпретация / интеракция на текста, (6) познаване на езика, (7) познаване на литературата и (8) медийна грамотност.
- **Преподаването на български език трябва да представлява източник на удоволствие за ученика. Въпреки, че не е възможно да се измери степента на удоволствие и радост, това може да се открие, а по този начин и да се стимулира чрез нови, научно и методологично базирани и добре съгласувани начини на преподаване.**

Цел и резултати от обучението по български език в края на първи клас

Целта на обучението по Български език в първи клас е ученикът да овладее елементарното ниво на техниката на четене и писане, както и да стимулира използването на езиковите компетенции за организиране и разширяване на личните познания и опит.

РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК В КРАЯ НА ПЪРВИ КЛАС³

Езикова дейност		След завършване на първи клас:
Езикова рецепция	Слушане	– Да идентифицира изречения, думисрички и звукове в български език – Да разбира обикновените напътствия (напр. дидактически) и да реагира на тях по съответен начин – Да слуша къси текстове от различен вид, отговарящи на възрастта, събирайки информации, обогатявайки познанията и речника си – Да открива връзката между говора и невербалните форми на комуникация³
	Четене	– Да владее техниката на първоначалното четене: – да свързва звуковете с буквите – да свързва буквите в думи – да чете изречението като цяло – да слага точка, запетая, тире – въпросителна, удивителна, две точки – да открива цялостта и частите в текста (заглавие и пасуси) – да разбира прочетеното – да чете къси текстове от различен вид отговарящи на възрастта, събирайки информация, обогатявайки познанията, фантазията и речника си
Езикова продукция	Говор	– правилно да изговаря гласните, думите и изразите и правилно да интонира изречението – просто и ясно да формулира изречения – да съобщава информации, да дава прости обяснение и напътствия, да говори за събития от личен опит – да изразява мисли, идеи, чувства и становища по различни теми от непосредственото обкръжение и от света на фантазиите – да реагира, говори роли

3 Поотделното изброяване/отделяне на резултатите представени в табелата не означава че трябва да се реализират изолирано, всеки за себе си. Напротив, по време на всеки училищен час **едновременно** се работи върху реализацията на няколко от резултатите, съответно група резултати,

Езикова дейност	След завършване на първи клас:
Писане	– да пише с писани букви българската азбука – правилно да оформя буквите и да ги свързва в думи – да отделя думите при писане – да пише прости, завършени изречения – правилно да употребява точка, въпросителна, удивителна, запетая (при изброяване), две точки (при изброяване) – да употребява голяма буква в началото на изречението и при писане на лични имена и имена на населени места – да отделя заглавие от пасус – правилно да се подписва – да пише къси текстове с различно предназначение основаващи се на личен опит и света на фантазията
Интеракция	– да умее да търси дума и да се обръща към събеседника по отговарящ начин – с внимание да слуша събеседника си без да го прекъсва – да участва в разговор придържайки се към темата – да води сметка за положението на тялото, жестикулациите и мимиките – да поставя въпроси и дава отговори придържайки се към правилата на разговор – да търси обяснения/пояснения за онова което не знае или не му е ясно – да умее да говори по телефона (да се обади на някого и да отговори на обаждане) – да умее да напише: бележка, писмо, картичка, покана
Медияция	– да умее да промени и пренесе съдържанието на къси текстове с помощта на вербални и невербални средства – да измисли заглавие на текст, рисунка, стрип
Интерпретация/интеракция на текст	– да използва личните си познания и опит за да разбере това което чете – да отделя главните герои, времето и мястото на действие и след събитията – да различава положителните от отрицателните герои – да изразява собственото си впечатление /мнение /становище от прочетеното – да различава истинското от имажинерното
Познания за езика	– да разбира значението на езика, да разбира съществуването на различните езици и те да имат същата стойност – да познава гласните, съгласните и буквите в българския език – да открива думите като специфична цялост, да открива изречението като цялост – да различава информативно, въпросително и удивително изречение – да открива думи които имат еднакво значение; да открива думи с противоположно значение – да притежава активен и пасивен речник, който да отговаря на възрастта му
Познания по литература	– да различава основните видове литературно изразяване (стих, и проза, стихотворение и разказ) – да открива емоционалния аспект на литературната творба
Медийна грамотност	– познаване и използване на различните медии (напр: вестници и списания, филми, ТВ предавания, компакт-дискове и др. предназначени за деца) с цел информиране, образование, забавление

Езикова дейност	След завършване на първи клас:
	– да обяснява на елементарно равнище своето становище за избирането на медийните съдържания /поръчения (напр. харесва ми /не ми харесва и защо)

Тематична цялост и съдържание

1. Начално четене и писане – усвояването на буквите на българската кирилица; овладяване техниката на началното четене и писане;
2. Устно комунизиране (слушане; говорене; интеракция; медиация);
3. Писмено комунизиране (слушане; говорене; интеракция; медиация);
4. Интерпретация/интеракция на текст;
5. Познаване на езика;
6. Познаване на литературата;
7. Медийна грамотност.

Литература за учениците:

Целият учебен материал де се реализира с къси текстове от различен вид и форма, приспособен за възрастта на учениците, водейки сметка поръченията от избраните текстове да бъдат в съгласие с целите и образованието (посочени в Закона за основите на системата на образование и възпитание), за принципите на образователния процес, за общите цели и общите резултати на задължителното образование (посочени в Общите основи на училищната програма) и целите и резултатите на обучението на български език (посочени в този документ).

Преподавателска дейност

Особено значение има способността и привилегията на преподавателя да преподава няколко предмета в първия цикъл и в първи клас на училището. Тази многопредметна способност дава възможност за интерно-дисциплинарен начин на работа за формиране, стабилизиране и свързване на знанията. **Учителят сам избира начина, който ще прилага при обучението на началното учене за четене и писане (монографична, групово обработка на буквите или общ начин).** При избирането на начина, учителят има предвид изискванията на децата с които работи, техните предварителни познания, както и собствения си опит при прилагане на отделните начини.

Също така е свободен да избира предложените теми и съдържания и тяхното свързване с темите и съдържанията на другите предмети.

В съвременното училище, ролята на преподавателя се променя и усложнява. Неговата преподавателска роля остава, но заедно с това че пренася информации, излага учебния материал и представя съдържанието, той води и учебния процес и организира цялата преподавателска дейност, така че той става един от партньорите в педагогическата комуникация.

МАБАРСКИ JEЗИК – MAGYAR NYELV

(Програм обявен у „Службеном листу АП Војводине”, број 11)

Bevezetés

- Az anyanyelvnek rendkívül nagy szerepe van a gyermek értelmi, érzelmi és szociális fejlődésében. A kommunikáció az élet bármely területén nyelv nélkül minden életkorban nehezen képzelhető el. Az egyén érvényesülése a társadalomban nagymértékben függ a nyelvi kifejezőkészség minőségétől.
- Az anyanyelv lehetővé teszi az öazonosság megélését, a másokkal való kapcsolatteremtést, ugyanakkor az önbecsülést és az önbizalmat is növeli.
- A gondolkodás és a nyelv szoros kapcsolatban állnak egymással. A nyelvi kifejezőkészség fejlesztése közvetlen kapcsolatban áll az egyén megismerő képességének a fejlődésével, valamint a gondolkodás fejlődésével általában is. A nyelvtanulás, a nyelv szerkezetének és szerepének megismerése sokkal eredményesebb, ha a nyelvet a kommunikáció szolgálatába állított természetes eszköznek fogjuk fel, mint ha a nyelvi szabályokat elszigetelten, kontextusuk nélkül tanítanánk.

- Ugyanakkor állandóan szem előtt kell tartanunk, hogy az a tudás, amelyet az anyanyelv tanulásával szereznek meg a gyermekek, a többi tantárgy tanulását alapozza meg. A nyelvhasználat különféle formái ugyanakkor a többi tantárgy tanulásá során is alakulnak.
- Ebben a dokumentumban a magyar nyelv tanulásának céljai és eredményei összhangban állnak az iskolai kereterv általános alapelveivel. Nyolc csoportot különböztetünk meg: (1) a nyelv befogadása, amely magába foglalja a hallást és az olvasást, (2) a nyelv alkalmazása, amely magába foglalja a szóbeliséget és írásbeliséget, (3) a kölcsönhatás, (4) a közvetítés, (5) a szövegértés és -értelmezés, (6) a nyelvismeret, (7) az irodalomismeret és (8) a médiaismeret.
- A magyar nyelv tanulásának a gyermek számára élvezetes tevékenységnek kell lennie, melyek ugyan nem mérhetőek egyszerű eszközökkel, de kiválthatók új, tudományosan és módszertanilag megalapozott módszerekkel és jól összehangolt technikákkal.

A magyar nyelv célja és eredményei az első évfolyam végén

Cél: A tanuló elemi szinten sajátítsa el az olvasás és az írás jelrendszerét és technikáját, valamint a nyelvhasználat fejlesztésével, a helyes nyelvi formák alkalmazásával és tudatosításával képes legyen gyarapítani tudását és kifejezni élményeit

A MAGYAR NYELV TANÍTÁSÁNAK EREDMÉNYEI AZ ELSŐ OSZTÁLY VÉGÉN

Nyelvi tevékenységek		Az első osztály befejezése után a tanuló:
A nyelv Befogadása	Hallás	– felismeri a mondatokat, szavakat, szótagokat és hangokat – megérti az egyszerűbb utasításokat (pl. didaktikai) és a megfelelő módon reagál rájuk. – rövid, az életkornak megfelelő szövegeket hallgat meg, melyekből bizonyos információkat szerez, s ezzel tudását és szókincsét is gyarapítja. – feltárja a beszéd és a nem verbális kommunikáció közötti össze-függéseket
A nyelv befogadása	olvasás	– alkalmazza a kezdő olvasás technikáját – ismeri a magyar ábécé betűit, – a hangokat össze tudja kapcsolni, – elsajátította az összeolvasást, és képes a szavak pontos kiolvasására, – olvasás közben a szöveget mondatokra tagolja, figyelembe véve a mondatvégi írásjeleket (pont, felkiáltó jel, kérdőjel) valamint a vesszót és a kettospontot, – megkülönbözteti a szöveg egészét a részeitől (cím, bekezdés), – megérti a hangosan és a némán elolvasott szöveget egyaránt. – különféle rövid, az életkorának megfelelő szövegeket olvas el, melyekből információkat szerez, s ezekkel gyarapítja tudását, szókincsét és képzeletét. – elsajátította a hangos és a néma olvasás technikáját nyomtatott – és írott betűs szövegen,
A nyelv alkalmazása	szóbeli	– pontosan artikulál, beszéde tagolt, érthető és közepes tempójú, – érzékelteti a beszédhangok időtartamát, kiküszöböli a környezet nyelvéből származó negatívumokat, különös tekintettel a gy és ty hangokra, – a magyar nyelv hanglejtésének megfelelően beszél, – kijelentéseit egyszerűen és világosan fogalmazza meg, – tájékoztatásokat közöl, egyszerűbb magyarázatot és utasítást ad, beszámol élményeiről, – ki tudja fejezni gondolatait, ötleteit, érzelmeit és állásfoglalásait, – verset mond, és rövid jelenetekben szerepel, – a beszélgetés illemszabályainak megfelelően kommunikál felnőttekkel és gyermekekkel (köszön, megszólít, kér, kérdez és válaszol) – következtetéseket von le,

Nyelvi tevékenységek		Az első osztály befejezése után a tanuló:
	írásbeli	– az írott betűket pontosan leírja, helyesen alakítja és kapcsolja, – hibátlanul másolja le a szavakat, betűhagyás és betűcsere nélkül, – rövidebb mondatokat ír másolás, tollbamondás után és emlékezetből, – helyesen alkalmazza a mondatkezdő nagybetűt és mondatvégi írás-jeleket (pont, kérdőjel és felkiáltójel), valamint a vesszót felsorolásnál – alkalmazza a tulajdonnevek (személynév, állatnév, helységnev, folyó-név, az iskola neve) nagy kezdőbetűvel való írását, – írásában megkülönbözteti a címet a leírt szövegtől, – a magánhangzókat és a mássalhangzókat pontosan jelöli a kiejtésnek megfelelően, – helyesen írja le a leggyakoribb ly-os szavakat (osztály, golyó, folyó, folyosó, lyuk, golya), – helyesen írja alá a nevét, – írás tisztá és olvasható, írásképe eleget tesz az esztétikai követelményeknek, – ellenőrzi saját írását és kijavítja hibáit,
A kölcsön-Hatás		– szót kér, és a beszélgetésben részt vevőket megfelelő módon szólítja meg, – beszélgetés közben figyelmesen meghallgatja partnerét, nem szakítja félbe, – részt vesz a beszélgetésben, nem tér el a tárgytól, – kérdéseket tesz fel és válaszol a feltett kérdésekre, – beszéd közben testtartása, gesztikulációja és mimikája megfelelő, – magyarázatot kér, – tud telefonálni (valakit felhívni, telefonhívásra jelentkezni), – tud üzenetet, képeslapot és meghívót írni.
A közvetítés		– rövidebb szövegek tartalmát el tudja mesélni – át tudja adni verbális és nem verbális eszközök segítségével, – címet ad rövid szövegnek, képnek, képregénynek.
A szövegértés és szöveg-Értelmezés		– saját tudásának és tapasztalatának felhasználásával megérti azt, amit elolvas, – meg tudja nevezni a történet hősét, a cselekmény helyét és idejét, – az eseménymozzanatokot nyomon tudja követni és sorrendbe állítani, – különbséget tesz a pozitív és a negatív mesehősök között, – különbséget tesz a valóság és a képzelet között
A nyelv- ismeret		– megérti a nyelvhasználat szükségességét, valamint tapasztalja, hogy többféle nyelv létezik, de minden nyelv ugyanolyan értékekkel bír – ismeri az alapvető nyelvtani fogalmakat (mondat, szó, hang vagy betű, magánhangzó, mássalhangzó, tulajdonnév) – tudja a magyar ábécét – a különböző betűvel kezdődő szavakat betűrendbe tudja sorolni – a magyar ábécé ismeretében használni tudja a gyermeklexikonokat (pl. Ablak-zsiráf) – felismeri a szavakat, mint a mondat alkotóelemeit, és a mondatot, mint egészet – megkülönbözteti a közlö, a kérő és a felkiáltó mondatokat – megkülönbözteti az állító és a tagadó mondatokat – felfedezi, hogy bizonyos szavak azonos vagy hasonló jelentésűek; felismeri az ellentétes jelentésű szavakat
Az irodalom- ismeret		– megkülönbözteti a szépirodalmi és ismeretterjesztő szövegeket, – a szépirodalmi szövegeken belül megkülönbözteti a mesét és az elbeszélést, – megkülönbözteti a verset és a prózát
A média- ismeret		– ismeri és használja a különféle médiákat (újság és folyóirat, film, tévé-műsor, CD) ismeretterjesztés és tudásszerzés céljából, valamint szórakozásra, – elemi szinten ki tudja fejteni véleményét a médiák tartalmáról (üzeneteiről és meg tudja azt indokolni (pl. tetszik / nem tetszik)

Témakörök és tartalmak

Három nagy témakör – ÉN, MÁSOK és KÖRNYEZETEM keretében valósulnak meg (az első osztály minden tanítási területére / tantárgyára vonatkozóan) a következő tanítási tartalmak:

1. A kezdő olvasás- és írás tanítása – a magyar ábécé nyomtatott és írott betűinek elsajátítása; a hangos, a néma olvasási technika és az írástechnika elsajátítása
2. Szóbeli kommunikáció (hallgatás, megértés, közvetítés)
3. Írásbeli kommunikáció (olvasás, írás, kölcsönhatás, közvetítés)
4. Szövegértés és -értelmezés
5. Nyelvismeret
6. Irodalomismeret
7. Médiaismeret

Megjegyzés:

Az írott betűk elsajátítása és az írástechnika kialakítása késleltetve, az olvasás elsajátítása után történik.

A tanítási tartalmak feleljenek meg a gyermek életkorának. A különféle rövid szövegek lehetnek eredeti szövegek vagy fordítások. Az irodalmi szövegek közül lehet konstruált és adaptált szövegeket is alkalmazni. A versek memoritereként szolgálnak. A tanár, az irodalmi szövegek válogatását, a már jól ismert és elismert írók és költők (Móra Ferenc, Gárdonyi Géza, Fehér Klára, Janikovszky Éva, Mészöly Miklós, Weöres Sándor, Nemes Nagy Ágnes, Csanádi Ámre, Csóori Sándor, Szabó Lőrinc, Petőfi Sándor, Zelk Zoltán, Ágh Ástván, Kassák Lajos, Varga Katalin, Gazdag Erzsébet...) alkotásaiból végezze. Szem előtt kell tartani, hogy a kiválasztott szövegek üzenetei összhangban legyenek az oktatási célokkal (amelyeket Az oktatásról és nevelésről szóló törvény sorol fel), az oktatási folyamat elveivel, a kötelező oktatás általános céljaival és eredményeivel (ezeket Az iskolai program általános alapjai taglalja), valamint az anyanyelvtanítás céljaival és eredményeivel (amelyeket ez a dokumentum sorol fel).

A tanulók tevékenysége

1. Játék a betűkkel, a szavakkal és a képekkel. A szavak kombinációja.

A tanuló a hangokat hallja, a betűket és a képeket látja, megfigyeli, összehasonlítja. A képeket szóval, a szavakat képekkel helyettesíti. Megnevezi és olvassa a betűket. A betűkírákó betűiből szavakat, hoz létre. Mondatokat alkot újságból kivágott szavakból, képek alapján mesét talál ki, rejtvenyeket, találós kérdéseket, keresztrejtvényeket fejt meg. Vagdos, hajtogat, ragaszt, rajzot fejez be, díszít, modellez.

2. Rímalkotás

Önállóan alkot rímek sorokat megadott rímek szavak segítségével (pl.: kérek/félek, zár/vár)

3. Meseolvasás

Az órán feldolgozott mese alapján megalkotja saját meséjét.

4. Az elolvasott / meghallgatott szöveggel kapcsolatos szóbeli játékok

Új cím keresése, a történethez másik bevezetést találnak, vagy másképp fejezik be.

5. A leírt élőlények, tárgyak felismerése

Tapasztalatai vagy emlékei alapján leírja a megfigyelt tárgyat, élőlényt, szituációt, helyszínt. A leírás meghallgatása után felismeri a tárgyat, élőlényt, szituációt, helyszínt, stb.

6. Meselánc

Szóbeli mese alkotása ismert szöveg vagy rögtönzött történet alapján.

7. Dramatizáció

Egyszerű beszédsszituációk lejátsszása párokban vagy kisebb csoportokban. Mozgás- és szerepjáték, pantomim stb.

8. Versmondás

Életkorának megfelelő rövid verset mond el.

9. Bábjáték

Rövid jelenetekben vesz részt ismert vagy rögtönzött történet lejátsszásában. A szereplők lehetnek már ismertek, vagy kitaláltak. A kézműködés és a hang szinkronizálásával, valamint a megfelelő hangszínt segítségével keltik életre a bábozat.

10. A szöveg grafikus ábrázolása

A tanításból, az iskolai életből és a szakköri tevékenység tárgyköréből önállóan vagy csoportmunkával kollázs újságot készítenek.

11. Asszociációs játékok

Az adott fogalomra egy vagy több egyszerű asszociációval válaszol, és megpróbálja magyarázni asszociatív gondolkodásmódját.

12. Szótárkészítés

Elkészíti kedvenc szavainak szótárát, vagy a leggyakrabban hallott szavak szótárát.

13. Narráció

Meséket talál ki.

14. Információ használata és információ szervezése

Címár és telefonkönyv készítése és vezetése; a tulajdonában lévő vagy elolvasott könyvek katalógusának elkészítése. Osztálykönyvtár, játéktár, CD-tár készítése.

15. Metanyelvi játékok

Saját nyelv és írás kitalálása és bemutatása másoknak.

16. Szerepcseré

A tanár, eladó, orvos stb. szerepét játssza.

17. Az aktív szókinés gyarapítása

Szólcánt alkot egy-egy szó utolsó hangjával (betűjével) szótagjával. Ellentétes jelentésű azonos alakú vagy rokon értelmű szavakat keres.

18. Játék a hangokkal

Az állatok és a természet hangjainak utánozása. Hangszíne alapján felismeri osztálytársát (Jó reggelt, Kati!).

Megjegyzés:

A felsorolt aktivitásokon kívül a más tantárgyak keretében javasolt tevékenységeket is lehet alkalmazni a magyar nyelv óráin.

A tanár tevékenysége

Nagy jelentősége van annak, hogy a tanító az első ciklusban és az első osztályban több tantárgyat tanít. Ez a sokoldalú felkészültség lehetővé teszi az interdiszciplináris munkaformát a tudás-szerzés, az ismeretek megszerzésénél és az összefüggések feltárásánál. A tanító önállóan dönthet a kezdő olvasás- és írás tanítás módszereiről. A magyar nyelv sajátosságait figyelembe véve azonban ajánlatos, hogy olvasás tanuláskor hangzó-, elemző-, összetevő módszert alkalmazzák, az írástanulás pedig késleltetve, csoportos betutattatással történjen, a nyomtatott betűk elsajátítása után. Az eljárás megválasztásánál a tanítónak szem előtt kell tartania a gyerekek igényeit, elvárásait, valamint az egyes eljárások alkalmazásában meglévő tapasztalatait. A tanító szabadon dönthet a tanítási témák és tartalmak megválasztásáról, és összekapcsolhatja őket más tantárgyak témáival. A korszerű iskolában a tanár szerepe megváltozik és összetettebb. Nemcsak információkat, tényeket és tananyagot közöl, hanem a tanítási folyamat irányítója és a tanítási tevékenységek szervezője is, tehát a pedagógiai kommunikáció egyik partnere.

Ajánlott irodalom

A tanító egyedül dönti el, hogy melyek azok az eszközök és tanszerek, amelyek az előírt eredmények megvalósításához szükségesek. Ehhez felhasználhatja a már létező hazai ábécés-könyveket, olvasókönyveket, munkalapokat és egyéb gyakorlófüzeteket, valamint gyermeklapokat (pl. Mézeskalács, Jó Pajtás, Útravaló).

РУМУНСКИ ЈЕЗИК – LIMBA ROMÂNĂ

(Програм објављен у „Службеном листу АП Војводине”, број 11)

OBJECTIVELE GENERALE ALE ÎNVĂȚĂRII LIMBII ROMÂNE ÎN CLASA I

1. Însușirea comunicării scrise și orale în limba română literară
2. Însușirea intuitivă și exersarea empirică a comunicării orale, a cititului și scrisului, în mod organizat și sistematic
3. La sfârșitul clasei a I-a elevul trebuie să ascultă și citind și să fie capabil să se exprime vorbind și scriind
4. Dezvoltarea comunicării orale și scrise se va asigura prin cultivarea sistematică a vocabularului limbii române și însușirea treptată a normelor de ortografie, ortoepie și punctuație
5. Învățarea limbii române din clasa I primară trebuie să contribuie la formarea deprinderilor fundamentale de muncă intelectuală și crearea nevoii de lectură

A / SECTOARE DE ACTIVITATE

1. Dezvoltarea capacității de receptare a mesajului oral
2. Dezvoltarea capacității de exprimare oral
3. Dezvoltarea capacității de receptare a mesajului scris
4. Dezvoltarea capacității de exprimare scrisă

B / OBIECTIVE OPERAȚIONALE ȘI EXEMPLE DE ACTIVITĂȚI**1. DEZVOLTAREA CAPACITĂȚII DE RECEPTARE A MESAJULUI ORAL**

OBIECTIVE OPERAȚIONALE	EXEMPLE DE ACTIVITĂȚI
La sfârșitul clasei I elevul va fi capabil	Pe parcursul clasei I se recomandă următoarele activități
1.1. să înțeleagă semnificația globală a mesajului oral	– exerciții de ascultare și înțelegere a mesajului ascultat – formulati de răspunsori la întrebări puse – formularea unor întrebări în legătură cu mesajul ascultat
1.2. să sesizeze intuitiv corectitudinea gramaticală a unei propoziții ascultate	– exerciții de corectare greșelilor de exprimare – jocuri didactice de stabilire a acordului dintre adjectiv și substantiv, dintre predicat și subiect / fără referire la terminologia gramaticală/
1.3. să distingă curvintele și sensul lor într-o propoziție dată	– exerciții de limitare a curvintelor într-o propoziție dată – exerciții de stabilire a numărului și a ordinii curvintelor într-o propoziție – exerciții de stabilire a sensului unui cuvânt necunoscut
1.4. să distingă sunetele și silabele dintr-un cuvânt dat	– exerciții de stabilire a sunetelor din structura silabei la sfârșitul rândului – exerciții de stabilire a locului unui anumit sunet în cadrul cuvântului
1.5. să-si concetizeze atenția pentru a asculta mesaje formulate de persoane diferite	– exerciții de ascultare a unor mesaje formulate diferit – exerciții de dialog

2. DEZVOLTAREA CAPACITĂȚII DE EXPRIMARE ORALĂ

OBIECTIVE OPERAȚIONALE	EXEMPLE DE ACTIVITĂȚI
La sfârșitul clasei I elevul va fi capabil	Pe parcursul clasei I se recomandă următoarele activități
2.1. să construiască enunțuri logice	– povestirea unor fapte, întâmplări personale – formulări de întrebări și răspunsuri – descrierea caracteristicilor de bază a unor obiecte și ființe
2.2. să construiască propoziții corecte din punct de vedere gramatical	– exerciții de construire corectă a propozițiilor – exerciții de joc de stabilire a acordurilor gramaticale /fără referire la terminologia gramaticală/
2.3. să integreze cuvintele noi în enunțuri proprii	– jocuri didactice de sinonime, antonime, omonime /fără menționarea terminologiei științifice/
2.4. să despartă în silabe cuvintele care conțin o consoană între două vocale și două /fără referire la regulile fonetice/	– exerciții de formulare a unor cuvinte cu ajutorul unor silabe
2.5. să pronunțe și corect sunetele și cuvintele	– exerciții de pronunțare corectă a sunetelor limbii române, de dicție, jocuri de cuvinte, de rostire a unor enunțuri și exerciții de recitare a unor poezii etc.

3. DEZVOLTAREA CAPACITĂȚII DE RECEPTARE A MESAJULUI SCRIS

OBIECTIVE OPERAȚIONALE	EXEMPLE DE ACTIVITĂȚI
La sfârșitul clasei I elevul va fi capabil	Pe parcursul clasei I se recomandă următoarele activități
3.1. să identifice litere, grupuri de litere, silabe, cuvinte și enunțuri, în textual tipărit și în textual scris de mână	– exerciții de asociere a sunetului cu litera – exerciții de identificare a literelor mari și mici de tipar sau scrise de mână – exerciții de recunoaștere a cuvintelor și a propozițiilor în spațiul grafic și de citire selectivă
3.2. să observe legătura dintre text și imaginile care îl însoțesc	– exerciții de observare a semnificației textului cu ajutorul imaginii
3.3. să asocieze forma grafică a cuvântului cu sensul acestuia	– exerciții de exprimare a înțelesului unor cuvinte într-un text citit – de construire a unor enunțuri cu anumite cuvinte date
3.4. să desprindă semnificația globală a unui text dat	– exerciții de citire conștientă a unor texte date
3.5. să citească în ritm propriu un scurt text cunoscut	– exerciții de citire a cuvintelor pe silabe și citire integrală a cuvintelor
3.6. să manifeste curiozitate pentru lectură	– exerciții de citire și memorare a unor texte în versuri

4. DEZVOLTAREA CAPACITĂȚII DE EXPRIMARE SCRISĂ

OBIECTIVE OPERAȚIONALE	EXEMPLE DE ACTIVITĂȚI
La sfârșitul clasei I elevul va fi capabil	Pe parcursul clasei I se recomandă următoarele activități
4.1. să scrie corect litere, silabe și cuvinte	– exerciții grafice pregătitoare / desenarea, confectionarea modelelor de litere din diferite materiale/ – exerciții de adaptare a unor poziții corecte și comode pentru scris – de scriere corectă a literelor, a silabelor și a cuvintelor
4.2. să construiască în scris scurte propoziții, corecte din punct de vedere gramatical	– exerciții de ordonare corectă a cuvintelor într-o propoziție dată, de corectare a greșelilor de exprimare din punct de vedere gramatical
4.3. să scrie un text corect, lizibil și îngrijit, utilizând semnele de punctuație învățate /punctul, semnul întrebării/	– exerciții de scriere caligrafică a literelor și a cuvintelor, de încadrare corectă în pagină, de apreciere corectă a spațiului dintre cuvinte, de scriere a curvintelor și propozițiilor, de marcarea semnelor de punctuație, de copiere a unor cuvinte, propoziții și fragmente de texte, după cum și exerciții de dictare
4.4. să manifeste interes pentru exprimarea scrisă	– completarea de rebusuri și jocuri de denumire a imaginilor etc.

C / CONȚINUTURILE ÎNVĂȚĂRII**1. FORMAREA CAPACITĂȚII DE CITIRE / LECTURĂ**

- 1.1. Cartea, coperta, foaie, pagină, direcții de orientare în pagină
- 1.2. Litere mici și mari de tipar; grupurile de litere: ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi; alfabetul; citirea curvintelor; citirea propozițiilor; citirea textelor

2. FORMATREA CAPACITĂȚII DE COMUNICARE

2.1. Comunicarea orală

Comunicare / dijagoluri despre viața în școala, familie și mediul înconjurător /; formularea mesajului oral; cuvântul, propoziția și dialogul; discuții libere despre jocuri, jucării, filme de desene animate, filme pentru copii, întâmplări și fapte din viața lor, comportarea civilizată, despre mediul școlar, despre regulile de circulație, reguli de igienă sanitară, ocrotirea mediului înconjurător etc.

2.2 Comunicarea scrisă

2.2.1. Organizarea scrierii

Elemente grafice / linii, puncte, bastonașe, zale, bucle, ovale, semiovale, nodulețe etc. /; litere mari și mici de mână; alfabetul /; scrierea cuvintelor și despărțirea lor în silabe / numai intuitiv, fără cunoașterea regulilor /; scrierea pozițiilor și a unor texte scurte

2.2.2. Ortografia

Scrierea ortografică a cuvintelor; scrierea cu literă mare la începutul rândului și a substantivelor proprii / fără referire la terminologia gramaticală /; scrierea corectă a cuvintelor care conțin grupurile de litere /, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi /; scrierea corectă a cuvintelor care conțin diftongi / oa, ea, ia, ua, uă /; scrierea corectă a cuvintelor care conțin litera x.

2.2.3. Punctuația

Folosirea corectă a semnelor de punctuație: punctual, semnual întrebării, semnul exclamării.

3. ELEMENTE DE CONSTRUCȚIE A COMUNICĂRII

3.1. Propoziția

3.2. Cuvântul

3.3. Silaba

3.4. Sunetele limbii române

D/LECTURA SU PLIMENTARĂ

Poezii și povestiri pentru fete și băieți / Culegere de poezii, povești și povestiri pentru cei mici/. Ținând cont ca mesajul din textele alese să fie în acord cu scopul instrucției (trecut în Legea privind elementele sistemului de instrucție și educație), principiile procesului instructiv, scopul general și rezultatele generale de instrucție obligatorie (trecute în elementele generale din Programa școlară) scopul și rezultatele predării limbii materne (trecute în acest document)

РУСИНСКИ ЈЕЗИК – РУСКИ ЈАЗИК

(Програм објављен у „Службеном листу АП Војводине”, број 11)

Циљ и очековани резултати настави мацеринског јазика на концу прве класе

Циљ настави мацеринског јазика у прве класе је би школар/школарка владао технику читања и писања на елементарном нивоу, а још так и же би го порушало на хасновање јазичних комјешенцијох за организовање и преширивање власних знањох и изражавање искуштва.

Очековани резултати (виходи):

Јазични активносци	По законченоу прве класе школар/школарка:
Јазична рецепција	* препознава виреченја, слова, склади и гласи у руским јазу; * зазберуе информациј, збогауе знања и словник слушауци кратки текст рижних файтох; * розуми едноставни упутства и реагуе на њих на одвитујуци способ; * указуе интерес за слушање кратких уметничких формах; * обачуе вјазу медзи бешеду и небешедними формама комуникациј.
Читане	* овладауе з технику читања на елементарним нивоу – вјаже гласи за букви – вјаже букви до слова – чита виреченје јак цалосц – зна значенје и применуе точку, запјату, викричник, знак питања, два точки – замерковуе цалосц и часци текста (насло и пасуе)

Јазични активносци	По законченоу прве класе школар/школарка:
Јазична продукција	* зазберуе информациј, збогауе спознања и словник читауци кратки текст рижних файтох * доживуе змист пречитаного
Писанја	* зна правилно артикуловац вираз * едноставно и јасно формулуе вираз * сообщуе информациј, поставја питања, дава одвити, толкованја и упутства, приповедац о збуваню зоз власного искуства * зна виражиц власни становиска, идеј, думки, чувства на рижни теми з непосредного одруженја * речитуе, бешедуе по улогах
Интеракција	* виражуе власни потреби почитујуци потреби других * участуе у розгварки тримајуци ше теми * зна гледац слово * ословуе собеседнија на одвитујуци способ * свидоми е улоги положенја цела, гестикулациј и мимики у комуникациј * зна вјслушац собеседнија * зна написац: порученје, писмо, розгледницу, поволанку
Медияција	* зна преформуловац и пренесц основне значенје кратких текстох з помоу вербалних и невербалних средствох
Знања о јазу и књижевносци	* замерковуе значенје јазика и похопуе же розлични јазики маю исту вредносц * препознава гласи и букви мацеринског јазика и писма, обачуе слова јак окремини цалосци, розликуе обвисценја, питања, розкази и позна елементарни правописни и интерпункцијни правила (точка, запјата, два точки, викричник, знак питања); - вельку букву на початку виреченја и при писаню власних менох * збогауе словник
Медийска писменосц	* позна и хаснуе розлични медиј индивидуалних и масовних комуникацијох котри наменени информованю, образованю и за забаву * зна на елементарним нивоу потолковац својо становиско при вибору медијског змисту/порученја

* Циљ и очековани резултати (виходи) дефиновани у складзе зоз принципима котри понука документ Совету Европи „Заседнички референтни рамик за учење, наставу и свалуашню јазика”⁶ Вецей о тим мож видзиц и у „Опште основе школског програма”, радни нацрт, Министарство просвете и спорта Републике Србије, Просветни преглед, Београд, април 2003.

6 Council of Europe (2001): Common European Framework of Reference for Languages: Learnig, teaching, assessment. UK: Cambridge University Press

Можливи оперативни програм руского языка за першу класу:**Перша класа**
(5 годзини тижньово)**Предходни випитованя**

Випитоване способносцох каждого школяра за беседну комуникацию (богатство словника, одступаня о литературного языка, локална беседа, беседни недостатки, розвиток виреченя, ритм беседи, коректност вида, слуха); випитоване способи школяра у рукованю зоз прибором за рисоване и писане (дробна моторика руки); прилапйоване ліворукосци и праворукосци як датосци без виправляня; випитоване познаваня буквох, читаня и писаня и способносци за замерковйоване деталюх и репродуковане кратшей приповедки.

Пририхтоване за читане и писане

Вежби у припатраню, замерковйованю и описованю (людзох, предметох, животиных, сликох, рушаючи од конкретного живого гу предметному и апстрактному).

Вежби у слуханю беседи (учителя, товариша, спикера), гласох и звукох. Вежби у усним виловйованю (шлебодне приповедане, преприповедоване, приповедане на основі видзень предметох, сликох, филмох, подійох);

Правилна артикуляция гласох; богацене словника и активоване пасивного словника; консолидоване виреченя; анализа гласовней структури слова; вежбане руки, длані и пальцох и їх координация потребна за писане; правилне тримане руки и цела. Вежбане елементох писаних буквох.

Учене читаня и писаня**Читане**

Усвойоване стандартного вигваряня гласох и звукового составу словох – пририхтоване за читане (одредзоване места каждого гласа у словох; вигваряне словох и виреченьох; аналітично-синтетични вежби (усно и на тексту); розвиване чувства за виречене.

Паметане и препознаване форми буквох (припатране и препознаване форми велькей и малей буквы источашне); виробок друкованих буквох, правене и рисоване апликацийох; писане буквох поєдинечно, у словох и у виреченьох. Повязоване буквох до словох и виреченьох. Считоване. Думкове обєдинюване текста як целосци.

Читане и преприповедоване прочитаного.

Шлебодна розгварка о актуалних подійох, жаданюх и интересованюх школярох, сообщоване рижних вистокх, припатране и описоване природи, явеньох и сликох; приповедане сказкох, баснох, приповедкох, анагдотох; загадки и присловки; зміст кратких филмох, тв-емисийох и прочитаних текстох; розгварка або інтерпретация власних дожицох, свойого попатрунка або думаня о дачим; наводзене школяра же би шлебодно виношел свойо думане, же би самостойно формуловал свойо одношене гу дачому; наводзене школяра же би ше виражовал з подполним виреченьом.

Писане

Вежбане правильного писаня.

Писане буквох поєдинечно, у словох и виреченьох. Систематичне вежбане у писаню и повязованю буквох.

Вежби у писаню: переписоване, диктат, автодиктат, самостойне составяне виреченьох. Переписоване зоз задатком; писани одвит на поставене питане. Писане без ценкей и грубей линіи, без викошованя буквох, правильна форма каждой буквы.

ЯЗИК**Граматика**

Замерковйоване виреченьох, словох и гласох як окремих єдинкох и їх медзисобного одношеня.

Обачоване улоги гласа у розликованю значеня словох.

Розликоване виреченьох як обвисценя, йийаня и розказу з виіваряньом (инїонацио) и їх йїейознаванє на слух и у йїексію.

Вигваряне и писане гласох, а окреме: дь, ть, г, х.

Писане буквох я, є, ї, ю, ь у розличних позиційох у словох (на початку, у штрєдку и на концу слова).

Правопис

Хасноване велькей початней буквы на початку виреченя, при писаню особних менох и презвискых, менох населеньох и улїцох у котрих жию школяре.

Правилне подписоване (перше мено а вец презвиско).

Хасноване точки на концу виреченя.

Обачоване места и функций точки, запяты, викричїнка и знака питаня у виреченьох.

Водзаци рахунку же би порученя вибраних текстох були у складзе зоз цїлями образованя (хтори наведзени у Закону о основних системах образованя и воспитаня), принципами образовного процесу, общими цїлями и общими результатами обовязного образованя (наведзенима у Общих основах школскей програми) и цїлями и результатами настави з мацеринского языка (наведзенима у тим документу).

КНІЖОВНОСЦ

1. М. Будински, Новорочна сказка
2. И. Г. Ковачевич, Чи хмарка чи загадка
3. М. Ковач, Коваль
4. М. Ковач, Шицких любим
5. Г. Костельник, Стари але здрави
6. М. М. Кочиш, Лесов дохтор
7. М. Канюх, Розум сєкол на пашу
8. Й. Й. Змай, Жаба чита новини
9. Сераф. Макаї, Яр, яр
10. М. Павлович, Жимно було
11. Д. Радович, Тужибаба
12. М. Рамач, Яки вельки швет
13. Я. Рац, Мудра мачка
14. М. Римар, Розчитованя
15. М. Римар, Сказков заглавчок
16. Лб. Ршумович, Ау, але школа згодна
17. С. Саламон, Мацерино злато
18. Г. Сковорода, Пчолы и шершень
19. Лб. Толстой, Двое товарише
20. Ш. Чакан, Коритнякова порада
21. Нар. припов. Дїдо и цвїкла
22. Басна, Лев и миша
23. Басна, Цвєрчок и брамушка
24. Басна, Когуцик, златни гребенчок
25. Єрменска прип. Осем шапки
26. Україн. прип. Рукавички
27. Сливковїца, по вибору
28. Руска нар. писня, по вибору
29. Руска нар. прип. по вибору
30. Руска нар. прип. по вибору
31. Руска нар. прип. по вибору
32. Руска нар. прип. по вибору

Домашня лектира

1. Вибор з рускей нар. и умет. прози
2. Вибор з рускей нар. и умет. поезїи
3. Сказки, басни, прип. (зборнїк)

Читане

Правилне и чечне читане наглас виреченьох и кратших текстох з розуменьом прочитаного. Оспособйоване школярох же би при читаню обачовали и правели логични павзи и же би читали у складзе зоз знаками интерпункций (точка, запята, викричїнк, знак питаня).

Прилагодзоване гласа ситуаций котра ше описує (гласно и сцїха, швидше и помалше, спомалшено; прилагодзоване моци гласа спрам слухачох. Читане диалогох; читане и виводзене драматизованого текста по улогах и напамят научених кратших текстох. Рецитоване з правильним вигваряньом стихох (природни темпо, наглашка, без „шпиваня”).

Уводзене школярох до читаня у себе виреченьох и кратших смислових текстох з поглядованьом же би інтерпретовало текст (предходне звладоване читаня наглас).

Привиковане на правилне дихане, тримане цела и формоване гигиєнских навикнуцох при читаню.

Робота на тексту

Замерковљиване наслова књижки и тексту, мена и презвиска автора, зледање и знаходзене у змисту и илустрацијох у књижки.

Одвити на питања о змисту пречитаного виреченя, пасусу, виривка, епизоди, сказки, басни, писні. Замерковљиване и розумене характеристичних часцох у тексту. Преприповедоване пречитаного з помоцу питаньох и одвитох, детальне приповедане кратших текстох. Скрацене и зжате приповедане длугих текстох на основи направеного плана.

Замерковљиване просторних и часових одношеньох (дзе, кеди), и сущних поединосцох у опису ествох и природи. Обачоване главних подобох и їх поступкох и прикметох. Обачоване основних емоционалних ситуацијох (радосне, шмишне, смутне). Препознаванне приповедки, писні, сказки, басни, загадки и присловки.

Поняца

При обробку књижовних ділох усвоїц шлідуюци понятия: глас, буква, знак, виречене, пасус, знаки интерпункції (точка, запята, викричник, знак питања), стих, строфа, писня, збуваня, место, час и рядошлїд збуваня, приповедка, басна, сказка, присловка, загадка, особа и подоба, вонкашні випатрунок.

КУЛТУРА ВИСЛОВЇОВАНЯ

Усне висловљиване

Преприповедоване змисту кратших и єдноставнейших текстох з буквара, читанки, часопису, театралних фалатох, филмох, радио и ТВ емисийох за дзеци того возросту – спрам плану составеного з детальних питаньох (хто, цо, дзе, кеди, як, прецо) и спрам плану составеного з пообщених питаньох.

Приповедане о подїйох з родит. дому, школи, вилету, бавеня и подобне. Приповедане спрам шору сликох и спрам єдней слики, по плану у формі питаньох.

Описоване єдноставних предметох. Описоване людзох и животиных, рошлїнох, зявеньох. Обачоване и меноване рижних характеристикох (форма, фарба, димензия и под.)

Идентитет: Меноване и описоване особох, животиных, рошлїнох, предметох, зявеньох. Обачоване и меноване рижних характеристикох (форма, фарба, велькоsc). Приповедане о себе.

Одредзєня простору (блізко-далеко, ту-там, тадзи-тамадз) и часу (теди-тераз, такой-после, було-будзе).

Комуникация: Представянє, упознаванє, здравканє.

Богаценє словніка школярох з помоцу рижних язичних бавискох.

Писанє висловљиване

Преписованє словох и кратших виреченьох з напредок одредзєним задатком. Писани одвити на питања. Писани питања на задани одвити.

Кратки диктати: диктат з дополньованьом, творчи диктат, автодиктат.

Вежби за звладованє основних правописних погледованьох, хаснованє интерпункції и велькей букви. Писанє двозначних вокалских буквох и писанє гласох з двома знаками, хаснованє мегкого знака.

Естетика писаня: уцагнути пасус, маргини з двох бокох, правилиносц форми буквох, уєдначеня велькоsc буквох.

Пейц домашні писани задатки и їх анализа на годзинох у другим полпрочу.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК – SLOVENSKÝ JAZYK

(Програм објављєн у „Службеном лисћу АП Војводине”, број 11)

Ўводне напomenutia

Pre intelektuálny, emocionálny a sociálny rozvoj žiaka materinský jazyk má dôležitý význam. Vo všetkých situáciách a v každej životnej etape komunikácia bez jazyka sa ťažko dá zamyslieť. Od kvality komunikácie vo veľkej miere závisí prosperita jednotlivca, ba aj spoločnosti vôbec.

Materinský jazyk umožňuje žiakovi, aby nadobudol vedomie o sebe, iných a prostredí rozvíjajúc tak seba dôveru a sebaistotu.

Myslenie a jazyk sú nerozlučne späté. Rozvíjanie jazykových kompetencií je priamo späté tak s rozvojom poznávacích schopností, ako aj s rozvojom myslenia. Učenie jazyka, jazykových štruktúr a funkcií je účinnejšie, keď sa

jazyk predstaví ako prirodzene funkčný prostriedok komunikácie a nie keď sa jazykové konvencie učia izolovane a mimo kontextu.

Zároveň v každej chvíli sa musí mať na zreteli, že vedomosti získané vo výučbe materinského jazyka predstavujú základné predpoklady na zdolanie učiva ostatných predmetov. Rozličné formy využívania jazyka sa tiež zvel'ad'ujú výučbou ostatných predmetov.

V tomto dokumente ciele a výsledky pre slovenský jazyk definované sú v súlade s Osnovami školského programu. Predstavené sú vo 8 kategóriách: (1.) jazyková recepcia, ktorá zahŕňa počúvanie a čítanie, (2.) jazyková produkcia, ktorá zahŕňa ústne vyjadrovanie a písanie, (3.) interakcia, (4.) meditácia, (5.) interpretácia – interakcia s textom, (6.) vedomosti o jazyku, (7.) vedomosti o literatúre, (8.) médiová gramotnosť.

Výučba slovenského jazyka má byť pre žiakov prameňom radosti a pôžitku. Aj keď sa stupeň radosti nemôže jednoducho vymerať, môže sa posilniť a podnetne nan vplývať prostredníctvom nových vedeckých a metodologicky založených a dobre zosúladených prístupov výučby.

CIELE A VÝSLEDKY VÝUČBY SLOVENSKÉHO JAZYKA NA KONCI PRVÉHO ROČNÍKA

Cieľ výučby slovenského jazyka v prvom ročníku je, aby si žiak osvojil techniku čítania a písania, teda jeho základy, ako aj ostatné jazykové kompetencie (rečové prejavy) kvôli úspešnej komunikácii (úspešnému dorozumievaniu), aby pri čítaní porozumel rôznorodým textom, s cieľom prehľbovania vlastných vedomostí a výmeny vlastných skúseností.

VÝSLEDKY VÝUČBY SLOVENSKÉHO JAZYKA NA KONCI PRVÉHO ROČNÍKA

Jazykové aktivity		Na konci prvého ročníka žiak:
Jazyková recepcia	Počúvanie	– pozná vetu, slová, slabiky a hlásky v slovenskom jazyku – chápe jednoduché pokyny (napr. didaktické) a reaguje na ne zodpovedajúcim spôsobom – nadobúda schopnosť počúvať krátke texty rôznych druhov v súlade s jeho vekom, zoskupuje informácie, obohacuje svoje vedomosti a slovnú zásobu – všima si spätosť hovoru s neslovnými tvarmi dorozumievania
	Čítanie	– osvojuje techniku začiatočného čítania: – pozná vzťah: hláska- písmeno – spája písmená do slov – pozná a číta vetu ako celok – rozlišuje znaky interpunkcie: bodku na konci vety, čiarku, výkričník, otáznik – všima si celok a časti textu (názov a odstavce) – číta s porozumením – číta krátke texty rôznych druhov v súlade s jeho vekom, zoskupuje informácie, obohacuje svoje vedomosti, a slovnú zásobu a tým podnecuje svoju obrazotvornosť (predstavivosť) – správne vyslovuje slová s dlhými a krátkymi samohláskami
Jazyková produkcia	Ústne vyjadrovanie	– správne vyslovuje hlásky, slová, výrazy a správne prízvučuje vetu – tvorí jednoduché vety s dôrazom na správne poradie vo vete (podľa obrázku a série obrázkov) – vie vyrozprávať vlastný zážitok, vie podať informáciu, jednoduché vysvetlenia alebo pokyny – vyjadruje svoje myšlienky, idey, city a postoje súvisiace s danou témou z každodenného života – recituje a striedavo opakuje text v priestore (dratizácia)
	Písanie	– pozná tlačené písmená a píše písanými písmenami – správne tvaruje a spája písmená pri písaní – oddelene píše slová vo vete – píše jednoduché, úplné vety – používa bodku pri písaní a výkričník, otáznik, čiarku pri odpisovaní

Jazykové aktivity	Na konci prvého ročníka žiak:
	– správne používa veľké písmeno na začiatku vety a pri písaní vlastných mien a mien osád – rozlišuje názov a odseky – správne sa podpisuje – píše krátke texty na rôzne témy: z vlastnej skúsenosti, zo sveta fantázie... – používa diakritické (rozlišovacie) znamienka: dĺžeň, mäkčeň; dve bodky (ä) iba pri niektorých slovách
Interakcia	– hlási sa k slovu, oslovuje spolubesedujúceho zodpovedajúcim spôsobom – pozorne počúva spolubesedujúceho a neskáče mu do reči – účinkuje v rozhovore majú na zreteli tému rozhovoru – gestikuluje zodpovedajúcim spôsobom – kladie otázky a dáva odpovede v súlade so svojim vekom a schopnosťami – formuluje otázku tak, aby dostal hľadanú informáciu, dáva úplné odpovede... – hľadá vysvetlenie, keď mu niečomu nerozumie – vie uskutočniť telefonický rozhovor (vie prevziať a vybaviť telefonát) – vie napísať odkaz, pohl'adnicu
Mediácia	– vie pozmeniť a odovzdať obsah kratších textov prostredníctvom verbálnych (slovných) a neverbálnych (neslovných) prostriedkov – vie pomenovať text, obrázok a komiks
Interpretácia textu	– používa vlastné poznatky a skúsenosti, ktoré mu umožnia pochopiť prečítané – určuje hlavné postavy, čas a miesto konania deja – odlišuje ústredné postavy s kladnými a zápornými vlastnosťami – vyjadruje vlastný dojem, mienku a postoj o prečítanom – líši skutočnosť od fantázie
Jazyk	– chápe význam jazyka, má predstavu, že sú aj iné jazyky, ktoré majú svoju hodnotu a treba si ich uctievať – pozná hlásky a písmená v slovenčine, všima si slovo, ako celok, vie rozdeliť slová na slabiky, všima si vetu, ako celok – pozná oznamovaciu a opytovaciu – líši kladnú od zápornej vety – vie postrehnúť slová s podobným významom a slová opačného významu – má aktívnu a pasívnu slovnú zásobu v súlade s jeho vekom – vie správne napísať niektoré slová: s dvojhĺskami ia, ie, iu, ô; slová so samohláskou ä; slová v ktorých sa vyskytujú mäkké slabiky de, te, le, ne, di, ti, li, ni – píše písmená a neskoršie slová podľ a diktátu
Pojmy z literatúry	– pozná základné druhy literárneho vyjadrovania (verš a próza; básen a rozprávka)
Mediálna gramotnosť	– pozná a používa rozličné médiá (napr. noviny a časopisy, filmy, TV vysielania, CD a pod. médiá určené det'om) kvôli informovaniu, učeniu a zábave – vie vyjadriť svoj postoj voči určitému druhu mediálneho obsahu a opodstatniť ho

Tematické celky a obsahy

Prostredníctvom troch veľkých tematických celkov (spoločných pre všetky oblasti) predmety v prvom ročníku – JA – INÍ – OKOLIE sa realizujú nasledujúce učebné obsahy:

- 1) Ústna komunikácia (počúvanie, rozprávanie, interakcia, mediácia);
- 2) Interpretácia/interakcia s textom/obrázkami;
- 3) Národná kultúra;
- 4) Vedomosti o jazyku: slovenský jazyk – základné poznatky;
- 5) Mediálna gramotnosť.

Dôležité napomenutie: Všetky učebné obsahy sa realizujú spracovaním krátkych textov rozličných druhov a foriem, ktoré sú prispôbené veku žiakov. Texty môžu byť originálne alebo preložené; literárne alebo iné jazykové prejavy (prosa, pod'akovanie, blahoželanie...); autorské alebo vybrané z l'udovej

(ústnej) slovesnosti. Literárne texty treba vybrať z diel známych detských spisovateľ'ov (napríklad: Daniel Hevier, Miroslav Demák, Elena Čepčeková, L'udmila Podjavorinská, Krista Bendová, Mária Haštová, Pavel Mučaji, Juraj Tušiak, Mária Ďuričková, Mária Rázusová-Martáková...).

Aktivity žiakov⁷

1) Hry so slovami a obrázkami.

Počúva slová a vety, pozoruje, porovnáva a manipuluje obrázkami. Podľ a obrázok tvorí vety, rieši hádanky primerané veku. Vystrihuje, zohýna, lepí, dokresľuje, zdobí, modeluje.

2) Vysvetľovanie významu slovies demonštrovaním.

(Sedieť, stát, chodiť...).

3) Nacvičovanie dialógov.

Nacvičovanie dialógov môžeme vykonať za pomoci bábok. Keď dialóg dobre nacvičíme, príležitostným rozdelením textu žiakom, môžeme dialóg pozmeniť na scénku. Scénky (stretnutie žiakov) prostredníctvom ktorých nacvičíme pozdravy, oslovenie, zoznamovanie sa s iným a zoznamovanie s druhou osobou, využijeme na zdolávanie kontaktočných formúl a zvrátov, ktoré sa v jednotlivých situáciách používajú.

4) Cvičenia odpovede na otázky a kladenie otázok.

Samostatne odpovedajú na otázky a na základe daných viet tvoria otázky.

5) Obrazotvornosť.

Na základe vypočítaného opisu poznáva bytosti, predmety, situácie, prostredie...

6) Recitovanie.

Recituje kratšiu báseň primeranú svojmu veku.

7) Bábkové hry.

Zúčastňuje sa v realizácii jednoduchých kratších scén bábkového divadla so známymi alebo vymyslenými postavami alebo obsahmi, napodobňuje pohyby rúk a moduluje hlas kvôli oživovaniu bábk.

8) Grafické formovanie textu.

Samostatne alebo v skupine robí kolážové noviny na témy z výučby, školského života a vol'ných aktivít.

9) Hra asociácií.

Tvorí asociácie jedným alebo niekoľkými slovami k ponúknutému pojmu pokúšajúc sa pritom vysvetliť také asociácie rozmyšľanie.

10) Hry výmeny miesta.

Hrá úlohu učiteľa, predavača, lekára...

11) Obohacovanie aktívnej slovnej zásoby.

Zúčastňuje sa v tvorení hovorovej reťaze počínajúc slovo hláskou/slabikou, ktorou sa končí predchádzajúca... Vyhľadáva slová opačného významu, zdobeniny, synonymá atď.

12) Hlasové hry.

Napodobňuje zvuky z prírody a „reč“ zvierat. Spoznáva priateľa iba podľ a farby hlasu (Vieš kto hovorí?).

13) Reprodukcia obsahu obrázkov.

Samostatne ústne vie reprodukovať obsah znázornený na obrázku.

14) Cvičenia nahradzovania.

Samostatne používa zámená namiesto podstatných mien, samostatne tvorí množné číslo podstatných mien.

15) Didaktické hry.

Účinkuje v didaktických hrách.

16) Cvičenia dopĺňania.

(Na vizuálny podnet) samostatne dopĺňa neúplné vety: Stromček je (zelený). Kamióny sú (veľké).

17) Riešovanie hádaniek.

Na základe krátkeho opisu samostatne rieši hádanku. (Je zelené. Má ozdoby. Ozdoby sú pestré. Čo je to? /stromček/. Ona je stará. Je dobrá. Je chorá. Má rada deti. Kto je to? /babka/...

18) Formy spoločenského styku.

Samostatne využíva frazeologické zvraty a ustálené slovné spojenia pri vyjadrení pozdravu, pod'akovania, ospravedlnenia...

19) Významové okruhy slov.

Samostatne vyrad'uje slová, ktoré do danej skupiny nepatria. Napríklad: kohút, moriak, hus, kôň, kačica.

⁷ Tu sú napočítané iba niektoré aktivity, ktorými m'žeme uskutočniť určené výsledky pre prvý ročník. Aktivity sú usporiadané voľným poradím a možno im zmeniť tvar a prispôbiť ich špecifickým potrebám žiakov.

NAPOMENUTIE:

Vedl'a týchto špecifických aktivít na hodinách slovenského jazyka môžu sa používať aj aktivity, ktoré sú napočítané v iných vyučovacích predmetoch.

Aktivity učiteľ'a

Schopnosť a privilégia učiteľ'a, aby prednášal tento predmet v prvom stupni a prvom ročníku má zvláštny význam. Viacpredmetová uschopnosť umožňuje interdisciplinárny spôsob práce vo formovaní, upevňovaní a interakcií vedomostí. Učiteľ' si sám volí metódu, ktorú uplatní vo výučbe. Pri vol'be metódy učiteľ' má na zreteli potreby detí, s ktorými pracuje, ich vedomosti ako aj vlastné skúsenosti pri použití jednotlivých metód. Robí si vol'ný výber z ponúknutých tém a obsahov a spája ich s témami a obsahmi iných predmetov.

V súčasnej škole sa úloha učiteľ'a mení a stáva zložitejšou. Jeho úloha učiteľ'a zostáva, ale okrem toho, že poskytuje informácie, prednáša učivo a prezentuje obsah, on vedie proces výučby a organizuje aktivity vo výučbe, a tak sa stáva jedným z partnerov v pedagogickej komunikácii.

Učebné pomôcky

Nástenné obrazy, vizuálny materiál k cvičeniam, bábky a obrázky vhodné na spracovanie dialógov, školské veci, rôzne druhy kartičiek, obrázkové učebnice, hračky, fólie...

Odporúčaná literatúra

Učiteľ' si sám volí potrebnú literatúru a vyučovacie prostriedky na realizáciu predpísaných výsledkov. Tiež si sám volí texty z jestvujúcich šlabikárov, čítaniek, pracovných zošitov, časopisov pre deti (Zornička, Včielka, komiks...). Dbať na to, aby odkazy zvolených textov boli v súlade s cieľmi vzdelávania (ktoré sa uvádzajú v Zákone o základoch systému výchovy a vzdelávania), princípmi vzdelávacieho procesu, so všeobecnými cieľmi a všeobecnými výsledkami povinného vzdelávania (ktoré sa uvádzajú vo Všeobecných základoch školského programu) a s cieľmi a výsledkami výučby materinského jazyka (ktoré sa uvádzajú v tomto dokumente).

HRVATSKI JEZIK

(Program objavljen u „Službenom listu AP Vojvodine“, broj 11)

Uvodne napomene

- Za intelektualni, emocionalni i socijalni razvoj učenika, materinski jezik ima bitni značaj. U svim situacijama i u svakoj životnoj dobi, komunikacija bez jezika je teško zamisljiva. Od kvalitete komunikacije u velikoj mjeri ovisi prosperitet pojedinca, pa i društva u cjelini.
- Materinjski jezik omogućuje učeniku stvaranje svijesti o sebi, drugima i okruženju, istodobno razvijajući samopoštovanje i samopouzdanje.
- Mišljenje i jezik su bitno povezani. Razvijanje jezičnih kompetencija u izravnoj je vezi s razvojem saznanih sposobnosti uopće, kao i s razvojem mišljenja u najširem smislu riječi. Učenje jezika, jezičnih struktura i funkcija značajno je efikasnije kada jezične konvencije uče izoliran izvan konteksta.
- Istodobno u svakom trenutku mora se mati na umu da znanja stečena u nastavi materinskog jezika predstavljaju neophodnu osnovu za nastavu i učenje u svim drugim oblastima i predmetima. Različiti vidovi uporabe jezika također se unapređuju nastavom ostalih predmeta.
- U ovom dokumentu ciljevi ishodi za hrvatski jezik definisani su u suglasju s Općim osnovama školskog programa. Oni su predstavljeni u osam kategorija: 1. jezična recepcija, koja uključuje slušanje i čitanje, 2. jezična produkcija, koja uključuje govor i pisanje, 3. interakcija, 4. medijacija, 5. interpretacija (interakcija sa tekstom), 6. znanja o jeziku, 7. znanja o književnosti i 8. medijska pismenost.
- Nastava hrvatskog jezika za učenike treba predstavljati izvor zadovoljstva. Iako se stupanj zadovoljstva i uživanja ne može jednostavno izmjeriti, može se uočiti, a samim tim i poticati kroz nove, znanstvene i metodološki utemeljene i dobro usaglašene pristupe nastavi.

CILJ I ISHOD NASTAVE HRVATSKOG JEZIKA
NA KONCU PRVOG RAZREDA

Cilj nastave hrvatskog jezika u prvom razredu jeste da učenik savlada tehniku čitanja i pisanja elementarnoj razini, kao i da potiče korišćenje jezičnih kompetencija za organiziranje i proširivanje vlastitih znanja i izražavanja iskustava.

Jezičke aktivnosti		Po završetku prvog razreda učenik:
Jezička recepcija	Slušanje	– identificira rečenice, riječi, slogove i glasove u hrvatskom jeziku – razumije jednostavne upute i reagira na njih na odgovarajući način – sluša kratke tekstove različitih vrsta primjerene uzrastu, prikupljajući informacije, bogateći znanja i rječnik – <i>uočava vezu govora s neverbalnim oblicima komunikacije</i>
	Čitanje	– vlada tehnikom početnog čitanja: – vezuje glasove za slova – vezuje slova u riječ – čita rečenicu kao cjelinu – poštuje točku, zarez, upitnik, uzvičnik, dvije točke – uočava cjelinu i dijelove teksta (naslov i pasuse) – razumije pročitano – čita kratke tekstove različitih vrsta primjerene uzrastu, prikupljajući informacije, bogateći znanja, maštu i rječnik
Jezička produkcija	Govor	– pravilno izgovara glasove, riječi i izraze i pravilno intonira rečenicu – jednostavno i jasno formulira iskaz – saopćava informacije, daje jednostavna objašnjenja i upute, priča o događaju iz osobnog iskustva – izražava misli, ideje, osjećanja i stavove o raznim temama iz neposrednog okruženja i svijeta mašte – recitira, govori po ulogama
	Pisanje	– piše štampanim i pisanim slovima na pismu hrvatskog jezika – pravilno oblikuje slova i povezuje ih u riječi – odvaja riječi prilikom pisanja – piše jednostavnim, potpunim rečenicama – pravilno upotrebljuje točku, upitnik, uzvičnik, zarez (pri nabrajanju) – rabi veliko slovo na početku rečenice i u pisanju vlastitih imena i imena naselja – izdvaja naslov i pasuse – pravilno se potpisuje – piše kratke tekstove sa različitim namenama zasnovane na vlastitom iskustvu i svijetu mašte
Interakcija		– zna tražiti riječ i oslovljava sugovornika na odgovarajući način – sudjeluje u razgovoru držeći se teme – vodi računa o stavu tijela, gestikulaciji i mimici – postavlja pitanja i daje odgovore pridržavajući se konverzacijskih uzusa (2) – traži objašnjenje / ponašanje onoga što ne zna, ili mu nije jasno – umije obaviti telefonski razgovor pozvati nekoga i odgovoriti na poziv) – zna napisati poruku, pismo, razglednicu, pizivnicu
Medijacija		– umije preoblikovati i prenositi sadržaje kraćih tekstova uz pomoć verbalnih i neverbalnih sredstava – daje naslov tekstu, slici, stripu
Interpretacija / interakcija sa tekstom/		– koristi vlastito znanje i iskustvo da bi razumio ono što čita – izdvaja glavne aktere, vrijeme i mjesto radnje i slijed događaja – razlikuje pozitivne od negativnih junaka – izražava vlastiti utisak/mišljenje/ stav o pročitanoj – razlikuje stvarno od imaginarnog

Jezičke aktivnosti	Po završetku prvog razreda učenik:
Znanja o jeziku	– shvaća značaj jezika, shvaća da postoje različiti jezici i da oni imaju istu vrijednost – prepoznaje glasove hrvatskog jezika i slovo – uočava riječi kao posebne cjeline, uočava rečenicu kao cjelinu – razlikuje obavještajnu, upitnu i uzvičnu rečenicu – razlikuje jesnu i niječnu rečenicu – uočava skupove <i>ije i je</i> – uočava da neke riječi imaju isto značenje: – uočava riječi suprotnog značenja – poseduje aktivan i pasivan rječnik koji odgovara njegovoj dobi
Znanja o književnosti	– razlikuje osnovne vrste književnog izražavanja (stih i proza, pjesma i priča)
Medijska pismenost	– poznaje i koristi različite medije (npr. novine i časopise, filmove, TV emisije, kompakt-diskove i sl. namjenjeno djeci) radi informiranja, obrazovanja i zabave – obrazlaže na elementarnoj razini svoj stav u obranu medijskih sadržaja /poruka (npr. dopada mi se/ne dopada mi se i zašto)

(1) Pojedinačno nabranje/izdvajanje ishoda predstavljenih u tablici ne znači da se oni realiziraju izolirano, svaki za sebe, naprotiv tijekom svake nastavne aktivnosti istodobno se radi na realizaciji nekoliko ishoda, odnosno grupa ishoda.

Tematske cjeline i sadržaji

Kroz tri velike tematske cjeline (zajedničke za sve oblasti / predmete u prvom razredu) – JA, DRUGI, OKRUŽENJE – realiziraju se sljedeći nastavni sadržaji:

1. Početno čitanje i pisanje - usvajanje štampanih i pisanih slova latinice; Savladavanje tehnike početnog čitanja i pisanja;
2. Usmjena komunikacija (govorenje; slušanje; interakcija; medijacija)
3. Interpretacija - interakcija sa tekstom;
4. Znanja o jeziku;
5. Znanja o književnosti;
6. Medijska pismenost;

Važna napomena:

Svi nastavni sadržaji realiziraju se na kratkim tekstovima različitih vrsta i formi, prilagođenim dobu učenika. Tekstovi mogu biti originalni ili prevedeni; književni ili neknjiževni; iz autorske ili iz narodne (usmene) književnosti. Književne tekstove treba odabrati iz korpusa poznatih i priznatih pisaca za djecu. (npr. Vesna Parun, Sunčana Škrinjar, Zvonimir Balog, Nada Zidar Bogadi...)

Aktivnosti učenika

1. **Igre slovima, riječima i slikama. Igre slovnih kombinacija**
Sluša, promatra, uspoređuje i manipulira slovima i slikama. Imenuje i čita slova. Pravi riječi od slova, rjeđa sлагalice od slova i slika, pravi rečenice od riječi isječenih iz tiska, izmišlja priču na osnovu slike, rješava rebuse, zagonetke, pitalice, križaljke (prilagođene dobu učenika). Sječka, savija, lijepi, docrtava, ukrašava, modelira.
2. **Rimovanje riječi i grupa riječi**
Samostalno osmišljava stihove uz pomoć ponuđenih rimovanih riječi (npr. snijeg/brijeg, svukuda/tuda i slično).
3. **Osmišljavanje priče**
Osmišljava vlastitu priču u čijem je sadržaju globalna shema bajke, priča koja je obrađena na satu.
4. **Govorne igre inspirirane doživljajem pričitano / odslušano tekst**
Može dati drugačiji naslov, izmisli drugačiji početak ili konac ponuđenog teksta.
5. **Slikovno dočaravanje; pogađanje opisanog**
Opisuje, na osnovu onoga što je vidjelo, doživjelo, osjetio, čega se sjeća ili što želi, bića, predmete, situacije, prostore... Na osnovu odslušano opisa prepoznaje bića, predmete, situacije, prostore...

6. Ulančavanje riječi

Aktivno sudjeluje u lancu pričanja poznate i izmišljene priče.

7. Dramske igre

Uz instrukcije, realizira jednostavnije govorne uloge sudionika dramske radnje u grupnoj scensko-izvođačkoj aktivnosti. Igre pokretom, pantomima, igre uloga...

8. Recitiranje

Recitira kraću pjesmu primjerenu uzrastu.

9. Lutkarske igre

Sudjeluje u realizaciji jednostavnih kraćih scena lutkarskog kazališta, s poznatim ili izmišljenim likovima ili sadržajima, sinhronizirajući pokrete ruku i modulacije glasa u ozivljavanju lutke.

10. Grafičko oblikovanje teksta

Samostalno ili u grupi pravi kolaže novine na teme iz nastave, školskog života i slobodnih aktivnosti.

11. Igre asocijacije

Odgovara jednostavnim asocijacijama u vidu jedne ili nekoliko riječi na ponuđeni pojam, uz pokušaj objašnjenja takvog asocijativnog razmišljanja.

12. Pravljenje riječnika

Pravi riječnik svojih omiljenih riječi ili riječnik riječi koje najčešće čuje.

13. Naracija

Izmišlja priče.

14. Korišćenje informacija i organiziranje informacija

Formira i vodi adresar i telefonski podsjetnik; pravi katalog knjiga koje ima (ili ih je pročitao). Pravi biblioteku odjela, igroteku, cedeteku i sl.

15. Metajezikičke igre

Osmišljava vlastiti jezik/pismo i predstavlja ih drugačije.

16. Igre zamjene mjesta

Igra ulogu učitelja, trgovaca, lječnika...

17. Bogaćenje aktivnog riječnika

Sudjeluje u održavanju govornog niza započinjući riječ glasom / slogom kojim je završena prethodna. Traži riječi suprotnog značenja, riječi koje znače umanjeno, riječi istog oblika, a različitog značenja, itd.

18. Glasovne igre

Podražava zvukove iz prirode i „govor“ životinja. Prepoznaje drugara samo po boji glasa. (Znaš li tko govori?)

NAPOMENA:

Uz ove specifične aktivnosti, na satovima hrvatskog jezika mogu se koristiti i aktivnosti koje su pobrojane u drugim predmetima.

Aktivnosti nastavnika

Sposobnost i privilegija učitelja da predaje više predmeta u prvom ciklusu u prvom razredu ima poseban značaj. Ta višepredmetna osposobljenost omogućuje interdisciplinarni način rada u formiranju, učvršćivanju i povezivanju znanja. Učitelj sam odabira postupak koji će primjenjivati u nastavi početnog čitanja i pisanja (monografski, grupnu obradu slova ili kompleksni postupak). Pri odabiru postupka učitelj ima u vidu potrebe djece s kojima radi, njihova predznanja, kao i vlastita iskustva u primjeni pojedinih postupaka.

Jednako je slobodan u odabiru ponuđenih tema i sadržaja i njihovom povezivanju s temama i sadržajima drugih predmeta.

U suvremenoj školi uloga nastavnika se mijenja i uslojava. Njegova nastavnička uloga ostaje, ali pored toga što prenosi informacije, izlaže gradivo i prezentira sadržaj, on i vodi nastavni proces i organizira nastavne aktivnosti, pa samim tim postaje jedan od partnera u pedagoškoj komunikaciji.

Preporučena literatura:

Učitelj sam odabira neophodan materijal i nastavna sredstva za realizaciju nastavnih ishoda pri tome je dopušteno vršiti odabir materijala iz postojećih početnica, čitanki, vježbenica, nastavnih listića časopisa za djecu (npr. *Smib*, *Cvitak* i slično.) Treba voditi računa da poruke odabranih tekstova budu usklađeni sa ciljevima obrazovanja (navedenim u Zakonu o osnovama sistema obrazovanja i odgoja), principima obrazovnog procesa, opštim ciljevima i opštim ishodima obaveznog obrazovanja (navedenim u Opštim osnovama školskog programa) i ciljevima i ishodima hrvatskog jezika (navedenim u ovom dokumentu).

СРПСКИ КАО НЕМАТЕРЊИ ЈЕЗИК**Уводне напомене**

Српски као нематерњи језик је основни предмет у школама где се настава одвија на језику националних мањина.

- *Српски као нематерњи језик* омогућава ученику да стекне свест о другима и окружењу, истовремено развијајући самопоштовање и самопоуздање. У свим ситуацијама и у свакој животној доби комуникација без језика је тешко замислити. Од квалитета комуникације у великој мери зависи просперитет појединца, па и друштва у целини
- Учење језика, језичких структура и функција, нарочито у случају наставе *Српског као нематерњег језика* значајно је ефикасније када се језик представи као **природно функционално средство комуникације**, него када се језичке конвенције уче изоловано и ван контекста.
- Настава *Српског као нематерњег језика* за ученика треба да представља извор задовољства. Иако се степен задовољства и уживања не може једноставно измерити, он се може уочити, а самим тим и подстицати кроз нове, научно и методолошки утемељене и добро усаглашене приступе настави.
- Учење *Српског као нематерњег језика* немогуће је конципирати и изводити униформно без узимања у обзир степена и врсте разлике између српског језика и матерњег језика деце, језичког миљеа и карактеристика непосредне околине у којем дете живи, и индивидуалних разлика у савладаности језичких компетенција у погледу српског језика у предшколском периоду.
- Отуд, у овом документу, циљеви и исходи за *Српски као нематерњи језик* нису дефинисани детаљно. Уместо тога, препоручује се да, узимајући у обзир *Опште основе школске програма*, и циљеве и исходе *наставе Српског језика* (као матерњег језика) с једне стране, и циљеве и исходе *наставе Страног језика* с друге стране, током израде школског програма школа нађе ону меру између ова два модела која највише одговара специфичним потребама деце у датој школи.
- Током почетка имплементације школског програма, програми за *Српски као нематерњи језик* ће се посебно рецензирати, и у случају потребе, допунити даљим стручним упутствима.

СТРАНИ ЈЕЗИЦИ**Уводна напомена**

Настава *Страних језика* у 1. разреду и у 1. циклусу специфична је утолико што је у највећем броју случајева не реализују учитељи, већ наставници страних језика. У том смислу постоји приручник за наставу страних језика који пружа детаљна дидактичка упутства, објашњава начине имплементације циљева наставе и постицање предвиђених исхода у складу са когнитивним и укупним психичким развојем ученика, методе, технике и евалуацију које се примењују у настави *страних језика*. Заинтересовани учитељи упућују се на овај приручник који им може пружити додатне и корисне информације о спровођењу наставе како у предметима из других образовних области, тако и у предметима који су, као и страни језици, део образовне области *Језик, књижевност и комуникација* (нпр., српски језик и књижевност).

С обзиром на узраст и ниво когнитивног као и укупног психичког развоја ученика, у 1. разреду и 1. циклусу основне школе, очекивани исходи у учењу страних језика су крајње ограничени домета, и дефинисани су у складу са претпостављеним условима наставе. У 1. разреду и у 1. циклусу, настава страних језика пре свега има за циљ да ученицима приближи идеју о постојању других језика као средстава комуникације и да у њима развије позитивна осећања према језику који уче (тзв. *сензитивизација* на стране језике), уз развој основа *комуникативне компетенције* на том језику. То се постиже применом метода и техника у настави које смо у најширим пртама дефинисали као *комуникативну наставу страних језика*.

Неопходно је такође истаћи да су исходи за одређени разред и циклус (као унутар једне образовне области тако и „интеробласно“) хоризонтално координирани, односно комплементарни. Другим речима, исходи за *стране језике* по језичким активностима се међусобно допуњавају и рад на постицању једног исхода несумњиво помаже или представља неопходан услов за постицање неког другог исхода. На пример, језичка рецепција свакако представља услов

за језичку продукцију, а интеракција укључује адекватну примену знања и вештина садржаних како у активностима рецепције тако и продукције. Исто тако, настава страних језика у 1. разреду обухвата јасно профилисане *интеробласне*, односно *интердисциплинарне* теме које се у најширем смислу могу свести под назив *ЈА, ДРУГИ, ОКРУЖЕЊЕ*, а спроводи се кроз активности које су препознате и предложене и за предмете из других образовних области (покрет, односно физичка активност, рад у малим и великим групама, игра улога, игра, итд.).

ИСХОДИ НАСТАВЕ СТРАНОГ ЈЕЗИКА НА КРАЈУ ПРВОГ РАЗРЕДА

Језичке активности		По завршетку првог разреда ученик:
Језичка рецепција	Слушање	– разликује језик који учи од других језика – разликује гласове језика који учи и реченичну интонацију – разуме говор наставника, аудио-визуелни запис, песме, бројалице, кратке дијалогe и сл; прикупља информације, разуме инструкције и адекватно реагује на њих, богати речник – уочава везу говора са невербалним облицима комуникације
	Читање	На овом узрасту нису предвиђени исходи за ову категорију.
Језичка продукција	Говор	– правилно изговара гласове, научене речи и изразе и правилно интонира реченицу – користи формалне и неформалне поздраве – употребљава најједноставније језичке структуре да говори о себи и другима, о стварима из непосредног окружења користећи одговарајући речник
	Писање	На овом узрасту нису предвиђени исходи за ову категорију.
Интеракција		– изражава своје потребе уважавајући потребе других – тражи и даје информацију, и реагује на постављена питања о познатим темама – учествује у игри и другим групним активностима дајући кратке наредбе и реагујући на њих
Медијација		На овом узрасту нису предвиђени исходи за ову категорију.
Интерпретација / интеракција са текстом		На овом узрасту нису предвиђени исходи за ову категорију.
Знања о језику ⁸		– препознаје, на елементарном нивоу гласовну структуру језика који учи и уочава разлику у односу на матерњи језик, користи реченицу као целину – уочава значај језика и схвата да различити језици имају исту вредност
Медијска писменост		– препознаје у контексту учioniце садржаје медијске продукције намењене учењу страних језика на крајње елементарном нивоу (цифране медије, аудио/видео запис, компакт-диск, итд.)

8 Под знањем о језику подразумева се функционално знање, односно способност ученика да језичке структуре правилно употреби у датој комуникативној ситуацији

Регуларним словима означени су исходи на чијој реализацији се може (и мора) радити у оквиру сваке образовне области/предмета.

Италиком су означени исходи заједнички за бар две образовне области/предмета.

Болдом су написани исходи који се реализују у образовној области/предмету у којој су формулисани.

Материјал у настави:

- сликовница (на овом нивоу није предвиђено развијање језичких вештина читања и писања на страном језику)
- радна свеска (са активностима препознавања и повезивања појмова, као и са разним мануалних активности: цртање, бојење, сепкање, итд.),
- аудио материјали (нпр., касета са прилагођеним текстовима за развијање језичке вештине слушања, као и за сензитивизацију на страни језик: песмице, бројалице, итд.),
- постери (дидактички: понављају мотиве из сликовнице; као и постери које ученици праве у сарадњи са наставником на часу или код куће, или аутентични постери из стварног живота),
- *карте* са илустрацијама предмета и активности које се појављују у садржајима сликовнице и радне свеске; могу бити садржани у уџбеничком пакету, или се могу правити по потреби на часу и код куће,
- *објекти* из свакодневног окружења који се појављују у садржајима сликовнице и радне свеске.

Пут ка исходима у настави страних језика је процес који се реализује кроз интегрисан рад на темама и ситуацијама, кроз активирање различитих комуникативних функција, и уз помоћ различитих техника и активности. Другим речима, немогуће је било који исход реализовати кроз само једну активност или тему, одн. ситуацију. Тако ће се, на пример исход „*користити формалне и неформалне џоздраве*” постизати у свим предвиђеним темама, у свим предвиђеним ситуацијама, уз низ метода и понуђених техника (видети табелу у материјалу са прилозима).

МАТЕМАТИКА**Настава математике:**

- развија основну нумеричку писменост (рачунање, као цивилизацијска тековина, у истом је рангу са читањем и писањем),
- подстиче радозналост, креативност и развој логичког мишљења – са првим математичким садржајима **отпочиње пут ка апстрактном и логички уређеном мишљењу** и формирању знања која нису искуствене природе,
- развија способност **имагинације и смисао за хармонију**, бавећи се бројевима, величинама и геометријским облицима
- **има значајан морални и социјални аспект** – она треба да **води до јасних појмова и открића и захтева прецизно изражавање**; различита мишљења се сучељавају и вреднују што доприноси развијању културе критичког мишљења; сарадњи у тиму припада посебно значајна улога, нарочито када је у питању решавање проблема или демонстрација решења,
- развија знања и вештине повезане са различитим областима учења,
- представља основ за наставак образовања јер математика је и језик многих научних и других дисциплина.

Математика у првом разреду је у доброј мери везана за сферу доживљаја и проширивање искуства детета. Она се, пре свега, ослања на његову природну способност да уочава сличности и разлике у облицима и односима; добром понудом материјала и ситуација за учење ова способност се даље постепено развија.

ЦИЉЕВИ И ИСХОДИ ЗА МАТЕМАТИКУ У ПРВОМ РАЗРЕДУ

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ На крају првог разреда ученик ће:
Разликовање и именовање првих појмова из геометрије	– се оријентисати у простору користећи одреднице: горе, доле; изнад, испод; напред, назад; испред, иза и лево, десно... – разликовати и именовати тачку, дуж и линију (права, крива, изломљена, отворена и затворена) и умети да их нацртају; умети да се служи лењиром при цртању – <i>разликовати и именовати геометријска тела (коцка, квадар, лопте, ваљак) и фигури (квадрат, правоугаоник, круг и троугао)</i>

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ На крају првог разреда ученик ће:
Развијање основних знања о количини и броју	– <i>поредити, проценивати и мерити дужину: стојом, кораком, см...</i> – читати, писати и упоређивати бројеве од 0 до 100 и употребљавати знаке неједнакости – приказивати бројеве од 0 до 20 сликовито у низу (нпр. помоћу тачака на правој) – сабирати и одузимање: у скупу целих бројева од 0 до 20, вишеструке десетице до 100, двоцифрени и једноцифрени број без преласка десетице до 100 – разумети и решавати једноставне и кратке текстуалне проблеме који се свode на сабирање и одузимање – <i>знати вредност новчаница и монетица</i> – користити знаке сабирања и одузимања, знак једнакости, као и одговарајуће термине – користити особине сабирања и одузимања кроз примере – <i>поредити и проценивати бројности објеката на конкретним примерима</i>
Развијање основних елемената логичког мишљења	– решавати једноставне логичко-комбинаторне проблеме (примери са шпалетима, откривање једноставне правилности; пребројавање дужи, троуглова, тачака...) – знати да користи речи: тачно, нетачно, увек, никад, некад, неки и сваки у конкретним ситуацијама – користити симбол (слово, цртеж – нпр. цветић, звезда и сл.) или „држач места” као ознаку за скривени број, одређивати вредност скривеног броја коришћењем сабирања и одузимања, нпр. као у табели $\begin{array}{ccc} a & 3 & \dots \\ a+5 & \dots & 10 \end{array}$ – разумети и користити једноставне поруке представљене сликом – користити, на примерима, одговарајуће математичке термине: скуп, елемент, збир, сабирак, ... – <i>груписати објекте на основу некој заједничкој својства (скуп предмета истог облика, скупи исто обојених...)</i>

Тематске целине и садржаји:**Основна искуства и геометрија (оријентација, облици, релације)**

- Облици квадрата, коцке, лопте и ваљка међу предметима у окружењу. Релације: мање, веће, шире, уже, ниже, више у скупу две или више коцки или ваљака. Упоредивање предмета према два особинама (облик, боја...).
- Положај у простору: горе, доле, изнад, испод, напред, иза, у, ван, лево, десно, као и смер кретања : напред, назад, уз, низ, нагоре, надолу, налево, надесно...
- Крива и права, изломљена, отворена и затворена линија (нпр. пуна или испрекидана линија на коловозу, линије на свом длану, линије у свесци „на линије”...), тачка, дуж, квадлат (нпр. на коцки, мали квадрати у свесци на „квадратиће”...) правоугаоник (нпр. рам прозора), троугао, круг (нпр. на саобраћајним знаковима); релације у, на, ван (тачка на линији или ван ње, тачка у области или ван ње).

Основна искуства и аријетика (бројеви до 100, сабирање и одузимање до 20 и у неким једноставним облицима до 100)

- Груписање објеката у скупове, на основу неких карактеристичних својстава. Примери скупова између којих постоји узајамно једнозначно придруживање – скупови са једним, два, три, ... десет елемената.

- Бројање унапред и уназад. Читање, писање и поређење бројева прве десетице и њихово сликовито приказивање (нпр. на бројевној правој), разликовање парних и непарних бројева. Бројање у скупу парних (непарних) бројева од 0 до 10, унапред и уназад. Сабирање и одузимање у оквиру прве десетице; везе између сабирања и одузимања – поред једне једнакости за три броја нпр. $4+3=7$ користе се још три једнакости $3+4=7$, $7-3=4$, $7-4=3$. Примена особина операција (замене места, здруживање сабирака, „понашање” нуле при сабирању и одузимању).
- Читање, писање и поређење бројева друге десетице и сликовито приказивање (нпр. на бројевној правој), употреба знакова $<$, $=$, $>$.
- Сабирање и одузимање у оквиру прве две десетице на великом броју примера, уз могућност коришћења особина сабирања и одузимања. Бројање по 2, 3, 4 или 5, од 0 до 20, унапред и уназад. Сабирање и одузимање у реалним ситуацијама (нпр. кроз плаћање неке робе или услуге и враћање кура). Израчунавање бројевних израза. Представљање текстуалних задатака бројевним изразима, и обрнуто.
- Читање, писање и поређење бројева до 100. Операције сабирања и одузимања вишеструких десетица до 100, односно двоцифреног и једноцифреног броја без преласка десетице до 100.

Мере и мерење:

- Поређење дужина, мерење неке дужине једном јединицом, стандардном или не (стопом, кораком, центиметром, дециметром, метром, одређеном јединицом мере у квадратној мрежи). Процена дужине „одока” и проверавање тачности процене – мерењем.
- Поређење, процењивање бројности објеката и утврђивање тачног броја пребројавањем, на конкретним примерима. Изражавање датог броја у десетицама и јединицама и поређење било која два броја од 0 до 100.
- Поређење вредности новчаница, замена -раситњавање...

Решавање проблема:

(Препознавање математичких односа у разним проблем-ситуацијама из свакодневног живота, игара или опита, њихово математичко изражавање – моделирање и решавање применом математичких знања)

- Разумевање и решавање једноставних и кратких текстуалних проблема који се свде на сабирање и одузимање (највише две операције).
- Пребројавање дужи, троуглова, квадрата... на једноставним сликама.
- Сабирање дужи
- Заједничко решавање неких логичко-комбинаторних проблема (примери са штапићима; откривање једноставних правилности у низовима бројева или геометријских облика...).

Језик математике:

- Основни симболи (0, 1, 2, ..., 100, +, -, =, <, >, ...) и термини (скуп, елемент, збир, сабирак, ...)
- Симбол: слово, пртеж (цветић, звездица и слично) или „држач места”, као ознака за скривени број у табелама и једнакостима.
- Састављање текстуалних задатака на основу датих израза.
- Графички приказ редоследа рачунских операција – дрво израза.
- Једноставне поруке представљене сликом (нпр. стрелица као знак смера у конкретним ситуацијама)
- Разумевање и употреба речи: тачно, нетачно, увек, никад, некад, неки и сваки, у конкретним ситуацијама. Увежбавање јасног, једноставног и што прецизнијег изражавања на узрасту примерен начин, без употребе стручне терминологије изузев наведеног

Теме и садржаји за посебно заинтересоване ученике

Решавање шекстијалних проблема

Нпр. задајтак: Замислио сам неки број. Када сам му додао 7, одузео 4 и на крају додао 5, добио сам број 17. Који сам број замислио?

(Уз евентуално упутство учитеља да у решењу треба рачунати супротним редом, ученик ће закључити да прво од 17 треба одузети 5, ...; могућа графичка подршка је дрво израза са празним местом или нека друга скица – види пример 1).

Решавање логичко-комбинаторних проблема

(мало сложенији примери пребројавања дужи, троуглова такача, примери са штапићима, настављање низа према уоченој правилности,...)

Нпр. задајтак: Прикажи број 11 као збир четири различита броја.

(Ученик ће наћи решење, а уз одређене сугестије учитеља, при разматрању могућности показати да нема других решења.)

Склајање дводимензионалних орнамената

(Пазле, танграми, слагалице...)

Активности ученика

Поред активности које су значајне за више области: посматрање, уочавање, именовање, препознавање, комуницирање, репродукција, меморисање; повезивање, придруживање, размењивање, разликовање, груписање, класификовање, прегруписавање (разврставање и мењање оквира); писање, читање; цртање слободном руком или помоћу лењира; прављење модела нпр. од пластелина, игровне активности... могу се издвојити и **специфичне математичке и математичко-логичке активности:**

- бројање, сређивање по редоследу (нумерисање), бројање уназад, бројање са прескоцима,
- сабирање и одузимање,
- рачунање напамет,
- оријентисање,
- упоређивање, процењивање, мерење,
- откривање релација и њихово математичко изражавање
- решавање проблема у групи или самостално; комбиновање могућности, узимање и провера претпоставке, примена стечених знања, експериментисање,
- рад са табелама или непотпуним једнакостима, цртање скица као помоћ при решавању задатака, демонстрација решења,
- уопштавање, спецификовање, анализа, синтеза.

Методе и приступ

Школа треба да сачува природну заинтересованост деце за **математику и поступно је развија.**

- Настава математике, посебно у почетним разредима, **не сме бити апстрактна и вербална**, јер математика и иначе оперише апстрактним појмовима и релацијама. Треба је приближити, што више **кроз игру, посматрање, експериментисање и реалне ситуације из свакодневне.**
- Поступци и структуре математике не могу се у целини и одједном схватити, потребан је **сталан и поступан развој и продубљивање.** Пожељно је да се стално повезује и умрежава већи број мањих целина и да се, уз увођење новог, на разне начине утврђује старо – да је увек у оптицају више садржаја истовремено, како би се створила **трајна и активна, употребљива, примљива знања.**
- Мотивација је кључна у учењу математике – отуд је и вештина наставника у мотивисању ученика да стално и систематски раде од великог значаја. Важно је бирати садржаје за вежбање који подстичу размишљање, где се поступно појављују увек нова питања. Такво **продуктивно вежбање** иницира учење које је усмерено на истраживање проблема. **Математика се од самог почетка активно истраживачки учи.**
- **Индивидуалне разлике** су велике међу децом у погледу математичких способности: такође су у првој години школовања могуће и знатне развојне разлике (нпр. у поимању броја) – отуд је појачан задатак учитеља да нађе начина да сва деца напредују (и не губе интересовање) кроз индивидуализовану наставу, рад у малим групама и ослањање на разноврсне канале обраде садржаја (визуелни, аудитивни).
- Треба **дозволити и стимулисати да ученици решавају задатке и на „неки свој начин”** за који се, на овом узрасту, и не морају давати посебна образложења. У случају сложенијих поступака (нпр. код сабирања или одузимања са преласком преко десетице) требало би **понудити више варијанти решавања задатака.**

- Евангуалне грешке и њихово исправљање су саставни део учења. Ако је основни принцип „непогрешивост“(?), блокиран је процес учења; ученици постају склони да избегавају сваку креацију.
- Основни циљ учења математике **није стицање следе рутине, пуког познавања чињеница или поступака, већ свесно владање материјом.** Фонд основних знања и вештина мора бити усвојен тако да стоји ученику увек на располагању.
- Математика ни у почетном разреду не сме се изводити у виду декламовања шаблона без препознатљивог математичког резоновања. Треба **развијати интуицију и довитљивост, а недостатак формалног апарата заменити увежбавањем на разноврсним примерима који увек воде „пола корака даље“.**

ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ

СВЕТ ОКО НАС

Увод

Свет око нас, је интегрисан предмет који проистиче из области *Друштвене науке и филозофије* и области *Математике, природне науке и технологије*.

- Циљ предмета *Свет око нас* у првом разреду јесте да деца упознају своје окружење и развијају способности за одговоран живот у њему.
- Откривањем света деца развијају своје сазнајне способности и усвајају знања и вештине које им омогућају даље учење. Активним упознавањем природних и друштвених појава подстиче се природна радозналост деце. Најбољи резултати се постижу уколико деца самостално истражују и кроз огледе долазе до сазнања.
- Усвајањем знања, умења и вештина деца развијају и своје физичке, социјалне и креативне способности, а истовремено спознају и граде ставове и вредности средине у којој одрастају и шире друштвене средине.
- Реструктурирањем, допуњавањем и систематизовањем искуствених знања ученика и довођењем у везу са елементарним научним сазнањима, њихова знања се надограђују, проверавају и примењују у пракси.
- Кроз социјалне активности упознају себе, испољавају своју индивидуалност уважавајући права других уче се како треба живети заједно.
- Усвајајање елементарне функционалне писмености, стицање и размењивање информација, комуницирање у различитим животним ситуацијама и примена наученог је у служби стварања одговорног односа ученика према себи и свету који га окружује.

ЦИЉЕВИ И ИСХОДИ ЗА ПРЕДМЕТ *СВЕТ ОКО НАС* У ПРВОМ РАЗРЕДУ

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ По завршетку првог разреда ученик ће:
Развијање основних појмова о непосредном природном и друштвеном окружењу и њихово повезивање	– разликовати <i>живу од неживе природе</i> – именовати биљке и животиње различитих станишта у својој непосредној околини – разликовати основна својства воде, ваздуха и земљишта – именовати основне географске објекте локалне средине (брдо, равница, река...) – препознати себе као природно и друштвено биће; – описивати своје непосредно окружење – амбијент у ком живи (дом, двориште, зграду, улицу, школу, насеље) – препознати групе људи које живе у његовом непосредном друштвеном окружењу (<i>породицу, рођаке, суседе, вршњаке, сурађане...</i>) – именовати основне производе човековог рада (употребни предмети у стану, школи, храна, одећа...)

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ По завршетку првог разреда ученик ће:
Развијање способности уочавања основних својстава објеката, појава и процеса у окружењу и уочавање њихове повезаности	– оријентисати се у простору у односу на карактеристичне објекте у непосредном окружењу користећи одреднице: горе, доле; изнад, испод; напред, назад; испред, иза и лево, десно – сналазити се у времену: знати и именовати делове дана, именовати и знати редослед дана у недељи, оријентисати се у току дана и седмице, знати односе (пре, после, јуче, данас, сутра) и разликовати недељу, месец – препознати и уважити сличности и разлике међу појединцима по изгледу, узрасту и интересовањима – препознати основна својства – воде (различита стања, укус, мирис, провидност, вода као растварач) и облике њеног појављивања у природи (извори, реке, потоци, баре, језера) – ваздуха (мирис, провидност, струјање ваздуха, загађеност) – земљишта (боја, растреситост, влажност) – њихов значај за живи свет и људске делатности – разумети да сунчева светлост и топлота имају значајну улогу за живи свет – препознати разлике и сличности између објеката и материјала од којих су објекти направљени – препознати објекте на основу једноставних својстава материјала (на пример, тврдо – меко, провидно – непровидно, хлађено – топло, тешко – лакост, распадљиво – нераспадљиво) – уочавати понашање материјала под различитим спољњим механичким и топлотним утицајима (на пример, истезање, сабијање, савијање, увртање, промена при загревању и хлађењу) – уочавати како својства материјала одређују њихову употребу (на пример, прозор је од стакла због провидности и чврстоће) – уочавати и именовати различите природне појаве (смена обданице и ноћи, смена годишњих доба, временске прилике)
Развијање основних елементарних логичког мишљења	– уочавати једноставне узрочно-последичне везе појава и процеса у окружењу и изведеним огледима (на пример, огледи који илустрирају различите узроке кретања: гурање, повлачење, подизање... једноставни огледи са клизањем и котрљањем, гајење биљака под различитим условима) – самостално и у тимском испробавању и праћењу решења једноставних проблематичних ситуација кроз огледе (на пример, како облик и величина сенке зависи од облика и величине предмета, да ли обојени предмети и фигуре дају сенку у боји...) – знати да користи речи увек, никад, некад, неки и сваки у конкретним ситуацијама

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ По завршетку првог разреда ученик ће:
Развијање радозналости, интересовања и способности за активно упознавање природног и друштвеног окружења	– посматрати и истраживати промене у окружењу и кроз једноставне огледе, исказивати своја запажања и предвиђања (на пример, промене у природи при смени обданице и ноћи, смени годишњих доба, промена агрегатног стања воде при загревању и хлађењу, растворљивост материјала у топлој и хладној води, лична прошлост) – показивати своја интересовања у вези појава, процеса и ситуација у окружењу, постављати питања, износити идеје, тражити одговоре у различитим истраживачким активностима.
Развијање одговорног односа према себи и окружењу и уважавање других	– препознати своје жеље и интересовања – именовати групе којима припада и одредити своје место у њима – описати своју породицу, обичаје и празнике; – бити информисан о постојању дејих права – познавати и поштовати неке елементе културе живљења (стилановање, исхрана, одевање, очување здравља и живојине средине) – обављати своје обавезе у одељењу и породици – чувати своја, заједничка и материјална добра других људи – чувати и уређивати простор у коме живи и учи – имати одговоран однос према биљкама и животињама – препознавати опасне ситуације по живот, здравље и околину и умети да се понаша у њима (у саобраћају, неправилно коришћење кућних апарата, алата и различитих материјала, елементарне непогоде) – тражити помоћ када има тешкоће
Оспособљавање за самостално учење и проналажење информација	– користити основне изворе информација: слике, фотографије, књиге, радио и ТВ емисије и информације од особа из непосредног окружења – формулисати питања и одговоре – самостално исказивати своје идеје, знања и искуства и размњивати их са другима – изводити једноставне истраживачке задатке (на пример, лична прошлост, испитивање растворљивости различитих материјала у води) – тражити помоћ када има тешкоће у учењу
Упознавање основних информационих и комуникационих средстава и њихова употреба	– користити обавештење и поруку – познавати основна правила у саобраћају и придржавати их се – користити рачунар кроз игру (укључење рачунара, коришћење миша и тастатуре, покретање програма) – користити основна комуникациона средства (писмо, разгледницу, телефон, радио, телевизор)
Коришћење различитих социјалних вештина у непосредном друштвеном окружењу	– препознати своја осећања и потребе, и осећања и потребе других – примењивати правила пристојног понашања у комуникацији са одраслима и вршњацима – примењивати правила понашања у групама којима припада

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ По завршетку првог разреда ученик ће:
	– сарађивати са вршњацима и одраслима у раду и игри – бити способан да учествује у јавном наступу (самостално или као члан групе) – учествовати у доношењу правила у раду и игри
Регуларним словима означени су исходи на чијој реализацији се може (и мора) радити у оквиру сваке образовне област/предмета.	
Италиком су означени исходи заједнички за бар две образовне области/предмета.	
Болдом су написани исходи који се реализују у образовној области/предмету у којој су формулисани.	

Садржаји

У предмету *Свет око нас* обухваћени су интегрисани садржаји из образовних области *Друштвене науке и филозофија* и *Мајке-мајлика, природне науке и технологија* које пружају базична знања о природи, друштву и култури. Листа садржаја је у функцији реализације циљева и исхода из наведених области.

Листа садржаја:

- Жива природа (жива бића из непосредног окружења, изглед и њихова станишта)
- Нежива природа:
 - вода, основна својства и агрегатна стања
 - ваздух, основна својства и струјање ваздуха
 - земљиште, основна својства
- Значај воде, ваздуха и земљишта за живи свет и људске делатности
- Географски објекти локалне средине (брдо, равница, река...)
- Где живе и бораве људи (кућа, школа, део насеља, село, град, ...)
- Групе људи (породица, вршњаци, суграђани...) и припадност групама
- Ја и други (изглед, осећања, жеље, интересовања ...)
- Комуникација (усмена, писана, сликовна)
- Правила понашања у групи
- Потребе, права и одговорности деце, кроз конкретна искуства
- Обичаји и празници породице и непосредне друштвене средине
- Култура живљења – хигијена, исхрана, здравље
- Понашање у опасним ситуацијама по живот, здравље и околину, мере предострожности
- Производи људског рада у непосредној околини
- Занимања људи у непосредном окружењу
- Учесници у саобраћају и саобраћајна правила
- Временске одреднице (дан, седмица, месец; пре, сада, после; јуче, данас, сутра)
- Промене у живој и неживој природи у различито доба године
- Просторне одреднице (горе, доле, изнад, испод, напред, назад, испред, иза, лево, десно)
- Материјали, њихова својства и употреба
- Понашање материјала под механичким и топлотним утицајима
- Покретање и заустављање предмета: љула, вуче, подиже
- Кретање у различитим срединама и по различитим подлогама (брзина и правац кретања)
- Утицај облика предмета на његово кретање – клизање и котрљање
- Светлост и сенка

Понуђена листа садржаја не имплицира и редослед обраде. Садржаји предмета *Свет око нас* могу се различито повезати: у оквиру предмета, појмовно, тематски, проблемски и феноменолошки.

Предмет *Свет око нас* је посебно погодан за интегрисан приступ учењу. Пре свега, сам је сачињен из двеју образовних области, а истовремено, теме, садржаји и активности у оквиру овог предмета, могу да буду основа за интегрисање са другим предметима и областима. Тиме се омогућује комплексно изграђивање појмова обухваћених темом тако што ће се остварити њихово сагледавање са више аспеката, као и њихово проверавање у различитим живот-

ним околностима и ситуацијама (пример теме „Ја и други“ дат је у материјалу са прилозима).

Предлог тема из ове области је следећи:

- Шта, како и зашто – природне појаве кроз експериментисање и игру;
- Истражујемо, откривамо, експериментишемо;
- Шта нам каже оглед;
- Вода;
- Пролеће, лето, јесен, зима;
- Ко сам ја; Ја и други;
- Мењам се, растем; Ја овде и сада;
- Споразумевање;
- Човек ствара;
- Култура живљења;
- Од куће до школе, од школе до куће;
- Мој животни простор;
- Истражујем своју околину;
- Пратим, мерим и бележим време; Како користим време;
- Сналазим се у времену и простору; Кроз простор и време;
- Шта све може моја играчка.

За изучавање природних појава врло је значајно **проблемско** структурирање садржаја, као подстицај радозналости и интелектуалне активности деце. То посебно треба имати у виду при реализацији следећих циљева и исхода:

- Развијање основних елемената логичког мишљења (сва три исхода);
- Развијање радозналости, интересовања и способности за активно упознавање природног окружења (оба исхода).

За овакав начин разумевања природних појава, поред искуствених знања, посебно су погодни **огледи** у вези са: Променама стања воде при хлађењу и загревању/ Топлотном проводљивошћу материјала/Растварањем у топлој и хладној води/Променом брзине и правца кретања предмета/Клизањем и котрљањем/Светлошћу и сенком/Растом биљака под различитим утицајима.

Садржај се може разматрати са више аспеката (из различитих предмета) и на тај начин се остварују различити образовни исходи. Истовремено, исти исходи се могу остварити кроз различите садржаје, што зависи од избора и начина структурирања садржаја и активности унутар теме (пример теме „Вода“ дат је у материјалу са прилозима).

Активности ученика

При остваривању циљева и исхода предмета *Свети око нас*, мора се имати у виду да су садржаји и активности неодојиви у наставном процесу.

Значајне активности ученика у оквиру предмета *Свети око нас* у првом разреду јесу:

- **Посматрање** са усмереном и концентрисаном пажњом ради јасног запажања и уочавања света у окружењу (уочавање видних карактеристика);
- **Описивање** – вербално или ликовно изражавање спољашњих и унутрашњих запажања;
- **Процењивање** – самостално одмеравање;
- **Груписање** – уочавање сличности и различитости ради класификовања;
- **Праћење** – континуирано посматрање ради запажања промена;
- **Бележење** – записивање графичко, симболичко, електронско бележење опажања;
- **Практиковање** – у свакодневном животу и спонтаној игри и раду;
- **Експериментисање** – намерно модификоване активности, огледи које изводи сам ученик;
- **Истраживање** – испитивање својстава и особина, веза и односа;
- **Сакупљање** – прављење колекција, збирки, албума из природног и друштвеног окружења;
- **Стварање** – креативна продукција;
- **Играње** – спонтане, едукативне и дидактичке игре;
- **Активности у оквиру мини-пројекта** – осмишљавање и реализација.

Важно је одабрати активности које ангажују како поједина чула тако и више чула паралелно. Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, и уважава различитости деце у погледу преферираног канала обраде информација. Добра интеграција

чулних утисака је услов за правилно искуствено сазнање и отворен пут за трансформацију представа и **опажајно-практичног мишљења у појмовно**.

Кад год је то могуће треба обезбедити ученицима избор различитих активности и садржаја, сходно њиховим субјективним склоностима, ради постизања жељених исхода. Активности треба осмислити тако да (уз опрез) дете испробава своје могућности. Неопходно је пружити му прилику да кроз активности покаже своју оспособљеност у практичној примени усвојених знања.

У првом разреду предност имају истраживачке активности засноване на чулном сазнању, стечене практиковањем кроз огледи, у спонтаној игри, свакодневном животу или/и осмишљеној образовној активности.

Пожељне су и активности које омогућују интеракцију са социјалном и физичком средином јер доприносе сазнању света око нас тако што се откривају односи и упознају својства и карактеристике предмета, бића, појава и процеса.

Методе учења/наставе

Најефикасније методе учења за постизање предвиђених исхода у предмету *Свети око нас* јесу оне методе које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу стицања знања. Потребно је **стварање ситуација учења** у којима ће доћи до изражаја различите активности ученика које омогућују различите начине учења. Погодне су следеће методе **активног учења**. Најприменије су:

Амбијентално учење омогућује најадекватнији простор за спознавање света око нас. Променљивост амбијента обезбеђује сагледавање исте ствари са различитих аспеката у различитим околностима и различитим појавним формама.

Партиципационе методе учења поред стицања знања омогућују развој способности и вештина а посебно доприносе развоју когнитивних процеса захваљујући делању – практиковању одређених радњи.

Решавање проблема и свих оних ситуација које доводе до когнитивног конфликта, погодују развоју мисаоних способности.

Интерактивне методе од рада у пару до тимског рада омогућују разне облике социјалне партиципације и обогаћивање сопственог искуства кроз размену са другима.

Кооперационе методе учења омогућују социјалне активности на заједничким задацима, велики степен личног ангажмана, и снажање у природном људском контексту.

Игра као најживотнија ситуација и деци на овом узрасту најприменија активност је изузетно погодна, ненаметљива форма учења.

Листа игара и метода за *Свети око нас*

ЛИСТА ИГАРА	ЛИСТА МЕТОДА
– конструкторске игре (слагалице)	– учење откривањем
– манипулативне игре (слагалице)	– решавање проблема
– комбинаторичке игре (игре бројевима и словима)	– експериментална
– креативне игре (игре улога)	– ситуациона
– забавне, друштвене (домине, монопол...)	– амбијентална
– едукативне игре (мозгалице, ребуси, загонетке...)	– интерактивна
– дидактичке игре	– радионичарска
	– истраживачка
	– рада на пројекту
	– кооперативна
	– манипулативна
	– конструкторска
	– креативна

УМЕТНОСТИ

Област *Уметности* чине *визуелне уметности*, *музика*, *драма* и *покрет*. Иако свака поседује сопствено поље сазнања, сопствени начин изражавања, сопствени допринос друштву и потребу да се појединачно укључи у школски програм, постоје фундаментални принципи који се односе на уметности у целини. У свакој од уметности ученик је у ситуацији да буде креатор, извођач, критичар и корисник. Током школовања, усклађени програм образовања и уметностима обогатиће и продубити однос ученика према изражавању и интуитивном реаговању. У завршним разредима ученици ће моћи да користе и разумеју, да креирају и с разумевањем критикују производе мисли, гласа, руке и тела.

ИСХОДИ ЗА ПРВИ РАЗРЕД

На крају првог разреда у области *Уметности* ученици ће бити способни да:

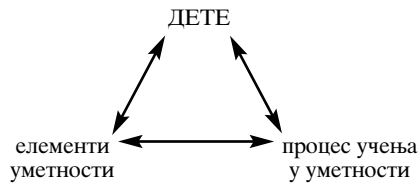
	МУЗИКА	ВИЗУЕЛНЕ УМЕТНОСТИ	ДРАМА И ПОКРЕТ
ОСНОВНА ЗНАЊА	– разликују специфичне звуке из окружења (учионица, школа, природа, машине...) – препознају и пореде звуке/тонове у свом окружењу и музици (кратак – дуг, дубок-висок, гласан-тих, брзо-спор, близу-далеко) – препознају периоде тишине – препознају примере пулсације/ритмичког пулса у свакодневном животу и музици – препознају различита темпа (брза, умерена, спора) и примере варијација јачине звука у окружењу и музици (јасно, тихо) – разликују звуке који стварају глас (боја, говор, певање) – разликују звуке неких музичких инструмената – препознају неке мелодије – препознају једноставне елементе песме	– препознају и разликују линије, боје, облике и шаре у свом окружењу – именују различите боје – опажају и препознају разлику између природних творевина у окружењу и оних које је направио човек – користе једноставне термине из визуелних уметности (цртеж, слика, сликар, колаж, вајар, жива слика, стрип...) – безбедно и примерено користе алате и материјал за ликовно изражавање (маказе, игла, лена, оловке, боје...)	– препознају разлику између реалних животних ситуација и „као да“ ситуација које се замишљају – одиграју једноставне игре које подстицају интеракцију и изражавање телом и гласом
СТВАРАЛАЧКЕ ИЗВОЂАЧКЕ СПОСОБНОСТИ	– певају једноставне песме у складу са темпом – прате певање одговарајућим ударима и/или покретима тела – креирају једноставне пратње, ритмичке и звучне ефекте за песме, приче, стихове, музичке игре, користећи различите звуке/изворе звука (глас, тело, музичке инструменте, управљене „инструменте“); – изражавају свој доживљај музике кроз импровизацију покрета (ходање, играње, скакање, шапацање, играње...)	– ликовно изразе доживљај и осећања везана за искуство из непосредног окружења, као и из мањих – описују и препознају различите покрете (лајко, храпаво, меко, тврдо...) – користе различите ликовне и „неликовне“ материјале да би се изразили (картони, папир, лена, игла, оловке, ластича, цртачке, кесиче, зрнцве, дунади, боје...) – адекватно и активно учествују у презентацији својих радова друге деце	– користе глас и тело да изразе своја искуства, осећања и доживљаје везане за непосредно окружење и своје мањке – изведу сами и у групи, на драмски начин и/или кроз покрет, једноставне структуре и садржаје
КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ	– својим речима описују и размене с другима доживљај музике коју су певали или слушали – јасно слушају и разликују једноставне песме – препознају начине на које музика учествује у свакодневном животу (музика у медијима, породичне прославе)	– на свој начин искажу утисак о свом и раду друге деце – препознају и разликују неке ликовне технике и материјале – поштују свој и рад друге деце	– опишу речима шта су одиграли и тако искажу своја осећања и размене свој доживљај с другима – искажу шта су видели у игри других и препознају шта је садржај игре.

Регуларним словима означени су исходи на чијој реализацији се може (и мора) радити у оквиру сваке образовне области/предмета.

Италиком су означени исходи заједнички за бар две образовне области/предмета.

Болдом су написани исходи који се реализују у образовној области/предмету у којој су формулисани.

ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ ЗА ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ У УМЕТНОСТИМА ЗА ПРВИ РАЗРЕД

Спрега између *дејтеја* које са собом носи своје искуство, *елемената* уметности и процеса кроз које се учи у уметностима полазне су основе за планирање наставе.

Дете

У периоду пре поласка у школу, заједнички именитељ дејтег искуства је изједначавање стваралачког (уметничког) изражавања са игром. Кроз уметности дете делотворно истражује и супротставља различите реалности. Рад у уметностима има значајну улогу у емоционалном развоју детета, јер уметности као природно средство изражавања и комуникације имају интегративну функцију у односу на дејте искуство и израз. Истражујући и стварајући, деца пореде, прерађују и на нови начин уобличавају елементе свог искуства. Кроз процес реаговања и стварања, деца дефинишу сопствени однос према свету који их окружује, према другим људима и према себи самима.

Спонтаност и ослањање на унутрашње потребе и мотиве покретачи су дејтег изражавања и комуникације, а аутентичност и свежина, одлике израза. Стога је важно нарочито у млађем школском узрасту, чувати, подржавати и неговати управо ове аспекте уметности.

Процес учења у уметностима

Процес учења у уметностима одвија се кроз следеће активности:

- Уочавање,
- Комуникација,
- Изражавање.

Под *уочавањем* подразумевамо оне активности чула које су нераскидиви део у процесу стварања али и конзумирања уметности. Информације које се налазе у окружењу, од призора, боја, линија, звукова, ситуација, објеката и самих ликовних, музичких, или драмских дела, уједно, све што чула примају, извор су и база у процесу учења. Иако су ове активности значајни део процеса у професионалном образовању за уметност, не треба занемарити њихов значај ни у општем образовању, јер су подједнако важне за изграђивање ставова и разумевање правих вредности из уметности и културе. Деци треба дати шансу да посматрају, слушају, размишљају и реагују у односу на радове које су сами направили или извели, као и на уметничка дела у музеју, галерији, занатској радионици, позоришту или концертној дворани.

Комуникација и изражавање односе се на експресију или уметнички израз (слика, скулптура, песма, музичка композиција или драмска игра...) и размену о значењима које носи, са другима.

Уочавање је објективна активност, док су *комуникација и изражавање* субјективне. Мада их код деце у млађем узрасту није лако издиференцирати, за добро планирање потребно је да постоји баланс између израза на основу посматрања и слободног израза; спрега објективног и субјективног.

Елементи уметности

Елементи уметности представљају оне садржаје, изворе или активности који су одлика посебности сваке уметничке дисциплине (визуелних уметности, музике, драме и покрета) који је карактеришу и представљају поље сазнања у самој дисциплини. Елементи су уједно и база за учење у датој дисциплини, која се током школовања даље надграђује.

Нарочито у првом циклусу за избалансирано и целовито учење предвиђено школским програмом треба искористити предности учења кроз уметничке активности.

Учење кроз уметности деци омогућава да:

- слободно истражују и експериментишу без страха од грешке,
- имају довољно простора за оригиналне замисли и иницијативу,
- негују пре продуктивне него репродуктивне способности.

ВИЗУЕЛНЕ УМЕТНОСТИ

Визуелне уметности подразумевају традиционалне медије ликовних и примењених уметности (цртање, сликање, вајање, графика, керамику, костимографију...), савремене медије (телевизију, филм, све облике дизајна и дигиталне уметности...), архитектуру, фолклорну уметност, уметничке занате (ткање, грнчарију, накит, радове у дрвету, папиру и другим материјалима).

Већ оваквом дефиницијом визуелних уметности упућује се на широк спектар у избору могућих медија, техника, поступака, материјала или извора за учење. Одлука и избор при конципирању програма зависиће од наставника, његових склоности, знања, али и средине у којој се школа налази.

Садржај/елементи визуелних уметности

Садржај образовања у визуелним уметностима чине три узјамно повезана елемента:

ИСКУСТВО ДЕТЕТА

ВИЗУЕЛНИ

ТЕХНИЧКИ

1. *Искуство дејтеја* – представља идеје, осећања или импулсе који мотивишу креативни процес. Оно што дете већ и само поседује, али може бити и резултат одговарајуће стимулације од стране учитеља (појам о себи, о биљкама, о животињама, о другима, окружењу...)
2. *Технички елементи* – представљају медије, материјале и технике који ће дати облик идејама, импулсима или осећањима (сликање, вајање, штампање, дводимензионални и тродимензионални дизајн, колаж, глина, папир, пастел...).
3. *Визуелни елементи* – представљају све подстицаје из визуелног окружења који се истражују кроз употребу и искуство са материјалима (призори, објекти, боје, облици, шаре, текстуре, линије...).

За избалансирано учење у визуелним уметностима потребно је имати у виду садржаје сва три елемента.

Активности ученика

- посматрање
- уочавање
- прикупљање различитих материјала
- сликање
- цртање
- штампање
- колажирање
- грађење
- отискивање
- прошивање...

Методи и облици рада у визуелним уметностима

Како је настава у визуелним уметностима по својој природи радионичарског типа, деци треба омогућити слободно кретање и промену у организацији радног простора према типу активности. Сви облици рада, од индивидуалног до рада у мањим или већим групама, на истом или различитим задацима, једноставно се изводе и на најмлађем узрасту а децу социјализују, уче толеранцији и кооперативности.

МУЗИКА

Музика као саставни део модула уметности има задатак да подстиче и унапређује различите видове музичког развоја (опажајног, појмовног, психомоторног, вокалног), а посредно да доприне се општем развоју ученика.

Очекивани исходи, реализују се у оквиру одговарајућих активности, а преко садржаја за које се наставник самостално опредељује на основу предложених усмерања, у зависности од услова средине у којој ради. Истовремено, на одабраним садржајима прате се и евалуирају остварени резултати.

Предложене активности кроз музичке садржаје и теме блиске деци омогућавају избалансиран процес рада у коме се подстицају и развијају различити видови музичког развоја ученика млађег школског узраста.

Садржаји/елементи музике

Образовање у музици одвија се кроз процес доживљавања музичких садржаја и звучних представа које настају у активностима *слушања, извођења* (певања, свирања...) и *стваралачтва*.

Активности**Певање**

- песама: мелодијски једноставне, тематски различите, различитог темпа и расположења примерене децем узрасту.
- модела и наменских песама, бројалица, брзалица и музичких игара различитих по садржају и намени, које су база за наградњу у музичком описмењавању

Слушање

- вокално-инструменталне композиције за децу различитог садржаја и расположења,
- музика из филмова, кратке инструменталне композиције различитог садржаја расположења,
- музичке приче,
- народне песме и игре.

Свирање

- извођење ритмичких комбинација покретима тела и на ритмичким удараљкама (добош, даире, штапићи, звечке, три-англ) у оквиру разредног музицирања,
- свирање на металофонима или фрулицима за ученике са већим способностима.

Сиварање звука

- откривање начина коришћења гласа,
- представљање звука покретом,
- откривање начина коришћења извора звука,
- креирање извора звука и звучних образаца и ефеката у сврху оживљавања прича и у музичким драматизацијама.

ДРАМА И ПОКРЕТ

Драма и покрет у школи уводе ученике у свет уметности кроз игру и деловање на начин „као да“, отварајући процесе који стварају услове за учење кроз замишљено искуство и изражавање својствено позоришту, односно сценским уметностима. У првом разреду, у оквиру драме и покрета, полазне основе за планирање наставе односе се на структурирање постојећих децених искустава, знања и вештина кроз изабране драмске или плесне елементе. Преображавајући своје искуство у симболичке форме кроз драмски израз и покрет, ученици могу да истражују и различите садржаје из других наставних области с циљем да их искажу из замишљених улога или кроз покрет и тако дају своју интерпретацију изабраних појава или догађаја.

Садржаји/елементи драме и покрета

Садржаји у првом разреду у оквиру драме и покрета су:

– Дечије искуство, знања и вештине

Реалан деци свет основни је елемент за грађење сродних драмских и плесних садржаја који се преко тема повезују међусобно, у оквиру области уметности као и са другим предметима/областима. Садржаји који полазе од деце и постају релевантни драмски и плесни садржаји су: деце представе о себи, слике о другима, виђење окружења и ситуације и појаве које они виде као део свог свакодневног окружења и живота, свет њихових игара и њихове маште.

– Основни драмски елементи и елементи покрета

У првом разреду, једноставне форме драмског и плесног израза основа су за активно увођење ученика у процес изражавања телом и гласом.

У драми се ученици изражавају кроз разне улоге и њихово деловање у различитим ситуацијама, времену и просторима, користећи говор, али и друга средства изражавања, као што су мимика, геста, покрет, глас...

Тело, простор, време, динамика и односи сачињавају језик плеса. Различити начини комбиновања и употребе ових елемената одређују израз и његово значење.

Уз ове основне елементе могу да се користе различити предмети, реквизите, лутке, маске, музика, а у развијенијим формама костими, једноставна сценографија и светлосни ефекти.

– Процеси учења кроз драму и покрет

Примарни циљ драме и покрета у школи је креирање ситуација за учење кроз замишљено искуство. Процеси учења се граде и развијају подстицајући, с једне стране, изражавање кроз спољашњу акцију (драмске вештине), а с друге стране, негујући унутрашње са знавање, осећање и разумевање ствари (феномена).

Процес учења у драми и покрету одвија се кроз следеће активности:

Игре и вежбе: означавају увод у драму или плес или откривање првих знакова драмског и плесног израза. Користе се целовито или у елементима, могу да се комбинују, варирају, мењају... То су:

- познате и преуређене традиционалне и народне деце игре са драмским или плесним елементима,
- вежбе и игре као посебне уводне драмске или плесне активности (игре загревања или опуштања, упознавања или представљања, игре покретом, игре за невербално изражавање и пантомиму, за говорно изражавање и једноставне игре улога).

Играње и импровизације: означавају осмишљено подстицање спонтаног драмског и плесног израза. Тежиште ових активности је на доживљавању, проживљавању и уживљавању. Обично се изводе као вођено играње ситуација или покрета, приче или догађања са задатим елементима или са варијантама извођења и алтернативним решењима... За играње и импровизације обично се узимају и истражују:

- животне ситуације
- свет маште

Драмска радионица: Структуриране активности драме у облику радионица обично почињу изабраним играма и вежбама са драмским елементима, следи рад у пару или мањим групама где се кроз различите ситуације и драмске структуре (игра улога, залеђене слике, форум...) граде епизоде и развија тема у којој могу да се нађу сви елементи драме: радња, почетак, средина и крај, заплети и расплети, сукоби и разрешења. На крају долазе презентације група или заједничка драмска акција. Могуће је посебно радити на говорном изразу уз разне вежбе, игре и текстове, од брзалица до драмских дијалога.

Радионица креативної покрет: Структуриране активности које се заснивају на покрету обично почињу загревањем, следи истраживање и развој елемената покрета, рад на плесним фразама и секвенцама, и на крају долази опуштање. Као мотивација или подлога за игру и покрет могу да се користе удараљке и музика, а посебно могу да се уче деце игре с певањем и кретањем, као и једноставне народне традиционалне игре и плесови различитих култура.

Активности ученика

Активности ученика у области драме и покрета базирају се на пуној партиципацији и интеракцији с другим ученицима и учитељем у свим игровним активностима и процесима. Кроз игру сваки ученик активно користи тело и глас као средства изражавања и подстакнут је да:

- мисли, учи и комуницира,
- замишља и визуализује,
- изражава и представља своје идеје, мисли, осећања...
- игра из улога и сагледава ствари из различитих углова,
- иницира, интерпретира, реагује на подстицаје и ствара нове драмске и плесне елементе,
- прати свој рад и рад других, као учесник и као гледалац.

Активности учитеља (методе)

Активности учитеља у драми и покрету у школи, пре свега, треба да буду фокусиране на стварање услове за учење кроз замишљено искуство у којима сви ученици активно учествују. Учитељ креира и води процесе који подстицају и мотивишу све ученике да откривају и истражују различите начине изражавања својих искустава, осећања и доживљаја. Учитељ у драми и покрету истовремено је иницијатор, аниматор и гледалац. Свака од ових улога укључује одређене активности које имају специфичну функцију и учитељ треба да их користи као целовит процес.

Иницијатор: Као иницијатор, учитељ подстиче ученике да откривају. Он их води да истражују разне садржаје, теме и догађаје, и да изражавају своје ставове, идеје и осећања у вези са њима кроз игру улога или покрет.

Аниматор: Као аниматор, учитељ оживљава своју улогу експресивним и интерпретативним елементима и уводи ученике у комуникацију кроз игру улога и покрет у којој је и он активан учесник (учитељ у улози).

Гледалац: Као гледалац, учитељ у разреду има улогу да заједно с ученицима гледа и интерпретира оно што је изражено кроз драму и покрет откривајући како позориште комуницира и какво оно има значење за све учеснике, као и за извођаче и за гледаоце.

Методе рада у драми и покрету базирају се на пуној партиципацији и интеракцији групе (организовање рада целе групе, рада у паровима или мањим групама, рада кроз индивидуалне или групне презентације у оквиру групе или за другу „публику“) и на креативном процесу кроз средства изражавања карактеристична за позориште и сценске уметности.

Интегративни аспект драме

Када се драма и покрет поставе као покретачи активности у процесу учења, постижу се разноврсне курикуларне везе:

Језик

- игре, песме, приче ученика
- разноврсни искази и мишљења ученика у виду групних извештаја,
- разноврсни драмски текстови чији су креатори ученици, мали сценски прикази
- елементи за приредбе које су смислили ученици

Визуелне уметности

- цртежи, слике ученика
- сценографије
- реквизити за драмске игре
- костими
- маске
- лутке за лутка игре

Физичко и здравствено васпитање

- мале кореографије које су креирали ученици,

Мултидисциплинарни пројекти

Веза комплетног школског програма може се остварити кроз различите презентације, приредбе, представе, перформансе... који су осмишљени садржајима из било које области и у којима учествују ученици.

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Увод

Предвиђени концепт Физичког и здравственог васпитања омогућује слободу и креативност учитеља (наставника) у осмишљавању наставе. У оквиру теме за коју се определио, учитељ сам бира садржаје. На основу познавања ученика, услова који су му на располагању, те сопствене стручне процене, он уграђује изабране садржаје у тему. Трајање рада на одабраној теми, садржаји и структура појединачних часова, варирају у зависности од реакције ученика (како прате наставу, напредују у учењу...).

Нови концепти физичког и здравственог васпитања подразумева, поред досадашње наставе физичког васпитања, увођење здравственог васпитања у ОШ-е основе школског програма кроз садржаје који промовишу сврсисходну физичку активност и усвајање понашања које води здрављу.

У оквиру предмета Физичко и здравствено васпитање у првом разреду теме ће се реализовати кроз:

- часове физичког васпитања,
- радионице и едукативне игре које промовишу најважнији атрибут људског живота – здравље.

Притом је избор и редослед тема веома флексибилан, такође и избор метода и средстава којима ће изабране теме бити реализоване, колико ће времена бити обрађиване поједине теме итд., али је веома важно да сви ученици задовоље постављене исходе.

Циљ области Физичко и здравствено васпитање је да ученици схвате смисао, вредност и принципе физичког вежбања, да чувају и унапређују своје здравље и да стечено знање и вештине практично примењују у најширим сферама живота.

Приручник за предмет Физичко и здравствено васпитање обухвата све теме предвиђене за реализацију, укључујући и радионице и едукативне игре које су предвиђене за поједине теме.

ОПШТИ ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ ЗА ПРВИ РАЗРЕД:
ОЧУВАЊЕ И УНАПРЕЂИВАЊЕ ЗДРАВЉА	– редовно и активно учествује у настави физичког и здравственог васпитања; – поседује информације о значају здравља;

ОПШТИ ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ ЗА ПРВИ РАЗРЕД:
РАЗВИЈАЊЕ МОТОРИЧКИХ СПОСОБНОСТИ, УМЕЊА И НАВИКА У СКЛАДУ СА УЗРАСНИМ И ИНДИВИДУАЛНИМ КАРАКТЕРИСТИКАМА	– поседује информације о значају физичке активности и боравка у природи за правилан раст, развој и оспособљеност организма;
	– уз помоћ одраслих усклађује своје активности (учење, игра, одмор, спавање);
	– учи да избегава ситуације у којима може да се повреди и уме да изражи помоћ;
	– ујознаје се са основним принципима правилне исхране;
	– одржава личну хигијену (прање руку и зуба, умивање, туширање и др.) и одржава колективну хигијену (повећивање просторија и одлажање отпадака);
	– поседује информације о циљаности дувана и алкохола;
	– поседује информације да може да изражи помоћ уколико је злостављано (физички, емоционално или сексуално) и(или) занемарено, или зна за такав случај;
	– разликује правилно од неправилног држања тела;
	– води рачуна о правилном држању тела у седећем положају и усправном ставу;
	– уме да одреди десну и леву страну тела;
	– уме да лоцира положај предмета и/ли друге особе у односу на себе („обруч ми је у десној руци“, „Петар стоји иза мене“ и сл.)
	– остварује напредак у развоју моторичких способности (брзина, координација, снага, гнпкост, издржљивост, равнотежа, прецизност) у складу са индивидуално постављеним нормама;
	– способан је да преплива 25 м изабраном техником (уколико постоје услови)*;
	– вешито изводи једноставне форме природних облика кретања;
	– примењује природне облике кретања у једноставнијим играма и пољонима;
	– правилно изводи једноставне вежбе обликовања без реквизита;
	– правилно изводи основни корак два изабрана јлеса (народни, друштвени, модерни);
	– влада изабраним умењима из гимнастике и спортских игара;
	– поседује и друга моторичка искуства у зависности од личних интересовања и могућности средине (нпр. љивање, возња бицикла, смучање, санкање, клизање, пецање у природи итд.);
ОСПОСОБЉАВАЊЕ ЗА САМОСТАЛНО ВЕЖБАЊЕ У СЛОБОДНО ВРЕМЕ	– уме да покаже и именује делове тела;
	– зна да именује и заузме основне положаје и ставове (став сејетни, чуцање, лежање на леђима...);
	– познаје и разуме кључне елементе природних облика кретања (шта је важно код правилног ходања, трчања, скакања итд.);
	– препознаје знаке умереног оптерећења и (или) замора (нпр. брзи рад срца, знојење, несвесница, зујање у ушима итд.) и уме да изражи помоћ ако се лоше осећа;

* Обука непливача организује се током првог циклуса (у 1, 2 или 3. разреду) у сарадњи са локалном заједницом и стручно оспособљеним лицима.

ОПШТИ ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ ЗА ПРВИ РАЗРЕД:
	– <i>вежба у адекватној одећи и обући;</i> – <i>придржава се договорене процедуре доласка у салу (ијералицију), понашања на часу и одласка из сале (са ијералицију);</i> – примењује научени комплекс јутарње гимнастике уз подршку одраслих;
ПРОМОВИСАЊЕ ПОЗИТИВНИХ СОЦИЈАЛНИХ ИНТЕРАКЦИЈА	– ни на који начин (ни вербално ни физички) не угрожава оне који се од њега разликују; – током вежбања и игре, пријатељски комуницира и сарађује са вршњацима, уз подстицање и надзор учитеља; – познаје правила елементарних игара и придржава их се уз подстицање и надзор учитеља; – позитивно вреднује успешне потезе и уложени труд свих учесника у игри, уз подстицање и надзор учитеља;
РАЗВИЈАЊЕ ПОЗИТИВНЕ СЛИКЕ О СЕБИ	– <i>уочава своје моћоришке и друје способности и особине, сличности и разлике међу вршњацима;</i> – истражује своје способности
РАЗВИЈАЊЕ КРЕАТИВНОСТИ КРОЗ ПОКРЕТ	– <i>усклађује једносипавне йокрејје уз музику</i> – <i>йанйомимом и йокрејјом йриказује йојаве и сийуације из свакодневной искусија.</i>

Регуларним словима означени су исходи на чијој реализацији се може (и мора) радити у оквиру сваке образовне области/предмета.

Италиком су означени исходи заједнички за бар две образовне области/предмета.

Болдом су написани исходи који се реализују у образовној области/предмету у којој су формулисани.

Препоручене теме:

- Ово сам ја
- Умем, могу, хоћу!
- Брзо, снажно, спретно
- Моје ело и ја
- Један мој дан
- Здрав сам када...
- Покажи ми како...
- Пут до правилне исхране
- То хоћу, то нећу
- Корисно – штетно
- Хајде да се играмо
- Моја осећања
- Лепо је што смо различити
- Царство – другарство
- Безбедно је срећно детињство
- Крај у коме живим
- У природи
- Чистоћа је пола здравља

Садржаји и упутства за њихову реализацију:

ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ

ПРИРОДНИ ОБЛИЦИ КРЕТАЊА

ХОДАЊЕ

- Лагано природно ходање (правилно држање главе и тела, усклађен рад руку и ногу, правилно постављање стопала, релаксирано кретање).
- Ходање уз различите положаје руку (на боку, леђима, у одручењу...); корацима различите дужине, на прстима/петама; предножењима (погрчено, опружено); у страну привлачењим и укрштеним корацима (преткорак, закорак, комбина-

ција); уназад, у чучњу, четвороношке грудима/леђима према тлу у разним правцима, у различитом задатом ритму; уз музичку пратњу; са плескањем, уз песму, по шведској клупи, греди*, у задатом правцу (напред, назад, лево, десно) и променом смера (окрет за 180°), усклађено у пару, тројкама, колони, врсти (са и без држања за руке, рамена), са обилажењем и прекорачивањем препрека, са заустављањем, комбина- новано са трчањем, посковима, скоковима и др.

- Комбинација ходања, трчања, скакања, прескакања и др.
- Примена ходања у различитим кретним задацима (игре, полиго- ни и др.).

* Различитија ширина, висина, нагиб; различитије врсте ходања (обично, четвороношке, бочно); напред, назад (уз, низ)

ТРЧАЊЕ

- Лагано, природно трчање (правилно држање тела, правилан и усклађен рад руку и ногу, релаксиран горњи део тела и руке, трчање на предњем делу стопала).
- Трчање корацима различите дужине, темпа у страну укрштеним кораком, уназад, задатим ритмом; уз музичку пратњу, у задатом правцу (напред, назад, лево, десно), са различитим задацима (са заустављањем, чучњем, седом, скоком, окретом и другим задацима на звучни сигнал), око препрека и примена трчања у различитим кретним задацима (игре, полиго- ни), уз и низ косину (шв. клупа, природни нагиб и сл.), усклађено у пару, колони, врсти.
- Комбинација трчања, ходања, скакања, прескакања и др.
- Брзо трчање (спринт) – деонице до 30 м.
- Истрајно трчање – у трајању од 6 минута*
- Примена трчања у различитим кретним задацима (игре, полиго- ни и др.).

* Почети са брзим ходањем, затим комбинација ходања и трчања, коначно, истрчати без прекида предвиђени временски период; обавезно поштовати индивидуалне могућности

СКАКАЊЕ

- Суножни поскови у месту и кретању (напред, назад, у страну, суножни одскок у раскорачни став, одскок у став спетни, скокови у месту из испада левом у испад десном и обрнуто, суножни скок – доскок на једну ногу; одскок са једне ноге – суножни доскок поскови на једној нози (лева, десна) – одскок са једне ноге, доскок на исту ногу; у месту и у кретању, скокови са ноге на ногу, скокови увис из чучња, у месту и кретању.
- „Зечји” поскови (из упора чучећег скок у упор чучећи, у једном тренутку ноге нису у контакту са подлогом), „Кан-кан” поскови (поскок на једној нози, са високим предножењем другом), „Кик” поскови (поскови на једној нози, са опружањем потколенице слободне ноге); маказице, галоп напред и странце, дејчи поскови, суножни поскови са окретом од 90° степени (у једну и другу страну), прескакање кратке вијаче (индивидуално), „школица”, игра ластиша, извођење поскова и скокова уз различите покрете рукама (узручење, одручење, плесак и сл.).
- Суножни наскок из места на повишење, доскок са повишења (до висине шведске клупе), прескакање из обележеног простора у простор и преко препрека (линије, обручи, вијаче и сл.).
- Кретање посковима и скоковима у задатом правцу (напред, назад, лево, десно), извођење поскова и скокова у задатом ритму; уз музичку пратњу, комбинација различитих поскова и скокова у месту и/ли кретању у форми аеробног рада.
- Комбинације скокова и поскова са ходањем, трчањем и др. (обавезно: из малог залета једноножни одраз и скок увис да би се дохватио viseћи предмет, доскок суножно; из малог залета скок удаљ згрчно, са суножним доскоком на струњачу).
- Примена скокова и поскова у различитим кретним задацима (игре, полиго- ни и др.).

– Правилно држање йела, йравилан замах рукама код скока, мекан доскок

ПУЗАЊЕ И ПРОВЛАЧЕЊЕ

- Пузање четвороношке (контакт са подлогом шакама и потколеницама), потрбушке/на леђима (напред/назад) уз помоћ руку и ногу потрбушке само уз помоћ руку; пузање на леђима само уз помоћ ногу.

- Провлачење кроз обруч, оквир од шведског сандука или сандучића, између ногу пара, кроз упор клечећи итд, пузање испод греде, шведске клупе, разапете вијаче итд, пузање по шведској клупи; пузање уз/низ косу шведску клупу.
- Комбинација пузања и провлачења и ходања, трчања итд.
- Примена пузања и провлачења у различитим кретним задацима (игре, полигони и др.)

ПЕЊАЊЕ

- Пењање уз степенице, пењање на шведску клупу, шведски сандучић, уз косину (шведска клупа, шведски сандук, природни успон итд.), уз рипстол, прећи на други рипстол, уз морнарске лесте до 2м висине.
- Комбинација пењања са ходањем, трчањем, пузањем, провлачењем итд.
- Примена пењања у различитим кретним задацима (игре, полигони и др.).

БАЦАЊЕ И ХВАТАЊЕ

- Бацање различитих лопти котрљањем, различитих лопти у даљину и висину, десном и левом руком и суручно, додавање у пару, прво са мале удаљености, а затим са веће удаљености (суручно, једном руком), гађање у мету (корпа, лопта, означени простор и сл.) на различите начине (погађање, убацивање, рушење и сл.).
- Примена бацања и гађања у различитим кретним задацима (игре, полигони и др.).
- *Коректијан поочейни положјај за бацање: сујројина ноја напред, йренос йежине са задней на йредње сйойало, „исйраийишй” йокрей руком која баца*
- *Хвайяње: йраийишй йойледом лоййу, ийи у сусрей лоййи, аморйизовайи йријем лоййе*

ВИШЕЊЕ

- Активан вис на рипстолу (дохватно вратило, амерички кругови, разбој).

ДИЗАЊЕ И НОШЕЊЕ

- Дизање и ношење једног или више различитих реквизита одговарајуће величине и масе, самостално, у пару, групно.
- Примена дизања и ношења у различитим кретним задацима (игре, полигони и др.).

ВЕЖБЕ ОБЛИКОВАЊА

Изабрани комплекс вежби обликовања треба да „покрије” све велике мишићне групе (трбушни и леђни мишићи, мишићи руку и раменог појаса, мишићи ногу). У сваком комплексу вежби обликовања треба балансирано користити вежбе истезања, јачања и релаксације. Код демонстрације и објашњења постепено уводити терминологију вежби обликовања. Код дозирања вежби обликовања максимално уважавати индивидуалне могућности ученика, тако да се не препоручује исти број понављања за све ученике. Требало би увек дати извесан распон ако се ради о броју понављања (нпр. 10–20 пута) или ићи на временски интервал рада (нпр. 20 сек.). Уместо пасивних пауза (одмора) између вежби јачања, планирати вежбе за антагонистичке мишиће (нпр. трбух–леђа), или вежбе истезања и релаксације. Код избора вежби обликовања избегавати шаблон и понављања, бирати вежбе које ће ученицима бити занимљиве и подстицајне. Вежбе обликовања могу се учинити занимљивијим коришћењем различитих формација, реквизита, музичке пратње итд. Вежбе обликовања постепено координацијски усложњавати, а оптерећење би требало да прогресивно расте (већи број понављања у истој временској јединици, рад у серијама, отежавање саме вежбе, продужавање времена рада, додавање нових вежби). Посебну пажњу посветити вежбама за правилно држање тела и јачање мишића стопала и потколенице. Препоручљиво је да у сали постоји огледало како би ученици могли да уз визуелну контролу коригују своје држање тела и уоче разлике између лошег и доброг држања тела, што је основа за развој финог кинестетичког осећаја. Научити ученике једноставним комплексима јутарње гимнастике (реализују се код куће уз помоћ родитеља), а према потреби спроводити и активне паузе између часова или на часу (реализује их учитељ у школи).

ПЛЕС И ПАНТОМИМА

- Приказивање различитих појава и ситуација из свакодневног искуства пантомимом; усклађивање покрета појединих делова тела и кретања целог тела са карактером музике и личним доживљајем.

- Изабрати 2–4 плеса (народна, друштвена, модерна) у складу са могућностима и интересовањима ученика и учитеља и научити основне кораке.

ГИМНАСТИКА

- Гимнастичко ходање. Ритмички скокови: дејчи поскоци, маказице напред-назад, мајчи скок, галоп напред и странце (само девојчице). Ритмички окрети: суножни у успону и чучњу за 180° (само девојчице). „Свећа”, „вага” у упору клечећем заножњем једном ногом, повалка на леђима, „мали мост”, колут напред, колут назад.
- Суножни прескоци преко шв. клупе уз упирање рукама о клупу; „маказице” преко шв. клупе упирањем рукама о клупу; „маказице” у ставу у упору („стоју на рукама”). Суножни скокови са одскочне даске или мале трамбулине у месту (уз помоћ учитеља); из малог залета наскок на одскочну даску или малу трамбулину (са једне ноге суножно на даску) и одскок увис са меким доскоком; суножним одскоком из места наскок у упор клечећи на шведски сандук, односно у упор чучећи на шведску клупу.
- Померање у страну и напред у вису (разбој, ниско вратило, рипстол); упор предњи на разбоју или вратилу; климање на разбоју, вратилу или круговима; њихање на разбоју или вратилу.
- Различите врсте ходања по линији, обрнутој шведској клупи или ниској греди; суножни окрет у чучњу и успону за 180°; саскок: скок увис суножним одразом, мек доскок.
- Једноставни полигони састављени тако да захтевају примену научених гимнастичких елемената.

ИГРЕ ЛОПТОМ

Различите елементарне игре лоптом које подразумевају кретне задатке попут: вођења лопте десном и левом руком, у месту и кретању; шутирање лопте десном и левом ногом, из места и из малог залета; гађање лоптом у мету бацањем и шутирањем (ниски кошеви, гол, обележени простор на зиду и сл.) и сл. Важно је планирати сарадничке игре, због њиховог васпитног потенцијала и припреме за тимски рад у спортским играма; такође, insistирати на придржавању правила игре и другарској подршци свим учесницима игре.

ДРУГА МОТОРИЧКА ИСКУСТВА

У зависности од интересовања ученика, наставника и родитеља, као и могућности средине (школе, локалне заједнице), реализују се и други садржаји: пливање, вожња бицикла, котуралки (ролера), клизање, санкање, смучање, пешачење у природи, спортски плес и др.

Специфичности средине, конкретне потребе и интересовања ученика, те посебне компетенције учитеља (наставника) до изражаја долазе управо у овом сегменту рада и требало би их посебно промовисати.

Кроз квалитетну реализацију предвиђених садржаја обезбеђује се континуирани рад на развоју моторичких способности током целе школске године. Изабраним средствима, тј. кретним садржајима унапређује се координација, снага, брзина, гипкост, издржљивост, равнотежа и прецизност. Квалитетна реализација свих предвиђених садржаја, која подразумева и систематско праћење ученика применом изабране батерије моторичких тестова и на друге начине, допринеће реализацији постављеног циља, тј. унапређивању моторичких способности ученика. Кључ је у индивидуализацији наставе, што значи да садржаје и интензитет рада треба прилагодити конкретним потребама сваког ученика. Без добре мотивације ученика не може бити успеха у развоју моторичких способности, а то је уз поменути индивидуализацију, могуће постићи коришћењем разноврсних садржаја и метода рада, доминацијом игре, сталним информисањем о напредовању ученика, затим „освећивањем” вежбања (чему која вежба служи, зашто је важна, како се правилно изводи итд.). Поред планирања и реализације разноврсних унапред дефинисаних кретних задатака (где се ученик провлачи, шта прескаче и како, које препреке заобилази и сл.), важно је предвидети и самостално решавање датог моторичког проблема. У раду са ученицима увек промовисати надметање са самим собом, а ходање и трчање кад год је могуће реализовати у природи.

ОСПОСОБЉАВАЊЕ ЗА САМОСТАЛНО ВЕЖБАЊЕ У СЛОБОДНО ВРЕМЕ*

Информације о значају физичке активности и боравка у природи за правилан раст, развој и отпорност организма;

* Не реализује се кроз посебне теоријске часове, већ информације и знања тог типа прожимају целокупни наставни процес.

Упознавање са деловима тела (глава, врат, труп, руке, ноге, рамена, лактови, шаке, прсти, стопала, кукови, колена, стомак, леђа, груди, ручни зглоб, скочни зглоб, мишићи, кости, зглобови);

Термини за означавање основних положаја и ставова: став спетни, став у успону, раскорачни став, чучањ, клек, сед суножно, сед разножно, лежање (на леђима, на грудима/трбуху, на боку);

Термини од значаја за оријентацију у простору: лево, десно, горе, доле, напред, назад, унутра, напоље, право, криво, близу, далеко, кратко, дуго;

Термини од значаја за оријентацију у времену: брзо, споро;

Упознавање са кључним елементима правилног извођења природних облика кретања (нпр. код ходања: правилан и усклађен рад руку и ногу, правилно држање тела, правилно постављање стопала итд.);

Како изгледају знаци умереног оптерећења и(ли) замора; како ученик треба да поступи у случају да се лоше осећа у току вежбања;

Каква одећа и обућа се користе за вежбање, хигијена вежбања, потенцијалне опасности од ношења неадекватне одеће и обуће, накита, ручног сата и сл.;

Како треба да се понашамо при доласку у салу (на игралиште), при вежбању и при одласку из сале (са игралишта).

ПРОМОВИСАЊЕ ПОЗИТИВНИХ ИНТЕРАКЦИЈА И РАЗВОЈ ПОЗИТИВНЕ СЛИКЕ О СЕБИ

1. У свим ситуацијама (на часу, пре и после часа, на наставним и ваннаставним активностима, на физичком и здравственом васпитању и другим предметима) промовисати пријатељско опхођење и сарадњу међу ученицима, узајамно поштовање и уважавање.
2. Комуникација са учитељем (наставником) такође почива на искрености и отворености, љубазном и пријатељском опхођењу.
3. У контексту физичке активности, учитељ (наставник) мора уложити максималан напор како би кроз индивидуализацију наставе свим ученицима омогућио доживљај успешности у овладавању све сложенијим кретним задацима. Сазнање да постоје складније грађени, окретнији или бржи вршњаци, за дете не треба да буде извор незадовољства и nelaгоде; кроз препознавање различитости и спознају сопствених особина (добрих и мање добрих) ученици уче да прихватају себе и друге као једнако вредне, мада различите личности.
4. Код избора игара, предност имају сарадничке игре, мада деци која то желе треба омогућити искуство такмичарске ситуације, наравно под одређеним условима (инсистирати на пријатељском, фер-плеј односу и поштовању правила; не прецењивати значај победе; контролисати и сузбијати агресивност; омогућити висок степен учешћа свих такмичара; инсистирати на самопревазилажењу и сл.). И у такмичарским играма промовисати уважавање других – противничких играча и саиграча.
5. Обавезно омогућити ученицима слободу избора кад је реч о учешћу у такмичарским играма.
6. Заједничко учешће у физичкој активности ствара изузетне могућности за узајамну сарадњу ученика, помагање и подстицање, емпатију, испробавање сопствених способности и сл. и те могућности треба максимално и зналачки искористити.

ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Здравствено васпитање или васпитање за здравље подразумева комбинацију знања, идеја и искустава преко којих се планираним, занимљиво дизајнираним акцијама (радионицама и едукативним играма) утиче на добровољно прихватање понашања које води здрављу, а редукује понашање које га нарушава.

Основни садржаји здравственог васпитања за децу овог узраста су: сагледавање важности и значаја здравља; усклађивање и, уз асистенцију родитеља, балансирање времена за игру, рад и одмор; међусобно упознавање, зближавање и дружење; важност и добробит вежбања и боравака у природи, уз мере опреза; добијање представе о себи и свом телу; стицање самопоуздања и самопоштовања; препознавање замора, оптерећења и умора; упознавање са основним принципима правилне исхране; стицање знања и вештина у области одржавања личне и колективне хигијене; грађење поверења и добијање информација о својим правима, критичко разми-

шљање и анализирање да ли су поједине материје корисне или штетне, са акцентом на штетне ефекте дувана и алкохола; сагледавање ситуација у којима дете може да се повреди и анализирање начина да се оне избегну.

Сви побројани садржаји се остварују кроз радионице и едукативне игре.

Као и свака интервенција и здравствено-васпитна интервенција подразумева да особа која је спроводи има знања и вештине за то. Те вештине не припадају аутоматски некоме ко је наставник, учитељ, лекар или психолог, па је зато потребно да се за одређен број тема одн. садржаја предложи модел по ком ће се даље креирати сличне радионице. Ово се наглашава, јер уколико се одређени садржаји обраде на „неприкладан“ начин, не само да нећемо постићи жељене исходе, већ се могу догодити и штетни ефекти.

Предложене теме са елементарним садржајима и активностима (шири опис је дат у материјалу са прилозима):

– **ЗДРАВ САМ КАДА...** За разумевање појма „здравље“ и сагледавање важности и значаја здравља, деца разговарају о томе:

1. када се осећају „здро“;
2. шта све утиче на њихово здравље, и
3. како и уз чију помоћ могу да сачувају своје здравље.

Учитељ (на панелу или табли) уписује њихове одговоре „у концентричне кругове“ који су исцртани око појма „здравље“ и то тако да су одговори под 1 у кругу са најмањим пречником, првом до појма „Здравље“; одговори под бројем 2 у средњем и под бројем 3 у спољном (највећем) кругу. Доноси се закључак да здравље није само одсуство болести.

– **ЈЕДАН МОЈ ДАН** – садржаји везани за ову тему треба да подстакну ђаке да препознају потребу усклађивања дневног ритма активности (игре, одмора и рада) уз тесну сарадњу са родитељима (родитељски састанци).

– **ЦАРСТВО – ДРУГАРСТВО** – за реализацију ове теме потребно је да што већи број часова садржи компоненте упознавања, зближавања, рада на разумевању, недискриминацији и превазилажењу евентуалних несугласица.

Потребно је афирмисати прихватање себе и других, онаквих какви јесу, уз поруку да прихватање или неприхватање различитости може у великој мери да буде повезано са здрављем. Битно је да се деца упознају, свако са сваком, да остваре контакт – вербални и/или физички, да се додирну и размене макар по некад нека од искустава. Дете треба да научи да тражи помоћ када је угрожено али и да вреднује односе са другима – да се извини и да каже хвала. Солидарност је још једна од особина којом треба владати.

– **У ПРИРОДИ** – садржаји за ову тему се остварују кроз активности које промовишу боравак у природи, кроз игру на отвореном простору (када је то изводљиво) кроз грађење навике да се у природи борави када год за то постоје услови. Притом поштовати препоруке о потенцијалним опасностима (дуго излагање сунчевим зрацима, крпељи, неношењу заштитне одеће, обуће, капа...) као и препоруке за очување животне средине.

– **ОВО САМ ЈА** – ова тема има више аспеката и може се реализовати кроз:

- стварање представе о сопственом телу, са својим особеностима и разликама у односу на друге;
- подстицање и развој самопоуздања и самопоштовања;
- препознавање и „алармирање“ знакова умереног оптерећења и замора;

(уз најчешћу формулацију којом нам се дете обраћа: мука ми је) са следећим, најчешћим симптомима: поспаност, знојење, бледило, дрхтање, сметње са видом, вртоглавица, главобоља, промене у понашању итд. Такође је важно да науче да траже помоћ тј. ако примете да се не осећају добро треба да траже помоћ од: учитеља, помоћног особља у школи, друга или другарице.

– **ПУТ ДО ПРАВИЛНЕ ИСХРАНЕ** – у оквиру ове теме деца добијају представу о основним принципима правилне исхране. Постоји низ активности које се могу допуњавати, а најделотворније су: активности кроз које се ђаци упознају са основним принципима правилне исхране; наглашавање и коришћење утицаја управе школе за непосредни избор хране која се деци нуди у школским кухињама и сарадња са родитељима.

– **ЧИСТОЋА ЈЕ ПОЛА ЗДРАВЉА** – активности за ову тему представљају низ ситуација помоћу којих се стичу знања и вештине у области одржавања личне и хигијене животног простора.

– **ТО ХОЋУ, ТО НЕЋУ** – тема кроз коју дете учи да саопшти своје потребе и своје тајне, да раздвоји „добре” и „лоше тајне” и да стекне поверење и да добије информације о својим правима. Због велике осетљивости ове теме предлог је да се она реализује уз помоћ психолога (или педагога) школе.

– **КОРИСНО-ШТЕТНО** – основни садржаји за ову тему су анализирање најразличитијих ствари, предмета, материја... да ли су корисне или штетне, са важним нагласком – на штетне ефекте дувана и алкохола.

– **БЕЗБЕДНО ЈЕ СРЕЋНО ДЕТИЊСТВО** – у оквиру ове теме дете учи да избегне ситуације у којима може да се повреди и учи да тражи помоћ. Предлог је да се више пута годишње одвоји по 15 до 25 минута да се нека тема продискутује. Може се повезати и са одређеним догађајима (рођендан, Нова Година итд.) и/или са годишњим добима (зима-клизавица, лето – пливање) итд.

Активности ученика

- Вежбање (репродукција, решавање проблема)
- Разговор, дискусија (анализирање, поређење, објашњавање, класификација)
- Самосталан и интерактиван рад (парови, тројке, група, тим и др.)

Методе наставе

- практична активност (вежбање),
- демонстрација (показивање),
- вербални метод.
- *Укључити и недирективне наставне методе којима се стимулише критичко мишљење*

Организационо-методски облици рада

Игра, полигон, станице, коришћење спортских справа и ре-квизита, радионица и др.

ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ

Листа изборних предмета:

- Образовање за животну средину
- Математичка радионица
- Рука у тесту – откривање света
- Животне вештине
- Од играчке до рачунара
- Народна традиција
- Вежбањем до здравља
- Грађанско васпитање
- Верска настава
- Језичка радионица
- Неговање мађарског језика са елементима националне културе
- Неговање румунског језика са елементима националне културе
- Неговање русинског језика са елементима националне културе
- Неговање словачког језика са елементима националне културе
- Неговање хрватског језика са елементима националне културе

У понуди школе морају се обавезно наћи изборни предмети: *Грађанско васпитање* и *Верска настава*, а преостала два предмета уносе се у Програм школе у складу са интересовањима ученика и могућностима школе.

Ученик/родитељ је у обавези да из постојеће понуде школе од четири изборна предмета одабере два.

ОБРАЗОВАЊЕ ЗА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

Увод

Образовање и васпитање за животну средину неопходно је за све житеље Планете и то као дугорочно и планско развијање интердисциплинарног знања о животној средини у току читавог животног века сваког човека. Зато се поред мултидисциплинарног приступа и увођења еколошког принципа кроскурикуларно предлаже и посебан изборни предмет *Образовање за животну средину*, јер је оно по својој суштини и образовање за опстанак, мир, демократију и толеранцију.

Циљ овако широко постављене едукације јесте развијање свести о основним карактеристикама животне средине, односима у њој и према њој, као предуслова човекове тежње за њеним очувањем и унапређивањем, за садашње и будуће генерације. Нужно да се кроз васпитно-образовни процес обезбеди интердисциплинарност и мултидисциплинарност ради спознаје суштине односа: друштво – човек – техника – природа, односно изрази сложена међузависност еколошких, економских, социјалних, технолошких, култур-

них и естетских односа. Задатак овог образовања је да створи општу слику ових међуодноса и нагласи зависност човека од животне средине и његову одговорност према њој.

Основни циљ предмета јесте развијање еколошке свести и свести, буђење љубави према природи и животном окружењу и формирање еколошки пожељног понашање сваког појединца ради његовог активног учешћа у очувању и унапређивању животне средине и природних богатстава за садашње и будуће генерације. Овим образовањем и васпитањем стичу се знања, умења, ставови и вредности неопходни за одговорно учешће у доношењу одлука примерено узрасту и сопственом окружењу. На тај начин ученици се оспособљавају да дају свој допринос у реализацији концепције одрживог развоја, нове филозофије живљења и еколошке етике.

Улога школе у овом образовању и васпитању је вишеструка. Уважавајући развојну предиспозицију деце да на овом узрасту најлакше уче и прихватају modele понашања увођењем овог изборног предмета омогућује ученицима комплексније образовање. Школа истовремено има и могућност да преко деце, посредно, образује и њихове родитеље.

Увођење образовања за животну средину од најранијег узраста није тренд, већ напротив наша обавеза прихваћена потписивањем међународних докуманата Рио документа, Бразил 1992.г. и Међународни програм образовања и васпитања за заштиту животне средине УНЕСКО И УНЕП, 1993. г.) да као и друге земље потписнице међународних докумената из области заштите животне средине и развоја у школски систем, од вртића до универзитета, имплементирамо ово образовање.

ЦИЉЕВИ И ИСХОДИ ЗА ПРЕДМЕТ ОБРАЗОВАЊЕ ЗА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

ЦИЉЕВИ ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА	ИСХОДИ ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА По завршетку првог разреда ученик ће:
Развијање одговорног (позитивног) односа према животној средини	– упознати појам животна средина и њене елементе (ваздух, вода, земљиште, биљни и животињски свет, творевине људског рада) – сазнати да свако живо биће има своје место у природи и да је све узајамно повезано – сазнати да без ваздуха нема живота (сва жива бића дишу) – имати способност да увиди да природна богатства нису безгранична и да се зато морају рационално користити и штетити (вода, енергија) – сазнати да се већ употребљавана одећа, хартија, стаклена амбалажа, метални предмети, играчке могу више пута користити и/или рециклирати – умети да правилно разврста и одложи отпад (папир, стакло, пластика, метал, органски отпад) – сазнати да се све материје не разграђују и не труну – бринути о биљкама и животињама у окружењу (прављење малог школског ботаничког врта, еколошког кутка, једноставних хранилица, појилица и кућица за птице, барица, фонтана) – бринути се о изгледу и уређењу школског дворишта и околине – препознати основне еко-ознаке на амбалажи
Уочавање и описивање неких промена и појава у животној средини	– препознати промене настале деловањем човека на животну средину у непосредној околини – препознати неке природне промене на биљкама и животињама у различитим периодима године (цветање, листање, опадање лишћа, сеоба птица, понашање станаарица...) – препознати најчешће биљне и животињске врсте из непосредне околине

ЦИЉЕВИ ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА	ИСХОДИ ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА По завршетку првог разреда ученик ће:
	– бићи у могућности да направи једносипавне збирке, колекције, албуме, хербаријум – бићи у могућности да представи своју животну средину (вербално, ликовно, сценски)
Стицање знања о појавама које угрожавају животну средину	– препознати нека од загађења воде, ваздуха и земљишта у непосредном окружењу – препознати неке од опасних материја у домаћинству и опасност од њихове неправилне примене (у кухињи, купатилу, врту, башти) – препознати неке од ознака за опасне материје – препознати нека оштећења на биљкама у окружењу – препознати неке изворе буке и њене штетне последице по човека и окружење
Развијање позитивног односа према себи и окружењу	– упознати предност здраве хране и њеног свакодневног коришћења – упознати добробит свакодневног бављења физичким активностима, рекреацијом и спортом – моћи да препозна неке видљиве последице болести зависности (пушење, алкохолизам) – бити информисан о неким опасностима од неправилног сунчања и од сусрета са паразитима (крпељима, вашима) и бактеријским инфекцијама

Садржаји – теме

- Посматрам, бележим, правим
- Животна средина – шта је то?
- Да ли воде има довољно за све?
- Можемо ли без ваздуха?
- Шта је компост?
- Бринем о биљкама и животињама
- Може ли се од старог направити ново?
- Како избећи опасности око нас?
- Ко су загађивачи моје животне средине?
- Опасне материје у домаћинству
- Ја живим здраво. А ти?
- Помозимо родитељима да престану да пуше
- Шта могу да учиним за своју животну средину?

Активности ученика

- Посматрање, проналажење, препознавање, евидентирање, показивање, праћење, именовање одређених промена и појава у окружењу
- Уочавање сличности и разлика, груписање, класификовање и систематизовање истих
- Описивање, читање, цртање, сценско приказивање
- Сакупљање материјала и израда употребних вредности
- Прављење једноставних модела (хранилице, појилнице, кућице за птице, хербаријум, збирке, колекције...)
- Сарадња, постављање питања, тражење одговора, дискутовање
- Игра
- Ситуациона метода
- Експериментална метода
- Интерактивна и кооперативна метода
- Конструкторска и манипулативна метода
- Креативна и истарживачка метода
- Радионичарска метода
- Амбијентална метода

Активности наставника

Начини презентације и методе рада морају да имају за циљ формирање појединачних способних да учествују у доношењу одлука усклађених са принципима одрживог развоја. Садржаји и активно-

сти треба да буду узрастно усклађени и примерени интересовању и склоностима ученика. Што је ученик млађи ово образовање треба да буде конкретније, са навођењем примера из личног искуства и непосредног окружења.

Поред учионице, садржаје и активности овог предмета пожељно је организовати и у другим амбијентима који омогућају реализацију предвиђених исхода. Поступним увођењем еколошких садржаја наставници омогућавају деци да изграђују правилан став и однос ка окружењу. Овај процес подразумева и активну улогу ученика што се може постићи теренским радом, на еколошки осмишљеним излетима, екскурзијама и камповима.

МАТЕМАТИЧКА РАДИОНИЦА

Разноврсне активности у оквиру *Математичке радионице* изводиће се као **подршка основном предмету Математика** и требало би да допринесу реализацији циљева и исхода датих у основном предмету. Ове додатне активности неопходне су као подршка с обзиром на постојање разлика у предзнању деце, њиховој зрелости при поласку у школу, количини подршке коју имају у непосредном окружењу, мотивацији и другим релевантним чиниоцима успешности и развоја. Деци којој је неопходна подршка, на овај начин би се пружиле могућности да што више у школи, кроз различите активности, уче *Математику* (нпр. што више рада са конкретним материјалима, једноставним моделима, кроз игру, математичке приче, решавање загонекти, ребуса...). Смисао није у проширивању знања која се стичу у основном предмету *Математика*, већ у њиховом утврђивању и продубљивању, применом додатних активности и метода у учењу математике.

- У оквиру *Математичке радионице* могућа је већа индивидуализација наставе као и могућност примене различитих садржаја и облика активности.
- Треба потенцирати теме које неки ученици теже савлађују, а то су у првом разреду, најчешће, сабирање и одузимање, посебно са преласком преко десетице.
- У свим активностима битан аспект треба да буде решавање проблема (примерених узрасту) које ће децу стављати у ситуације да вежбају и развијају мишљење.

ПРИМЕРИ МОГУЋИХ АКТИВНОСТИ

1) У циљу развијања оријентације у простору:

- давање практичног задатка (нпр. „Дођај гумицу другу десно од себе“,...)
- игра „Бродови у магли“ – један ученик је брод и има повез преко очију, а други управља њиме: „Иди право, скрени десно, врати се мало назад,...“ са циљем да га доведе до неког предмета у учионици, нпр. сунђера постављеног на једној клупи, заобилазећи неке једноставније препреке,
- учитељ на великом картону нацрта раскрсницу или више раскрсница на којој деца играјући се аутићима, увежбавају релације: десно, лево, напред, назад,...
- итд.

2) У циљу активног коришћења и прављења модела различитих облика геометријских фигура и тела:

- састављање модела неког облика (нпр. ученик добије „дрвени“ квадрат и исече га на три троугла, онда проба да га поново споји, а после тога даје своје раздвојене „дрвене“ троуглове и добија од неког другог три „плава“ троугла од којих треба да састави квадрат)
- на датим цртежима („Робот“, „Рибица“, ...) састављеним од више фигура познатих облика (правоугаоник, квадрат, троугао, круг) треба да преброје колико пута се појављује сваки од њих (код себе у свесци нацртају правоугаоник, квадрат, троугао, круг) и при пребројавању бележе.
- итд.

3) У циљу продубљивања и вежбања сабирања и одузимања или откривања непознатог броја:

- коришћење једнообразног дидактичког материјала који деца донесу од куће, по избору (пасуљ, штапиће, итд.); учитељ поставља разне захтеве и питања према индивидуалним способностима деце: „Стави испред себе 5“ „Колико треба да додаш на ову гомилу да би било 11?“ „Ако додаш 4, имаћеш 12. Колико си имао?“... Могуће је активности организовати и тако да ученици у паровима један другом задају задатке и решавају их самостално или у пару.

- коришћење домина или њихових увеличаних модела (ученик извуче неку домину и треба брзо да сабере или одузме два броја са те домине);
- коверте са тачним резултатима – на неколико коверти су написани одређени бројеви, нпр. 12, 15, 10, ...; ученици добијају папириће са изразима, нпр. 7+8, 10+2, ... које треба да их израчунају и папириће ставе у дговарајући коверат;
- ученици су распоређени у неколико колона од којих свака има свој број; задатак ученика из једне колоне је да сви један за другим напишу нпр. сабирке чији је збир једнак броју колоне, али не смеју понављати иста решења;
- и друге сличне активности.

Математичку радионицу школа може да понуди ученицима и у оквиру посебног дела школског програма у зависности од потреба и интересовања ученика.

РУКА У ТЕСТУ – ОТКРИВАЊЕ СВЕТА

Увод

Назив предмета *Рука у шесћу – ошкривање светла* упућује на непосредну активност деце при откривању света. Основна идеја увођења овог изборног предмета је неговање, подстицање и развијање природне деље радозналости и тражење одговора на питања ШТА, КАКО, ЗАШТО.

Разматрање питања о природи на раном школском узрасту помаже детету у његовом развоју и успостављању односа са материјалним светом у окружењу. Дете открива да је материјални свет погодан за истраживање и постављање бројних питања. Оно развија своју личност, интелигенцију, критички дух и формира став према реалном свету. На тај начин мења се његова улога, од пасивног посматрача оно постаје истраживач.

Кроз овај предмет ученици ће:

- промишљати и развијати вештине у процесу упознавања и разумевања појава у природи
- имати прилику да задовоље своју радозналост на различите начине: посматрањем, истраживањем, кроз самосталну активност и добро осмишљен поступак, размишљањем, уношењем малих промена и проверавањем њихових ефеката.

Овај приступ карактерише:

- партнерски однос наставник – ученик који подразумева заједничко формулисање проблема и питања
- вођење акција од стране ученика и предвиђање њиховог исхода, тј. постављање хипотеза
- објашњавање и континуирано бележење запажања на себи својствен начин у експерименталну свеску

Описани приступ представља карактеристичне кораке научног метода, а наставник води и усмерава ученике у раду.

У оквиру овог изборног предмета предложени су експерименти који не захтевају сложу и скупу опрему: довољни су предмети и материјали из свакодневног живота. Експерименти су једноставни и не захтевају посебно техничко знање.

Неки циљеви и исходи предмета *Рука у шесћу – ошкривање светла* ослањају се на циљеве и исходе предмета *Свет око нас* чиме се омогућује комплексније додатно разумевање појава у природи и развијање активног истраживачког односа према окружењу. Полазећи од сазнања стечених у оквиру предмета *Свет око нас*, ученик ће развијати вештине у контексту природних наука.

ЦИЉЕВИ И ИСХОДИ ЗА ПРЕДМЕТ РУКА У ТЕСТУ

ЦИЉЕВИ ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА	ИСХОДИ ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА По завршетку првог разреда ученик ће:
Развијање основних појмова из природних наука и њихово повезивање	– имати представе о различитим врстама кретања и њиховим карактеристикама – разумети да тела (чврста, течна, гасовита) заузимају одређени простор и како га попуњавају – стећи представе о мерењу и мери; – поредити и мерити дужину, масу и запремину; – користити неке поступке наелектрисавања тела и препознати њихова својства

ЦИЉЕВИ ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА	ИСХОДИ ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА По завршетку првог разреда ученик ће:
Развијање радозналости и истраживачкох способности	– умети да уочи важне особине објекта или појаве које испитује – препознати неке критеријуме за класификацију објеката и живих бића на основу уочених особина – умети да задовољи своју радозналост тражењем одговора на различите начине (постављањем питања, хипотеза, испробавањем....) – умети да постави хипотезу, односно претпостави решења проблема – умети да предложи, самостално постави и изведе једноставан експеримент и следи упутства – препознавати опасност и безбедно радити; – бити истрајан у својим покушајима и умети да заједно са другима постави проблем и да активно учествује у његовом решавању (поделом улога и задужења);
Развијање основних елемената логичког и критичког мишљења	– уочавати узрочно-последичне везе између појава и процеса у окружењу и у изведеним огледима; – имати критички однос према информацијама које добија чулима;

Садржаји – теме

1. Колико нас чула варају
2. Да ли у корпи пуној јабука има још места
3. У свету мерења
4. Све што стоји – хтело би да стоји, све што иде – хтело би да иде
5. Котрљање и клизање
6. Свећа која гори у води
7. Водени пешчани сат
8. Слатки модел вулкана
9. У свету електрицитета
10. Можеш ли стићи своју сенку
11. Балони високо лете, „покрећу” бродове и ракете
12. Клати се, љуља, таласа....
13. Видим да растем
14. Шаре које живот значе
15. Светлост и сенка
16. Правим облак, кишу и лед
17. Трагом својих стопа
18. Боје дуге

Активности ученика

За остваривање циљева овог предмета важно је да се омогуће наставне ситуације у којима ће активности ученика бити разноврсне: посматрање, сакупљање, упоређивање, класификовање, означавање, замишљање и постављање експеримената, објашњавање, коришћење података, представљање оног што је виђено и урађено, постављање једноставних модела, дискутовање резултата и давање предлога нових експеримената, самостало и групно истраживање.

Активности наставника

Наставник води и усмерава ученике у свим етапа „истраживачког” рада: приликом постављања питања и хипотеза, предлагања огледа, њиховог извођења и представљања резултата рада. Припрема наставника за овакве часове обухвата разматрање важних питања о теми часа, избору садржаја, активности, амбијенту за реализацију, коришћењем различитих извора информација (уџбеници, популарна и стручна литература, Интернет...). Поред тога, на часове се могу позвати разни гости – стручњаци (наставници предмета природних наука, научници-истраживачи, ...) који могу пренети своја искуства деци и дати им упутства како да унапреде свој начин рада.

Треба посебно имати у виду да се циљеви и исходи овог предмета постижу кроз непосредну истраживачку активност деце и ненаметљив подстицај и подршку наставника.

ЖИВОТНЕ ВЕШТИНЕ**Увод**

Кроз овај изборни предмет ученици ће развијати вештине примерено карактеристикама њиховог узраста, и то оне које су им неопходне у свакодневним животним ситуацијама. Неки циљеви и исходи овог предмета ослањају се на циљеве и исходе предмета *Свети око нас* чиме се омогућава додатно унапређивање одређених вештина и оспособљавање ученика за њихову примену. Полазећи од сазнања стечених у оквиру предмета *Свети око нас* ученик ће развијати вештине у контексту реалних животних ситуација. Истовремено он ће се оспособљавати да процењује ваљаност својих поступака.

У оквиру овог предмета биће подстицана радозналост ученика и они ће имати прилику да је задовоље на различите начине, посматрањем, истраживањем, покушајима да сами нешто направе или у сарадњи са другим ученицима.

Специфичност овог предмета огледа се у наглашеном развоју вештина, овладавању њиховим правилним извођењем и схватању њихове важности у уобичајеним ситуацијама код куће, у школи, на улици, у игри итд. Такође, развојем тих вештина развијају се и сазнајне способности ученика, битне за све остале предмете.

Развој вештина у оквиру овог предмета ослања се и допуњава знања стечена у предмету *Свети око нас*, *Математика*, *Физичко и здравствено васпитање*, *Уметности*.

ЦИЉЕВИ И ИСХОДИ ЗА ПРЕДМЕТ ЖИВОТНЕ ВЕШТИНЕ

ЦИЉЕВИ ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА	ИСХОДИ ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА По завршетку првог разреда ученик ће:
Упознавање елемената културе живљења	– умети да се обуче и обује примерено временским и другим приликама; – стећи навику да једе за столом уз коришћење прибора – умети да одржава личну хигијену; – умети да правилно користи кућне апарате; – знати вредност новчаница и поступак плаћања; – имати одговоран однос према новцу (стицање, располагање, штедња)
Развијање одговорног односа према себи и другима	– умети да препозна и искаже своје потребе; – познавати и примењивати елементарне манире лепог понашања – умети да се правилно понаша у случају болести;
Развијање одговорног односа према биљкама и животињама	– умети да негује неке биљке у собним и баштенским условима; – умети да негује кућног љубимца; – умети да запази промене кроз које пролазе кућне биљке и животиње током године; – знати могуће негативне последице контакта са биљкама и животињама; – разумети своју улогу и значај у одговорном односу према живим бићима као јединкама;
Развијање истраживачких способности	– умети да пронађе решење за практичан проблем у свакодневном животу и игри (како подићи тежи предмет, како дохватити нешто, како најбоље опрати масне судове или руке, како чувати неке намирнице,...); – умети да следи упутства и упозорења; – умети да уочи важне особине објеката, живих бића или појава које испитује; – умети да заједно са другима уочи проблем и активно учествује у његовом решавању; – бити истрајан у својим покушајима;
Препознавање опасних ситуација и сналажење у њима	– препознавати опасности у игри и раду; – умети да препозна и искаже своје потребе; – знати како да не дође до опасних ситуација по живот, здравље и околину;

ЦИЉЕВИ ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА**ИСХОДИ ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА По завршетку првог разреда ученик ће:**

Овладавање вештином управљања дејим „превозним“ средствима	– научити да возе нпр. бицикл, клизальке, ролере, санке...; – научити правила понашања у саобраћају при коришћењу предходно именованих средстава;
---	--

Садржаји – теме

1. Удобно и лепо
2. За трпезом
3. Кућни љубимци
4. Ја возим...
5. Кућа и ја
6. Ја „истражујем“
7. Опасности око мене
8. Живот је леп
9. Ја купац – ја продавац
10. Касица прасица
11. Правим сам

Активности ученика

За остваривање циљева овог предмета важно је да се осмисле наставне ситуације у којима ће активности ученика бити разноврсне: посматрање, манипулисање предметима, израда предмета, увежбавање уобичајених радњи (телефонирање, безбедно кретање и понашање на улици, у природи, коришћење прибора за јело, коришћење средстава за хигијену,...), самостало и групно истраживање и увежбавање у предузимању безбедносних мера (закључавање просторија када је то потребно, позивање служби помоћи, ...).

Активности наставника

Наставник ће омогућити развијање вештина обезбеђивањем непосредног присуства ученика у реалним животним ситуацијама или ће осмислити ситуације аналогне уобичајеним ситуацијама. Поред тога, на часове се могу позвати разни гости – стручњаци (лекар, ветеринар, занатлија) који могу пренети своја искуства деци и дати им упутства како да унапреде свој начин рада.

Наставник ће омогућавати да се вештине развијају и кроз одговарајуће игре.

Важно је обезбедити што више разноврсних могућности за практиковање и увежбавање вештина.

ОД ИГРАЧКЕ ДО РАЧУНАРА**Увод**

У савременом друштву све значајнију улогу има информатичко образовање. С друге стране, савремени технолошки производи, техника и техничко образовање су веома битни за свакодневни живот. Стога је за савремено друштво веома важно што раније отпочети са образовањем из ових области.

Предмет *Од играчке до рачунара* конципиран је тако да омогући ученицима првог разреда основне школе упознавање са елементима технологије, технике и информатике. Циљеви и исходи предмета, наведени у овом документу, прилагођени су узрасту ученика. Јасно се могу уочити циљеви и исходи везани за технолошко, техничко и информатичко образовање.

Главни циљ предмета је да се кроз игру уводе елементи техничког и технолошког образовања. Самостално обликујући делове за будућу конструкцију ученик се сусреће са елементима технологије. Играјући се готовим конструкторским елементима стиче и одређено техничко искуство. Слагањем слике и текста стиче прво информатичко образовање. Најпогоднији начин стицања ма које од ових умења је игра (слободна спонтана или стилизована).

ЦИЉЕВИ И ИСХОДИ ЗА ПРЕДМЕТ ОД ИГРАЧКЕ ДО РАЧУНАРА

ЦИЉЕВИ ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА	ИСХОДИ ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА По завршетку првог разреда ученик ће:
Развијање моторичких способности уз коришћење материјала, прибора и алата	– умети да употреби поједине врсте материјала; – умети да одабере и употреби једноставан прибор и алат; – умети да користи миша и тастатуру;
Развијање креативности, логичког мишљења и способности комбиновања	– умети да од делова направи целину (на пример, слагалице); – умети да склопи модел од датих елемената (коцкице, дати делови неке целине...); – умети да класификује материјале и предмете према одређеним параметрима
Упознавање и руковање играчкама и кућним апаратима	– познавати улогу појединих управљачких делова (прекидача, дугмади, ...) кућних апарата и уређаја; – умети да рукује појединим кућним апаратима и уређајима – правилно постављати батерије у играчке, батеријске лампе, даљинске управљаче...
Упознавање са рачунаром и његовим деловима	– познавати саставне делове рачунара (монитор, тастатуру, миша...) – и њихову намену; – умети да укључи и искључи рачунар;
Развијање способности за рад на рачунару	– познавати елементе графичког радног окружења (прозор, икона, дугме, ...); – умети да рукује прозорима и иконама; – користити неке једноставне програме (неке рачунарске игре, за цртање и едукативне) – умети да користи ЦД (за слушање музике, гледање филмова, покретање програма); – умети да одштампа поједине документе (слике);

Садржаји

Предмет *Од играчке до рачунара* конципиран је тако да обухвата техничко-технолошке елементе, као и информатичке садржаје примерене узрасту деце. Обухвата садржаје и активности из непосредног дејег окружења, оријентисане ка примени у пракси. Један од главних глобалних циљева овог предмета је припрема деце за лако сналажење у свету технике, технологије и информатике у свакодневном животу. Садржаји овог предмета су врло погодан и за остваривање општих циљева као што су формирање стваралачког мишљења код ученика, стимулисање проналазичких идеја, проналажења и коришћења потребних информација, развијање конструкторских вештина...

Теме

1. Савијам, сецкам, лепим и играчке правим.
(Овде се могу правити разни предмети од хартије, текстила, стиropа, ... при том се за склапање предмета може користити лепак.)
2. Како ћу спаковати поклон?
(Поред савијања хартије и паковања предмета, овде ученик може да искористи лепљиву траку за лепљење, као и канап или украсну траку за везивање.)
3. Бирам, постављам и од делова слике стварам.
(Коришћење слагалица за прављење разних врста слика.)
4. Моје фигуре
(Коришћење коцкица или њима сличних елемената за састављање објеката из свакодневног живота и из света дејег маште.)

5. Како се играчке крећу саме?
(Приказати играчке које се покрећу помоћу опруга навијањем кључем, оне које раде на батерије, као и оне са даљинским управљањем.)
6. Струја је корисна, али може бити и опасна!
(Опрезно коришћење кућних апарата и указивање на могуће опасности.)
7. Рачунар – више од играчке
(Приказати могућности рачунара преко једноставних програма за игру, учење и цртање.)

Активности

Највећи број активности одвијао би се кроз осмишљену игру. На тај начин ученици упознају поједине елементе и стичу вештину коришћења рачунара.

- Савијање (на пример, хартије), везивање, лепљење, ...
- Уочавање и предвиђање (издвајање компоненти слагалица, појединих делова играчака, коцкица итд. и њихово постављање на право место)
- Класификација (разврставање елемената из конструкторских комплета)
- Активирање и искључивање једноставних кућних апарата
- Поступање у складу са упутствима за склапање и коришћење играчака
- Руковање рачунаром уз помоћ миша и/или тастатуром
- Коришћење едукативних програма
- Коришћење периферних јединица (на пример, ЦД-РОМ-а) за учитавање програма и података (музика, слике,...)

Методе

- Методе испробавања
- Конструкторске методе
- Креативне методе
- Метода увежбавања
- Интерактивне методе

НАРОДНА ТРАДИЦИЈА

Увод

Један од пресудних разлога за формирање предмета *Народна традиција* јесу алармантни извештаји истраживача (етнолингвиста, етнолог, фолклориста, етномузиколога) који упозоравају на убрзано одумирање многих важних елемената традицијске културе и њихов нестанак из праксе, опција и – најзад – из живота самог.

Директно увођење најмлађих нараштаја кроз одговарајућу наставу усмерену на ревитализацију традиције, један је од начина да се то спречи или макар одложи. Правилним, одмереним и правременим пласирањем информација о народној традицији постижу се и многа друга добра, као што су стицање свести о себи самом и свом месту у свету сличних и различитих, формирање представе о континуитету и укоренености и сл.

Концепција наставе овог изборног предмета посебан акценат ставља на локалну народну традицију, чиме се у мултинационалној и мултиконфесионалној средини, каква претеже у Србији, чувају права и особености мањина и њихов идентитет.

ЦИЉЕВИ И ИСХОДИ ЗА ПРЕДМЕТ НАРОДНА ТРАДИЦИЈА

Народна традиција је као изборни предмет конципирана по циклусима. Намера је да се ученику понуди овај предмет на почетку школовања (од 1. разреда – почетак образовног циклуса), али се отвара могућност и за одређење почетком сваког наредног циклуса све до краја општег образовања. У оквиру сваког циклуса наставе је прилагођена узрасту и могућностима ученика и предвиђа преношење увек истог знања на различитим нивоима апстракције, озбиљности и употребљивости.

ОПШТИ ЦИЉ: ученик упознаје материјалну и духовну традицијску културу свој народа и народа у оужем и ширем окружењу.

ОПШТИ ИСХОДИ: од ученика се очекује да зна:

- шта је традицијска култура,
- из чега се она састоји (каква јој је структура), и
- који систем вредности она подржава.

ИСХОДИ ЗА ПРВИ ЦИКЛУС: на крају првог циклуса ученици треба да имају елементарна знања о

- *разлици између фолклорној и актуелној окружења*, и то кроз:
 1. упознавање са основним фолклорним текстовима (бајке, легенде, приче; песме; пословице)
 2. упознавање са деčјим фолклором (игре и кратке текстуалне форме као што су загонетке, успаванке, разбрајалице итд.)
 3. усвајање елементарних знања о носећим наставним мотивима (различити за сваки разред у првом циклусу)

– *једињем циклусу*, и то кроз познавање:

1. основних разлика између градског и сеоског начина живота
2. основних сезонских радова
3. основних обичајно-обредних радњи везаних за те радове
4. основних и општих празника
5. обичајно-обредних радњи везаних за те празнике.

ИСХОДИ ЗА ПРВИ РАЗРЕД: на крају 1. разреда ученици треба да:

1. познају основне елементе деčјег фолклора (игре и кратке текстуалне форме);
2. савладају и усвоје декоративне елементе главних (најопштијих) фолклорних празника (верских и сезонских) везаних за годишњи циклус;
3. стекну елементарна знања о носећим наставним мотивима (хлеб и биљке).

Садржаји, теме и активности

Избор садржаја у првом разреду у највећој мери се препушта учитељу, а препоручују се постојећи описи фолклорних игара и штампане збирке текстова деčјег фолклора. Кроз савладавање декоративних елемената обичаја и обреда везаних за верске и сезонске фолклорне празнике, препоручује се приступ из области уметности која већ има разрађену методологију за такав рад.

Неки од могућих садржаја могли би се наћи у следећим темама:

Тема: *Пишиј своју баку...*

Ова тема може подстаћи активности од капиталног значаја у сваком амбијенту. Како теренски рад показује да су старе жене најбољи информатори и главни носиоци народне традиције, оно што би баке могле да кажу деци само по себи би обезбедило компаративни материјал за цео низ наставних активности. Деца могу да истражују и сазнају шта баке кажу о:

- играма којих су се играле кад су биле мале
- песмама које су се певале у то време
- причама које су њима њихове баке причале
- обичајима у којима су учествовале (слава, поворке, бадњак, Божић, нова година, Богојављење, Ђурђевдан, биљобери...)
- ручним радовима које су радиле као девојчице
- одећи, обући, фризурама и украсима из њихове младости итд.

Тако скупљена обавештења могу да буду драгоцене и као подаци независно од наставе, па би школа могла да формира сопствену датотеку од прикупљеног материјала и континуирано је допуњава и обогаћује. Поред тога, неговање праксе *Пишиј своју баку...* може позитивно да утиче на ревалоризацију и побољшање положаја старих у породици (о којем социолошка истраживања такође пружају обесхрабрујуће податке).

Тема: *Радови и празници*

У оквиру практичне наставе, за први разред се предвиђа развијање моторичких вештина кроз израду предмета према постојећем моделу међу материјалним споменицима традицијске културе. То практично значи да је пожељно искористити сваку прилику да се нешто прави рукама, а да при том буде везано за неку занимљиву причу или догађај. На пример, у јесен (кад школа почиње) завршавају се последње жетве и бербе, што може бити одличан повод да се праве:

- „*боју брада*” (од последњег снопа било којег жита, а у септембру се жању још само сточна жита), или да се инсценирају;
- „*муке блаженој Гроздија*” (пут који грождје прође док не постане вино) зависно од тога где се школа налази.

Обоје се, наравно, може радити у свакој школи, али се настава знатно обогаћује могућношћу директног увида у процес (виноградарски крај) или у оригинални предмет (пољопривредни крај са „божјим брадама” на њивама после жетве). Подразумева се да конопљарски и ланарски крајеви уместо „Гроздија” могу приказивати конопљине/ланове муке и слично. Фолклорни текстови који обрађују ове „муке” постоје и лако су доступни.

Овде долазе и пратеће (углавном декоративне) радње уз велике, опште празнике као што су Божић и Ускрс. Ту се нарочито мисли на:

- *засејавање жита на св. Варвару* (уочи Божића),
- *вертеј* (тамо где постоји као традиција, а тамо где га нема, може се свеједно правити место Христовог рођења, не као део традиције него као пригодна активност),
- *фарбање ускршњих јаја*.

Као пратеће објашњење уз све ове активности најбоље могу послужити одговарајуће легенде и фолклорне приче или предања, који на овом узрасту врло добро замењују теорију. Уз сваку од наведених активности може се пронаћи адекватна игра, пратећа песма или плес (костимиран или не). Пожељно је комбиновати их све заједно, како се најчешће и одвијају у оригиналном окружењу.

Тема: *Зимски хлебови и пролећно биље* (носећи мотив за први разред)

Радње и предмети уз радове и празнике имају пригодни карактер, али неки мотиви могу да послуже као извор сталног интересовања и обраде. За зимски период (прво полугодиште) то може бити:

- *хлеб*: од савлађивања самог процеса мешања хлеба, па до његове многоструке намене, сваки сегмент може бити подједнако занимљив и поучан на овом узрасту. Ту долазе и посебни хлебови који се месе за здравље стоке (округли са рупом, као ђевреци), за пчеле, за здравље укућана и слични, све до славског колача који је прича за себе. Посебно може да се обрађује шарање славског колача како јесте и како би могло бити кад се деци објасни да се преко фигура на колачу остварују жеље током следећих година дана. (о фолклорним хлебовима постоји и богата стручна литература). Зависно од амбијента, може се отићи у пекару да се види како то стварно изгледа, или код домаћице која има наћве – према могућностима. Неки елементи обреда који прате мешање хлеба доступни су и на овом узрасту, на пример кратки текстови („Кисни, не мисли, стигло ме до врата”) који се, у правој употреби, говоре као део басме за дизање теста, али се у приповедном контексту могу наћи као анегдоте, ритмизована проза и сл. У пролеће, све до Ускрса, главна окосница наставе у овом предмету морале би бити;

- *биљке*: од ђурђевданских до ивањских венчића, сваки је прилика да се изађе на отворено, да се беру биљке и учи о њиховим лековитим и другим својствима, да се чују приче или песме о њима, и да се деци пренесе неопходност поштовања и чувања живог света. Упознавање са биљкама, друкчије овде него у ботаници и настави из области уметности, мора почети у овом раном узрасту да би се створила основа за каснију надградњу. Биљке у народној традицији имају необично значајну улогу, од веровања у њихове магичне моћи (које се могу и злоупотребити), па све до конкретне рецептуре за лечење многих болести. За то постоје многи готови приручници, као и – чак три – речника народне религије о биљкама.

Методe и технике

Како год да се осмисли настава предмета народна традиција, компаративни метод остаје незаобилазан због сталне потребе да се традиција сопственог народа ставља у ужи или шири контекст. У првом разреду та потреба још није актуализована, али је поређење у рудиментарној форми присутно већ у том узрасту (град – село, из радње – из баште, лето – зима ...) да би се касније већ потпуно артикулисало и као такво остало незаменљиво у старијим разредима када почне теоријска настава о типовима културе и њиховим главним особинама.

Како је овај предмет новина у нашем школству, врло је важно држати се (бар у почетку) препорука и упутстава представљених у овом документу.

- Прво и најважније такво упутство је изостанак теоријске наставе на млађем узрасту, у шта спадају и сви покушаји потпуне или делимичне реконструкције локалних или општих обичаја и обреда. Такви захвати се предвиђају тек у старијим разредима.
- Друга важна препорука тиче се система наставе у овом предмету. Управо зато што је предмет нов и досад неиспробан, очекује се од предавача (учитеља и предметних наставника) да се и сами усавршавају током рада. Тако учење постаје двосмерно будући да и наставника ангажује на истраживачком раду са концепцијом која подразумева и трећу компоненту – активно укључивање и сталну повратну информацију од стране породице, односно њихову реакцију на градиво и начин његовог усвајања.

Основни параметри

Да би се обезбедила квалитетна настава у оквиру предмета *Народна традиција*, неопходно је водити рачуна о три групе основних параметара, од којих су први везани за предмет, други за наставу, а трећи за наставни амбијент.

1. Предметни параметри

- 1.1. Оно што се у оквиру овог предмета проучава, заправо је *традицијска култура*. У начелу, овим изразом дефинише се култура која се одржава на традицији, усменом преношењу знања и података са колена на колена.
- 1.2. У најопштијем виду, традицијску (као и сваку другу) културу чине споменици духовне и материјалне природе, те се аналогно томе може говорити о *материјалној и духовној традицијској култури*.

2. Наставни параметри

- 2.1. У сагласности са предметом у оквиру којег се одвија, настава такође мора имати два основна вида: *пракћични и теоријски*.
- 2.2. Практични вид наставе у овом предмету подразумева активан додир са објектима који чине материјалну компоненту традицијске културе, било да се они израђују према постојећем моделу, било да се са њима упознаје у аутентичном амбијенту.
- 2.3. Теоријска настава даје тумачење одређене обичајно-обредне праксе, поставља је у јасно дефинисан контекст и приказује њен историјски развој (тамо где је то могуће).
- 2.4. Оба модела наставе се допуњују и теку паралелно, са изузетком првог циклуса где се теоријска настава замењује фолклорним текстовима који на одговарајући начин прате стицање првих, елементарних знања о традицији и култури.

3. Амбијентални параметри

- 3.1. Питање од највећег значаја је где се школа налази (у ком амбијенту), те од њега зависи и какав ће програм бити понуђен.
- 3.2. Овима се отвара могућност најбољег и најпотпунијег пласирања локалних предности и ресурса.

ВЕЖБАЊЕМ ДО ЗДРАВЉА**Увод**

Изборни предмет *Вежбањем до здравља* обезбеђује још један час физичког вежбања и доприноси балансу животних активности деце у школи.

Овај узрасни период представља критичну фазу за настајање лошег држања тела и у том смислу је добро дизајнирана физичка активност у функцији превенције и корекције постуралних поремећаја.

Учествујући у настави изборног предмета *Вежбањем до здравља* ученици стичу позитивно искуство бављења физичком активношћу, кроз игру и покрет, испробавају и истражују себе и своје способности, комуницирају са вршњацима и учитељем, уче се међусобно помагању и сарадњи.

Предмет је кондициониран тако да ученицима нуди широку палету развојно (узрасно и индивидуално) прикладних садржаја, укључујући и разноврсне активности у природи.

Учесће ученика у настави изборног предмета доприноси њиховом укључивању у самостално или организовано бављење физичком активношћу у слободно време и усвајању здравог начина живота.

Један од важних циљева овог предмета јесте укључивање породице у едукативну интервенцију школе на плану промовисања здравог начина живота. То значи да учитељ успоставља систематску сарадњу са породицом, укључује родитеље у непосредну припрему и реализацију наставе, интензивно комуницира и размењује искуства.

ЦИЉЕВИ И ИСХОДИ ЗА ПРЕДМЕТ ВЕЖБАЊЕМ ДО ЗДРАВЉА

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ
	По завршетку првог циклуса ученик ће:
Промовисање здравог начина живота	– је стекао позитивно искуство бављења физичким активностима – је коригавао образац физичке активности – оржава добро / коригује лоше држање тела – поседује елементарна знања и вештине од значаја за боравак у природи (одећа и обућа, ношење воде за пиће, кретање у групи...)

ЦИЉЕВИ	ИСХОДИ
	По завршетку првог циклуса ученик ће:
	– упражњава физичку активност у школи и изван ње уз подршку породице (одраслих) – упознаје неке основне принципе правилне исхране и примењује их уз подршку породице (одраслих)
Развијање моторичких способности и умења у складу са индивидуалним карактеристикама	– унапређује моторичке способности – поседује репертоар покрета и кретања (природни облици кретања, вежбе обликовања, игре лоптом, гимнастика, пливање, плесови, пантомима, активности на снегу и др.)
Промовисање позитивних социјалних интеракција	– придржава се договорених правила понашања у игри подршку учитеља – комуницира пријатељски са вршњацима и одраслима током игре и других активности

Препоручени садржаји и активности:

- природни облици кретања (ходање, трчање, пузање, скакање, бацање...) кроз игре, полигоне, станични рад;
- вежбе обликовања (без реквизита, са реквизитима, на шведској клупи), у различитим формацијама;
- елементарне игре лоптом;
- гимнастика: вежбе на тлу и справама, ритмика;
- плесови (народни, друштвени, модерни);
- кретне импровизације, уз ритмичку и музичку пратњу;
- пантомима;
- активности у природи: пешачење, санкање, смучање, грудвање, активности у води (на води, поред воде), излети;
- возња тротинета, бицикла, ролера;
- активности на децем игралишту;
- пливање (тамо где постоје услови);
- посете и учешће на спортским манифестацијама и такмичењима;
- посебно: вежбе за корекцију става (усвајање правилног постуралног стереотипа), вежбе за превенцију/корекцију лоших држања тела, вежбе за превенцију/корекцију равних стопала;
- сви други развојно прикладни садржаји за које постоји афинитет ученика и учитеља, односно, услови за реализацију.

Остале активности:

- јавни часови,
- непосредно укључивање родитеља у припрему и реализацију наставе изборног предмета (нпр. набавка/израда реквизита, помаже учитељу у реализацији часа, вежба и игра се заједно са децом на часу и др.)
- промотивне акције у сарадњи са локалном заједницом, спортским клубовима, школским диспансером и др.
- израда зидних новина, билтена, графикана и др.
- гостовање спортиста, лекара, психолога, родитеља ради размене искустава,
- посета спортским клубовима, соколским и спортско-рекреативним друштвима и др.

НАПОМЕНА:

Користити литературу која је наведена у Посебним основама за први разред и Приручнику – водичу за учитеље за предмет *Физичко и здравствено васпитање*.

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Општи циљ предмета *Грађанско васпитање* – *Сазнање о себи и друштву* је подстицање развоја личности и социјалног сазнања код ученика основне школе. Овај предмет треба да пружи могућност ученицима да постану активни учесници у процесу образовања и васпитања, и да изграде сазнања, умења, способности и вредности неопходне за формирање аутономне, компетентне, одговорне и креативне личности, отворене за договор и сарадњу, која поштује и себе и друге.

ЦИЉЕВИ И ИСХОДИ ПРЕДМЕТА *ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ* ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА

Циљ	Исходи
Олакшавање процеса адаптације на школу и подстицање социјалне интеграције	– Ученик зна име својих учитеља и имена свих својих другара из групе за ГВ, као и из свог одељења. – Ученик изражава шта му се у школи свиђа, и шта му се не свиђа. – Ученик нуди идеје за промене у школи које олакшавају учење и дружење. – Ученик разуме зашто су потребна правила понашања у школи. – Ученик активно учествује у договарању правила понашања у одељењу и школи (за време часа, одмора; у учионици, у дворишту, у ходницима) и последицама непоштовања правила – Ученик разуме неке од разлога за кршење правила, посебно групни притисак – Ученик се придржава правила понашања у школи. – Ученик даје предлоге за уређење учионице у којој проводи највише времена – Ученик сарађује са вршњацима и учитељем у уређењу школског простора (даје предлоге и прихвата предлоге других)
Успостављање и развијање односа другарства и сарадње са вршњацима и одраслима	– Ученик слободно учествује у размени са вршњацима и одраслима у школи, отворено изражава своје мишљење и потребе и активно слуша исказе других. – Ученик препознаје ситуације када је другом потребна помоћ. – Ученик нуди и пружа помоћ када је другом потребна. – Ученик зна како да тражи помоћ. – Ако се игра или ради у групи ученик прихвата да учествује у игри или у раду са сваким дететом из групе. – Ученик зна да постоје разлике међу ученицима и показује поштовање за те разлике. – Ученик нуди идеје у групи, слуша предлоге других и постиже сагласност кроз размену.
Подстицање развоја сазнања о себи, о сопственим осећањима и потребама, свести о личном идентитету и особености, самопоштовања и самопоуздања	– Ученик зна шта су његови квалитети и особености. – Ученик препознаје своја осећања и потребе. – Ученик зна како да задовољи неку своју потребу на више начина. – Ученик слободно говори пред групом о својим осећањима и потребама. – Ученик зна шта му се свиђа, а шта му се не свиђа. – Ученик уме да наведе разлоге својих избора и одлука. – Ученик уме и да нешто не прихвати и да објасни своју одлуку. – Ученик препознаје у чему је успешан, а у чему није. – Кад погрешни ученик без страха говори о својим погрешкама и прихвата да учи из њих.
Проширивање знања и умења решавања индивидуалних проблема и учење техника за превладавање непријатних емоционалних стања	– Ученик уме да екстернализује (цртежом и вербално) оно што га брине, плаши, чини тужним, бесним. – Ученик прихвата и своја пријатна и своја непријатна осећања као важна и потребна. – Ученик познаје разноврсне стратегије за решавање индивидуалних проблема – Ученик уме да користи технике опуштања и активне имажинације за превладавање непријатних емоционалних стања
Учење начина самопотврђивања без агресивности и уз уважавање других	– Ученик познаје начине изражавања свог беса, без повређивања себе и других. – Ученик уме да изрази своје потребе и да уважи потребе другог без агресивности – Ученик препознаје облике неодговорног понашања деце и њихове последице на све друге у школи.
Подстицање социјалног сазнања, разумевања и прихватања међусобних разлика	– Ученик уме да локализује доживљај страха, беса, туге, љубави на схеми тела. – Ученик препознаје сличности и разлике у изражавању осећања код себе и других – Ученик уме да препозна код других и зна да сам покаже невербалне изразе основних осећања – Ученик препознаје повезаност осећања и потреба код себе и других. – Ученик поштује разлике међу децом (у изражавању, облачењу, пореклу, изгледу...) – Ученик зна да је важно да води рачуна о осећањима и потребама другог и да не потцењује и исмева друге зато што су другачији. – Ученик зна да асертивно одговори на задиркивање и кад и од кога да тражи заштиту ако му је потребна – Ученик разуме да су неки проблеми заједнички за све, а неки само за неку децу – Ученик уме да користи имагинацију и игру улога да би се ставио у позицију другог
Оспособљавање ученика за рад у пару, за рад у великој и малој групи, за договарање и сарадњу са вршњацима и са одраслима	– Ученик зна правила комуникације и сарадње у пару или групи, и придржава их се. – Ученик износи своје идеје и активно слуша другог док говори. – Ученик даје и прима конструктивне повратне информације у конкретној ситуацији. – Ученик прихвата постојање другачијег мишљења од свога.
Развијање комуникативне способности и конструктивног решавања сукоба са вршњацима и одраслима	– Ученик зна да су разлике у гледању извор неспоразума у комуникацији – Ученик прихвата да могу да постоје различити ставови и мишљења. – Ученик познаје значај узајамног слушања за групни рад и споразумевање – Ученик уме да понављањем реченог покаже да је активно слушао другог и да тражи то исто од саговорника – Ученик препознаје и прихвата постојање конфликтних ситуација као прилике за договор. – Ученик зна да је за споразумевање важно да се стави на тачку гледишта другог – Ученик зна да је важно да се у сукобу чују и уваже потребе и једне и друге стране – Ученик уме да сарађује са другима да би нашли решење проблема, уважавајући и своје и туђе потребе.
Развијање креативног изражавања	– Ученик познаје различите начине креативног изражавања – Ученик зна своје креативне склоности (зна у чему ужива) – Ученик уме да опише више начина на које се може задовољити нека потреба. – Ученик уме да креативно изрази једну појаву на различите начине. – Ученик уважава креативни израз других, разлике и сличности са другима у креативном изразу

Циљ	Исходи
Упознавање ученика са дечјим правима	- Ученик зна да свако дете, и сваки одрасли, има право на задовољење људских потреба. - Ученик зна да сва деца имају иста права и уме да их наведе и опише (основна права из Конвенције о правима детета) - Ученик зна да права укључују и одговорност - Ученик препознаје ситуације у којима одрасли или деца крше дечја права - Ученик зна шта да предузме у ситуацији кад су му права угрожена и од кога да тражи помоћ кад му је помоћ потребна. - Ученик даје помоћ другоме, кад му је потребна.
Подстицање и оспособљавање ученика за активну партиципацију у животу школе	- Ученик учествује у дискусији, тако да јасно изражава шта му се свиђа, а шта не. - Ученик предлаже акције које могу да побољшају заједнички живот у школи - Ученик зна да је гласање важан начин за групно доношење одлука - Ученик користи вештине партиципације и одговорне акције - Ученик зна како уништавање школске имовине утиче на осећања и понашање деце и одраслих у школи - Ученик познаје позитивне утицаје људске делатности на локалну средину

Теме и садржаји (активности)

Теме	Садржаји/активности
1. Тема (2 часа) – Олакшавање процеса адаптације на школску средину и подстицање социјалне интеграције	- Сусрет родитеља, наставника и ученика. - Размена о узајамним очекивањима, потребама, захтевима, тешкоћама везаним за промену средине одрастања. <i>Упознавање ученика са садржајем предмета и начином рада</i>
2. Тема (8 часова) – Подстицање развоја сазнања о себи, о сопственим осећањима и потребама, свести о личном идентитету и особености, самопоштовања и самопоуздања.	<i>Свесћ о себи 1.</i> Кроз размену о томе шта воле да раде и цртање својих аутопортрета и осећања ученици откривају своје особености, међусобне разлике и сличности <i>Свесћ о себи 2.</i> Кроз игру преображаја, размену о сопственим способностима и вредностима, цртање сопственог знака ученици упознају себе и друге <i>Времејлов.</i> Кроз евоцирање и цртање пријатних и непријатних усмена ученици интегришу прошла искуства. Кроз игру поверења уче да се узајамно подржавају <i>Снови (Непријатни снови).</i> Кроз евоцирање и цртање снова и игру маште ученици уче да изразе и контролишу своја приватна искуства <i>Снови (Пријатни снови)</i> Кроз евоцирање, цртање и одигравање снова ученици уче да изразе и контролишу своја приватна искуства <i>Моје жеље.</i> Кроз цртање и игру маште ученици уче да артикулишу своје жеље и захтеве <i>Ја кад порастем.</i> Кроз цртање и размену ученици уче да остваре своје право на развој <i>Ја и како ме виде други.</i> Кроз размену и цртање ученици сагледавају себе из различитих перспектива

Теме	Садржаји/активности
3. Тема (10 часова) – Изражавање и комуникација осећања; проширивање знања и умења за решавање индивидуалних проблема, учење техника за превладавање непријатних емоционалних стања.	<i>Шта ме брине.</i> Кроз цртање и размену ученици артикулишу своје проблеме, и уче да користе машту и креативност, и физичке вежбе да се ослободе тензије <i>Моје место за ојуцирање.</i> Кроз вежбу опуштања и вођене фантазије ученици уче како могу да постигну смиреност <i>Изражавање осећања.</i> Кроз вежбе кретања, невербалног изражавања и цртања осећања подстиче се опажање и изражавање осећања <i>Комуникација осећања.</i> Ученици уче да препознају осећања изражена покретима и изразима лица <i>Мој бес 1.</i> Кроз игру асоцијација, цртање унутрашњег доживљаја и симболичког приказа беса пружа им се могућност да изразе бес, и да развију стратегије за превазилажење уместо потискивања беса. <i>Мој бес 2.</i> Кроз цртање, симболички приказ беса пружа им се могућност да изразе бес, и да развију стратегије за превазилажење уместо потискивања беса. <i>Свирахови 1.</i> Кроз игру асоцијација, цртање унутрашњег доживљаја страха и размену о стратегијама расплашивања, даје им се могућност да изразе и поделе страхове и да развију нове стратегије за превазилажење страха <i>Свирахови 2.</i> Кроз евоцирање извора страха и прављење штита од страха даје им се могућност да изразе и поделе страхове и да развију нове стратегије за превазилажење страха. <i>Туја.</i> Кроз размену о извору туге, цртање унутрашњег доживљаја туге, размену и игру моделирања даје им се могућност да изразе и поделе тугу, добију дозволу за плакање, и развију стратегије за превазилажење туге <i>Љубав.</i> Кроз игру асоцијација, невербално изражавање, цртање унутрашњег доживљаја љубави и размену о значају љубави даје им се могућност да диференцирају доживљај и експресију љубави
4. Тема (2 часа) – Подстицање групног рада, договарања и сарадње	<i>Сарадња 1.</i> Кроз прављење заједничког цртежа у малим групама ученици се уче да се договарају <i>Сарадња 2.</i> Кроз цртање и игру слагалице деца се уче да сарађују
5. Тема (3 часа) – Подстицање социјалног сазнања, разумевања и прихватања међусобних разлика; учење видова самопотврђивања без агресивности и уз уважавање других.	<i>Увредљиви надимци.</i> Кроз игру улога ученици се уче да препознају осећања и потребе и „жртве” и „насилника” и да нађу конструктиван начин да превазиђу ово понашање <i>Пријатељство.</i> Кроз размену ученици уче да артикулишу појам пријатељства <i>Тајни пријатељ:</i> кроз игру ученици се подстичу да смисле како ће да обрадују једни друге
6. Тема (5 часова) – Развијање комуникативне способности, и конструктивног разрешавања сукоба са вршњацима и одраслима.	<i>Комуникација и несјоразуми 1.</i> Ученицима се демонстрирају ефекти разлика у гледању и примању порука као извор несјоразума, и указује на важност стављања у позицију другог, и проверавања како је порука примљена за међусобно разумевање <i>Комуникација и несјоразуми 2.</i> Ученицима се демонстрирају ефекти нејасно изражених порука и указује на значај прецизности и јасноће у изражавању за међусобно разумевање

Теме	Садржаји/активности
	– <i>Неспоразуми са родитељима</i>. Ученицима се демонстрирају ефекти негативних порука и указује на важност јасног изражавања својих потреба за међусобно разумевање – <i>Тужакање</i>. Ученици евоцирају различите ситуације тужакања, и задатак им је да се ставе у позицију оног који тужака и оног ко је објект тужакања, да сагледају њихове потребе и осећања, и да нађу решење које ће да задовољи обе стране, без тужакања – <i>Конфликтни</i>. Кроз игру маште и одигравање ситуација из властитог живота ученици се упознају са динамиком конфликта и његовим могућим исходима
7. Тема (4 часа) – Упознавање ученика са децим правима и подстицање и оспособљавање ученика за активну партиципацију у животу школе.	– <i>Права деце</i>. Кроз размену деца се упознају са основним децим правима. – <i>Школа какву желим</i>: кроз вежбу вођене фантазије и цртање ученици изражавају своје визије школе по мери деце. – <i>Да кажем слободно</i>: ученици уче како да остваре право на слободу мишљења и јавног изражавања свог мишљења – <i>Право на игру</i>: размена о томе како користе слободно време и чега воле да се играју
8. Тема (2 часа) – Евалуација	– <i>Ја ћу је ја после</i>: ученици се подстицају да сами процене програм који су прошли и сопствено напредовање. – <i>Презентација</i> резултата рада родитељима.

ПРОСТОР, ОПРЕМА И НАСТАВНА СРЕДСТВА

Простор и опрема који дозвољавају распред седења у круг. Материјал потребан за реализацију предмета у првом разреду: 30 листова папира А4 формата по ученику, 2 комада картончића у боји (величине визит карте) по ученику, фломастери и бојице за сваког ученика, селотејп, маказе.

Израђени су приручници за наставнике са детаљно разрађеним начелима приступа, предметом и методским упутствима за сваку јединицу, која је наведена у прилогу.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Теоријски, предмет Грађанско васпитање – Сазнање о себи и другима је утемељен на интеракционистичкој теорији психичког развоја по којој је социјална интеракција основни конструктивни чинилац развоја ученика.

Методску окосницу предмета чине интерактивне радионице са фокусом на симболичком изражавању и размени у круг јер дају могућност ученицима да постану свесни својих унутрашњих доживљаја. Битне одреднице образовно-васпитног рада су:

- Искуствено учење, тј. уобичавање и поимање личних, аутистичких доживљаја ученика кроз размену у групи, а не преношење готових знања, туђих увида. Наставник треба да нагласи да нема пожељних, очекиваних или тачних одговора, да је нагласак на процесу откривања и сазнавања о себи и другима кроз размену.
- Игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава, и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају

При прављењу припреме за реализацију васпитног рада са групом важно је водити рачуна о неколико чиниоца који су од суштинског значаја за квалитетну и развојно подстицајну размену:

1. Јасно артикулација циља активности и договор о правилима којих треба да се придржавају сви учесници размене. Будући да се ради о учењу кроз размену, кључан чинилац успешности размене је *квалитетна заједничка слушања*. Сваки ученик саопштавањем другима стиче више увида у свој унутрашњи доживљај, али заправо, слушањем туђих искустава има прилику да сагледа свој доживљај у новом светлу, да га догради и обогати

2. Распоред седења (по могућству круг) који омогућује свим учесницима размене да виде једни друге, окренути лицем у лице.

3. След активности који је тако конципиран да подстиче и одржава интересовање и сазнајну мотивацију ученика. То се постиже динамичном сменом различитих видова експресије (игре улога, цртање, пантомима, вербални исказ, игре покрета итд.) и сменом игровних активности и размене.

4. Оптималан број ученика је од 10 до 15. Може се радити и са групом до двадесеторо ученика али онда долази до слабљења пажње и мотивисаности за размену

5. Настава се изводи по редоследу наставних јединица (радионица) онако како су дате у **приручницима САЗНАЊЕ О СЕБИ И ДРУГИМА 1**.

Сагласно природи предмета, његовом циљу и задацима наставе, ученици се не оцењују класичним школским оценама нити пореде. Проблем може бити то што ученици желе да знају колико су добри у одређеној активности, покушавајући да погоде шта одрасли очекују од њих. Задатак наставника је да им јасно стави на знање да је свака лична експресија подједнако драгоцен, да истакне позитивне потенцијале у сваком од учесника, дајући лични, конкретни подстицај сваком ученику. Најважнији задатак одраслог у процесу васпитања је да помогне ученицима да формирају позитивну слику о себи, да стекну самопоуздање, и да осете да кроз процес размене са другима обогатују своју личност.

С тим у вези, овај предмет тражи да наставник буде спреман да подржи ученике када им је тешко да се изразе или слушају и отворен да чује и оно што није у складу са његовим вредностима, без критиковања и процењивања. Предуслов за рад на овом предмету је способност непристрасног слушања и уживљавања (емпатије) у оно што ученик осећа и жели без уплитања сопствених судова, дијагноза, анализа и савета. Изражавање емпатије ученику у упитној форми „Да ли ти сад осећаш то и то зато што желиш то и то?“ има развојни ефекат јер помаже ученику да и сам постане свестан својих осећања и потреба, и чини га отворенијим за контакт са наставником па тиме и за вредности које он жели да пренесе ученицима.

Пошто је учење по моделу важан облик учења социјалног понашања, битно је да наставник својим понашањем, начином рада и односом према деци демонстрира вредности које жели да његови ученици усвоје.

ВЕРСКА НАСТАВА

ОПШТИ ЦИЉЕВИ И ИСХОДИ ВЕРСКЕ НАСТАВЕ

ЦИЉЕВИ верске наставе јесу да се њоме посведоче садржај вере и духовно искуство традиционалних цркава и религијских заједница које живе и делују на нашем животном простору, да се ученицима пружи целовит религијски поглед на свет и живот и да им се омогући слободно усвајање духовних и животних вредности Цркве или заједнице којој историјски припадају, односно чување и неговање сопственог верског и културног идентитета. Упознавање ученика са вером и духовним искуствима сопствене, историјски дате Цркве или верске заједнице треба да се остварује у отвореном и толерантном дијалогу, уз уважавање других религијских искустава и филозофских погледа, као и научних сазнања и свих позитивних искустава и достигнућа човечанства.

ИСХОДИ

Верска настава ће код ученика:

- развити отвореност и однос према Богу, другачијем и савршеном у односу на нас, као и отвореност и однос према другим личностима, према људима као ближњима, а тиме се буди и развија свест о заједници са Богом и са људима и посредно се сузбија екстремни индивидуализам и егоцентризам;
- развити способност за постављање питања о целини и коначном смислу постојања човека и света, о људској слободи, о животу у заједници, о феномену смрти, о односу са природом која нас окружује, као и о сопственој одговорности за друге, за свет као творевину Божију и за себе;
- развити тежњу ка одговорном обликовању заједничког живота са другим људима из сопственог народа и сопствене Цркве или верске заједнице, као и са људима, народима, верским заједницама и културама другачијим од сопствене, ка изналажењу равнотеже између заједнице и властите личности и ка остваривању сусрета са светом, са природом и пре и после свега са Богом;
- изградити способност за дубље разумевање и вредновање културе и цивилизације у којој живе, историје човечанства и људског стваралаштва у науци и другим областима;

– изградити свест и уверење да свет и живот имају вечни сми-
сао, као и способност за разумевање и преиспитивање сопственог
односа према Богу, људима и природи.

ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС (ВЕРОНАУКА)

ЦИЉ наставе православног катихизиса (веронауке) у основ-
ном образовању и васпитању јесте да пружи целовит православно
поглед на свет и живот, уважавајући две димензије: историјски хри-
шћански живот (историјску реалност цркве) и есхатолошки (буду-
ћи) живот (димензију идеалног). То значи да ученици системски
упознају православну веру у њеној доктринираној, литургијској, со-
цијалној и мисионарској димензији, при чему се излагање хришћан-
ског виђења живота и постојања света обавља у веома отвореном,
толерантном дијалогу са осталим наукама и теоријама о свету, ко-
јим се настоји показати да хришћанско виђење (литургијско, као и
подвижничко искуство Православне Цркве) обухвата сва позитивна
искуства људи, без обзира на њихову националну припадност и вер-
ско образовање. Све ово спроводи се како на информативно-сазнај-
ном тако и на доживљајном и на делатном плану, уз настојање да се
доктриниране поставке спроведу у свим сегментима живота (однос
са Богом, са светом, са другим људима и са собом).

ИСХОДИ

Настава православног катихизиса (веронауке) код ученика ће:
– развити отвореност и однос према Богу као другој и друго-
чијој личности у односу на нас, као и отвореност и однос према
другом човеку као икони Божијој, личности, такође, другачијој у
односу на нас, те да се између ове две релације оствари узајамно за-
висна веза (свест о заједници);
– развити способност за постављање питања о целини и нај-
дубљем смислу постојања човека и света, људској слободи, животу
у заједници, феномену смрти, односу са природом која нас окружу-
је и друго, као и одговарање на ова питања у светлу православне
хришћанске вере и искуства Цркве;
– изградити способност дубљег разумевања и вредновања
културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историји
човечанства, као и достигнућа у разним областима стваралаштва
(при чему се остварује комплементарност са другим наукама);
– развити способност за одговорно обликовање заједничког
живота са другима, за изналажење равнотеже између властите лич-
ности и заједнице, за остварење сусрета са светом (са људима раз-
личитих култура, религија и погледа на свет, са друштвом, са при-
родом) и са Богом; најзад
– изградити уверење да је свет и све што је у њему створено
за вечност, да су сви створени да буду причасници вечног живота,
те да из те перспективе код ученика развије способност разумева-
ња, преиспитивања и вредновања сопственог односа према другом
човеку као непоновљивом бићу и према творевини Божијој и из-
гради спремност на покајање.

Садржаји наставе православног катихизиса распоређени су
по линеарно-концентричном (симбиотичком, спиралном) принци-
пу. То значи да се у сваком разреду изабирају одређени раније уве-
дени садржаји, а затим се у оквиру сваке теме, које ће се током да-
те године школовања низати у сукцесивном следу, вршити активи-
зација предходно стечених знања и формираних умења. Наравно, у
сваком разреду уводе се и потпуно нове теме, које ће послужити
као ослонац за надограђивање знања у наредним разредима. След
тема је у нижим разредима силазни (десцендентни), односно бази-
ра се на излагању материје према психолошкој приступачности,
док је у вишим разредима основне школе узлазни (асцендентни),
дакле темељи се на начелима теолошке научне систематике.

ЦИЉЕВИ И ИСХОДИ ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА (ВЕРОНАУКЕ) У ПРВОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

ЦИЉ

– Прихваћање да је постојање израз заједничког личностног, а
да личност постоји само у заједници слободе са другом личношћу.

ИСХОДИ

Ученик ће:
– уочити да се кроз слободни однос љубави према некоме
или нечему тај неко или нешто конкретизује, односно да постаје за
нас јединствено и непоновљиво;
– уочити да љубав човека према другим људима и природи
њима даје непоновљиву вредност и постојање;

– уочити да од онога кога заволимо зависи и наше постојање;
– препознати да је човек икона Божија управо због тога што
може да друга бића чини непоновљивим.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

– Човек је икона Божија (човек има својство да љубављу чи-
ни нешто да постоји, слично као што то може Бог);
– Бог је заједница личности Оца и Сина и Светог Духа (биће
као заједница, као љубав);
– Човек као биће заједнице;
– Бог је из љубави створио свет заједно са Сином и Духом;
– Исус Христос је посредник између Бога и створене природе;
– Црква је заједница свих људи и целе природе кроз Христа
са Богом;
– Православна иконографија показује свет и човека у зајед-
ници с Богом.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Настава православног катихизиса у 1. и 2. разреду основне
школе треба да буде припрема ученика да прихвате да је постојање
израз заједнице, односно да је личност заједница са другом лично-
шћу. Зато у настави треба користити она дејча искуства која на ово
указују. То се може остварити кроз приче, цртеже које ће деца сама
цртати и на којима ће увек бити представљена бића у односу, тј. це-
лина онога што се црта (нпр. родитељи, браћа, сестре, кућа, двори-
ште све заједно; море и лађе на мору са птицама и сунцем итд. пре-
ко дружења и организовања таквих врста игара које ће указивати
на заједницу са другим као основу постојања). Да би при том била
избегнута опасност од схватања да свака врста заједнице може би-
ти основ истинског постојања, треба увек имати на уму и истицати
литургијско искуство заједнице и литургијску структуру која је уте-
мељена на слободи а не на природним нагонима.

Појмове као што су: Бог, личност, слобода, љубав, треба та-
кође, увек тумачити на основу искуства заједничког са другим чо-
веком, односно литургијског искуства заједничког. Кад говоримо
о Богу, све треба тумачити у оквиру Литургије, њене структуре и
радњи које се тамо одвијају. На тај начин ће се избећи апстракт-
ност која је страна деци овог узраста и постићи то да се Бог сусре-
ће и види кроз живе и конкретне чланове Литургије у једном дога-
ђају, што је суштина хришћанског учења о оваплоћењу Бога Сина,
о томе да је личност заједница са Богом као са другом личношћу и
да је слобода љубав према другој личности.

Конкретно у 1. разреду треба наглашавати:

– искуство љубави које чини да свет који нас окружује не бу-
де маса, већ да га чине конкретна и непоновљива бића.
Пример за ово дат је у причи Љубав у уџбенику: Епископ
Игњатије, *Црквени словар*, Завод за уџбенике и наставна
средства, Београд 2002. Слични примери могу се наћи у
књизи *Мали џринџ*, Егзиперија и у другим сличним књига-
ма, као и у оквиру непосредних људских искустава;
– да биће са којим смо у заједници љубави постаје извор и на-
шег постојања као конкретне личности. Пример за ово дат
је у причи *Извор нашој животи* у наведеном уџбенику.

Теме: *Човек је икона Божија и Бој је створио свет из љуба-
ви* треба објаснити на наведеном примеру из приче *Љубав* у наведе-
ном уџбенику. Ученицима треба показати да кад човек неког заво-
ли, односно кад оствари заједницу са неким, тада он за њега ствар-
но и постоји, односно као да га човек својом љубављу ствара и то
као конкретно и непоновљиво биће. Ту моћ једино имају Бог и љу-
ди, с том разликом да једино Бог може да ствара нешто из небића.

Теме: *Христос је посредник између Бога и света и Црква је за-
једница природе и људи кроз Христа с Богом* треба, такође, објасни-
ти на основу искуства љубави према другом бићу. Када човек воли
једно биће, онда у њему гледа и сва остала. Бог Отац највише воли
свога Сина, Исуса Христа, и у њему види све људе као своје синове.
Све што буде постало део ове заједнице Бога Оца и Сина, Исуса
Христа, постаће драго и Богу и постојаће вечно. (Видети пример из
приче *Даровање* у уџбенику. То треба повезати са догађајем крште-
ња којим улазимо у Цркву као заједницу Христа са Богом Оцем, од-
носно да се крштењем конституише Црква, заједница са Христом, у
којој постајемо синови Божији и зато браћа међу собом).

ИСЛАМСКА ВЈЕРОНАУКА (ИЛМУДИН)

ЦИЉ наставе исламске вјеронауке у основном образовању и
васпитању је да пружи ученику основни вернички поглед на свет,

са посебним нагласком на вернички практични живот, а такође и будући вечни живот. То значи, да деца на примерен начин њиховом узрасту, упознају властиту веру у њеној духовној, моралној, социјалној, мисионарској и другим димензијама. Излагање верског виђења и постојања света обавља се у отвореном и толерантном дијалогу са осталим наукама и теоријама. Начин приступа је исламско виђење које обухвата сва позитивна искуства људи, без обзира на њихову националну припадност и верско образовање. Упознавање је истовремено информативно – сазнајно и доживљајно – делатно, с настојањем да се основне поставке спроведу у свим сегментима живота: однос према Богу, према свету, према другим људима и однос према самом себи.

ИСХОДИ

Настава исламског вјеронаука код ученика ће:

- развити свест о Богу као Створитељу и однос према људима као најсавршенијим божјим створењима;
- развити способност (на примерен начин узрасту ученика) за постављање питања о целини и најдубљем смислу постојања човека и света, о људској слободи, животу у заједници, смрти, односу са природом која нас окружује, као и за размишљања о тим питањима у светлу вере ислама;
- развити и изградити способност дубљег разумевања и вредновања културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историји човечанства, као и достигнућа у разним областима научног деловања;
- развити способност за одговорно обликовање заједничког живота с другим, за изналажење равнотеже између властите личности и заједнице, за остваривање сусрета са светом (са људима различитих култура, религија и погледа на свет, с друштвом, с природом) и с Богом;
- изградити уверење да је његов живот на овом свету само припрема за вечност, да су сви створени да буду судионици вечног живота, да се из те перспективе код ученика развија способност разумевања, приспјитивања и вредновања властитог односа према другом човеку као Божијем створењу и изгради спремност за покајање.

ЦИЉЕВИ И ИСХОДИ ИСЛАМСКЕ ВЈЕРОНАУКЕ-ИЛМУДИН У ПРВОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

1. Осјособљавање ученика да ошјичне сваки свој јосао, онако како јојиси вјере налажу и са усјјехом ја онконча

Ученик ће:

- научити кратку дову за успјешан почетак (rabbi jessir)
- упознати се са првим ријечима објаве (Кур'ана)

2. Осјособљавање ученика да јрејозна основна начела своје вјере и да зна цијенићи своју вјеру и јошјовати другачије од себе

Ученик ће:

- научити назив и значење своје вјере
- се упознати са симболима вјере и њиховим изгледом
- се упознати са исламским поздравом и његовим значењем
- се упознати са начином опхођења према припадницима других религија
- се упознати са мјестом које ислам даје породици
- се упознати са значајем школе и њеном одгојно-образовном улогом

3. Ујознавање ученике са дајшумима рођења и смрти Божјејг Посланика, Његовим живојом и Његовим односом јрема дјеци.

Ученик ће:

- научити кад је рођен и у каквој средини је живио Божији Посланик
- научити вриједности које је Мухамед а.с. посебно истицао и току свог живота
- се упознати какав је био однос Божијег Посланика према дједи (Његовим унуцима)
- се упознати са ставовима Божијег Посланика према животу на овоме свијету и његовим односом према смрти и вјечном животу (ахирету)

4. Ујознавање ученике са најзначајнијим дајшумима који се код муслимана јразнично обиљежавају.

Ученик ће:

- научити који су то најзначајнији празници
- научити значење рамазанског и курбан бајрама
- се упознати са значајем хиџретске нове године (муслиманске нове године) и њеним основним порукама

- научити неколико побожних пјесмица уповоду значајних исламских празника
- се упознати са традиционалним породичним начином обиљежавања исламских празника

5. Ујознавање са чињеницом да је Allah dž.š., Узвишени Госјодар свим народима слао Посланике који су их ојомињали и јодсјицали на чињење добра.

Ученик ће:

- сазнати ко је био Ибрахим а.с.
- сазнати ко је био Јунус а.с.
- се упознати са именима других посланика
- се упознати са вриједностима које су сви Посланици истицали

6. Ујознавање ученика са бројем Kur'anskog сура и важношћу свакодневнот учења Kur'ana.

Ученик ће:

- се упознати са садржејем и значењем сура ел-фатиха
- се упознати са садржајем и значењем сура ихлас
- се упознати са садржајем и значењем Kur'anskog поглавља ел-фелек
- се упознати са садржајем и значењем поглавља ен-нас

САДРЖАЈИ:

УВОД (међусобно упознавање ученика и вероучитеља, упознавање са садржајима програма Исламске вјеронауке – Илмудин)

РАББИ ЈЕСИР, ИКРЕ, СЕЛАМ

- учење кратке дове (молитве) *Рабби јесир* за успешан почетак;
- упознавање ученика са првим речима објављеним у Кур'ану (Икре-учи);
- исламски поздрав – селам

КО САМ – ШТА САМ И МОЈИ ПРИЈАТЕЉИ

- назив наше вере;
- изглед барјака;
- активност другога.

ЈЕЛО И ПИЋЕ

- шта је мислиману дозвољено а шта забрањено од хране и пића

ПОРОДИЦА

- чланови породице, њихове активности и дужности једних према другима

ШКОЛА И ДЕЦА

- обрадити кроз обраду песмица „Азра иде у школу” и „Ајша и птице”

БИСМИЛА

- учење бисмиле и основних постулата вере ислама кроз питања „запамти” и „пронађи”

ПОЗДРАВ МИРА

- учење исламског поздрава – селам и његово значење

КЕЛИМЕ – И – ШЕХАДЕТ

- упознавање са првим стубом ислама којим се сведочи и очитује једноћа Створитеља и потврђује посланство Мухамеда а.с.

ДЕСНА СТРАНА

- кроз песмицу „Мехо љеватан” указати на предност десне стране у животу верника

МУСЛИМАНИ И КЊИГА

- кроз причу „Књига под јастуком” нагласити поруку обавезности дружења са књигом

МУСЛИМАНСКИ МУБАРЕК ДАНИ

- приказати Бајрам кроз песмицу и Бајрамска илахија

НА УЛИЦИ

- кроз илустрацију приказати лепу улицу као огледало њених становника и уз обраду песме „Уљудно се понашај”

ЕЗАН

- упознавање ученика са историјатом езана (позив на молитву) и његовим текстом

ЕЛ-ФАТИХА

- учење прве суре у Кур,ану и њеног значења

РОЂЕЊЕ ВЕРОВЕСНИКА МУХМЕДА А.С.

- упознавање ученика са домовином, породицом и временом рођења последњег Божијег посланика Мухмеда а.с.

САЛАВАТИ И ДОВА

- учење салавата и дове за спас на овом и будућем свету

СУРА ЕН-НАС

- учење последње суре у Кур,ану и њено значење

БОЖИЈИ ПОСЛАНИК А.С. И УНУЦИ

- упознавање ученика са односом Мухмеда а.с. према деци

КРАЂА И ЛАЖ

- указивање на пороке којих се верник мора чувати, кроз обраду приче „Не узимај туђе” и „Лаж”

АЛАХ – СВЕМОГУЋИ СТВОРИТЕЉ

- објаснити ученицима кроз причу „Све је створио Алах” да је он Створитељ свега постојећег, видљивог и невидљивог

СУБХАНЕКЕ

- учење кратке дове са којом започиње сваки намаз (молитва)

СУРА ЕЛ – ИХЛАС

- учење кратке суре која потврђује јединство Створитеља

ИБРАХИМ А.С.

- упознавање ученика са кратким историјатом једног од одабраних Божијих посланика

СУРА ЕЛ – ФЕЛЕК

- учење суре у којој се од Алаха ц.ш. тражи заштита и уточниште од шejтана и његових следбеника

ЈУНУС А.С.

- обрада приче о једном од Божијих посланика која указује на потребу стрпљивости у тешким моментима

БУДУЋНОСТ ЗНА САМО АЛАХ Ц.Ш.

- упознавање ученика кроз причу „Ако Бог да” да сваки исход посла, поред уложеног труда, зависи од воље Божије

ЗДРАВЉЕ ЈЕ БОГАТСТВО

- кроз причу „Шта је најважније” и песмицу „Здрава дјеца” указати на важност здравља и његовог чувања

АБДЕСТ

- хигијена као саставни део вере и начин обављања обдеста (верског прања) пре намаза

СУРА ЛЕХЕБ

- учење једне од последњих кур,анских сура и њено значење

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Верска настава је заједничко дјело вероучитеља и ученика. Полазиште је конкретна стварност. Из доживљених искустава прелази се на истине из којих се потом враћа на свакодневну њихову примену. Овакав начин сазнања има свој ред: упознавање (обрада нових садржаја), понављање, примјена и провјеравање, сређивање

(систематизација). То је макро структура оваквог начина сазнања. Међутим, и ови дијелови имају своју микро структуру. Тако, на примјер: начин сазнања поседује следеће ступњеве: постављање циља, мотивисање, обрада нових наставних садржаја, учење. Треба имати пред очима физиономију групе и појединца, а такође у оквиру часа на којем се обрађују нови садржаји, врши се примена и понављање обрађеног градива.

Имајући на уму горе истакнуто, час веронауке би требао изгледати овако: кратко понављање садржаја са претходног часа и посебно осветљавање онога што ће послужити као темељ за актуелни час. Након постављања циља, прелази се на обраду нових наставних садржаја, где се заправо објашњава ученику шта то значи да смо „Божија створења”, истичући када се то и како догодило. Након овога се већ познати садржаји продубљују, уче, тј. разговара се о намазу – молитви (зашто и како). Овако усвојено градиво, у складу са васпитним циљем, мора наћи своју примену у животу ученика. Разговара се зашто и како треба захвалити Богу за родитеље, браћу и пријатеље. Оваква сазнања и дечије искуство се ослањају на слово Кур,ана и на ученички властити доживљај.

КАТОЛИЧКИ ВЈЕРОНАУК

ЦИЉ наставе католичког вјеронаука у основном образовању и васпитању јесте да пружи цјеловити вјернички поглед на свијет и живот у посебним нагласком на двије димензије: историјска реалност цркве – вјернички практични живот и есхатолошка димензија, односно вјечни живот. То значи да дјеца, на примјерен начин њиховом узрасту, упознавају властиту вјеру у доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији при чему се излагање вјерскога виђења и постојања свијета обавља у веома отвореном и толерантном дијалогу с осталим наукама и теоријама. Начин приступа је кршћанско виђење (литургијско као особито доживљавање вере) које обухвата сва позитивна искуства људи без обзира на њихову националну припадност и вјерско образовање. Упознавање је истовремено информативно-сазнајно и доживљајно-дјелатно с настојањем да се доктринарне поставке спроведу у свим сегментима живота: однос с Богом, са свијетом, с другим људима и са собом. Значи циљ је вјеронаука информативно-формативни приступ вјери и изградња погледа на свијет кроз призму властитог веровања максимално поштујући све наведене датости.

ИСХОДИ

Настава католичког вјеронаука код ученика ће:

- развити отвореност и однос према Богу као другој и другачијој Особи у односу на нас, као и отвореност и однос према другом човјеку као слици Божијој, особи такође другачијој у односу на нас, као и да се између ове две релације оствари узајамно зависна веза (сазнавање заједнице);
- развити способност (на узрасту ученика примерен начин) за постављање питања о цјелини и најдубљем смислу постојања човјека и свијета, о људској слободи, животу у заједници, феномену смрти, односу са природом која нас окружује и др., као и за размисљање о тим питањима у свјетлу вјере а на темељу искуства Цркве;
- изградити и развити способност дубљег разумијевања и вредновања културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историји човјечанства, као и достигнућа у разним областима стваралаштва (при чему се остварује комплементарност с другим наукама);
- развити способност за одговорно обликовање заједничког живота с другим, у изналажењу равнотеже између властите особе и заједнице, у остваривању сусрета са свијетом (са људима различитих култура, религија и погледа на свијет, с друштвом, с природом) и с Богом;
- изградити увјерење да је свијет и све што је у њему, створен за вјечност, да су сви створени да буду судионици вјечног живота, те да се из те перспективе код ученика развије способност разумијевања, преиспитивања и вредновања властитог односа према другом човјеку као непоновљивом бићу према створењу Божијем и изгради спремност за покајање.

ЦИЉЕВИ И ИСХОДИ КАТОЛИЧКОГ ВЈЕРОНАУКА У ПРВОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

- 1. Упознавање Бога Оца, његове љубави, да себе, родитеље и овај дивни свијет схвати као Божиј дар.*
- 2. Упознавање Исуса Христа, онога кога нам је Отац послао као знак своје највеће љубави.*

Ученик ће:

- разумјети и прихватити став да смо дјеца Божија и да нас Отац небески воли;

- разумјети и прихватити став да нас Бог тако љуби да је Исус Крист постао наш брат;
- разумјети и прихватити потребе и жеље да бисмо били Исусова браћа, да се морамо међусобно вољети и тако слиједити Његову науку;
- разумјети и практикујуће узајамне љубави која захтјева да се научимо и одрицати и чинити добро другима;
- развити осјећаје да су молитве и богослужје начини сусретања с оним што смо учили о Богу и да буде изграђена потреба за тим;
- спознати да су његови другови и припадници других цркава, вјера, да има и оних који не вјерују, али је важно да је научио живјети, поштивати и вољети све своје другове као браћу.

САДРЖАЈИ:

УВОД

- Међусобно упознавање ученика и вероучитеља и упознавање са садржајима програма католичког вјеронаука

МИ СМО ДЈЕЦА БОЖИЈА И ОТАЦ НЕБЕСКИ НАС ВОЛИ

- Дар смо небеског Оца (хвала за родитеље, браћу и пријатеље);
- Небески нас Отац воли (хвала што ме воли);
- Небески Отац је добар (развијање љубави према Оцу Небеском јер је према мени добар);
- Небески Отац све зна (развијање осећања дивљења јер Отац Небески све зна);
- Небески Отац све може (развијање осећања радости јер Небески Отац све може);
- Небески Отац је створио и невидљиви свет (неговање осећања како нам је добро што је небески Отац најбогатији);
- Небески Отац се брине за свијет (развијање захвалности према Богу што се брине за нас);
- Сви су људи дјеца Божија и зато су браћа (упознати децу са чињеницом да су сви људи дјеца Божија и зато су браћа, развијати свест о важности суживота и толеранције).

БОГ НАС ТАКО ЉУБИ ДА ЈЕ ИСУС КРИСТ ПОСТАО НАШ БРАТ

- Небески отац нам је послао свога сина (развијање радости што ми је Исус брат);
- Ишчекивани Божиј Син (развијање љубави према Марији јер је Исусова мајка);
- Исусово рођење – слаavimo заједно сви кршћани (развијање захвалности Богу за ту љубав, што је постао нама сличан);
- Исусови први гости (развијање осећања свести да ћу и ја бити Исусов гост поход пастира и мудраца);
- Светкујемо Божић (упознати властити начин слављења као начине других, Бог нас је даривао и ми ћемо једни друге).

ДА БИСМО БИЛИ ИСУСОВА БРАЋА МОРАМО СЕ ВОЛЈЕТИ МЕЊУСОБНО И СЛИЈЕДИТИ ЊЕГОВУ НАУКУ

- Исус нас учи: љубимо једни друге у кући (навикавање на помагање родитељима);
- Исус нас учи: љубимо своје ближње (помагају друговима у школи);
- Исус нас учи: љубимо једни друге (помоћи ћу својим судруговима);
- Упознати Исуса онако како га прихватају и сви остали људи (Исус је особа значајна за човјечанство, шта Куран часни говори о Исусу);
- Исус нас учи да се у љубави налазимо (развијање навике пјевања у цркви).

УЗАЈАМНА ЉУБАВ ЗАХТЕВА ДА СЕ НАУЧИМО И ОДРИЦАТИ И ЧИНТИ ДОБРО ДРУГИМА – ИСУС ЈЕ ОТКУПИТЕЉ

- Исус је љубав трпио (развијање чврстине – ако ме нешто боли, нећу се одмах тужити);
- Исус приказује своје трпљење Оцу (развијање чврстине – своје трпљење ћу сјединити с Исусовим);
- Отац је ускрисио Исуса (развијање вере да Отац даје живот и смрт);
- Исус је жив (развијање вере у живог Исуса);
- Прослављени Исус (развијање вере у Божије православно краљевство);

- Међу нама је Дух Свети (развијање осећања радости што ми Дух помаже доћи к Оцу);
- Исус међу нама живи (развијање поуздања у Исуса, Исус и дјеца).

МОЛИТВА И БОГОСЛУЖЈЕ ЈЕ НАЧИН СУСРЕТАЊА С ОНИМ ШТО СМО УЧИЛИ О БОГУ

- С Исусом заједно разговарам с Оцем (развијање осећања задовољства што могу разговарати с Небеским Оцем);
- У гостима код Исуса (развијање навике редовног похађања свете мисе);
- Молитва код других цркава и вјера (развијање свијести да сваки човјек моли по својој савести правилно, заједничка молитва Оче наш, молитва Ислама).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Наставни садржај слиједи литургијску – црквену годину. Кроз припрему и славље великих црквених благодана упознаје се и њихов садржај и њихова порука. Тако се на најлакши и дјеци приступачан начин преноси и садржај и живот једне кршћанске заједнице чији члан постаје ученик.

Дакле, мисао водиља наставе вјеронаука првог разреда основне школе су оне вјерске истине које се кроз једну литургијску годину и славе и догађају.

Вјерска настава је заједничко дјело катехете (вјероучитеља) и катехизаната (вјероученика). Полазиште је конкретна стварност. Из доживљених искустава прелази се на истине, из којих се потом враћа на свакодневну њихову примјену. Овакав начин сазнања има властиту ред: упознавање (обрада нових садржаја), понављање, примена и провјеравање, сређивање (систематизација). То је макро структура оваквог начина сазнања. Међутим, и ови дијелови имају своју структуру. Тако на примјер: начин сазнања посједује слиједне ступење: постављање циља, мотивирање, обрада нових наставних садржаја, учење, индуктивни и дедуктивни закључци, тачни и нетачни докази, формулирање запамћених чињеница... Или, садржај примјене има ове дијелове: проблем, постављања циља, рјешавање проблема, задатака, упознавање прилика и увјежбавање. Код сазнавања треба имати пред очима физиономију групе и појединаца, но у оквиру часа на коме се обрађују нови наставни садржаји врши се примјена, понављање и вредновање обрађеног градива.

Имајући на уму горе истакнуто, час вјеронаука би требало изгледати овако: кратко понављање садржаја претходног часа, и посебно осветљавање онога што ће послужити као темељ за актуелни час. Након постављања циља (шта? и како?), прелази се на обраду нових наставних садржаја (нпр. први разред, први час), где се објашњава ученику, шта то значи да „смо дарови Небеског Оца“, истичући када се то догодило и како. Закључци се могу истакнути на табли. После овога се већ познати садржаји продубљују, уче, тј. разговара се о крштењу (шта?, како? и зашто?). Овако усвојено градиво, у складу са васпитним циљем, мора наћи своју примјену у животу ученика. Разговара се зашто и како треба захвалити Богу за родитеље, браћу и пријатеље. Оваква сазнања и дјечје искуство се ослањају на његов доживљај и текст Светог Писма.

ЕВАНГЕЛИЧКО-ЛУТЕРАНСКИ ВЈЕРОНАУК СЛОВАЧКЕ ЕВАНГЕЛИЧКЕ ЦРКВЕ А.В.

ЦИЉ наставе вјеронаука у основном васитању и образовању јесте да пружи целовит вернички поглед на свиет и живот с посебним нагласком на две димензије: историјска реалност цркве – вернички практични живот и есхатолошка димензија, односно вечни живот. То значи да деца, на примерен начин њиховом узрасту, упознавају властиту веру у доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији при чему се излагање верског виђења и постојања света обавља у веома отвореном и толерантном дијалогу с осталим наукама и теоријама. Начин приступа је хришћанско виђење (литургијско као посебно доживљавање вере) које обухвата сва позитивна искуства људи без обзира на њихову националну припадност и верско образовање. Упознавање је истовремено информативно-сазнајно и доживљајно-делатно с настојањем да се доктринарне поставке спроведу у свим сегментима живота: однос с Богом, са светом, с другим људима и са собом. Значи циљ је вјеронаука информативно-формативни приступ вери и изградња погледа на свет кроз призми веровања максимално поштујући све наведене датости.

ИСХОДИ

Настава евангеличко-лутеранског вјеронаука, словачке евангеличке цркве а.в. код ученика ће:

- развити отвореност и однос према Богу као другој и другој Особи у односу на нас, као и отвореност и однос према другом човеку као слици Божјој, особи такође другој у односу на нас, као и да се између ове две релације оствари узајамно зависна веза (сазнавање заједнице),
- развити способност (на узрасту ученика примерен начин) за постављање питања о целини и најдубљем смислу постојања човека и света, о људској слободи, животу у заједници, феномену смрти, односу са природом која нас окружује и др., као и за размисање о тим питањима у светлу вере а на темељу искуства Цркве;
- изградити и развити способност дубљег разумевања и вредновања културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историји човечанства, као и достигнућа у разним областима стваралаштва (при чему се остварује комплементарност с другим наукама);
- развити способност за одговорно обликовање заједничког живота с другим, у изналажењу равнотеже између властите особе и заједнице, у остваривању сусрета са светом (са људима различитих култура, религија и погледа на свет, с друштвом, с природом) и с Богом;
- изградити уверење да је свет и све што је у њему, створен за вечност, да су сви створени да буду судионици вечног живота, те да се из те перспективе код ученика развије способност разумевања, преиспитивања и вредновања властитог односа према другом човеку као непоновљивом бићу према створењу Божјем и изгради спремност за покајање.

ЦИЉЕВИ И ИСХОДИ ВЕРСКЕ НАСТАВЕ ЕВАНГЕЛИЧКО-ЛУТЕРАНСКОГ ВЈЕРОНАУКА СЛОВАЧКО ЕВАНГЕЛИСТИЧКЕ ЦРКВЕ А.В. У ПРВОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

1. Приближавање деци радосне вести Божје речи и Божје истине. Схваћање Божје љубави у смислу Божје речи и усмеравање ка поштовању и уважавању Божје ауторитетне.

Ученик ће сазнати:

- да је Бог велики и свемоћан;
- да је на почетку свега био Бог;
- да све што је Бог створио је добро;
- да је наш живот поклон од Бога;
- да нам је Бог поверио да бринемо о нашој планети;
- да грех кода однос Бог-човек и човек-човек;
- да се грех рађа у људском срцу и има тенденцију да расте;
- да грех не представљају само наши поступци, већ и мисли;
- да Бог воли људе, али кажњава грех;
- да Бог испуњава своја обећања;
- да је Богу сваки човек значајан;
- да је Исус дошао за свакога;
- да је Исус и његов пријатељ;
- да Исус зове сваког да га следимо;
- да може имати поверење у Исуса;
- да Исус има моћ над природом, над болешћу и над смрћу;
- да може изразити захвалност Богу;
- да истински симбол Ускрса је Исусов крст;
- да вера у Исуса спаја људе.

САДРЖАЈИ:**УВОД**

- Међусобно упознавање ученика и вероучитеља, упознавање са садржајима програма овог разреда

КО ЈЕ БОГ? ГОСПОД КОЛИ ЈЕ СВЕ СТВОРИО

- Бог је створио цео свет
- Бог је створио и нас

ПОРОДИЦА ЈЕ БОЖИ ПОКЛОН

- Моји родитељи
- Моја породица

БИБЛИЈА

- Библија – сусрет са Богом
- Библија – Свето писмо
- Божја реч – Библија нас води

МОЛИТВА

- Шта је то молитва, како се молимо
- Када и где се молимо
- За шта и за кога се молимо

КО ЈЕ ИСУС КРИСТ

- Божић – празник Божје љубави
- Божје јављање Марији, рођење Исусово
- Три краља
- Исуса доносе родитељи у храм.

ИСУС МОЈ ПРИЈАТЕЉ

- Исус – пријатељ деце
- Исус – господар природе на мору
- Исус – брине о нама, Исус штити народ
- Исус и господар над болешћу, Исус господар над смрћу

ИСУС ЈЕ СПАСИТЕЉ

- Зашто слаavimo Ускрс
- Исус се растаје од ученика
- Распеће
- Исус живи – одлазак код свог Оца

ИСУС ШАЉЕ ПОМОЋНИКА

- Дух Свети – наш Учитељ и Помоћник
- Први хришћани – и ја сам хришћанин

БОГ ТВОРАЦ

- Грех долази на свет – Адам и Ева у рају
- Смрт долази на свет – Кајин и Авел

БОГ СУДИ НОВИ ПОЧЕТАК

- Потоп – послушност Наја
- Дуга – знак новог почетка
- Вавилонски торањ – Бог кажњава

ПОСЛУШНОСТ – ПРЕВАРА – ПОКАЈАЊЕ

- Бог зове Аврама – Аврамова послушност
- Бог испуњава своје обећање – рођење Изава
- Аврамова вера
- Јаков превари оца Изава
- Јаков одлази од куће – тежак живот, богатство, покајање
- Повратак и помирење са братом

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Верска настава је заједничко дело катехете (вјероучитеља) и катехизаната (вјероученика). Полазиште је конкретна стварност. Из доживљених искустава прелази се на истине, из којих се потом враћа на свакодневну њихову примену. Овакав начин сазнања има властити ред: упознавање (обрада нових садржаја), понављање, примена и проверавање, сређивање. То је макро структура оваког начина сазнавања. Међутим, и ови делови имају своју микро структуру. Тако на пример: начин сазнања поседује следеће ступњеве: постављање циља, мотивисање, обрада нових наставних садржаја, учење, индуктивни и дедуктивни закључци, изравни и неисправни докази, формулисање запамћених чињеница... Или, садржај примене има ове делове: проблем, постављање циља, решавање проблема, задатак, упознавање прилика и увежбавање. Код сазнавања треба имати пред очима физиономију групе и појединаца, но у оквиру часа на коме се обрађују нови наставни садржаји врши се примена, понављање и вредновање обрађеног градива.

Имајући на уму горе истакнуто, сваки час вјеронаука требало би да изгледа овако: кратко понављање садржаја претходног часа, и посебно осветљавање онога што ће послужити као темељ за актуелни час. Након постављања циља (шта? и како?), прелази се на обраду нових наставних садржаја (нпр. „смо дарови Небеског Оца“, истичући када се то догодило и како. Закључци се могу истакнути на табли. После овога познати садржаји се продубљују, уче, тј. разговара се о крштењу (шта?, како? и зашто?). Овако усвојено градиво, у складу са васпитним циљем, мора наћи своју примену у животу ученика. Разговара се зашто и како треба захвалити Богу за родитеље, браћу и пријатеље. Оваква сазнања и дејче искуство се ослањају на његов доживљај и текст Светог Писма.

ВЕРСКО ВАСПИТАЊЕ РЕФОРМАТСКЕ ХРИШЋАНСКЕ ЦРКВЕ

ЦИЉ наставе вјеронаука у основном образовању и васпитању јесте да пружи целовити вернички оглед на свет и живот с посебним нагласком на две димензије: историјска реалност цркве – вернички практични живот и есхатолошка димензија, односно вечни живот. То значи да деца примерено њиховом узрасту, упознају

властиту веру у доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији при чему се излагање верског виђења и постојања света обавља у веома отвореном и толерантном дијалогу с осталим наукама и теоријама. Начин приступа је хришћанско виђење (литургијско као посебно доживљавање вере) које обухвата сва позитивна искуства људи без обзира на њихову националну припадност и верско образовање. Упознавање је истовремено информативно-сазнајно и доживљајно-делатно с настојањем да се доктринарне поставке спроведу у свим сегментима живота: однос с Богом, са светом, с другим људима и са собом. Значи циљ је вјеронаука информативно-формативни приступ вјери и изградња погледа на свет кроз призму властитог веровања максимално поштујући све наведене датости.

ИСХОДИ

Настава верског васитања реформатске хришћанске цркве код ученика ће:

- развити отвореност и однос према Богу као другој и другачијој Особи у односу на нас, као и отвореност и однос према другом човеку као слични Божјој, особи такође другачијој у односу на нас, као и да се између ове две релације оствари узајамно зависна веза (сазнавање заједнице),
- развити способност (на узрасту ученика примерен начин) за постављање питања о целини и најдубљем смислу постојања човека и света, о људској слободи, животу у заједници, феномену смрти, односу са природом која нас окружује и др., као и за размисљање о тим питањима у светлу вере а на темељу искуства Цркве;
- изградити и развити способност дубљег разумевања и вредновања културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историје човечанства, као и достигнућа у разним областима стваралаштва (при чему се остварује комплементарност с другим наукама);
- развити способност за одговорно обликовање заједничког живота с другим, у изналажењу равнотеже између властите особе и заједнице, у остваривању сусрета са светом (са људима различитих култура, религија и погледа на свет, с друштвом, с природом) и с Богом;
- изградити уверење да је свет и све што је у њему, створен за вечност, да су сви створени да буду судионици вечног живота, те да се из те перспективе код ученика развије способност разумевања, преиспитивања и вредновања властитог односа према другом човеку као непоновљивом бићу према створењу Божјем и изградњи спремност за покајање.

ЦИЉЕВИ И ИСХОДИ ВЕРСКОГ ВАСПИТАЊА РЕФОРМАТСКЕ ХРИШЋАНСКЕ ЦРКВЕ У СРБИЈИ – ЦРНОЈ ГОРИ – ВОЈВОДИНИ У ПРВОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

1. *Стицање основног знања о Богу, ђрећу, милости, Божјој казни.*

Ученик ће:

- стећи представу о Богу на основу Библијског текста;
- препознати Божје дело у свему што је створено;
- препознати Божју бригу и љубав према сваком створењу, човеку;
- схватити да постоје вредности које су доступне не само преко интелекта, него и преко веровања.

2. *Стицање основних појмова о значењу Библије и прихватање Библије као основе вере.*

Ученик ће:

- схватити да је Библија најважнија књига за све хришћане и да је најважнији извор одговора за сва животна питања.

3. *Стицање знања о ђрећу и вери иућем библијских прича и припознавање Божјег иућа избављења и спасања.*

Ученик ће:

- обогатити своја знања о односу: грешник-вера-спасање;
- препознати истину кроз веру у Бога: живеће под Његовом вечном заштитом.

4. *Сазнавање ко је Исус Христ и разумевање да је слање Избавишља од стране Бога иушврда Његове љубави према човеку.*

Ученик ће:

- препознати љубав Божију према њему лично у лику Исуса Христа.

САДРЖАЈИ:

УВОД

- Међусобно упознавање ученика и вероучитеља, упознавање са садржајима програма овог разреда

КО ЈЕ БОГ? ГОСПОД КОЈИ ЈЕ СВЕ СТВОРИО

- Бог је створио цео свет
- Бог је створио и нас

ПОРОДИЦА ЈЕ БОЖЈИ ПОКЛОН

- Моји родитељи
- Моја породица

БИБЛИЈА

- Библија – сусрет са Богом
- Библија – свето писмо
- Божја реч – Библија нас води

МОЛИТВА

- Шта је то молитва, како се молимо
- Када и где се молимо
- За шта и за кога се молимо

КО ЈЕ ИСУС КРИСТ

- Божић – празник Божје љубави
- Божје јављање Марији, рођење Исусово
- Три краља
- Исуса доносе родитељи у храм.

ИСУС МОЈ ПРИЈАТЕЉ

- Исус – пријатељ деце
- Исус – господар природе на мору
- Исус – брине о нама, Исус штити народ
- Исус господар над болешћу, Исус господар над смрћу

ИСУС ЈЕ СПАСИТЕЉ

- Зашто слаavimo Ускрс
- Исус се растаје од ученика
- Распеће
- Исус живи – одлазак код свог Оца

ИСУС ШАЉЕ ПОМОЋНИКА

- Дух Свети – наш Учитель и Помоћник
- Први хришћани – и ја сам хришћанин

БОГ ТВОРАЦ

- Грех долази на свет – Адам и Ева у рају
- Смрт долази на свет – Кајин и Авел

БОГ СУДИ НОВИ ПОЧЕТАК

- Потоп – послушност Наја
- Дуга – знак новог почетка
- Вавилонски торањ – Бог кажњава

ПОСЛУШНОСТ – ПРЕВАРА – ПОКАЈАЊЕ

- Бог зове Аврама – Аврамова послушност
- Бог испуњава своје обећање – рођење Изава
- Аврамова вера
- Јаков превари оца Изава
- Јаков одлази од куће – тежак живот, богатство, покајање
- Повратак и помирење са братом

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Верска настава је заједничко дело катехете (вјероучитеља) и катехизаната (вјероученика). Полазиште је конкретна стварност. Из доживљених искустава прелази се на истине, из којих се потом враћа на свакодневну њихову примену. Овакав начин сазнања има властити ред: упознавање (обрада нових садржаја, понављање, примена и проверавање, сређивање. То је макро структура оваквог начина сазнавања. Међутим, и ови делови имају своју микро структуру. Тако на пример: начин сазнања поседује следеће ступњеве: постављање циља, мотивисање, обрада нових наставних садржаја, учење, индуктивни и дедуктивни закључци, тачни и нетачни докази, формулисање запамћених чињеница... Или, садржај примјене има ове дијелове: проблем, постављање циља, решавање проблема, задатак, упознавање прилика и увежбавање. Код сазнавања треба имати пред очима физиономију групе и појединаца, но у оквиру часа под којим се обрађују нови наставни садржаји врши се примена, понављање и вредновање обрађеног градива.

Имајући на уму горе истакнуто, сваки час вјеронаука би требао изгледати овако: кратко понављање садржаја претходног часа, и посебно осветљавање онога што ће послужити као темељ за актуелни час. Након постављања циља (шта? и како?), прелази се на обраду нових наставних садржаја (нпр. „смо дарови Небескога

Оца”, истичући када се то догодило и како. Закључи се могу истаћи на табли. Након овога се већ познати садржаји продубљују, уче, тј. разговара се о крштењу (шта?, како? и зашто?). Овако усвојено градиво, у складу са васпитним циљем, мора наћи своју примену у животу ученика. Разговара се зашто и како треба захвалити Богу за родитеље, браћу и пријатеље. Оваква сазнања и дејје искуство се ослањају на његов доживљај и текст Светог Писма.

ХРИШЋАНСКА ЕТИКА ЕВАНГЕЛИЧКЕ ХРИШЋАНСКЕ ЦРКВЕ А.В.

ЦИЉ веронауке је упознати децу са Богом чија је суштина љубав. Научити их да на основу вере увиде свој положај у свету, у својој средини, у цркви у породици; да налазе одговоре на своја питања која се тичу постојања. Одакле смо, куда идемо? Научити их како да се понашају са другим људима, да прихватају разноликости и да дарују своју унутрашњу вредност кроз љубав.

ИСХОДИ

Настава веронаука евангеличке хришћанске цркве А.В. ће:

- код ученика развити веру и љубав према свим људима;
- код ученика развити бригу за ближње, друга и болесне;
- код ученика развити потребу да постану вредни људи нашег друштва који носе унутрашње благо у својој вери и љубави према свим људима;
- упознати ученике са основама хришћанског учења;
- упознати ученике да је у духу реформације цркви стално потребна реформа.

ЦИЉЕВИ И ИСХОДИ ВЕРСКЕ НАСТАВЕ ЕВАНГЕЛИЧКЕ ХРИШЋАНСКЕ ЦРКВЕ А.В. У СРБИЈИ-ВОЈВОДИНИ У ПРВОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

1. Упознавање деце са Богом-Створитељем, разумевање и способност прихватања Божје љубави кроз новостичено знање из веронауке, кроз свакодневне ситуације и сопствена искуства.

Ученик ће:

- стећи основна знања о Богу, као Творцу света чија је суштина – љубав;
- препознати Божје дело у природи и људима тј. у њима самима;
- препознати часове веронауке као могућност да на њима заједно и боље упознају небеског Оца;
- уочити везу са Богом у свакодневним ситуацијама и примерима из живота (могућност да дете искаже захвалност за родитељску љубав, за љубав мајке на некој црквеној приредби, нпр. за Дан мајки);
- препознати Божју бригу за човека;
- уочити потребу да и он о некоме брине;
- увидети на основу наученог свој положај у свету, цркви, породици;
- се израђивати у вери кроз однос греха и казне;

2. Упознавање са Библијом (Светим писмом)

Ученик ће:

- стећи основне појмове о пореклу и значењу Библије и њеним најосновнијим деловима;
- разумети да је Библија најважнија књига за учитеља, њих саме и сваког верника;
- стећи навику да користи Библију као непресушан извор одговора на сва њихова животна питања;

3. Препознавање вере као јединог пута у спасење

Ученик ће:

- упознати причу о Ноју и Потопу из Библије и богатиће своје знање;
- уочити особине Ноја које га поистовећују са осталима и особине које га од осталих одвајају (однос: грешник-вера-спасење);
- препознати пут за избављење свакога;
- препознати златно правило: „Ко верује, живеће!”

4. Препознавање Исуса Христа као Избавитеља

Ученик ће:

- знати ко је Исус Христ;
- препознати Божју љубав у лику и улози Избавитеља;
- развити ставове о потреби покајања на основу животних ситуација и личних примера;
- развити став о могућности и потреби опраштања;
- уочити да је рођење Избавитеља Исуса Христа највећи поклон који човек може да добије;
- развити осећај потребе хуманости, саосећања и пажње према старима и болеснима;

- развити музичке и мануелне способности учењем божјих песмица и изразом божјих поклона

5. Коришћење молишве као разговора с Богом.

Ученик ће:

- препознати потребу молитве и њене сврхе;
- препознати молитву као пут општења са Богом;
- научити да је молитва свеприсутни део његовог живота;
- знати одређене молитвене садржаје прихваћене унутар црквене заједнице као путоказ за разумевање и употребу молитве у своме животу;
- користити молитву којој нас је научио Исус Христ – „Оче наш”.

6. Разумевање њосћа – телесног и духовног.

Ученик ће:

- упознати приказ библијског значаја поста (примери из Старог завета – четрдесетодневни пост Мојсијев на Синају и примери из Новог завета – четрдесетодневни пост Исуса Христа);
- разумети важност поста;
- уочити предност духовног над телесним постом.

7. Разумевање Ускрса

Ученик ће:

- се упознати са библијском темом Ускрса;
- разумети разлоге Исусове смрти, у крсту ће видети симбол краја, али и почетка наде;
- препознати улогу Избавитеља – на себе је узео грехове света;
- препознати безграничну Божју љубав према људима и његову моћ;
- уочити људске особине: неверност, похлепу за новцем, завист с једне стране и способност опраштања с друге стране;
- потврдити раније стечени став да је вера једини пут у спасење и вечни живот;
- препознати Исусову жртву и у односу према њима самима;
- схватити значај и важност Ускрса – „Ја сам ускрсење и живот, који верује мене, ако и умре живеће”.

8. Прихватање цркве као Божје куће

Ученик ће:

- прихватити цркву као Божју кућу чији су они неизоставни део;
- се упознати са црквеним предметима и њиховим значењем, сврхом;
- учити да се понаша у цркви у складу са црквеним обичајима;
- активно учествовати на божјим службама и црквеним свечаностима примењујући стечено знање (нпр. песме, препознавати разне параболе из Библије...);
- се осећати равноправним и важним чланом његове црквене заједнице.

9. Ослободљивост за боље разумевање верске тематике, за самостално сналажење у овој области и за исказивање стеченог знања.

Ученик ће:

- користити основне изворе информисања: уџбеник, Библију (за децу), разне књиге, ТВ, видео...;
- тражити помоћ при тешкоћама у учењу;
- покушати да сам формулише своје ставове;
- изводити истраживачке задатке како би примере из личног живота или непосредног окружења применили на новостичено знање;
- развити поверење у себе и своје способности играјући се квизова и забавно-поучних игара са верском тематиком.

10. Развијање одговорног односа према себи и окружењу.

Ученик ће:

- упражњавати своје обавезе – потребе којима га учи Библија (молитве, помоћ другима, несебичност...);
- се трудити да негује све позитивне особине и буде увек бољи члан заједнице којој припада и друштва у целини.

САДРЖАЈИ:

УВОД

- Међусобно упознавање ученика и вероучитеља, упознавање са садржајима рада у овој школској години.

О БОГУ

- О Богу (приказати Бога као Створитеља. Човек и лепа приroda су његови)
- Бог је Створитељ (створио је мене, воли ме, брине се о мени)
- Како можемо упознати Бога? (из Његових речи – Свето Писмо, из разних догађаја, из савести, примери из живота)
- Први грех (шта је грех? ко је грешан? шта о томе каже Бог)
- Казна (за жену, човека, за све људе)
- Ноје и потоп (вера је пут за спасење)

ИЗБАВИТЕЉ ИСУС ХРИСТОС

- Ко је Иван Крститељ (Бог је послао Избавитеља за све нас)
- Покајање (шта је покајање)
- Начин покајања (рећи и тражити опроштај – од Бога – од људи)
- Рођење Исуса (где, када, зашто?)
- Први учесници Божићне радости (ко су били)
- Мудраци од Истока (долазак, поклони, зашто баш такви поклони)

МОЛИТВА

- шта је молитва;
- како и кад се молимо;
- јутарња молитва;
- вечерња молитва

ВЕРА

- Абрам (шта је вера)
- Бог искушава веру (права вера се познаје искушавањем)
- Поверење у Бога (ко верује живео)

ПОСТ

- шта је пост?
- шта је пост у јелу и пићу?
- шта је пост у смислу духовном?

УСКРС

- Исус долази у Јерусалим и умире (зашто је умро)
- Васкрсење Исуса Христа (шта је васкрсење)

МАЈКА

- Мајка – љубав – Бог (на примеру мајке показати на Божју љубав)

ЦРКВА

- шта је црква, изглед, зашто има торањ, олтар?
- кад идемо у цркву и зашто?
- како се понашати у цркви?

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Веронаука има три сегмента и кроз њих деца треба приказати овај предмет.

- Порука о Богу Оцу – слика родитеља
- Исус наш пријатељ и помоћник – дете зависи од помоћи и љубави
- Вера у створење – околина је Божја
 - Дете као Божје створење треба поштовати и прихватити његове способности, могућности и немогућности. На часу треба поштовати личност детета.
 - Шта час треба да садржи:
 - На почетку часа направити мост између свакодневнице детета и света библијских приповедака;
 - Циљ часа мора да буде јасан, теолошки и педагошки исправан и истинит;
 - Библијске приповетке приказати на једноставан начин, примењујући принцип очигледности;
 - Језик мора да буде једноставан и прилагођен узрасту ученика.
 - Час треба завршити песмицом, као одговор за оно што се на часу радило.

ВЕРОНАУКА – ЈУДАИЗМ

ЦИЉ наставе веронаука – јудаизам је да Јеврејска заједница у Србији и Црној Гори очува и оствари континуитет богатог, три хиљаде година старог историјског, културолошког, традиционал-

ног и верског наслеђа. У циљу остваривања континуитета, буђења и јачања јеврејског идентитета, поред сазнања о основним принципима Јудаизма, деца треба пренети и сазнање о богатој али и трагичној историји народа коме припадају.

ИСХОДИ

Настава веронаука – јудаизам ученике ће:

- упознати са основним принципима и законима Торе, верским ритуалним, етичким и социјалним прописима јудаизма и њиховом применом у свакодневном животу;
- упознати са основним елементима јудаизма, наслеђа и традиције и упутити их како најважније поставке јудаизма треба спровести у свим сегментима живота, у односу са Богом, са светом, са другим људима и са собом;
- васпитавати на принципима толеранције и уважавања других религија;
- упознати са литургијским елементима Јудаизма.

ЦИЉЕВИ И ИСХОДИ **ВЕРОНАУКЕ – ЈУДАИЗМА** ЈЕВРЕЈСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У СРБИЈИ И ЦРНОЈ ГОРИ У ПРВОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

- Стицање основних знања о јеврејској календарској години.*
- Упознавање са најважнијим јеврејским празницима у календарској години*
- Упознавање са најосновнијим разлозима: Божија зајовесит, историјски догађај природна законитост која је условила настајанак празника*
- Сазнавање кроз причу, јесму, изру о основним обичајима и пројисима за сваки појединачни празник*
- Упознавање са речима Творца као вредностима које су део њихове свакодневнице (љубав, поштење, помож, храброст, појрштвовање), принцип наград, а и греха, шј. појрешака које људи (деца) чине, као и са принципом казне*
- Стицање основних појмова о пореклу календара и празника код других народа и верских заједница*

Ученици ће:

- стећи представу о Створитељу
- препознати Бога и његово дело у природи и људима, тј. у њима самима
- разумети временски појам о дану, месецу и години
- препознати лепоту и вредности појединачног празника и Божијег благослова
- сазнати о присуству Бога у свакодневним ситуацијама и примерима из живота
- препознати Божију бригу за човека
- уочити потребу да и они о некоме брину
- уочити на основу наученог и свој положај у свету, у заједници, породици
- се изградити у вери кроз однос добрих дела и благослова,
- се изградити у вери кроз грех и казну
- се упознати са основним вредностима традиције у обележавању празника својим активним учењем
- упознати празничне обичаје својих вршњака.

САДРЖАЈИ:

УВОД

- Упознавање ученика и вероучитеља; упознавање са садржајима рада у овом разреду.

ЈЕВРЕЈСТВО

(тему обрадити кроз појмове и прве речи на хебрејском)

- Учитељ – Рабин
- Човек (Адам), породица (мишпаха), (отац-Аба, мајка-има, брат-ах, сестра-ахот, деда-саба, бака-сафта)
- Шири заједница – јеврејска општина (кехила)
- Народ јеврејски – ам јехуди, земља Израел – Ерец Израел

ЈЕВРЕЈСТВО

(тему обрадити кроз причу о симболима у кући и око нас)

- Давидова звезда – Маген Давид
- Менора – седмобраки свећњак
- Ханукија – деветобраки свећњак
- Кипа – капица

ЈЕВРЕЈСТВО

(тему обрадити кроз причу о доброти душе)

- Кибуд Ав Ем – поштовање родитеља
- Шалом баит – хармонија у кући

- Помоћ ближњем
- Брига о старима и болеснима
- Цедака – помоћ сиромашнима

ЈЕВРЕЈСТВО

- (тему обрадити кроз причу о раду и одмору)
- Настанак света од Творца до данашњег дана
- Појам учења – рада, резултата, успеха и награде
- Дан одмора – Шабат

ЈЕВРЕЈСТВО

- (тему обрадити кроз причу о синагоги)
- Беит ха кнесет – кућа учења / дом окупљања
- Сидур – молитвеник
- Сефер Тора – Свици петокњижја
- Мезуза
- Талит – молитвени шал
- Тфилин- молитвени каишеви

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Садржаје програма треба реализовати кроз форму разговора између ученика и вероучитеља. Вероучитељ свој начин излагања треба да прилагоди узрасту ученика.

Часове организовати као часове обраде садржаја, часове утврђивања, часове примене стеченог знања и часове систематизације. Ради бољег усвајања садржаја пожељно је примењивање принципа очигледности.

МАТЕРЊИ ЈЕЗИК КАО ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИ ЈЕЗИК – ЈЕЗИЧКА РАДИОНИЦА

Циљ наставе изборног предмета *Језичка радионица* јесте да допринесе реализацији циљева и исхода основног предмета српског језика и да додатно допринесе развоју језичких компетенција ученика, усменог изражавања и савладавања технике читања и писања.

Овај изборни предмет је неопходан у школи у којој постоје велике разлике у предзнању деце, у моторичкој спретности руке, квалитету артикулације гласова, у нивоу активног речника, степену подршке у породици, или деца живе у регионима у којима у говорном језику доминира локални дијалект, или им српски језик није матерњи језик и друго.

Школа се може одредити за овај изборни предмет, ако у популацији првака постоје неједначена полазна предзнања. Изборни предмет би тако ученицима био помоћ и подстрек за даљи рад у редовној настави.

Наставу овог предмета је потребно организовати према индивидуалном темпу и начину учења ученика, са више инсистирања на практичним задацима за развијање оних знања, вештина и способности (исходи који су дефинисани за први разред) које треба да постигне.

Пожељно је рад организовати у мањим (хомогеним или хетерогеним) групама, у пару и индивидуално. Активности детета треба да буду усмерене и усклађене са оним језичким активностима које дете треба да развије да би се разлике у постизању исхода ускладили са динамиком редовне наставе.

Смисао није у проширивању градива већ у његовом продубљивању, увежбавању, утврђивању применом додатних активности наведеним у овом документу уз основни предмет српски језик.

Теме и садржаје за овај предмет учитељ одабира сам при том водећи рачуна да пружају већу ангажованост самих ученика: да причају о својим искуствима, доживљајима или по слици; да изрезују, састављају речи и реченице од слова исечених из новина, да цртају на дату тему, да објашњавају, описују...

Предлог могућих тема и садржаја:

- Кад сам се ја родио
- Сећам се приче, причао/ ла ми...
- Моје прве речи
- На слово на слово
- Волим да се играм...
- Не волим / волим кад...
- Животиња која је... опасна (велика, мала, мој љубимац...)
- У свету бајки; У бајци се не сме/ сме
- Приче из давнина (народна књижевност)
- Ловачке приче – шта је ту чудно?
- Ликови у стрипу говоре
- Текстови из часописа за децу, енциклопедије за децу, сликовни речник који деца праве, слике: предмета, бића, догађаја

- Квиз
- Медијски садржаји
- Свет филма
- Јунаци цртаних филмова
- Играње улога
- Језик у животним ситуацијама: код лекара, у продавници, телефонски разговор...
- Писање споменара, вођење адресара
- Мој свет
- Кад би био...
- Речи имају корен
- Књига (сликовница, прича...) коју сам читао
- Загонетке, брзалице...

Језичку радионицу школе могу понудити и у оквиру факултативних предмета и тиме обезбедити индивидуално напредовање деце.

Сви наставни садржаји реализују се на кратким текстовима различитих врста и форми, прилагођеним узрасту ученика. Текстови могу да буду оригинални или преведени; књижевни или некњижевни; из ауторске или из народне (усмене) књижевности. Књижевне текстове треба одабрати из корпуса познатих и признатих писаца за децу (нпр: Јован Јовановић Змај, Бранко Ћопић, Душко Радовић, Добрица Ерић, Љубивоје Ршумовић...), водећи рачуна да поруке одабраних текстова буду у складу са циљевима образовања (наведеним у Закону о основама система образовања и васпитања), принципима образовног процеса, општим циљевима и исходама обавезног образовања (наведеним у Општим основама школског програма) и циљевима и исходама наставе српског језика наведеним у овом документу.

ALAPTANTÁRGY

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК – MAGYAR NYELV—ANYANYELVÁPOLÁS

(Програм објављен у „Службеном листу АП Војводине”, број 11)

Bevezetés

– Az anyanyelvnek rendkívül nagy szerepe van a gyermek értelmi, érzelmi és szociális fejlődésében. A kommunikáció az élet bármely területén nyelv nélkül minden életkorban nehezen képzelhető el. Az egyén érvényesülése a társadalomban nagymértékben függ a nyelvi kifejezőképesség minőségétől.

– Az anyanyelv lehetővé teszi az önanazonosság megélését, a másokkal való kapcsolatteremtést, ugyanakkor az önbecsülést és az önbizalmat is növeli.

– A gondolkodás és a nyelv szoros kapcsolatban állnak egymással. A nyelvi kifejezőképesség fejlesztése közvetlen kapcsolatban áll az egyén megismerő képességének a fejlődésével, valamint a gondolkodás fejlődésével általában is. A nyelvtanulás, a nyelv szerkezetének és szerepének megismerése sokkal eredményesebb, ha a nyelvet a kommunikáció szolgálatába állított természetes eszköznek fogjuk fel, mint ha a nyelvi szabályokat elszigetelten, kontextusuk nélkül tanítanánk.

– A magyar nyelv tanulásának a gyermek számára élvezetes tevékenységnek kell lennie, melyek ugyan nem mérhetőek egyszerű eszközökkel, de kiválthatók új, tudományosan és módszertanilag megalapozott módszerekkel és jól összehangolt technikákkal.

A magyar nyelv célja és eredményei az első évfolyam végén

Cél: Az anyanyelvi nevelés alapvető feladata az értelmes, kifejező beszédtechnika, a beszédmegértés és a nyelvi kommunikáció alakítása, a tanulók nyelvi tudásának továbbfejlesztése, melynek során ismerjék meg a magyar nemzeti kultúra elemeit, főleg a népköltészeti alkotásokat. Legyenek képesek anyanyelvüket használni, életkoruknak megfelelően szabatosan és helyesen kifejezni magukat. Aktív szókincsüket bővítsék új szavakkal, szókapcsolatokkal, hogy képesek legyenek a szóbeli szöveggalálásra, és hogy részt tudjanak venni a mindennapi kommunikációban.

A MAGYAR NYELV TANÍTÁSÁNAK EREDMÉNYEI AZ ELSŐ OSZTÁLY VÉGÉN

Nyelvi tevékenységek		Az első osztály befejezése után a tanuló:
A nyelv befogadása	Hallás	– megérti az egyszerűbb utasításokat (pl. didaktikai) és a megfelelő módon reagál rájuk.
		– rövid, az életkorának megfelelő szövegeket hallgat meg, melyekből bizonyos információkat szerez, s ezzel tudását és szókincsét is gyarapítja.
		– feltárja a beszéd és a nem verbális kommunikáció közötti össze-függéseket

Nyelvi tevékenységek		Az első osztály befejezése után a tanuló:
A nyelv alkalmazása	szóbeli	– pontosan artikulál, beszéde tagolt, érthető és közepes tempójú, – a beszédhangok időtartamát betartja, – verset mond, és rövid jelenetekben szerepel, – a beszélgetés illemszabályainak megfelelően kommunikál felnőttekkel és gyerekekkel (megszólít, kér, kérdez és válaszol) – saját tudásának és tapasztalatának felhasználásával megérti a felolvasott mesét, történetet – meg tudja nevezni a hallott mese, történet hősét, a cselekmény helyét és idejét, – az eseménymozzanatokat nyomon tudja követni és szóban sorrendbe állítani, – különbséget tesz a pozitív és a negatív mesehősök között,
	írásbeli	– különbséget tesz a valóság és a képzelet között, az évfolyamon nincs olvasás- és írástanulás
kölcsönhatás		– szót kér és a beszélgetésben részt vevőket megfelelő módon szólítja meg, – beszélgetés közben figyelmesen meghallgatja partnerét, nem szakítja félbe, – részt vesz a beszélgetésben, – kérdéseket tesz fel és válaszol a feltett kérdésekre, – beszéd közben testtartása, gesztikulációja és mimikája megfelelő, – magyarázatot kér, – tud telefonálni (valakit felhívni, telefonhívásra jelentkezni),
közvetítés		– rövidebb szövegek tartalmát el tudja mesélni – át tudja adni verbális és nem verbális eszközök segítségével, – címet ad rövid szövegnek, képeknek, képsorozatokról mesél.

Témakörök és tartalmak

- A szóbeli kifejezőképesség fejlesztése négy témakör keretében valósul meg:
- család
 - iskola
 - környezetem
 - természet.

Megjegyzés:

A tanítási tartalmak feleljenek meg a gyermek életkorának. A különféle rövid szövegek, melyeket a tanár olvas fel, mesél el, lehetnek eredeti szövegek, fordítások (konstruált, adaptált) vagy népköltészeti alkotások alkalmazni. A rövid népköltészeti alkotások memoritereként szolgálnak. A tanár, az irodalmi szövegek válogatását, a már jól ismert és elismert írók és költők (Gárdonyi Géza, Fehér Klára, Weöres Sándor, Nemes Nagy Ágnes, Csanádi Ámre, József Attila, Szabó Lőrinc, Petőfi Sándor, Zoltán, Ágh Ástván...) alkotásaiból végezze.

A tanulók tevékenysége

- 1. Játék a képekkel.** A tanuló képek alapján mesét talál ki, találós kérdéseket, fejt meg. Vagdos, hajtogat, ragaszt, rajzot fejez be, díszít, modellez.
- 2. Dramatizáció**
Egyszerű beszédhelyzetek lejátsszása párokban vagy kisebb csoportokban. Mozgás- és szerepjáték, pantomim, stb.
A jobb nyelvtudással rendelkező tanulók pedig a felolvasott, illetve meghallgatott szövegekhez új címet keresnek, másik befejezést találnak ki, vagy meselencet alkotnak.
- 3. Versmondás**
Életkorának megfelelő rövid verset mond el.
- 4. Bábjáték**
Rövid jelenetekben vesz részt ismert vagy rögtönzött történet lejátsszásában. A szerepök lehetnek már ismertek, vagy kitaláltak. A kézművészet és a hang szinkronizálásával, valamint a megfelelő hangszín segítségével keltik életre a bábokat.
- 5. A szöveg grafikus ábrázolása**
A tanításból, az iskolai életből és a szakköri tevékenység tárgyköréből önállóan vagy csoportmunkával kollázs újságot készítenek.
- 6. Asszociációs játékok**
Az adott fogalomra egy vagy több egyszerű asszociációval válaszol.
- 7. Narráció**
Rövid történeteket és meséket talál ki.
- 8. Szerepcsere**
A tanár, eladó, orvos stb. szerepét játssza.
- 9. Az aktív szókincs gyarapítása**
Szólancot alkot egy-egy szó utolsó hangjával (betűjével) szótagjával. Ellentétes jelentésű azonos alakú vagy rokon értelmű szavakat keres.
- 10. Játék a hangokkal**
Az állatok és a természet hangjainak utánozása. Hangszíne alapján felismeri osztálytársát (Jó reggelt, Kati!).

Megjegyzés:

A felsorolt aktivitásokon kívül a más tantárgyak keretében javasolt tevékenységeket is lehet alkalmazni a magyar nyelv óráin.

A tanár tevékenysége

Az eljárás megválasztásakor a tanítónak szem előtt kell tartania a gyerekek igényeit, elotudásukat, valamint az egyes eljárások alkalmazásában meglévő tapasztalatait. A tanító szabadon dönthet a tanítási témák és tartalmak megválasztásáról, és azokat összekapcsolhatja más tantárgyak témáival. A korszerű iskolában a tanár szerepe megváltozik és összetettebb. Nem csak információkat, tényeket és tananyagot közöl, hanem a tanítási folyamat irányítója és a tanítási tevékenységek szervezője is, tehát a pedagógiai kommunikáció egyik partnere.

Ajánlott irodalom:

A tanárnak az első osztályban a tanév elején fel kell mérnie, hogy milyen elotudással rendelkeznek a tanulók. A tanár egyedül dönti el, hogy melyek azok az eszközök és tanszerek, amelyek az előírt eredmények megvalósításához szükségesek. Ehhez felhasználhatja a már létező hazai anyanyelv- és nyelvpolitika könyvet, a magyar nyelv tanítására készült első olvasókönyveket, munkalapokat és egyéb gyakorlófüzeteket, valamint gyermeklapokat (pl. Mézeskalács, Jó Pajtás, Útravaló).

TANÍTÁSI TARTALMAK

TÉMÁK	SZITUÁCIÓK	KOMMUNIKÁCIÓS FUNKCIÓK	MÓDSZEREK	TECHNIKÁK (TEVÉKENYSÉGEK)
ISKOLA	ISKOLA: a tanárok és a tanulók üdvözlése és megszólítása, viselkedési normák az iskolában, a tanterem bútorzata, tanszerek, órarend.	A hangok tisztá ejtésének gyakorlása, a szavak, szócsoporthoz, mondatok helyes ejtése, hangsúlyozása és intonációja.	A csoport összetételétől függően a tanár válassza meg a gyerekek szempontjából legmegfelelőbb módszert és munkaformákat.	Játék a képekkel: vagdosás, hajtogatás, ragasztás, rajzolás, színezés, díszítés, modellezés.
CSALÁD	CSALÁD: a családi kör, a rokonság, a családtagok munkahelye, munkamegosztás a családban, a családtagok szabad-ideje, ünnep a családban.	Kérdésseltevés, válaszok a kérdésekre egyszerű (tő- és bővített) mondatokkal. Állítás, tagadás.	Különböző csoportoknál alkalmazza a differenciált oktatást. A haladó csoportoknál a hangsúly a reproductív beszéden legyen.	Felolvasott szöveg visszaadása, eljátszása, szerepjáték, dramatizáció, egyszerű beszédkörnymények lejátsszása párokban vagy kisebb csoportokban, versmondás, bábjáték, narráció

TANÍTÁSI TARTALMAK

TÉMÁK	SZITUÁCIÓK	KOMMUNIKÁCIÓS FUNKCIÓK	MÓDSZEREK	TECHNIKÁK (TEVÉKENYSÉGEK)
BARÁTAIM ÉS ÉN	BARÁTAIM ÉS ÉN: játszótérek, parkok, játékszerek.	Állatokat, tárgyakat, személyeket ábrázoló képek szóban történő leírása.	A kötetlen beszélgetések során a tanulók elmondják élményeiket, képek, képsorok alapján történeteket találnak ki.	A szöveg grafikus ábrázolása (a témákból önállóan vagy csoportmunkával kollázs-újságot késztenek).
KÖRNYEZETEM	KÖRNYEZETEM: a lakó- hely (falu, város), közlekedés, közlekedési eszközök, viselkedési normák nyilvános helyeken, bevásárlás (üzletben, piacon), számok 1-20-ig.	Rövid népköltészeti alkotások, mondókák, gyermekversek memorizálása és elmondása. Gyermekdalok és játékok.	A témák megválasztásakor a tanár vegye figyelembe az életkori sajátosságokon kívül a gyermek érdeklődését és természetes játékigényét.	Az élőlény, tárgy, helyszín leírásának meg-hallgatása után felismeri az élőlényt, tárgyat, helyszínt, körülményt.
TERMÉSZET	TERMÉSZET: a napszakok, a hét napjai, a hónapok, az évszakok; növény- és állatvilág, növényvédelem és állatvédelem.		Állatokat ábrázoló képek szóbeli leírása. Állatbarát magatartás kialakítása.	Játék a hangokkal: az állatok és a természet hangjainak utánzása. Hangszíne alapján felismeri osztálytársát. (Jó reggelt, Kati!)

НЕГОВАЊЕ РУМУНСКОГ ЈЕЗИКА СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

(Програм објављен у „Службеном листу АП Војводине”, број 11)

LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAȚIONALE PENTRU CLASA I ÎNVĂȚĂMÂNT OBLIGATORIU

OBIECTIVELE GENERALE ALE ÎNVĂȚĂRII

LIMBII ROMÂNE CU ELEMENTE ALE CULTURII NAȚIONALE ÎN CLASA I SUNT:

1. Însușirea cititului, scrisului și exprimării corecte în limba română
2. Înțelegerea semnificației globale a mesajului oral și scris
3. Construirea de enunțuri logice în mod oral și în scris
4. Citirea fluentă și corectă a enunțurilor cunoscute
5. Scrierea unui text corect, utilizând semnele de punctuație învățate

OBIECTIVE CADRU

1. Dezvoltarea capacității de receptare a mesajului oral
2. Dezvoltarea capacității de exprimare orală
3. Dezvoltarea capacității de receptare a mesajului scris /citire – lectură/
4. Dezvoltarea capacității de exprimare scrisă
5. Dezvoltarea multiculturalității și interculturalității

OBIECTIVE CONCRETE SI ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE

1. DEZVOLTAREA CAPACITĂȚII DE RECEPTARE A MESAJULUI ORAL

OBIECTIVE	ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE
La sfârșitul clasei I elevul va fi capabil	În clasa I recomandam
1.1. să înțeleagă un mesaj oral articulat clar și rar	– exerciții de tipul „adevărat”, „fals”
1.2. să recunoască sensul unor cuvinte cunoscute din perioada preșcolară	– exerciții de poziționare a unor obiecte: sus, jos, după...
1.3. să reacționeze verbal la mesajul oral	– executarea unor instrucțiuni sau comenzi /la salut/, cerere
1.4. să recunoască marcele gramaticale /de gen, număr, persoană.../	– exerciții de discriminare /singular-plural, feminin-masculin/

2. DEZVOLTAREA CAPACITĂȚII DE EXERIMARE ORALĂ

OBIECTIVE	ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE
La sfârșitul clasei I elevul va fi capabil	În clasa I recomandam
2.1. să pronunțe corect:	– exerciții de rostire – repetare după un model diftongi, triftongi, alte combinații de sunete specifice limbii române
2.2. să formuleze enunțuri proprii simple	– formularea de propoziții – întrebări și răspunsuri în cazul unui dialog; scurte relatări pe bază de imagini
2.3. să despartă cuvinte în silabe	– exerciții de silabisire /formare de cuvinte din silaba inițială dată
2.4. să realizeze acordul dintre subiect și predicat	– exerciții de aplicare a regulii
2.5. să realizeze acordul adjectivului cu substantivul determinat	– exerciții de transformare /feminin-masculin; singular-plural

5. DEZVOLTAREA MULTICULTURALITĂȚII ȘI INTERCULTURALITĂȚII

OBIECTIVE	ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE
La sfârșitul clasei I elevul va fi capabil	Activități de învățare
5.1. să manifeste curiozitate în diagolurile de grup față de sărbătorile /laice și religioase/ respectate în familie și în țara noastră	– conversații în limba în care elevul învață cu parafraze; rezumări în limba română din partea profesorului

CONȚINUTURI

EU SI FAMILIA MEA:

Eu, corpul meu, îmbrăcăminte mea / de iarnă și de vară /; familia mea; casa / locuința noastră, camera mea /; ocupațiile părinților; activități în familie / cumpărături – aprovizionarea la autoservire și la piață /; aranjarea mesei – micul dejun, prânzul, cina; vin musafirii; ziua de naștere / a mea, a fraților,

a părinților /; prietenii / mei și ai familiei, în vizită la prieteni /; comportament în societate / prezentare, salut, rugămintе, permisiuni, formulări de scuze /; vorbire în medii bilingve sau plurilingvistice.

SATUL: casa, curtea, animalele domestice, păsări, grădina – fructe / legume; copaci / pomi fructiferi; pândurea, câmpul, animalele sălbătice

ORAȘUL: strada, centrul orașului cu clădirile importante; mijloace de transport; circulația; parcul

ȘCOALA: școala mea, clasa, orarul, ghiozdanul / rechizitele școlare /; biblioteca școlii, sala de sport, colegii, profesorul / profesoara

EXPRIMAREA TIMPULUI. ANOTIMPURILE ȘI VACANȚELE ȘCOLARE: exprimarea orei, zilele săptămânii, lunile anului, anotimpurile și vacanțele școlare
ÎNGRIJIREA MEDIULUI: curățenia

НЕГОВАЊЕ РУСИНСКОГ ЈЕЗИКА

– ПЕСТОВАНЕ РУСКОГ ЈАЗИКА

(Програм објављен у „Службеном листу АП Војводине”, број 11)

ПЕРША КЛАСА
2 годзини тижњово

КУЛТУРА УСНОГО ВИСЛОВЊОВАЊА

Тематика и модели меновања ествох, предметох и зявєньох.

Особносц школяра – представяње, бешедованє о себе.

Фамилия – члени фамилии, родзини и назви родзинских одношеньох, узя и ширша фамилия.

Приятельство – особни и фамилийни приятели, дружєне, товариштво, познанство, представяње, упознаване.

Дом – хижа, обисце, квартира; опис, часци, хижни ствари.

Школа – школяр, наставник, други дзеци, учальня, опрема, наставни средства, школски прибор.

Улиця – обекти, транспорт, людзе; опис драги од обисца по школу, места за бавєне, знаходзе на улици, познати обекти, опасности.

Природа – рошлінски и животињски швет околїска; живот природи по рочних часцох, чуванє природи. Назви древох, овоцох, квеца, желєняви, домашнї животинї.

Час и числа – виражованє терашнього, прешлого и будуцого часу. Ориєнтацијни и точни час, назви дньох, мешацох и рочних часцох; основни и шорни числа, чишленє.

Форми

Питаня и одвити – поставяње питання з хаснованьом опитних словох и зоз интонацию. Вежби у поставяню питаньох; потвердзуюци и одрекаюци одвит у кратшей и длугшей форми, интонациз питанз и интонация одвиту.

Приповеданє – о дожитим, конкретним, слуханим, видзеним.

Описованє – околїска и людзох спрам главних одреднїцох: хто, цо, кеди, дзе, як, прецо. Висловїованє з полным вирачєньом, даванє подполного одвиту.

Диялог и драматизация.

Преприповедованє – кратших приповедкох, баснох, сказкох, особних дожицох, познатих подїйох.

Розгварка – о основних значєньох єдноставнїйших и гу тематики пригодних присловкох, одгадованє загадкох, ребусох, шпиванє.

Язиколамки, розчитованя, стайомни вирази. Непреривно обрацена увага на правилне вигваряње гласох, словох и формох, интонацию слова и вирачєня. Заменяванє странских словох зоз словами руского языка. Богацєнє словника з менованьом людзох и їх прикметох, предметох и зявєньох у терашнї, прешлим и будучим чаше; вежби зоз заменяваньом особи и часу, бешєда з подполними вирачєнями.

Наведени програм је усклађєн са циљєвима и очекиваним исходом за први циклус негованя русинског језика са елементима националне културе.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК – SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA S PRVKAMI NÁRODNEJ KULTÚRY

(Програм објављен у „Службеном листу АП Војводине”, број 11)

Циљ' vyučovania slovenského jazyka v I. ročníku je:

– Uschopnit' žiakov na konverzáciu v slovenskej reči s dôrazom na kultúru vyjadrovania,

- dávať dôraz na komunikačnú funkciu jazyka
- pestovať u detí kultúru sledovania slovenských elektronických masovokomunikačných prostriedkov (TV, rozhlas, TV vysielania pre deti zo Slovenskej republiky)
- motivovať žiakov zapájať sa do mimotriednej činnosti v slovenskej reči a do záujmovej činnosti v slovenských kultúrno-umeleckých spolkoch a iných spolkoch a inštitúciách v lokálnej spoločnosti
- pestovať národnú a kultúrnu identitu, etnickú sebaúctu a zoznamovať ich s prvkami tradície, kultúry, zvykov a obyčajou
- zachovávať svoje jazykové a etnické povedomie, uctievať iné jazyky a iné národy, pestovať vzájomnú toleranciu a nenásilnú medzietnickú komunikáciu

Jazykové aktivity		Na konci prvého ročníka žiak:
Jazyková recepcia	Počúvanie	– chápe význam jazyka, má predstavu, že sú aj iné jazyky, ktoré majú svoju hodnotu a treba si ich uctievať – v dostatočnej miere rozumie hovor učiteľa, audiovizuálny zápis, krátke dialógy, rečniovanky, hádanky, pozná slovenské ľudové piesne, detské ľudové hry, oboznamuje sa so slovenským folklórom, krojom, obyčajami – chápe jednoduché pokyny (napr. diakritické) a reaguje na ne zodpovedajúcim spôsobom – nadobúda schopnosť počúvať krátke texty rôznych druhov v súlade s jeho vekom, zoskupuje informácie, obohacuje svoje vedomosti a slovnú zásobu – všima si spätosť hovoru s neslovnými tvarmi dorozumievania
Jazyková produkcia	Hovor	– správne vyslovuje hlásky, slová, výrazy a správne prízvukuje vetu – tvorí jednoduché vety s dôrazom na správne poradie vo vete (podľa obrázku a série obrázkov) – vie podať jednoduchým spôsobom niečo o sebe a o iných, o veciach z blízkeho okolia, používajúc zodpovedajúci slovník – recituje a striedavo opakuje text v priestore (dramatizácia)
Interakcia		– hlási sa k slovu, oslovuje spolubesedujúceho zodpovedajúcim spôsobom – pozorne počúva spolubesedujúceho a neskáče mu do reči – účinkuje v rozhovore majúci na zreteľ tému rozhovoru – gestikuluje zodpovedajúcim spôsobom – kladie otázky a dáva odpovede v súlade so svojim vekom a schopnosťami – formuluje otázku tak, aby dostal hľadajúcu informáciu, dáva úplné odpovede... – hľadá vysvetlenie, keď mu niečomu nerozumie – vie uskutočniť telefonický rozhovor (vie prevziať a vybaviť telefonát)
Mediácia		– vie pozmeniť a odovzdať obsah kratších textov prostredníctvom verbálnych (slovných) a neverbálnych (neslovných) prostriedkov – vie pomenovať text, obrázkov a komiks
Jazyk		– chápe význam jazyka, má predstavu, že sú aj iné jazyky, ktoré majú svoju hodnotu a treba si ich uctievať – líši kladnú od zápornej vety – vie postrehnúť slová s podobným významom a slová opačného významu – má aktívnu a pasívnu slovnú zásobu v súlade s jeho vekom
Mediálna gramotnosť		– pozná a používa rozličné médiá (napr. filmy, TV vysielania, CD a pod. médiá určené deťom) kvôli informovaniu, učeniu a zábave, vie vyjadriť svoj postoj voči určitému druhu mediálneho obsahu a opodstatniť ho

PROGRAM ZA HRVATSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

(Програм објављен у „Службеном листу АП Војводине”, број 11)

Uvodne napomene

- Nastava hrvatskog jezika za učenike treba predstavljati izvor zadovoljstva. Iako se stupanj zadovoljstva i uživanja ne može jednostavno izmjeriti, može se uočiti, a samim tim i poticati kroz nove, znanstvene i metodološki utemeljene i dobro usuglašene pristupe nastavi.
- Nastava hrvatskog jezika jeste i razvijanje pozitivnih osjećanja prema hrvatskom jeziku uz razvoj komunikativne kompetencije na hrvatskom jeziku. To se postiže kroz komunikativnu nastavu.
- Upoznavanje sa hrvatskim književnošću mogu se učenici upoznavati na čiriličnom pismu.

CILJ I ISHODI NASTAVE HRVATSKOG JEZIKA NA KONCU PRVOG RAZREDA

Cilj nastave hrvatskog jezika u prvom razredu jeste da učenik potiče korištenje jezičnih kompetencija za organiziranje i proširivanje vlastitih znanja i izražavanja iskustava.

ISHODI NASTAVE HRVATSKOG JEZIKA NA KONCU PRVOG RAZREDA (1)

Jezične aktivnosti		Po završetku prvog razreda učenik:
jezična recepcija	slušanje	– identificira rečenice, riječi, slogove i glasove u hrvatskom jeziku – razumije jednostavne upute i reagira na njih na odgovarajući način – sluša kratke tekstove različitih vrsta primjerene uzrastu, prikupljajući informacije, bogateći znanja i rječnik – uočava vezu govora s neverbalnim oblicima komunikacije
	govor	– pravilno izgovara glasove, riječi i izraze i pravilno intonira rečenicu – jednostavno i jasno formuliše iskaz – saopćava informacije, daje jednostavna objašnjenja i upute, priča o događaju iz osobnog iskustva – izražava misli, ideje, osjećanja i stavove o raznim temama iz neposrednog okruženja i svijeta mašte. – recitira, govori po ulogama
jezična produkcija		
Interakcija		– zna tražiti riječ i oslovljava sugovornika na odgovarajući način – sudjeluje u razgovoru držeći se teme – vodi računa o stavu tijela, gestikulaciji i mimici – postavlja pitanja i daje odgovore pridržavajući se konzervacijskih uzusa (2) – traži objašnjenje/ponašanje onoga što ne zna, ili mu nije jasno – umije obaviti telefonski razgovor (pozvati nekoga i odgovoriti na poziv)
Medijacija		– umije preoblikovati i prenositi sadržaje kraćih tekstova uz pomoć verbalnih i neverbalnih sredstava. – daje naslov tekstu, slici, stripu
Interpretacija/interakcija s tekstom		– izdvaja glavne aktere, vrijeme i mjesto radnje i slijed događaja – razlikuje pozitivne od negativnih junaka – izražava vlastiti utisak /mišljenje/ stav o pročitanoj – razlikuje stvarno od imaginarnog
Znanje o jeziku		– shvaća značaj jezika, shvaća da postoje različiti jezici i da oni imaju istu vrijednost

Jezične aktivnosti	Po završetku prvog razreda učenik:
	– uočava riječi kao posebne cjeline, uočava rečenicu kao cjelinu – razlikuje obavještajnu, upitnu i uzvičnu rečenicu – razlikuje potvrdnu i odričnu rečenicu – uočava da neke riječi imaju isto značenje: uočava riječi suprotnog značenja – posjeduje aktivan i pasivan rječnik koji odgovara njegovoj dobi
Znanja o književnosti	– razlikuje osnovne vrste književnog izražavanja (stih i proza, pjesma i priča)
Medijska pismenost	– poznaje i koristi različite medije (npr. slikovnice, filmove, TV emisije, kompakt-diskove, i sl., namijenjene djeci) radi informiranja, obrazovanja i zabave – obrazlaže na elementarnoj razini svoj stav u obranu medijskih sadržaja /poruka (npr. dopada mi se/ne dopada mi se i zašto)

(1) *Pojedinačno nabranje/izdvajanje ishoda predstavljenih u tablici ne znači da se oni realiziraju izolirano, svaki za sebe, naprotiv tijekom svake nastavne aktivnosti istodobno se radi na realizaciji nekoliko ishoda, odnosno grupa ishoda.*

Aktivnosti učenika

- Igre riječima i slikama.
Sluša, promatra, uspoređuje i manipulira slikama., izmišlja priču na osnovu slike, (prilagođene dobi učenika). Sjecka, savija, lijepi, docrtava, ukrašava i modelira.
- Rimovanje riječi i grupa riječi
Samostalno osmišljava stihove uz pomoć ponuđenih rimovanih riječi (npr. snijeg/brijeg, svukuda/tuda i sl.)
- Osmišljavanje priče
Osmišljava vlastitu priču u čijem je sadržaju globalna shema bajke, priča koja je odrađena na satu.
- Govorne igre inspirirane doživljajem odslušanog teksta
Može dati drugačiji naslov, izmisli drugačiji početak i konac ponudnog teksta.
- Slikovno dočaravanje; pogađanje opisanog
Opisuje, na osnovu onoga što je vidjelo, doživjelo, osjetio, čega se sjeća, ili što želi, bića, predmete, situacije, prostore... Na osnovu odslušanog opisa prepoznaje bića, predmete, situacije, prostore...
- Ulančavanje riječi
Aktivno sudjeluje u lancu pričanja poznate i izmišljene priče.
- Dramske igre
Uz instrukcije, realizira jednostavnije govorne uloge sudionika dramske radnje u grupnoj scensko-izvođačkoj aktivnosti. Igre pokretom, pantomima, igre uloga..
- Recitiranje
Recitira kraću pjesmu primjerenu dobi učenika
- Lutarske igre
Sudjeluje u realizaciji jednostavnih kraćih scena lutarskog kazališta, s poznatim ili izmišljenim likovima ili sadržajima, sinkronizirajući pokrete ruku i modulacije glasa u oživljavanju lutke.
- Grafičko oblikovanje teksta
Samostalno ili u grupi pravi kolaže novine na teme iz nastave, školskog života i slobodnih aktivnosti.
- Igre asocijacije
Odgovara jednostavnim asocijacijama u vidu jedne ili nekoliko riječi na ponuđeni pojam, uz pokušaj objašnjavanja takvog asocijativnog razmišljanja
- Pravljenje rječnika
Pravi rječnik svojih omiljenih riječi, ili rječnik riječi koje najčešće čuje
- Naracija
Izmišlja priče
- Metajezične igre
Osmišljava vlastiti jezik i predstavlja ih drugima
- Igre zamjene mjesta
Igra ulogu učitelja, trgovaca, liječnika...

16. Bogaćenje aktivnog rječnika

Sudjeluje u održavanju govornog niza započinjući riječ glasom /slogom kojim je završena prethodna. Traži riječi suprotnog značenja, riječi koji znače umanjeno, riječi istog oblika, a različitog značenja, itd.

18. Glasovne igre

Podražava zvukove iz prirode i „govor” životinja. Prepoznaje drugara samo po boji glasa. (Znaš li tko govori?)

НАПОМЕНА:

Uz ove specifične aktivnosti, na satovima hrvatskog jezika mogu se koristiti i aktivnosti koje su pobrojane u drugim predmetima.

Aktivnosti nastavnika

Sposobnost i privilegija učitelja da predaje više predmeta u prvom ciklusu u prvom razredu ima poseban značaj. Ta višepredmetna osposobljenost omogućuje interdisciplinarni način rada u formiranju, učvršćivanju i povezivanju znanja. Pri odabiru postupka učitelj ima u vidu potrebe djece s kojima radi, njihova predznanja, kao i vlastita iskustva u primjeni pojedinih postupaka.

Jednako je slobodan u odabiru ponuđenih tema i sadržaja i njihovom povezivanju s temama i sadržajima drugih predmeta.

U suvremenoj školi uloga nastavnika se mijenja i usložava. Njegova nastavnička uloga ostaje, ali pored toga što prenosi informacije, izlaže gradivo i prezentira sadržaj, on i vodi nastavni proces i organizira nastavne aktivnosti, pa samim tim postaje jedan od partnera u pedagoškoj komunikaciji.

Preporučena literatura:

Učitelj sam odabira neophodan materijal i nastavna sredstva za realizaciju nastavnih ishoda. Pri tome je dopušteno vršiti odabir materijala iz postojećih početnica, čitanki, vježbenica, nastavnih listića časopisa za djecu (npr. *Smib*, *Cvitak* i slično), vodeći računa da poruke odabranih tekstova budu u skladu s ciljevima obrazovanja (navedenim u Zakonu o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja), principima obrazovnog procesa, općim ciljevima i općim ishodima obvezatnog obrazovanja (navedenim u Opštim osnovama školskog programa) i ciljevima i ishodima nastave materinskog jezika (navedenim u ovom dokumentu)

НАПОМЕНА:

Preporučena dodatna literature odgovara literaturi navedenoj uz hrvatski kao maternji jezik.

3

На основу члана 110. став 5. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 62/2003 и 64/2003), Министар просвете и спорта доноси

ПРАВИЛНИК

О ИЗМЕНИ И ДОПУНИ ПРАВИЛНИКА О ВРСТИ СТРУЧНЕ СПРЕМЕ НАСТАВНИКА И СТРУЧНИХ САРАДНИКА У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

Члан 1.

У Правилнику о врсти стручне спреме, наставника и стручних сарадника у основној школи („Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 6/96, 3/99 и 10/2002) члан 2. мења се и гласи:

„Члан 2.

Наставу и друге облике образовно-васпитног рада у разредној настави може да изводи:

- 1) професор разредне наставе;
- 2) наставник разредне наставе;
- 3) професор педагогије са претходно завршеном педагошким академијом или учитељском школом.

Наставу и друге облике образовно-васпитног рада у предметној настави из страног језика као основног предмета у првом циклусу основног образовања и васпитања могу да изводе лица, и то:

- 1) професор одговарајућег страног језика;
- 2) професор разредне наставе;
- 3) дипломирани филолог са савладаним програмом увођења у посао наставника и положеним испитом за лиценцу;
- 4) дипломирани школски педагог или школски психолог;
- 5) дипломирани педагог или дипломирани психолог;
- 6) наставник одговарајућег страног језика, у складу са чл. 145. и 146. Закона о основној школи;

7) наставник одговарајућег страног језика са положеним стручним испитом по прописима из области образовања или лиценцом за наставника;

8) наставник разредне наставе;

9) лице које испуњава услове за наставника предметне наставе у основној школи, а које је на основним студијама положило испите из педагошке психологије или педагогије и психологије, као и методике наставе.

Лица из става 2. тач. 2), 3), 4), 5), 8) и 9) овог члана треба да поседују знање језика најмање на нивоу Б2 (Заједничког европског оквира). Ниво знања Б2 доказује се уверењем о положеном одговарајућем испиту на некој од филолошких катедри универзитета у Србији, или међународно признатом исправом за ниво знања језика који је виши од Б2 (Ц1 или Ц2 Заједничког европског оквира), а чију ваљаност утврђује Министарство просвете и спорта или организација коју овласти Министарство просвете и спорта.

Лица из става 2. овог члана треба да савладају и обуку за нову концепцију образовања у трајању од 80 сати у организацији Министарства просвете и спорта, односно друге организације коју овласти Министарство просвете и спорта.

Лица из става 2. овог члана треба да савладају и обуку за наставу страног језика на раном узрасту у трајању од 25 сати у организацији Министарства просвете и спорта, односно друге организације коју овласти Министарство просвете и спорта.

Предност за извођење наставе из страног језика као основног предмета у првом циклусу основног образовања и васпитања из става 2. овог члана имају професор, односно наставник одговарајућег страног језика, професор разредне наставе, наставник разредне наставе и професор педагогије са претходно завршеном педагошким академијом или учитељском школом.”

Члан 2.

У члану 3. став 1. у тачки: „3. Страни језик”, додаје се нова тачка: „д) шпански језик – професор, односно дипломирани филолог за шпански језик и књижевност.”

Члан 3.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Просветном гласнику”.

Број 110-00-058/2003-08

У Београду, 27. јула 2003. године

Министар,
проф. др **Гашио Кнежевић**, с.р.

4

На основу члана 110. став 5. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 62/2003 и 64/2003),

Министар просвете и спорта доноси

ПРАВИЛНИК

О ДОПУНАМА ПРАВИЛНИКА О ВРСТИ СТРУЧНЕ СПРЕМЕ НАСТАВНИКА КОЈИ ИЗВОДЕ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНИ РАД ИЗ ИЗБОРНИХ ПРОГРАМА У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

Члан 1.

У Правилнику о врсти стручне спреме наставника који изводе образовно-васпитни рад из изборних програма у основној школи („Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 27/87 и 1/89) после члана 38. додаје се нови члан 38а који гласи:

„Члан 38а

Наставу из изборних предмета у првом разреду првог циклуса основног образовања и васпитања могу да изводе лица, и то:

а) ОБРАЗОВАЊЕ ЗА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ:

- професор разредне наставе;
- наставник разредне наставе;
- професор педагогије са претходно завршеном педагошким академијом или учитељском школом;
- професор биологије;
- професор биологије и хемије;
- професор географије;
- професор хемије;
- професор хемије и физике;
- професор хемије и биологије.

б) МАТЕМАТИЧКА РАДИОНИЦА:

- професор разредне наставе;
- наставник разредне наставе;
- професор педагогије са претходно завршеном педагошком академијом или учитељском школом;
- професор математике.

в) РУКА У ТЕСТУ – ОТКРИВАЊЕ СВЕТА:

- професор разредне наставе;
- наставник разредне наставе;
- професор педагогије са претходно завршеном педагошком академијом или учитељском школом;
- професор физике;
- дипломирани физичар;
- професор физике и хемије;
- дипломирани педагог за физику и хемију;
- професор физике и основа технике;
- дипломирани педагог за физику и основе технике;
- професор физике и математике;
- професор хемије;
- професор хемије и физике;
- професор хемије и биологије;
- професор биологије;
- професор биологије и хемије.

г) ЖИВОТНЕ ВЕШТИНЕ:

- професор разредне наставе;
- наставник разредне наставе;
- професор педагогије са претходно завршеном педагошком академијом или учитељском школом;
- професор педагогије;
- дипломирани педагог – општи смер или смер школске педагогије;
- дипломирани школски педагог – психолог;
- професор психологије;
- дипломирани психолог – општи смер или смер школске психологије;
- дипломирани школски психолог – педагог;
- дипломирани школско – клинички психолог.

д) ОД ИГРАЧКЕ ДО РАЧУНАРА:

- професор разредне наставе;
- наставник разредне наставе;
- професор педагогије са претходно завршеном педагошком академијом или учитељском школом;
- лице које испуњава услове за наставника у основном образовању и васпитању у погледу врсте и степена школске спреме, а познаје рад на рачунару.

ђ) НАРОДНА ТРАДИЦИЈА:

- професор разредне наставе;
- наставник разредне наставе;
- професор педагогије са претходно завршеном педагошком академијом или учитељском школом;
- наставник ликовне културе;
- професор српског језика и књижевности;
- професор српског језика и књижевности са општом лингвистиком;
- професор српске књижевности и језика;
- професор српске књижевности и језика са општом књижевношћу;
- професор за српскохрватски језик и југословенску књижевност;
- професор за југословенску књижевност и српскохрватски језик;
- професор српскохрватског језика и опште лингвистике;
- професор за српскохрватски језик са јужнословенским језицима;
- професор српскохрватског језика са источним и западним словенским језицима;
- професор српскохрватског језика и југословенске књижевности за наставу у школама у којима се образовно-васпитни рад изводи на мађарском, односно русинском или румунском језику;
- професор за југословенску и општу књижевност;
- професор југословенске књижевности са страним језиком;
- професор матерњег језика и
- професор историје.

е) ВЕЖБАЊЕМ ДО ЗДРАВЉА:

- професор разредне наставе;
- наставник разредне наставе;
- професор педагогије са претходно завршеном педагошком академијом или учитељском школом;

- професор физичког васпитања;
- професор физичке културе;
- дипломирани педагог физичке културе;
- професор физичког васпитања – дипломирани тренер са знањем спортске гране;
- професор физичког васпитања – дипломирани организатор спортске рекреације;
- професор физичког васпитања – дипломирани кинезитерапеут.

ж) ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ:

- професор разредне наставе;
- наставник разредне наставе;
- професор педагогије са претходно завршеном педагошком академијом или учитељском школом;
- професор педагогије;
- дипломирани педагог – општи смер или смер школске педагогије;
- дипломирани школски педагог – психолог;
- професор психологије;
- дипломирани психолог – општи смер или смер школске психологије;
- дипломирани школски психолог – педагог;
- професор историје;
- професор историје и географије.

Наведена лица могу да изводе наставу када савладају програм обуке за вештине и извођење наставе из предмета Грађанско васпитање – Сазнање о себи и другима, које организује Министарство просвете и спорта или организација коју овласти Министарство просвете и спорта.

Предност за упућивање на савладавање програма обуке за наставника предмета Грађанско васпитање – Сазнање о себи и другима имају они који су савладали један или више од наведених програма: Интерактивна обука/тимски рад; Ни црно ни бело; Умеће одрастања; Умеће комуникације; Активна настава / учење; Едукација за ненасиље – Речи су прозори или зидови; Чуvari осмеха; Учионица добре воље; Пројекат грађанин; Култура критичког мишљења; Буквар дејих права; Дебатни клуб; Безбедно дете; Злоставање и занемаривање деце; Здравно да сте; Родитељи и васпитачи у акцији; Тренинг за тренере у области права детета.

з) ВЕРСКА НАСТАВА:**1) Православни катихизис (веронаука)**

- лице које је завршило богословски факултет;
- лице које је завршило духовну академију;
- лице са вишом богословском спремом – завршеним Богословским институтом при Богословском факултету или завршеном богословијом (виша стручна спрема);
- наставник разредне наставе оспособљен за извођење верске наставе;
- професор разредне наставе оспособљен за извођење верске наставе;
- наставник предметне наставе оспособљен за извођење верске наставе;
- професор предметне наставе оспособљен за извођење верске наставе;

2) Исламска вјеронаука (илмудин)

- лице које је завршило исламски факултет;
- лице са завршеном исламском педагошком академијом (виша школска спрема);
- наставник разредне наставе оспособљен за извођење верске наставе;
- професор разредне наставе оспособљен за извођење верске наставе;
- наставник предметне наставе оспособљен за извођење верске наставе;
- професор предметне наставе оспособљен за извођење верске наставе;

3) Католички вјеронаук

- дипломирани теолог;
- дипломирани катехета;
- теолог–катехета;
- наставник разредне наставе оспособљен за извођење верске наставе;
- професор разредне наставе оспособљен за извођење верске наставе;
- наставник предметне наставе оспособљен за извођење верске наставе;
- професор предметне наставе оспособљен за извођење верске наставе;

4) Евангеличко-лутерански вјеронаук Словачке евангеличке цркве а.в.

- лице које је завршило теолошки факултет;
- наставник разредне наставе оспособљен за извођење верске наставе;
- професор разредне наставе оспособљен за извођење верске наставе;
- наставник предметне наставе оспособљен за извођење верске наставе;
- професор предметне наставе оспособљен за извођење верске наставе;

5) Верско васпитање Реформатске хришћанске цркве

- лице које је завршило теолошки факултет;
- наставник разредне наставе оспособљен за извођење верске наставе;
- професор разредне наставе оспособљен за извођење верске наставе;
- наставник предметне наставе оспособљен за извођење верске наставе;
- професор предметне наставе оспособљен за извођење верске наставе;

6) Хришћанска етика Евангеличке хришћанске цркве

- лице које је завршило теолошки факултет;
- лице које је завршило теолошко-катехетски факултет;
- наставник разредне наставе оспособљен за извођење верске наставе;
- професор разредне наставе оспособљен за извођење верске наставе;
- наставник предметне наставе оспособљен за извођење верске наставе;
- професор предметне наставе оспособљен за извођење верске наставе;

7) Веронаука – Јудаизам

- лице са завршеним филозофским, филолошким или правним факултетом које је оспособљено за извођење верске наставе;
- наставник разредне наставе који је оспособљен за извођење верске наставе;
- професор разредне наставе који је оспособљен за извођење верске наставе;
- наставник предметне наставе који је оспособљен за извођење верске наставе;
- професор предметне наставе који је оспособљен за извођење верске наставе.

и) ЈЕЗИЧКА РАДИОНИЦА:

- професор разредне наставе;
- наставник разредне наставе;
- професор педагогије са претходно завршеном педагошком академијом или учитељском школом;
- професор српског језика и књижевности;
- професор српског језика и књижевности са општом лингвистиком;
- професор српске књижевности и језика;
- професор српске књижевности и језика са општом књижевношћу;
- професор за српскохрватски језик и југословенску књижевност;
- професор за југословенску књижевност и српскохрватски језик;
- професор српскохрватског језика и опште лингвистике;
- професор за српскохрватски језик са јужнословенским језицима;

- професор српскохрватског језика са источним и западним словенским језицима;
- професор српскохрватског језика и југословенске књижевности за наставу у школама у којима се образовно-васпитни рад изводи на мађарском, односно русинском или румунском језику;
- професор за југословенску и општу књижевност;
- професор југословенске књижевности са страним језиком и
- професор матерњег језика.

ј) НЕГОВАЊЕ МАЂАРСКОГ ЈЕЗИКА:

- професор разредне наставе;
- наставник разредне наставе;
- професор педагогије са претходно завршеном педагошком академијом или учитељском школом;
- професор, односно дипломирани филолог за мађарски језик и књижевност.

к) НЕГОВАЊЕ РУМУНСКОГ ЈЕЗИКА:

- професор разредне наставе;
- наставник разредне наставе;
- професор педагогије са претходно завршеном педагошком академијом или учитељском школом;
- професор, односно дипломирани филолог за румунски језик и књижевност.

л) НЕГОВАЊЕ РУСИНСКОГ ЈЕЗИКА:

- професор разредне наставе;
- наставник разредне наставе;
- професор педагогије са претходно завршеном педагошком академијом или учитељском школом;
- професор, односно дипломирани филолог за русински језик и књижевност;
- професор руског или српског језика и књижевности, под условом да је знање русинског језика проверено на факултету.

љ) НЕГОВАЊЕ СЛОВАЧКОГ ЈЕЗИКА:

- професор разредне наставе;
- наставник разредне наставе;
- професор педагогије са претходно завршеном педагошком академијом или учитељском школом;
- професор, односно дипломирани филолог за словачки језик и књижевност.

м) НЕГОВАЊЕ ХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА:

- професор разредне наставе;
- наставник разредне наставе;
- професор педагогије са претходно завршеном педагошком академијом или учитељском школом;
- професор, односно дипломирани филолог за хрватски језик и књижевност.

Предност за извођење наставе из свих предмета из става 1. тач. а) до м) овог члана имају професор разредне наставе, наставник разредне наставе и професор педагогије са претходно завршеном педагошком академијом или учитељском школом."

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Просветном гласнику”.

Број 110-00-96/2003-08

У Београду, 5. августа 2003. године

Министар,
проф. др **Гашић Кнежевић**, с.р.

САДРЖАЈ

Страна	Страна
1. Правилник о изменама и допунама Правилника о наставном плану и програму основног образовања и васпитања шпанског језика -----	1
2. Правилник о општим и посебним основама школског програма за први разред основног образовања и васпитања -----	21
3. Правилник о изменама и допунама Правилника о врсти стручне спреме наставника и стручних сарадника у основној школи -----	98
4. Правилник о допунама Правилника о врсти стручне спреме наставника који изводе образовно-васпитни рад из изборних програма у основној школи -----	98

Издавач: Јавно предузеће „Службени гласник”, Београд, Краља Милутина 27 • Директор и главни и одговорни уредник Милић Мишковић
Телефони: (Редакција 334-64-53 и 323-14-88); (Одељење претплате 323-30-37); (Одељење продаје и огласа 334-64-55 и 323-32-61, факс 323-05-80).

ТЕКУЋИ РАЧУН: 160-14944-58

Штампа: Штампариија „Гласник” – Београд, Лазаревачки друм 15